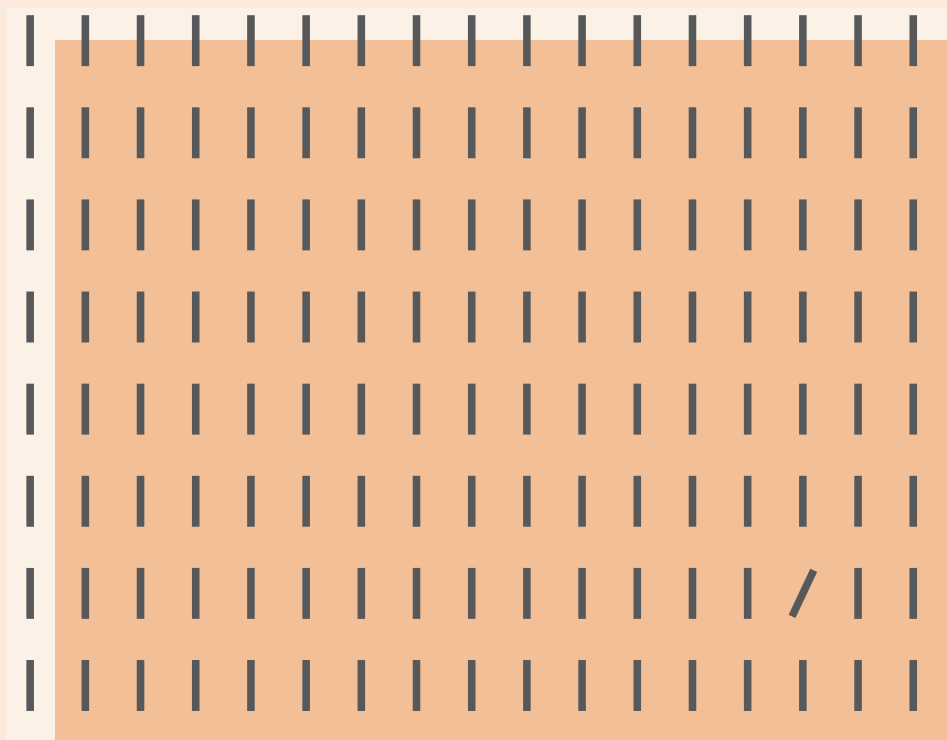

Gintaras ČERNIUS

FINANSŲ VALDYMAS

Asmeniniai finansai

Gintaras ČERNIUS

FINANSŲ VALDYMAS

Asmeniniai finansai

Gintaras ČERNIUS

FINANSŲ VALDYMAS

Asmeniniai finansai

Vadovėlis

Mykolo Romerio universitetas
2021

Vadovėlį recenzavo:

prof. dr. Asta Valackienė, Mykolo Romerio universiteto Viešojo valdymo ir verslo fakulteto Verslo ir ekonomikos institutas

prof. dr. Gintarė Giriūnienė, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Vadovėlį rekomendavo spausdinti:

Mykolo Romerio universiteto Mokslinių-mokomųjų leidinių aprobavimo leidybos komisija 2021 m. gegužės 17 d. (posėdžio protokolas Nr. 10-165).

Mykolo Romerio universiteto Viešojo valdymo ir verslo fakulteto taryba 2021 m. balandžio 20 d. (posėdžio protokolas Nr. 1VVV-17).

Visos knygos leidybos teisės saugomos. Ši knyga arba kuri nors jos dalis negali būti dauginama, taisoma arba kitu būdu platinama be leidėjo sutikimo.

ISBN 978-609-488-023-0 (spausdinta versija)

ISBN 978-609-488-024-7 (elektroninė versija)

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke

© Gintaras Černius, 2021

© Mykolo Romerio universitetas, 2021

TURINYS

IVADINIS ŽODIS.....	7
1. ASMENINIŲ FINANSŲ VALDYMO ESMĖ.....	9
1.1. Finansų sąvoka	10
1.2. Valdymo samprata ir nuoseklumas	20
2. ASMENINIŲ FINANSŲ TIKSLAS.....	33
2.1. Konkretus ir išmatuojamas tikslas.....	34
2.2. Žmogaus finansiniai siekiai	37
2.3. Šeimos finansiniai siekiai	41
2.4. Finansų tikslo formulavimo nuoseklumas	44
3. PINIGŲ VALDYMO PRINCIPAI.....	51
3.1. Pinigų dinamikos dėsniai.....	52
3.2. Rizikų valdymas asmeniniuose finansuose	56
3.2.1. Asmeninių finansų strategijos	56
3.2.2. Finansinio saugumo rezervas	58
3.2.3. Rezervas saugioms investicijoms	60
3.2.4. Rezervas rizikingoms investicijoms	62
3.3. Rezervų kaupimo strategijos	67
4. ĮPLAUKŲ IR IŠLAIDŲ VALDYMAS.....	73
4.1. Įplaukų ir išlaidų ataskaita	74
4.2. Išlaidos ir jų valdymas	76
4.2.1. Išlaidų rūšys.....	76
4.2.2. Išlaidų valdymas	85

4.3. Įplaukos ir jų valdymas.....	88
4.3.1. Įplaukų rūšys.....	88
4.3.2. Įplaukų valdymas.....	94
4.4. Verslo organizavimo formos.....	100
4.5. Mokesčiai	105
5. TURTO IR SKOLŲ VALDYMAS.....	113
5.1. Balansas.....	114
5.2. Turto rūšys ir jo valdymas	119
5.3. Skolų rūšys ir jų valdymas	130
6. INVESTICIJŲ VALDYMAS.....	139
6.1. „Pinigai daro pinigus“	139
6.2. Investicijų rūšys.....	142
6.2.1. Pinigų srauto investicijos	146
6.2.2. Kapitalo investicijos	151
6.2.3. Mišriosios investicijos.....	160
7. PRAKTINIAI ASMENINIŲ FINANSŲ VALDYMO ASPEKTAI.....	167
7.1. Asmeninių finansų sistema.....	168
7.2. Praktinis asmeninių atskaitų naudojimas.....	175
7.3. Asmeninių finansų tikslo konkretizavimas	181
7.4. Analitiniai asmeninių finansų rodikliai	198
1 PRIEDAS. Sėkmės veiksniai (nematerialusis asmeninis turtas)	205
2 PRIEDAS. Investuotojų lygiai	206
3 PRIEDAS. Finansų piramidė	209
4 PRIEDAS. Administracinė mokesčių byla.....	210

ĮVADINIS ŽODIS

Šiuolaikiniame gyvenime nuolatos tenka susidurti su terminais „finansai“ ir „valdymas“. Tačiau retai susimąstome, kokia šių sąvokų prasmė ir įtaka kiekvieno žmogaus arba šeimos gyvenimo kokybei. Ilgametė įvairaus lygio finansų valdymo ir žmonių mokymo patirtis išugdė autoriaus sisteminių požiūrį į finansų, tarp jų ir asmeninių, valdymą. Šis dalykas turėtų būti dėstomas jau mokykloje, kad gyvenimą pradedantis žmogus įgytų reikiamus finansų valdymo įgūdžius. Pradėti šį sampratą ir įgūdžių kūrimo procesą tikslinga nuo asmeninių arba šeimos finansų srities.

Vadovėlis „Finansų valdymas I. Asmeniniai finansai“ yra antrasis, papildytas ir patobulintas vadovėlio „Namų ūkio finansų valdymas“ leidimas. Jis parašytas laikantis moto: „Apie sudėtingus dalykus – paprastai.“

Vadovėlio rašymo tikslas – pateikti asmeninių finansų valdymo teorinius pagrindus ir, remiantis konkrečiais įrankiais bei pavyzdžiais, atskleisti jų praktinio taikymo metodus ir būdus, asmeninių finansų praktinio valdymo pagrindus.

Vadovėlį sudaro septyni skyriai, juose nuosekliai aptariami visi svarbūs asmeninių finansų valdymo klausimai. Pirmame skyriuje atskleidžiama finansų ir valdymo sampratų esmė, analizuojami valdymo subjektai ir jų funkcijos, finansų valdymo veiksmų nuoseklumas. Antrame skyriuje dėstomi asmeninių finansų tikslo teoriniai ir praktiniai klausimai. Aptariami tikslo formulavimo kriterijai ir principai. Išskiriami pavienio žmogaus ir šeimos finansiniai tikslai. Trečiame skyriuje nagrinėjami pinigų valdymo principai. Pasielkiant vandens srauto metaforą ir fizikinę formulę, pristatomi būdai, kaip galima tikslingai suvaldyti pinigus. Aptariami skirtingi savo kilme pinigų srautai. Pateikiama asmeninių finansų, leidžiančių siekti numatyto tikslo, samprata. Ketvirtame skyriuje kalbama apie įplaukų ir išlaidų valdymo principus, atskirai aptariami svarbūs gyventojų pajamų mokesčių klausimai. Penktas skyrius skirtas turto bei skolos sampratų ir jų valdymo asmeninių finansų sistemoje klausimams. Šeštame skyriuje nagrinėjami asmeninio investavimo ir investicijų efektyvumo vertinimo klausimai. Septintame skyriuje apibendrinami

visi vadovėlyje išnagrinėti klausimai. Pasitelkiant konkretų sudėtinį pavyzdį ir taikant aptartus finansų valdymo principus bei naudojant asmeninių finansų ataskaitas ugdomi asmeninių finansų sistemos praktinio valdymo įgūdžiai.

Kiekvieno skyriaus pradžioje atskleidžiama jo paskirtis ir pristatomi jame nagrinėjami klausimai. Pabrėžiami siekiniai, t. y. ką turėtų gebėti studijuojantysis, išanalizavęs konkretų skyrių. Skyriai suskirstyti į poskyrius.

Vadovėlis parašytas kiek kitaip negu įprasta. Beveik kiekvieno poskyrio pradžioje studijuojančiajam suteikiama galimybė pasvarstyti ir įvertinti savo žinias, susijusias su nagrinėjama problema. Klausimai sutelkia skaitytojo dėmesį prie konkrečios situacijos, išryškina jo asmeninį požiūrį į tai ir, tikėtina, sudomina. Studijuojantysis turėtų skirti deramą dėmesį ir pakankamai laiko šiems svarstymams, kad ne tik geriau suprastų tolesnę informaciją, bet ir pradėtų gautą informaciją taikyti praktiškai. Į pateiktus klausimus patartina atsakyti raštu. Apmąstant pateiktus klausimus ugdomi reikiami asmeninių finansų valdymo įgūdžiai.

Kiekvieno skyriaus pabaigoje pakartojamos esminės skyriaus mintys, pabrėžiami ir įtvirtinami svarbiausi finansų valdymo teiginiai.

Savitikros klausimai dar kartą atkreipia dėmesį į svarbiausias skyriaus mintis – skaitytojas raginamas prisiminti atsakymus į pateiktus klausimus.

Vadovėlis skirtas studentams, studijuojantiems finansų valdymą, žmonėms, siekiantiems deramai valdyti savo ir savo šeimos finansus.

Suprantama, vadovėlį galima tobulinti, todėl lauksiu argumentuotų pastabų el. paštu: cerniusg@mruni.eu.

1. ASMENINIŲ FINANSŲ VALDYMO ESMĖ

Pirmo skyriaus tikslas – apibūdinti finansų valdymo esmę. Pirmiausia nagrinėjama finansų, kaip valdymo objekto, samprata. Atskleidžiamas pinigų ir finansų sąvokų skirtumas, nagrinėjama finansų, kaip kompleksinės sistemos, esmė ir sudedamosios dalys. Išsamiai gvildenamos visos finansų funkcijos ir jų reikšmė. Remiantis literatūros šaltiniais aptariama, kaip kito finansų terminas nuo pat savo atsiradimo iki dabartinių laikų. Nagrinėjama, kaip įvairūs subjektai priima finansinius sprendimus ir kaip juos valdo. Pagrindžiamas finansų skirstymas į privačiuosius ir viešuosius pagal finansų valdymo subjekto lygį. Išskiriami klausimai, kuriuos sprendžia subjektai, valdydami savo finansus. Atskleidžiama, kad visų lygių finansų valdymo subjektai susiduria su tokiais pat klausimais, skiriasi tik šių problemų sprendimo galimybės.

Antrame poskyryje smulkiai nagrinėjami valdymo sampratos aspektai. Remiantis paprastais pavyzdžiais aiškinamas valdymo proceso nuoseklumas ir sudedamosios dalys. Gana išsamiai aptariama ir apibūdinama valdymo funkcija, nagrinėjamas finansų valdymo nuoseklumas ir su tuo susiję veiksmai. Nurodoma, kokie veiksmai ir kokių nuoseklumu turi būti atliekami, kad būtų pasiektas pageidaujamas rezultatas. Sistemškai aptariamas finansų valdymas atskirai pabrėžiant kiekvieną valdymo etapą ir nurodant jo reikšmę visam procesui.

Išstudijavęs šį skyrių skaitytojas gebės:

- Apibūdinti finansų terminą ir atskleisti finansų sistemos esmę.
- Paaiškinti valdymo sampratą, apibūdinti skirtingus valdymo aspektus.
- Išskirti įvairius finansų valdymo subjektus ir apibūdinti jų sprendžiamus klausimus.
- Paaiškinti įvairių subjektų finansų valdymo tikslus.
- Analizuoti finansų valdymo etapus ir žinias pritaikyti praktiškai.

1.1. Finansų sąvoka

Pradėkime nuo paprastų iš pirmo žvilgsnio dalykų – susitarkime, apie ką kalbame. Su finansų sąvoka susiduriame kasdien ir kone kiekviename žingsnyje. Tai labai plačiai vartojama sąvoka, tačiau retas kuris susimąsto, ką iš tiesų reiškia „finansai“ ir kokią prasmę šiai sąvokai suteikia skirtingi kalbėtojai. Kitais žodžiais tariant, ar esame tikri, kad kalbėdami apie finansus mes, skirtingi žmonės, kalbame apie tuos pačius dalykus. Ar negali būti taip, kad kalbėdami apie tą patį turime galvoje visiškai skirtingus dalykus ir reiškinius?

Pasvarstykime:

Kiek skirtingų finansų rūšių dabar galėtumėte išvardyti? Kuo jos skiriasi ir kuo panašios?

Skirkite šiek tiek laiko apmąstyti prieš skaitydami toliau.

Asmeniniai, šeimos, įmonių, korporacijų, privatieji, viešieji, savivaldybių, valstybės, tarptautiniai – tai vis tos pačios sampratos „finansai“ variacijos. Kas šias rūšis vienija ir kas skiria? Ar kartais nebūna taip, kad skirtingo lygio finansais apibūdinami skirtingi dalykai.

Pirmiausia aiškiai matyti, kad čia pateikta klasifikacija yra susijusi su skirtingais subjektais. Kitaip sakant, pradedant nuo asmeninių, t. y. konkretaus asmens, finansų, keičiantis subjektui (tam, kas susijęs su šiais finansais), finansų samprata apima vis platesnį asmenų, kurie dalyvauja finansiniuose santykiuose, ratą. Tai, matyt, yra akivaizdu.

Tačiau grįžkime prie mūsų klausimo. Ar, atsiribodami nuo subjekto, galime suformuluoti finansų apibrėžimą, kuris būtų vienodai tinkamas bet kuriam subjektui. Kitaip tariant, ar savo esme asmeniniai ir, tarkime, viešieji finansai yra tas pats reiškinys? Jei taip, tuomet juos galima būtų apibūdinti vienu apibrėžimu. Jei ne, tada negalima būtų vartoti tos pačios sampratos skirtingiems reiškiniams aprašyti.

Sąvoka „finansai“ apibūdina gana sudėtingą reiškinį, todėl šis terminas įvairiai traktuojamas ir aiškinamas. Labai tikėtina, kad pats terminas „finansai“ yra kilęs iš anglų–prancūzų kalbos *fin* ir *lotynų finis*. *Abi šios sąvokos, kaip*

*nurodo Merriam–Websterio žodynas, reiškia „pabaigą“ arba „ribą“ ir XIV–XV a. anglų kalboje šis terminas buvo vartojamas kaip tik šia prasme. Dabartinė prasme žodis pradėtas vartoti nuo XV a. kalbant apie pinigų sumą, kuri paskiriama kaip bausmė už nusikaltimą. Iki XIX a. *finis* taip pat buvo vartojama sumai, sumokėtai kaip kompensacija, arba atleidimui nuo bausmės, kitaip tariant, pinigams, sumokėtiems siekiant išvengti bausmės ar įkalinimo, išreikšti.*

Termino „finansai“ sampratos transformavimasis vėlesniais laikotarpiais, tikėtina, sietinas su valstybės atliekamų funkcijų kitimu. Pavyzdžiui, prancūzai finansus apibrėžė kaip pinigų arba pajamas karaliaus išdui. Plečiantis valstybės vykdomoms funkcijoms, didėjo ir lėšų joms finansuoti poreikis. Laikui bėgant ir kuriantis mokslui apie finansus, termino „finansai“ prasmė plėtėsi ir apėmė valstybės ne tik pajamas, bet ir išlaidas. V. Jurgutis¹ nurodo, kad „finansų mokslas, ypač senesniais laikais, būdavo nusakomas kaip valstybinio ūkio arba fisko pajamų ir išlaidų mokslas“. Čia sąvoka „finansai“ suprantama kaip valstybės piniginių lėšų visuma ir šių lėšų surinkimo, paskirstymo ir panaudojimo sistema.

Dabar terminas „finansai“ žodynuose apibrėžiamas pirmiausia kaip daiktavardis (mus domina kaip tik šis termino aspektas) ir nurodoma, kad tai a) „valstybės, verslo ar individų pinigai (ar kiti likvidūs resursai)“^{2,3} ir / arba b) sistema, kuri apima pinigų cirkuliavimą, kreditų gavimą ir investavimą⁴. Kaip matyti iš apibrėžimų, juose nebeminima vien tik valstybė, atsiranda ir kitų subjektų arba jie neminimi apskritai, akcentuojant tik finansų esmę.

Manytina, labai vykęs, visiems lygiams tinkamas apibrėžimas pateiktas „Lietuvių enciklopedijoje“: „Finansai (pran. *finance*, turtingumas, pajamos) – mokėjimo priemonių parūpinimo menas“⁵, nors jame labiau akcentuojamas „gavimas“.

Kad ir kurio lygmens finansai nagrinėjami, finansų esmė vienoda. Jei valstybės finansus apibrėžtume vienaip, įmonių – kitaip, žmonių – dar kaip nors, būtų sunku suvokti, apie ką kalbame. Juk kad ir kas geria vandenį – žmogus ar karvė, vanduo vis tiek suprantamas ir apibrėžiamas vienodai.

Dabar sąvoka „finansai“ vartojama kalbant ne tik apie valstybės, bet ir apie kitų subjektų (įmonių ir fizinių asmenų) finansus. Todėl šiuo metu vartojami terminai „viešieji“, „privatieji“, „asmeniniai“ ir pan. finansai.

¹ Jurgutis, V. *Finansų mokslo pagrindai*. Kaunas, 1938.

² <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/finance>.

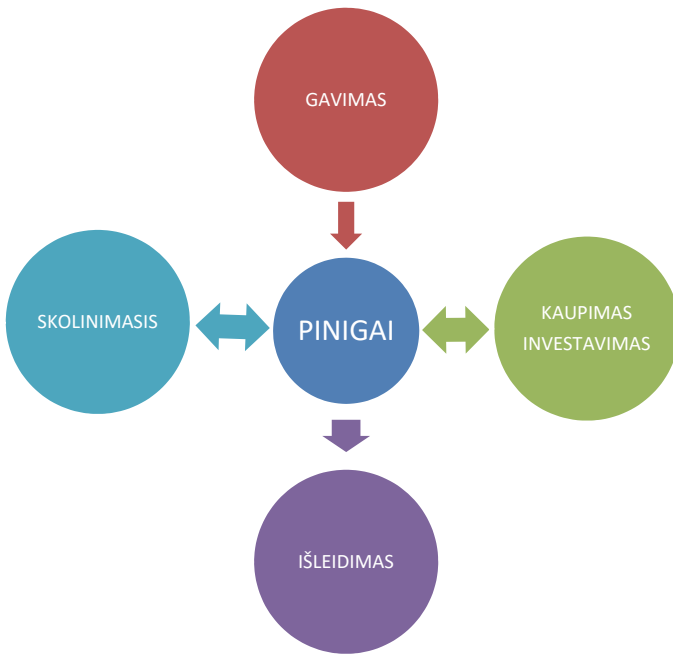
³ <https://www.merriam-webster.com/dictionary/finance>.

⁴ <https://www.merriam-webster.com/dictionary/finance>.

⁵ *Lietuvių enciklopedija*. VI tomas. USA: Lietuvių enciklopedijos leidykla, Mass., 1955.

Įmonės lygiu terminas „finansai“ vartojamas dvejopai – kaip „pinigų“ sinonimas ir kaip pelno uždirbimo, pinigų gavimo ir jų išleidimo sistema. Jeigu kalbama apie asmeninius finansus, turimi galvoje tik pinigai, jų gavimas, išleidimas, taupymas, skolinimasis ir kaupimas.

Apibendrinant galima pateikti tokį finansų sampratos apibrėžimą: „**Finansai yra pinigų gavimo (uždirbimo ir skolinimosi) ir paskirstymo (išleidimo, kaupimo, investavimo) sistema.**“ Šis apibrėžimo, kuriuo ir remiamasi šiame vadovėlyje, esmė pateikta 1 pav.

1 pav. Finansų esmės funkcinis paveikslas

Rodyklės nurodo tam tikrų sričių funkcinių ryšių su disponuojamu pinigų kiekiu. Gavimas tik didina (plačiau apie tai kalbama 4.3 poskyryje), išleidimas tik mažina (plačiau šis klausimas nagrinėjamas 4.2 poskyryje) pinigų kiekį; skolinimasis – didina (paskolos gavimo momentu), o vėlesniais laikotarpiais ir mažina (mokant palūkanas ir grąžinant paskolą) pinigų kiekį; investavimas pirmiausia sumažina disponuojamų pinigų, kurie vėliau į finansų sistemą sugrįžta, jei investuota sėkmingai (apie investavimo principus plačiau kalbama VII skyriuje), kiekį.

Toks pinigų judėjimas ir pinigų srautų derinimas tarnauja konkrečiam tikslui (šiam klausimui skiriamas 5 skyrius), kurio siekiama derinant įvairius finansų sistemos elementus. Todėl finansų sistema, be jau nurodytų elementų, yra papildoma ir kontrolės, kaip savarankiško elemento, sąvoka, nes funkcionuojant bet kurio lygio finansų sistemai būtinas mechanizmas, užtikrinantis, kad numatyti tikslai bus pasiekti.

Toks požiūris į finansų esmę skatina sistemiškai ne tik nagrinėti statišką finansų vaizdą, bet ir suvokti kompleksinį, sisteminių ir kintantį bet kurios sistemos (subjekto) finansų pobūdį. Iš čia kyla poreikis ir galimybė šią sistemą valdyti ir kontroliuoti siekiant iš anksto numatytų tikslų.

Kadangi finansų sistemos pagrindinis elementas yra pinigai, vertėtų prisiminti, kas yra pinigai. Pirmiausia pinigai – universali mainų ir vertinimo priemonė: tam tikrą pinigų kiekį galima keisti į tam tikrą prekių ar paslaugų kiekį. Tuo būdu per pinigus finansai atlieka tam tikrą mainų tarp įvairių subjektų funkciją. Norėtuši atkreipti dėmesį, kad pinigai iš esmės yra mainų idėja, arba ekonominė kategorija, kuri pasireiškia įvairiomis formomis. Tai veikiau susitarimas, o ne konkretus aukso gabalas, moneta, banknotas ar čekis. Tačiau lengva susipainioti ir manyti, kad materialieji pinigai, kaip ekonominės kategorijos, išraiška savaime yra vertinga.

Pasitelkime pavyzdį. Brangusis metalas auksas dėl savo fizinių savybių ir riboto kiekio visais laikais vertingas ir bet kuriuo metu gali būti iškeistas į didesnę ar mažesnę gėrybių kiekį. Tačiau su kitais pinigų pavidalais yra kitaip. Metaliniai pinigai, banknotai ir kitos pinigų „išsikūnijimo“ formos neturi jokios vertės. Šie pinigai tik perteikia mainų idėją. Matyt, ne be reikalo rusų kalboje yra terminas „piniginiai ženklai“⁶, labai taikliai apibūdinantis pinigus. Pamiršus tai, kas „stovi“ už pinigų (galimybė mainyti), galima manyti, kad pinigai savaime vertingi. Tuomet atsiranda siekis turėti kuo daugiau pinigų manant, kad jie ir yra tikslas. Visiems gerai žinomas žaismingas animacinis personažas Skrudžas Makdakas, kurio didžiausias gyvenimo džiaugsmas yra panardyti jam priklausančio aukso krūvoje. Onorė de Balzako personažas Gobsekas nėra žaismingas, bet jo siekis tas pats: pinigai – tai tikslas ir vertybė.

Klaidingą žmonių manymą apie pinigus iliustruoja randami senoviniai lobiai. Turiu galvoje popierinių ar metalinių pinigų „lobius“. Kitados, kai išreiškė mainų idėją, pinigai buvo vertingi, nes už juos buvo galima gauti (nusipirkti) įvairių vertybių. Dabar šie „pinigai“ – ne daugiau nei popierius ar metalas.

---

⁶ Денежные знаки.

Jei jie turi numizmatinę vertę, ne todėl, kad išreiškia mainų idėją, o todėl, kad patys tampa numizmatinių mainų objektu.

Tačiau mus domina ne psichologinis, bet ekonominis pinigų klausimas – kiek tai susiję su finansais. Pinigai yra ir tam tikru mastu turėtų būti kaupiami. Normaliomis sąlygomis pinigų kaupimas (taupymas) reiškia, kad taupantysis pinigų mainų funkcijos įgyvendinimą atideda vėlesniam laikui. Kitaip tariant, užuot iškeitęs pinigus į gėrybes dabar ir jas suvartojęs nedelsdamas, jis atideda vartojimą ateičiai. Taip pinigai įgauna dar vieną labai svarbų bruožą – tampa ekonominio saugumo garantu, nes užtikrina vartojimą ateityje. Pinigai gali atlikti ir vartojimo „paskirstymo laike“ funkciją. Gavęs daugiau pinigų žmogus gali atidėti jų dalį ateičiai. Tuo metu, kai pinigų jis gaus nepakankamai (dėl ligos, senatvės ar nenoro dirbti), bus galima pasinaudoti sukauptais pinigais ir įgyvendinti „mainų idėją“ tuo metu, kai to reikės.

Taigi, pinigai, būdami mainų priemonė, turėdami konkrečią pasireiškimo formą, kaip jau minėta, gali būti gaunami (uždirbami) (kažkas mums jų duoda mainais už mūsų suteiktas paslaugas ar prekes), išleidžiami (mes kažkam duodame pinigų už suteiktas mums paslaugas ir prekes), atidedami ir taupomi ketinant jais pasinaudoti vėliau (tampa ekonominio saugumo garantu). Kaip matyti, pinigai, kaip ekonominis reiškinys, daro įtaką daugeliui procesų. Tai – pinigų gavimas, išleidimas, taupymas, kaupimas ir galiausiai investavimas (žavinga idėja „pinigai daro pinigus“).

Tačiau patys savaime pinigai neegzistuoja ir neturi jokios prasmės. Kad jie būtų, reikia tam tikrų sąlygų (turi gyvuoti mainai, nes natūriniam ūkiui pinigų nereikia), reikalingos pinigų gavimo, kaupimo, paskirstymo, investavimo ir kitos priemonės bei sistemos.

Todėl, kaip minėta anksčiau, finansai kaip sistema atlieka nemažai funkcijų (1 pav.) ir pirmiausia – *pinigų gavimo* funkciją, t. y. sprendžiamas klausimas, iš kur gauti pinigų.

Literatūroje dažnai pateikiamas su viešaisiais finansais susijusių funkcijų aprašymas, todėl pinigų *gavimo funkcija* suprantama kaip „piniginių lėšų įvairių fondų sudarymo“⁷ funkcija. Jei darome prielaidą, kad terminas „finansai“ taikytinas ir privatiesiems finansams, išsiplečia finansų funkcijų turinys, nors šių funkcijų esmė nepakinta. Taigi, nuo subjekto priklauso, kaip pinigų „gavimo“ funkcija gali būti suprantama: kaip pinigų gavimas (asmeniniai finansai),

⁷ *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. VI tomas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2004.

pajamų uždirbimas ir jų vartimas pinigais (įmonių finansai), biudžeto įplaukos (viešieji finansai).

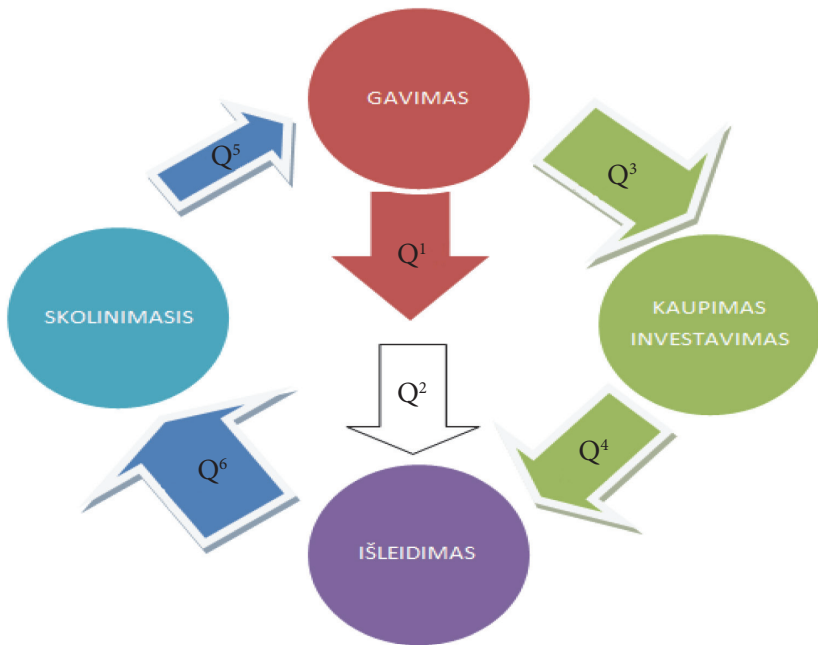
Antroji finansų sistemos funkcija yra *pinigų paskirstymas*. Žmonės svarsto, kiek pinigų skirti maistui, būstui, pramogoms ir kitiems poreikiams tenkinti. Įmonės sprendžia, kiek pinigų skirti prekėms ir paslaugoms pirkti, atlyginimams mokėti, kitoms būtinoms išlaidoms. Valstybės lygiu nutariama, kiek pinigų skirti įvairioms viešosioms funkcijoms įgyvendinti.

Trečioji finansų funkcija – *pinigų kaupimas*. Vykdamas šią funkciją sprendžiamas ateities poreikių užtikrinimo klausimas, kitaip tariant, garantuojamas finansinis ateities saugumas. Kalbant apie asmeninius finansus, tai būtų santaupos „juodai dienai“, kalbant apie įmonių – įvairių rezervų ir fondų sudarymas, valstybės lygiu taip pat svarbu sukaupti visas galimas atsargas.

Ketvirtoji finansų funkcija – *pinigų investavimas*. Šiai funkcijai apibūdinti labai gerai tinka paplitusi frazė – „pinigai daro pinigus“. Vienas iš asmeninių finansų siekių – taip investuoti, kad iš pinigų, kurie gaunami iš investicijų, būtų galima pakankamai patogiai gyventi. Įmonės lygiu investavimas dažniausiai suprantamas kaip įmonės veiklos plėtimas, naujų, našesnių gamybos pajėgumų įsigijimas. Įmonės rečiau siekia gauti pinigų iš investicinės veiklos, nes šios pajamos nėra pagrindinė įmonės veikla ir tikslas. Tai, žinoma, netaikoma investicinėms bendrovėms.

Paskirstymo, kaupimo ir investavimo funkcijos susipynusios ir ne visada galima tiksliai nustatyti, kuriai funkcijai priskirti konkrečią veiklą. Pavyzdys – piniginių indėlių laikymas banke. Kas tai – investavimas ar taupymas? Kita vertus, tiksliai suskirstyti ne visuomet ir būtina, nes bet koks skirstymas yra sąlyginis. Gyvenimas sudėtingesnis už klasifikacijas, kurios kuriamos siekiant supaprastinti painius pasaulio reiškinius, kad būtų galima juos pažinti.

Iš tai, kas pasakyta, matyti, kad „finansai“ kaip samprata pirmiausia apima pagrindinį elementą – pinigus ir visus veiksmus, atliekamus su pinigais. Todėl toks finansų suvokimas skatina matyti ne tik statinį, bet ir dinaminį šios sistemos vaizdą. Tai sudaro galimybes išskirti ir tyrinėti kiekvieną finansų sistemos pinigų srautą atskirai. 2 pav. parodyti visi galimi sistemos pinigų srautai. Kaip matyti, jų yra tik šeši. Trumpai aptarkime kiekvieną atskirai.

2 pav. Finansų sistemos pinigų srautai

Pirmasis pinigų srautas (Q^1 , Q^2) – paprasčiausias pinigų gavimas ir jų išleidimas, nesinaudojant jokiais kitomis finansinėmis priemonėmis, sukuriantis papildomus pinigų srautus. Kitaip tariant, kiek pinigų gaunama, tiek ir išleidžiama. Tą galima pateikti naudojant elementarią formulę:

$$Q^1 - Q^2 = 0 \quad (1.1) \text{ arba}$$

$$Q^1 = Q^2 \quad (1.2)$$

čia:

Q^1 – gauti pinigai;

Q^2 – išleisti pinigai.

Jeigu gaunama daugiau negu išleidžiama, pinigų perviršis nukreipiamas į kaupimą arba investavimą. Tuo atveju atsiranda pinigų srautas Q^3 . Sukauptos pinigų sumos vėliau gali būti panaudotos tais atvejais, kai nepakanka gaunamų pinigų einamojo laikotarpio išlaidoms padengti, nepriklausomai nuo to, dėl kokių priežasčių šis skirtumas atsiranda. Kitaip sakant, kai Q^1 yra mažiau negu numatytas Q^2 , finansų sistema sukuria pinigų srautą Q^4 , kuris ir kompensuoja trūkstamą pinigų sumą.

Tais atvejais, kai finansų sistemoje nėra sukauptų reikiamų pinigų sumų ir esant anksčiau aprašytai situacijai ($Q^1 < Q^2$), norint kompensuoti trūkstamą pinigų sumą, finansų sistema pradeda generuoti pinigų srautą Q^5 . Tai yra skolinimasis bet kokia forma. Šiuo atveju sistema esamu momentu išleidžia ateityje gausimus pinigus ir drauge apriboja galimybes patirti išlaidas ateityje.

Kaip matyti iš pateiktų samprotavimų, pagrindinis finansų sistemos pinigų srautas yra Q^1 Q^2 . Kiti keturi laikomi tik pagalbiniais, tvarkančiais šį srautą taip, kad, esant reikalui ir galimybėms, Q^1 ir Q^2 būtų subalansuotas taip, kad būtų galima patenkinti visus būtinus poreikius, kuriuos ir patenkina išlaidų pinigų srautas.

Iš to, kas pasakyta, tampa akivaizdu, kad savaime visi keturi pinigų srautai nesusibalansuoja, todėl juos būtina kontroliuoti. Tad apibrėždami finansus kaip sistemą, kaip jau minėta, pridedame dar vieną jos elementą – kontrolę. Iš 2 pav. gerai matyti, kad nesant šio elemento sistema yra iš esmės ne tik kad nevaldoma, bet ir neprognozuojama.

Kalbant apie asmeninius finansus ir jų valdymą, būtina atkreipti dėmesį, kad tik deramas finansų sistemos, jos sudedamųjų dalių ir tarpusavio sąsajų, priešasčių ir veiksmų pasekmių suvokimas leidžia sukurti deramą sistemą ir valdyti savo finansus.

Ne kartą esame girdėję, kad santykinai nedidelė dalis gyventojų investuoja arba kaupia pinigus, nemažai jų neturi jokių santaupų, tam tikra dalis gyventojų yra patekę į skolų verpetą ir gyvena didesnę savo gautų pinigų Q^1 dalį išleisdami palūkanoms mokėti, o ankstesnes skolas grąžina skolindamiesi iš naujo. Mūsų nuomone, gyvenimas skolon – tai ne gyvenimo filosofijos, bet visiško finansų esmės nesuvokimo padarinys. Todėl vienas iš šio vadovėlio rašymo tikslų tas, kad kuo mažiau žmonių, ypač šeimų, patektų į skolų verpetą, į kurį patekus iš jo išsikapstyti būna ypač sunku.

Analizuojant asmeninių finansų sistemą taip pat svarbu suvokti keletą svarbių dalykų, susijusių su asmeninių finansų sistemos dalyvių samprata. Turime galvoje tai, kad finansų sistema apima ne vien asmeninių finansų subjektą (tai gali būti asmuo arba namų ūkis), bet ir kitų finansų sistemų subjektus arba elementus. Žmogus gyvena ne beorėje erdvėje, todėl nuolat bendrauja su įvairiausiais subjektais. Mus domina finansinis šių santykių aspektas.

Samdomas darbuotojas, dirbdamas įmonėje, įstaigoje ar organizacijoje, atlieka jam pavestą darbą ir už tai gauna atlygį. Paprastai tai būna darbo užmokestis. Nuo šio darbo užmokesčio mokami mokesčiai į valstybės ir socialinio draudimo biudžetus. Taigi, fizinis asmuo, tik dirbdamas samdomą darbą,

jau turi sąsajų su dviem kitomis sistemomis – įmonės ir valstybės finansais. Šios sąsajos pasireiškia per pinigų srautą Q^1 – gaunant atlyginimą ir Q^2 – mokant mokesčius. Paminėtina, kad praktikoje didžioji dalis žmonių apsiriboja tik viena Q^1 pinigų srauto rūšimi – darbo užmokesčiu už samdomą darbą. Tačiau tai toli gražu ne vienintelis galimas Q^1 pinigų srauto variantas. Šį srautą gali kurti taip pat ir asmeninio turto nuoma, įvairios investicinės įplaukos, autorių atlyginimai ir panašūs dalykai. Apie tai plačiai kalbama poskyryje „Įplaukų valdymo principai“.

Čia tik norėtume atkreipti dėmesį, kad būtų neteisinga traktuoti finansų sistemos gavimo elementą (žr. 1 pav.) kaip tiesiogiai susijusį tik su žmogumi kaip vienintele pinigų srauto Q^1 atsiradimo priežastimi. Taip pat Q^1 gali atsirasti dėl turimo nekilnojamojo ar kito turto. Tačiau kad tai įvyktų, šis turtas turi būti „įdarbintas“ – sudarytos reikiamos sutartys, sumokami reikiami mokesčiai ir kiti panašūs dalykai.

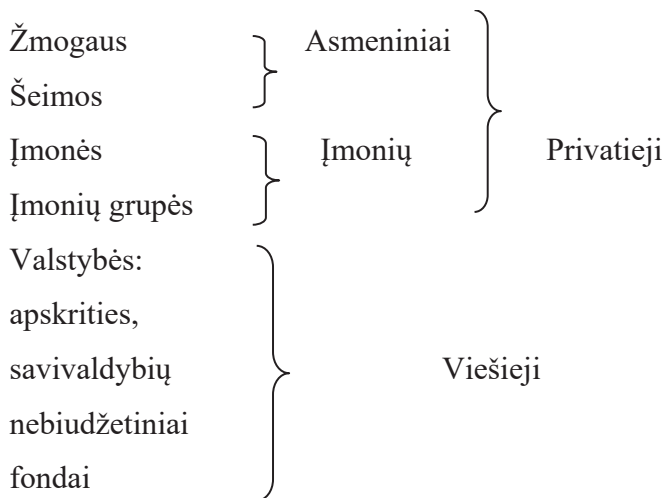
Tas pats yra ir su pinigų srautais Q^3 ir Q^4 . Kad būtų suformuotas srautas Q^3 , reikalingas sprendimas ir jo įgyvendinimas. Dažniausiai formuodamas šiuos srautus žmogus taip pat susiduria su kitomis finansų sistemomis, tokiomis kaip investavimo bendrovių, bankų, turto pardavėjų ir kitų subjektų sistemos. Išimtis yra nebent atvejis, kai gauti, bet neišleisti pinigai kaupiami ir saugomi „kojinėje“. Suprantama, šiems srautams atsirasti reikalingi aktyvūs žmogaus veiksmai (išskyrus atvejį, kai neišleisti pinigai tiesiog lieka sąskaitoje arba piniginėje), tokie kaip sprendimas kaupti pinigus atsidedant juos iš gautų pinigų sumos (Q^1 nukreipimas į Q^3), sprendimas, kur ir kuriam laikui pinigai bus kaupiami arba investuojami, koku tikslu investuojami pinigai ir ką su jais daryti vėliau. Su tuo susijęs sutarčių, susitarimų sudarymas, mokesčių mokėjimas ir kiti panašūs dalykai. Taip pat svarbu sukurti kriterijus ir sąlygas, kada sukaupti pinigai vėl bus grąžinti į pinigų srautą Q^1 , t. y. vėl galės būti naudojami žmogaus poreikiams tenkinti. Tai atliekama suformuojant pinigų srautą Q^4 . Labai dažnai šio srauto atsiradimas yra susijęs ir su fizinių asmenų mokesčiais, todėl tvarkant šiuos reikalus verta gerai susipažinti su apmokestinimo sąlygomis toje valstybėje, kurioje investuojama.

Ir galiausiai tais atvejais, kai Q^1 pinigų srauto nepakanka poreikiams tenkinti arba turtui, kurio reikia gyvenimui, įsigyti, pasitelkiamas pinigų srautas Q^5 , t. y. skolinamasi. Čia susiduriama su kredito institucijų finansų sistemomis ir jų reikalavimais, kad būtų galima gauti paskolas. Kaip žinome, paskolai iš kredito institucijų gauti reikia atitikti tam tikras sąlygas.

Todėl kredito institucijos, teikiančios kreditus, laikosi tam šių nuostatų, sudarančių prielaidas tinkamai įvertinti kredito gavėjo mokumą ir užkertančių galimybę prisiimti pernelyg didelę kredito riziką. Kita vertus, šiuo metu esama ir kitų galimybių skolintis. Pavyzdžiui, tarpusavio skolinimo platformos, kuriose vieni fiziniai asmenys skolina kitiems. Šiuo atveju paskolos gavimo sąlygos yra gerokai paprastesnės ir mažiau reguliuojamos, nes kredito riziką prisiima pats skoliniojas.

Srauto Q^5 atsiradimas asmeninių finansų sistemoje yra pradžia ir jis visuomet sukuria prievolę srautui Q^6 atsirasti, t. y. skoloms grąžinti ir palūkanamos mokėti. Todėl naudojantis paskolomis asmeninių finansų sistemoje yra būtina prognozuoti savo ateities pinigų srautus Q^1 taip, kad būtume tikri, jog iš Q^1 atėmus nuolatinį srautą Q^6 liktų pakankama pinigų suma, reikalinga normaliam pragyvenimo lygiui užtikrinti. Ši prognozė turi apimti visą paskolos grąžinimo laikotarpį.

Kaip matyti iš to, kas sakyta, asmeninių finansų sistema sąveikauja su kitų subjektų finansų sistemomis, todėl prasminga išryškinti asmeninių finansų vietą ir reikšmę bendroje visų subjektų sistemoje. Visos aptartos finansų rūšys apibendrintai pateikiamos 3 pav.

3 pav. Finansų rūšys

Kaip matyti iš 3 pav., egzistuoja nemažai finansų rūšių. Privatieji ir viešieji finansai, matyt, galėtų būti sujungti į vieną dar stambesnę rūšį – valstybės finansus. Šiuo metu tokia finansų rūšis nėra išskiriama, tačiau šios sampratos

užuomazgų jau galima matyti praktikoje. Valstybė, naudodamasi savo ištekliais (turimais ir skolintais pinigais), COVID-19 pandemijos metu siekia palaikyti įmones (verslą), kad jos išgyventų sunkmetį ir tęsdamos veiklą mokėtų darbuotojams atlyginimus ir mokesčius į valstybės biudžetą.

Kaip matyti, susidaro gana sudėtinga sistema: valstybė, įmonės, gyventojai. Kiekvieno lygmens subjektai turi savo finansus ir sistemas. Kalbant apie bet kurio lygio subjektus, reikia išsiaiškinti daug dalykų ir taisyklių, nes kiekvienas subjektas turi savo tikslų ir siekių finansų srityje. Reikia turėti galvoje ir tai, kad šie subjektai sąveikauja tarpusavyje ir jų finansai yra bendros valstybės finansų sistemos dalis.

Kad ir kaip paradoksaliai skamba, visi finansų valdymo subjektai sprendžia tokius pat esminius finansų valdymo klausimus: kur ir kaip gauti, kam, kur ir kaip paskirstyti pinigus. Skiriasi tik viena – kiekvienas subjektas turi savo atsakymus į šiuos klausimus ir taisykles, kaip tinkamai valdyti savo finansus. Todėl pirmiausia prasminga aptarti, ką laikome „valdymu“ apskritai, kokia šios sampratos esmė ir kaip valdymas įgyvendinamas praktiškai.

1.2. Valdymo samprata ir nuoseklumas

Terminas „valdymas“ vartojamas ne rečiau negu terminas „finansai“. Su valdymo terminu susiduriame kone kiekviename žingsnyje.

Pasvarstykite:

Kada paskutinį kartą teko spręsti kokį nors valdymo uždavinį? Su kuo tai buvo susiję?

Jei jums reikėtų apibūdinti sąvoką „valdymas“, ką pasakytumėte?

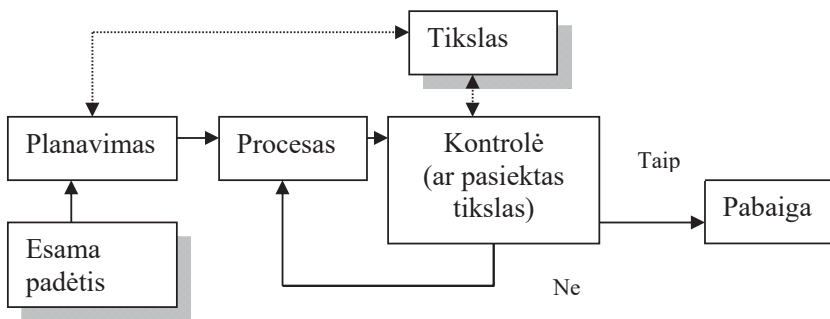
Stabtelėkite ir pamąstykite.

Jei manote, kad „valdymo uždavinys“ yra kas nors sudėtingo, esate ir teisūs, ir neteisūs. Gyvenime kiekvienam mūsų tenka spręsti galybę praktinio valdymo uždavinių, ir apie tai net nesusimąstome. Tai, kad dabar skaitote šį vadovėlį, reiškia,

kia, kad sėkmingai išsprendėte konkretų valdymo uždavinį, kurį galima pavadinti *asmeninių finansų valdymo vadovėlio skaitymas*. Toks nedidelis uždavinys gali būti platesnio uždavinio, tokio kaip išmokti *tinkamai valdyti asmeninius finansus* arba išlaikyti egzaminą, arba *patenkinti smalsumą*, sudedamoji dalis.

Nesusimąstydami valgomė, vaikštome, važiuojame dviračiu ar automobiliu ir atliekame daugelį kitų kasdinių veiklų. KOKIU BŪDU mes tą darome? Tai esminis klausimas, į kurį atsakę suvoksime, kas yra *valdymas*.

Kaip ir bet kurio sudėtingesnio šio pasaulio reiškinių, valdymo samprata apima keletą aspektų. Vienas jų – *valdymas yra procesas*, kurio metu siekiama konkretaus, iš anksto numatyto tikslo. Iškeltas tikslas turėtų būti suformuluotas aiškiai, geriausia, kad jis būtų išmatuojamas. Todėl valdymo požiūriu tokie tikslai kaip „visuotinė lygybė ir laimė“, „amžina meilė“, „didžiuliai turtai“ yra nekonkretūs, nes neaišku, kaip įvertinti, ar šis tikslas pasiektas.⁸ Tikslas „perskaityti knygą“ yra visiškai konkretus ir lengvai pasiekiamas, todėl kaip pavyzdys jis mums labai tinka. Grįžkime prie šio teksto skaitymo. Dabar jūsų tikslas yra „perskaityti vadovėlį“. Jūs tik pradėjote tą daryti ir perskaitėte keletą puslapių (*esamos padėties nustatymas*). Kad pabaigtumėte, turėsite perskaityti dar beveik 180 puslapių (*būdas, kuriuo pasiekiamas tikslas*). Tam teks skirti laiko: nuo keleto valandų iki kelių dienų (laikas priklauso nuo skaitymo tempo, praktinių užduočių atlikimo spartos) (*reikalingų išteklių nustatymas*). Žinodami, kiek laiko galite skirti studijoms kasdien, numatote, kada ir kaip tą darysite (*planavimas*). Kiekvieną dieną numatytą laiką studijuojate (*procesas*). Kas kartą galima pasitikrinti, kiek liko iki pabaigos (*kontrolė*). Šis procesas kartojamas tol, kol pasiekiate tikslą (perskaitote knygą iki pabaigos). Valdymo kaip nuoseklaus proceso schema pateikta 4 pav.

4 pav. Valdymas kaip procesas

⁸ Apie tikslų formulavimą plačiau skaitykite antrame skyriuje.

Kaip matyti iš 4 pav., valdymas kaip procesas susideda iš keleto svarbių, tarpusavyje glaudžiai susietų elementų, kurie aktyvinami tuo metu, kai turi atlikti savo funkciją. Todėl prasminga nustatyti, kokius veiksmus (suaktyvinus valdymo proceso elementus) ir kokių nuoseklumu turėtų atlikti kiekvienas subjektas, valdydamas savo finansus. Kitaip sakant, panagrinėkite, kaip praktiškai realizuojamas įvairių objektų, tarp jų ir asmeninių finansų, valdymas.

Kaip matyti, tam tikra veiksmų seka sudaro prielaidas sėkmingai pasiekti pageidaujamą rezultatą. Šiuos veiksmus, atliekamus nuosekliai vieną po kito, galima palyginti su torto kepimu. Jei veiksmai, nurodyti recepte, bus supainioti, panaudoti ne tie ingredientai arba jų paimta per daug ar per mažai, gausime ne tą rezultatą, kurio norime. Tik tuomet, kai viskas, kas turi būti atlikta, bus atlikta reikiamu nuoseklumu, išlaukta tiek laiko, kiek reikia tortui iškepti, tik tada bus galima gauti reikiamą rezultatą – tortą ir jį papuošti vyšnia. Finansai nuo torto kepimo skiriasi keletu dalykų. Pirma, mažai kas žino tikslus receptus, ką ir kaip reikia padaryti, kad galėtume savo finansinį tortą papuošti vyšnia. Antra, sąlygos, kuriomis kepa finansinis tortas, nuolat kinta. Išivaizduokite šeiminkę, kuri nežino, kokia temperatūra orkaitėje, ir tik iš šalutinių požymių gali numanyti, kaip ji keisis per kepimo laiką. Gal todėl, kad dauguma finansų žinovų nespėja reaguoti į kintančias išorės sąlygas, tiek daug finansinių tortų prisvyra ar lieka neiškepę? Trečia, finansinių tikslų pasiekimas užtrunka daug ilgiau, negu iškepti tortą. Finansų srityje (ypač asmeninių) neturime daug laiko, kad galėtume taikyti bandymų ir klaidų metodą. Žmogaus finansinių eksperimentų laiką riboja jo gyvenimo trukmė. Šeimos (namų ūkio) gyvavimo laikas taip pat nėra labai ilgas ir tik retais atvejais aprėpia kelių kartų patirtį ir finansinius išteklius. Ar daug pažįstate šeimų, kurios savo finansinius tikslus numato ne vienai kartai? Valstybių finansinių tikslų įgyvendinimas (jei tokie apskritai egzistuoja) gali trukti šimtmečius.

Ir galiausiai, matyt, svarbiausia priežastis – mes, kaip asmenys, būdami išsilavinę, neturime beveik jokių finansų valdymo įgūdžių. Nuo mažumės esame mokomi sveikos gyvensenos, gerų manierų, socialinių įgūdžių ir kitų mums reikalingų gyvenime dalykų. Tačiau finansų valdymą didžioji dauguma suvokia gana prastai.

Pamąstykite:

Ar gali žmogus, nesugebantis sėkmingai valdyti savo asmeninių finansų, gerai valdyti įmonės finansus?

Ar valstybės finansus gali tvarkyti žmogus, kuris nesupranta, kaip susitvarkyti su savo asmeniniais finansais?

Todėl prasminga nustatyti bent jau pagrindinius veiksmus, kuriuos nuosekliai ir tinkamus atlikus būtų galima tikėtis finansinės sėkmės taip, kaip mes ją suprantame. Apibendrinant sakytina, kad finansų, tarp jų ir asmeninių, valdymą galima išskaidyti į nuoseklių veiksmų seką:

1. Finansinio **tikslo nustatymas** (ko mes⁹ norime).
2. Esamos finansinės **padėties nustatymas** (kur mes esame).
3. Reikiamų tikslui pasiekti **išteklų** (ne tik finansinių) **numatymas**.
4. Konkretaus finansinio tikslo siekimo **plano sudarymas**.
5. Veiksmų, numatytų finansiniame plane, **atlikimas**.
6. Periodinė pasiektų finansinių rezultatų **kontrolė** ir, jei reikia, plano arba veiksmų koregavimas.
7. **Naudojimasis** pasiekto finansinio tikslo suteiktomis galimybėmis.

Bet kokio valdymo pradžia yra *tikslo nustatymas*. Finansų valdymas – ne išimtis. Kaip ir bet koks kitas dalykas, kurį norima pasiekti, finansų tikslas turėtų būti suformuluotas aiškiai ir suprantamai. Šis tikslas turi būti išreikštas taip, kad jį būtų galima objektyviai išmatuoti, priešingu atveju nebus aišku, ar bus pasiektas tikslas ir kada jis bus pasiektas. Būtų neteisinga kelti, pavyzdžiui, asmeninių finansų tikslą „turėti daug pinigų“. Tokio tikslo greičiausiai nepasieksime, nes „daug“ yra kokybinė, o ne kiekybinė charakteristika, suvokiama labai subjektyviai. Todėl formuluojant finansų (bet kurio lygio subjekto) tikslą ypač svarbu tai, kad šis *tikslas būtų išmatuojamas* šiuo metu pripažintais ir visiems priimtinais matavimo vienetais. Be to, svarbu tinkamai suformuluoti tikslą, nes vėliau visa veikla bus skirta tik šiam tikslui siekti.

Ar prasminga formuluoti tikslą kaip procesą, ar vis dėlto geriau jį suformuluoti kaip baigtinį reiškinį? Kad būtų aiškiau, nei daug proto, nei pastangų

⁹ „Mes“ gali būti taikomas bet kuriam valdymo subjektui (žmogui, namų ūkiui, įmonei, valstybei).

nereikia, kad pasiektume tikslą „uždirbti milijoną“. Jei uždirbate kiek daugiau nei 1500 Eur „popieriuje“, per savo gyvenimą šį tikslą pasieksite. Ar tai tikrai yra tai, ko norite? Nors iš pirmo žvilgsnio formuluotė „uždirbti milijoną“ skamba išdidžiai.

Todėl tinkamai finansinio tikslo formuluotei būtina skirti pakankamai dėmesio ir laiko. Gerai suformuluotas tikslas paprastai aprėpia keletą tarpinių tikslų ir gali būti susijęs su kitomis gyvenimo ar veiklos sritimis.

Keliant labai didelį tikslą, kartais neįmanoma pritaikyti konkrečių matavimo vienetų, nes tikslas yra visa apimantis. Tokiu atveju turėtų būti išmatuojami tarpiniai tikslai. Pavyzdžiui, kalbant, kad šeimos tikslas yra „šeimos gerovė“, susiduriama su klausimu, kokiū būdu galima išmatuoti gerovę. Kadangi „gerovė“ yra itin plati sąvoka, finansų srityje ji turėtų būti siaurinama iki konkrečių išmatuojamų rodiklių. Tai galėtų būti, pavyzdžiui, santaupų dydis, turimo turto vertė, pasyviųjų įplaukų lygis ir pan. Šiuos dydžius daugiau ar mažiau sėkmingai pavyksta išmatuoti, todėl galima kalbėti apie jų valdymą ir žengti kitą žingsnį.

Kitas finansų valdymo etapas – remiantis rodikliais, kuriais naudojamosi nustatant finansų valdymo tikslą, *apibrėžti situaciją, kurioje esame dabar*. Jei kartais pasirodytų, kad dabartinė situacija atitinka mūsų tikslą, tuomet nieko daryti nereikia. Kitais žodžiais tariant, jei kas nors išsikelia tikslą „turėti pinigineje 100 Eur“ ir juos ten randa, tikslas pasiektas. Realiam gyvenime viskas sudėtingiau.

Šio etapo rezultatas – aiškus dabartinės situacijos vaizdas – leidžia pereiti prie kito etapo – *išteklių poreikio nustatymo*. Čia apskaičiuojame, kokių išteklių (ir laiko) reikės norint pasiekti savo tikslą. Pavyzdžiui, jei žmogus skolingas 1000 Eur ir jis siekia gražinti skolą, jam reikės išteklių. Pirmiausia 1000 eurų. Jei jis juos turi (esama padėtis), gali nedelsdamas pasiekti tikslą ir gražinti skolą. Jei neturi, jam reikės papildomo išteklių – laiko, kad galėtų įgyvendinti savo tikslą. Tačiau jis tikslą pasieks, jei turės pajamų, kurios leis jam tai padaryti. Jei, tarkime, žmogus gali gražinti po 100 eurų per mėnesį, nesunku suskaičiuoti, kiek laiko truks įgyvendinti tikslą. Šiuo atveju tikslui „grąžinti skolą“ įgyvendinti reikia dviejų išteklių: a) pinigų įplaukų ir b) laiko. Pakankamai dažnai formuluojant finansų tikslą (ypač asmeninių) ir numatant jo įgyvendinimo būdus, šis išteklius ignoruojamas (pamiršamas). Šį ryšį netgi prasminga užrašyti formule:

$$R = \sum J \times t \quad (1.3)$$

čia: R – rezultatas (tikslas);

J – ištekliai;

t – laikas.

Kaip matyti, norint grąžinti 1000 Eur skolą, reikės dviejų išteklių – pinigų po 100 Eur kas mėnesį ir laiko – 10 mėnesių.

Sudarant finansinio tikslo *pasiekimo planą* pirmiausia nustatomos ir palyginamos galimos tikslo pasiekimo alternatyvos. Šis dalykas yra labai svarbus, nes ieškoma optimalaus varianto, kita vertus, finansiniai planai turi derėti su realiu gyvenimu. Jei skolininkas turi sumą, kurią reikėtų grąžinti kreditoriui, tačiau tai padaręs nebeturės ko valgyti, vargu ar protinga nedelsiant įgyvendinti numatytą tikslą. Tuomet skolininkas gali svarstyti alternatyvius variantus – negrąžinti skolos apskritai, pasiskolinti iš ko nors kito ir grąžinti pradinę skolą arba išdėstyti skolos grąžinimą per ilgesnį laikotarpį. Skolos grąžinimas per laikotarpį (trečioji alternatyva) mūsų atveju būtų apribotas taip, kad mėnesio srautas Q^6 reikšmingai nesumažintų srauto Q^2 (žr. 2 pav.) ir žmogui grąžinus skolos dalį liktų pinigų pragyventi. Čia labai gerai matyti formulės 1.3 logika. Kuo mažiau bus skirta skolai grąžinti kas mėnesį, tuo ilgiau užtruks pasiekti tikslą.

Visos trys alternatyvos turi savo įgyvendinimo būdus ir pasekmes. Jei nusprendžiama vis dėlto grąžinti skolą, reikia numatyti sumą, grąžintiną kiekvieną mėnesį, kaip aptarėme anksčiau. Tai ir būtų pavyzdys paprasčiausio finansinio plano, kurio tikslas – grąžinti skolą. Jei pasirenkama kita alternatyva – nusprendžiama pasiskolinti iš kitur ir grąžinti pradinę skolą, plano įgyvendinimas bus susijęs su naujo skolintojo radimu ir vis didėjančia rizika patekti į skolų spąstus, kai jau nebeįmanoma turimu pinigų srautu Q^1 net per visą gyvenimą nieko nevalgant sugrąžinti prisidarytų skolų. Tuo atveju, žinoma, yra ir variantas B – skelbti bankrotą.

Jei vis dėlto nusprendžiama negrąžinti skolos (skolas grąžina tik bailiai), nes tai taip pat planas, greičiausiai nebus išvengta nemalonių pasekmių. Kokių veiksmų reikėtų šiuo atveju imtis, palieku spręsti skaitytojams...

Suprantama, tikrą finansinio gyvenimo planą sudaryti yra gerokai sunkiau, nes reikia atsižvelgti į daug alternatyvų, veiksmų ir labai gerai suvokti asmeninių finansų valdymo taisykles ir esmę. Tačiau bet kuriuo atveju šio etapo rezultatas – konkretus nuoseklių veiksmų planas, kuriame tiksliai nurodyta, koku būdu bus pasiektas numatytas tikslas. Tuo „kūrybinis“ darbas ir baigiasi. Toliau prasideda sudaryto plano įgyvendinimas.

Vykdamas finansinį planą labai svarbūs du dalykai. Pirmiausia – valia priimtą planą įgyvendinti. Ypač tai pasakytina apie asmeninius finansus ir

atsižvelgiant į tai, kad tikslams pasiekti reikalingas laikas (žr. 1.3 formulę). Kadangi asmeninių finansų tikslų pasiekimas trunka ne vienus metus, kartais ir dešimtmečius, žmogui dažnai tiesiog pritrūksta kantrybės ilgą laiką daryti numatytus veiksmus, jei nemato akivaizdaus rezultato. Banalus pavyzdys – nemažai žmonių kartkartėmis nusprendžia sportuoti, nusiperka aprangą, nuolatinį sporto klubo lankytojo bilietą ir ... tuo jų pastangos baigiasi. Kalbant apie asmeninius finansus tenka susidurti, kai jaunas žmogus numato investicijoms skirti po nedidelę sumą kas mėnesį (parengia gerą planą), tačiau po kurio laiko tiesiog nustoja jį vykdyti, nes sukauptos sumos yra nedidelės ir nesukelia entuziazmo čia ir dabar.

Antra, vykdant planą itin svarbu suderinti kantrybę ir reakciją į situacijos pasikeitimus. Reikia kantrybės vykdyti numatytą planą ir nesiblaškyti atsiradus naujų, galbūt labai patraukliai atrodančių alternatyvų. Pavyzdžiui, nekilnojamojo turto kainų burbulo pūtimosi metu 2007–2008-aisiais daug žmonių likvidavo saugias investicijas ir pradėjo investuoti į nekilnojamąjį turtą, kurio kainos kilo kaip ant mielių. Kita vertus, kantrybė neturėtų virsti buku užsispyrimu, kai matoma, kad pasirinktoji strategija nebeduos reikiamo rezultato. Kebliausia tai, kad sprendimus reikia priimti neapibrėžtomis sąlygomis, kai labai sunku numatyti jų pasekmes. Po to, kai įvyksta vieni ar kiti dalykai, jau nesunku pasakyti, ką ir kaip reikėjo padaryti. Gerai žinomas kalambūras, kad visi protingi po laiko. Tačiau yra vienas teigiamas dalykas – galima pasimokyti iš klaidų. Geriausia, jei klaidų padaro kiti. Be to, svarbu kaupti patirtį, kuri galbūt pravers ateityje vėl keičiantis finansinei situacijai.

Vykdamas numatytą finansinį planą būtina kartkartėmis pasitikrinti, ar judama teisinga linkme, t. y. *kontroliuoti* situaciją. Yra įvairių kontrolės sistemų. Įmonių lygiu – periodinės finansinės ataskaitos, valstybės lygiu – biudžeto rodiklių vykdymo kontrolė. Žmonės ar namų ūkiai taip pat gali susikurti įvairių priemonių ir jomis naudodamiesi stebėti savo finansinę situaciją. Kontroliuojant finansinio plano vykdymą reikalinga konkrečių rodiklių sistema, kuri leistų „matyti“ subjekto finansų padėtį tam tikru laikotarpiu.¹⁰ Šiame etape taip pat reikia būti pasirėngus koreguoti veiksmus, jei pasikeitusios sąlygos lemia tai, kad numatyti veiksmai nebeduos norimo rezultato. Tokiu atveju reikia svarstyti kitus finansinio plano variantus ir rinktis pasikeitusią ekonominę situaciją geriausiai atitinkančią alternatyvą.

Galiausiai – *pasiekus finansinį tikslą*, kad ir kaip keistai skambėtų, būtina tai suvokti ir pradėti naudotis pasiektais rezultatais. Šiuo atveju kalbame apie

---

¹⁰ Apie tai plačiau kalbama septintame skyriuje.

globalius finansinius tikslus, kuriuos pasiekus pasikeičia subjekto galimybės, gali pasikeisti ir elgsena.

Žmogus, įgyvendinęs savo finansinius tikslus ir tapęs labai turtingas, gali skirti daug mažiau laiko darbui arba visiškai nebedirbti, kad gautų darbo užmokestį. Taigi, kad ir kaip keistai skamba, subjektas, pasiekęs užsibrėžtą finansinį tikslą, susiduria su nauja problema, kaip pakeisti savo elgseną atsižvelgiant į pasikeitusias galimybes.

Išnagrinėjus valdymą kaip procesą, kuris sudarytas iš daugybės nuoseklių veiksmų, prasminga aptarti ir kitus valdymo sampratos aspektus.

Valdymas kaip funkcija. Jau išsiaiškinome, kokius veiksmus ir koku nuoseklumu atliekame valdydami finansus. Tačiau ne mažiau svarbu, *kaip (koku būdu) tą daryti*. Pagalvokime. Tarkime, norite, kad daiktas, kuris yra už 100 metrų, atsidurtų pas jus. Galite nueiti ir pasiimti pats. Tačiau kad patyrinėtumėte valdymą kaip funkciją, nusprendžiate pasinaudoti kito žmogaus paslaugomis. Kaip tą padarysite?

Pasvarstykime:

Paaiškindite „moksliškai“, ką ir kaip reikia padaryti, kad kitas žmogus atliktų tai, ko norite.

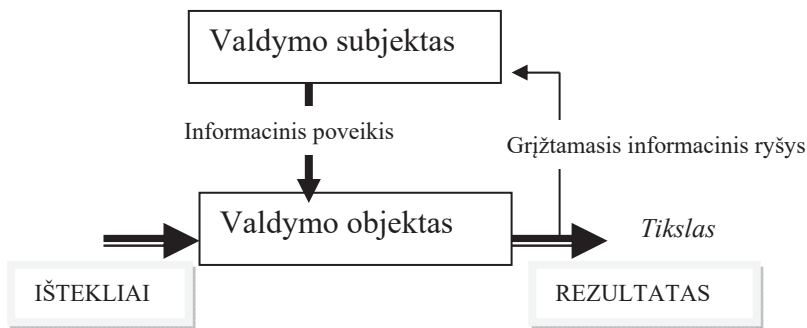
Paskirkite šiek tiek laiko šiai užduočiai.

Kadangi jau žinome veiksmų, atliekamų valdymo proceso metu (tikslu nustatymas, planavimas, procesas, kontrolė, tikslo pasiekimas), seką, lieka tik išsiaiškinti, kokius konkrečiai veiksmus turi atlikti kitas žmogus, ir paskatinti jį tai padaryti. Šiai situacijai būdingi du dalykai. Pirmiausia – valdymo procese atsiranda du dalyviai. Vienas dalyvis valdo (*valdymo subjektas*), kitas yra valdomas (*valdymo objektas*). Taigi, valdymo subjektas žino tikslą ir kaip tą tikslą pasiekti, pasirenka tinkamą veiksmų seką, turi reikiamų išteklių (žaliavos, pinigai, laikas ir pan.), taip pat ir vykdytoją (kuris šiuo atveju yra ir valdymo objektas). Lieka tik pranešti objektui, ką, kada ir kaip jis turi padaryti. Kaip tą padaryti? Mūsų nagrinėjamu atveju subjektas gali tiesiog žodžiu pasakyti apie tai kitam žmogui (objektui), paskambinti jam telefonu, nusiųsti laišką, įgalioti kitą žmogų perduoti nurodymą ar kitokiu būdu pranešti jam savo pageidavimus. Būdas nėra labai svarbus, svarbiau, kad būtų perduota *informacija*, kaip

objektas turi elgtis ir ką padaryti. Kalbant moksliškai, subjektas padaro *informacinį poveikį* objektui, taip paskatindamas objektą judėti norima linkme.

Subjektas, išmanydamas valdymo teoriją, supranta, kad objektą reikia kontroliuoti. Kontroliuojama taip pat darant informacinį poveikį. Svarbus dar vienas aspektas. Valdantysis, prieš duodamas įprastą komandą (informacinis poveikis), turi žinoti, kur yra valdomasis (objektas), kad prireikus patikslintų jo veiksmus. Tam reikalingas vadinamasis *grįžtamasis informacinis ryšys*. Palaikyti šį ryšį galima įvairiai: pačiam stebėti, kur nukeliavo objektas, ir koreguoti jo veiksmus; pasamdyti stebėtoją, kuris praneš valdančiajam, kur yra ir ką veikia valdomasis; implantuoti valdomajam elektroninę sekimo priemonę arba susikurti bet kokią kitą informacijos gavimo apie valdomojo objekto elgseną ir buvimo vietą sistemą. Norime pasakyti, kad šiuo atveju prieš duodant nurodymą svarbiausia yra turėti reikiamą informaciją. Priešingu atveju valdymas taptų panašus į veiksmą, kai šaudoma į taikinį užrištomis akimis. Tikslas yra žinomas, taip pat žinome, ką ir kaip daryti. Kokia tikimybė, kad tikslas (pataikyti į taikinio centrą) bus pasiektas, sunku pasakyti. Tačiau aplinkiniams toks valdymo stilius (neturint reikiamos informacijos) gali būti pražūtingas tiesiogine prasme.

Taigi, valdymą kaip *funkciją* galima apibūdinti kaip valdančiojo (valdymo subjekto) tikslingą informacinį poveikį valdomajam (valdymo objektui), siekiant nukreipti jo veiksmus norima linkme ir pasiekti pageidaujamą rezultatą. Valdymo kaip funkcijos schema pateikta 5 pav.

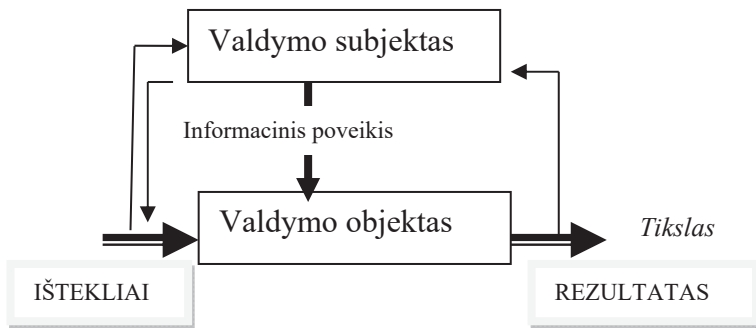

5 pav. Valdymas kaip funkcija

Atkreiptinas dėmesys, kad 5 pav. parodytas vadinamasis valdymas pagal nukrypimus, nes, kaip matyti, iš grįžtamojo ryšio valdymo subjektas gau-

na informaciją apie jau įvykusius reiškinius, kitaip sakant, išmatuoja faktinį rezultato pasiekimo lygį. Todėl valdantysis, naudodamasis tokio pobūdžio informacija, turi vienintelę išeitį – stebėti tai, kas jau faktiškai įvyko, ir stengtis ištaisyti padėtį, jei ši jo netenkina. Pavyzdžiui, savo pavaldiniui nurodėte, kad šiandien jis turi triūsti sode, o šis nuvyko prie ežero degintis, nes gražiai šviečia saulė. 5 pav. pateiktoje sistemoje vadovas informaciją apie nukrypimą nuo numatytos veiklos gauna tik tada, kai neklaužada pavaldinys nuvyksta prie ežero. Tik tada vadovas gali imtis veiksmų, kad ištaisyty padėtį. Kitaip sakant, valdymas pagal nukrypimus gali būti pavadintas *pasekmių* valdymu.

Finansų pasaulyje šią situaciją galima būtų palyginti su tokia, kai investuotojas į rizikingas investicines priemones jas pradeda pardavinėti po to, kai jų vertė visiškai nukrito, nes tai nebepatenkino jo lūkesčių ir išsikeltų finansinių tikslų. Ne visais atvejais tai pakankamai efektyvu. Todėl pastaruosiu metu vis labiau plintant praktikoje išmaniosioms valdymo sistemoms anksčiau aptarta schema dažnai papildoma dar vienu informaciniu kanalu, kuris leidžia valdyti nebe pasekmes, o *priežastis* arba, kitaip sakant, rizikas. Tai reiškia, kad valdymo (taip pat ir finansų) sistemos konstruojamos taip, kad reaguoti būtų galima ne į faktiškai įvykusius nukrypimus nuo numatytos trajektorijos, bet atsiradus rizikai, kad toks nukrypimas gali atsirasti, ateityje būtų užbėgama tokiems nukrypimams už akių. Tokia sistema pateikta 6 pav.

6 pav. Valdymas, grįstas dviguba informacine grandine

Taip sukonstravus valdymo sistemą būtų priimti sprendimai ir subjektas duotų reikiamus nurodymus darydamas tiesioginį informacinį poveikį, kad nepageidaujami nukrypimai net neatsirastų. Pritaikykime šią idėją mūsų ankstesniam pavyzdžiui su darbuotoju sode. Sužinojus, kad numatoma graži

diena ir darbuotojas gali pasprukti prie ežero, reikėtų imtis prevencinių priemonių, kad to neįvyktų. Būtų galima perspėti, kad jis privalo likti dirbti, nepriklausomai nuo oro; pastatyti prie jo prievaizdą; pačiam nuolat stebėti, ar jis dirba; blogiausiu atveju ilgą virvę darbuotoją pririšti prie medžio.

Kita vertus, iki šiol nagrinėjome paprastą pavyzdį, kada valdomasis objektas yra ir sistemos išteklius (žmogus, kuris turi atlikti pageidaujamus veiksmus). Reali situacija dažniausiai būna sudėtingesnė. Jei nagrinėjame sudėtingesnių procesų valdymą, objektas būna ne žmogus ar žmonės, bet, pavyzdžiui, įmonė, projektas, galiausiai tai, kas mus domina, – asmeniniai finansai. Žmonės dažnai yra subjekto tikslo pasiekimo išteklius, įvardijamas ne itin išdidžiai skambančiu terminu „darbo jėga“. Taigi darbo jėga kartu su gamybos priemonėmis ir materialiniais ištekliais yra tik tai, kas padeda subjektui pasiekti savo tikslus. Subjektas susiduria su problema, kaip aiškiai perduoti informaciją vykdytojams (darbo jėgai), kad jie, naudodami gamybos priemones ir materialinius išteklius, įgyvendintų subjekto tikslą. Tačiau net ir šiuo atveju valdymo funkcija bus traktuojama kaip *subjekto informacinis poveikis objektui*.

Valdymas dar gali būti apibūdinamas ir kitais aspektais. Galima kalbėti apie valdymo *meną*. Tai būtų gebėjimas veiksmingai taikyti valdymo teoriją siekiant praktinių tikslų. Valdymo *mokslas* apibendrina, sistemina ir formuluoja pagrindinius principus, kurie yra būdingi visoms situacijoms.

Tačiau kad galėtume toliau gilintis į asmeninių finansų valdymo klausimus, mums pakaks jau aptartų valdymo aspektų.

Verta prisiminti:

- Finansai yra daugiau nei pinigai. Finansus galima apibūdinti kaip pinigų gavimo, paskirstymo, kaupimo, investavimo sistemą.
- Bet ką valdant pirmiausia reikia žinoti, ko norima (tikslą). Tik turint konkretų tikslą galima finansus valdyti kvalifikuotai.
- Finansų tikslas turėtų būti suformuluotas aiškiai ir suprantamai. Šis tikslas turi būti išreikštas taip, kad jį būtų galima objektyviai išmatuoti.
- Kad ir koks yra finansų lygis (asmens, įmonės, valstybės), sprendžiami tie pat klausimai: iš kur gauti pinigų ir kur juos padėti.
- Finansų valdymą galima išskaidyti į tokių veiksmų seką:
  1. Finansinio tikslo nustatymas.
  2. Esamos finansinės padėties nustatymas.
  3. Išteklių (ne tik finansinių), reikalingų tikslui pasiekti, nustatymas.
  4. Konkretaus finansinio tikslo pasiekimo plano sudarymas.
  5. Veiksmų, numatytų finansiniame plane, vykdymas.
  6. Periodinė pasiektų finansinių rezultatų kontrolė ir, jei reikia, plano arba veiksmų koregavimas.
  7. Naudojimasis pasiekto finansinio tikslo teikiamomis galimybėmis.

SAVITIKROS KLAUSIMAI

1. Kuo skiriasi pinigų ir finansų sąvokos?
2. Apibūdinkite, kas yra finansai, ir pasakykite, kaip suvokiate šią sistemą.
3. Išvardykite finansų sistemos sudedamąsias dalis.
4. Apibūdinkite finansų sistemos sudedamųjų dalių funkcijas.
5. Kas yra valdymas?
6. Apibrėžkite valdymą kaip procesą.
7. Apibūdinkite valdymą kaip funkciją.
8. Nurodykite finansų valdymo subjektus.
9. Išvardykite ir pakomentuokite valdymo veiksmų seką.
10. Nurodykite reikalavimus, keliamus finansų tikslui.

2. ASMENINIŲ FINANSŲ TIKSLAS

Antro skyriaus paskirtis – išnagrinėti asmeninių ir šeimos finansų valdymo tikslo suvokimo ir tinkamo formulavimo klausimus. Pirmiausia pabrėžiama būtinybė finansų valdymo tikslą formuluoti konkrečiai ir taip, kad jį būtų galima išmatuoti. Siekiant padėti studijuojančiajam išsiaiškinti savo asmeninius finansinius tikslus, pateikiama klausimų apie pensiją. Atsakydamas į šiuos klausimus studijuojantysis atlieka labai svarbią užduotį – motyvuotai apibūdina savo gyvenimo finansinį tikslą. Pabrėžiami kai kurie svarbūs psichologiniai asmeninių finansų tikslo formulavimo aspektai. Atskirai aptariamas ir pabrėžiamas šeimos, arba namų ūkio, finansinis tikslas. Išskiriami šeimos finansų ypatumai, su kuriais vienas žmogus gyvendamas nesusiduria.

Antrame skyriuje nagrinėjami finansinio tikslo formulavimo klausimai ir stengiamasi padėti skaitytojui savarankiškai suformuluoti savo asmeninių finansų tikslą, todėl detaliam aptariamas vienas iš būdų (SMART modelis), kaip tai padaryti. Nagrinėdamas šį metodą, studijuojantysis ne tik teoriškai sužino tikslo formulavimo etapus ir reikalavimus, bet ir turi galimybę šias žinias pritaikyti praktiškai.

Išstudijavęs šį skyrių skaitytojas gebės:

- Nurodyti reikalavimus, keliamus siekiant tinkamai suformuluoti valdymo tikslą.
- Paašškinti asmeninių finansų tikslo prasmę ir jo formulavimo ypatumus.
- Nurodyti vieno žmogaus ir šeimos finansinių tikslų skirtumus.
- Apibūdinti SMART modelio esmę ir jį pritaikyti praktiškai.
- Kvalifikuotai suformuluoti savo asmeninių finansų tikslą.

2.1. Konkretus ir išmatuojamas tikslas

Vienas sudėtingiausių valdymo, taip pat ir finansų, uždavinių yra aiškus ir konkretus tikslo nustatymas. Bet kuris valdymo subjektas formuluoja savo lygiui tinkamus tikslus. Žmogus gali išsikelti tikslą „gyventi visavertį gyvenimą“, „būti naudingas visuomenei“, „gauti Nobelio premiją“.

Svarbu ir tai, kad šis tikslas būtų išreikštas ne kokybiniais, bet kiekybiniais, kitaip sakant, išmatuojamais dydžiais. Ši tikslo formulavimo dalis ir norus paverčia tikslais. Gerai gyventi norime visi. Bet ne tiek daug žmonių gali konkrečiai paaiškinti, ką jiems reikia samprata „geras gyvenimas“, o dar sunkiau tą „gerą gyvenimą“ išmatuoti ir įvertinti.

Iš čia pateiktų tikslų pavyzdžių tik vienas yra labai konkretus ir jo nereikia papildomai paaiškinti. Tai – noras gauti Nobelio premiją. Čia viskas paprasta – arba gavai (tikslas pasiektas), arba ne (tikslas nepasiektas). Visais kitais atvejais tikslą reikia konkretinti, kitaip sakant, norą „paversti“ konkrečiais rodikliais ir skaičiais.

Neretai žmonės, vaizdžiai tariant, plaukia pasroviui, o įvykus kokiam nors nutikimui teigia, kad kaip tik to ir siekė. Itin dažnai su šitokia situacija susiduriama finansų srityje, kai žmogus atlieka veiksmus (mažina išlaidas, taupo, skolinasi, investuoja) nesuvokdamas, kaip tai gali paveikti jo finansinę situaciją ar ateities gyvenimo kokybę. Gana dažnai šių veiksmų rinkinys yra vadinamas finansų valdymu. Geriausias pavyzdys gali būti situacija, kai ekonomikos pakilimo laikotarpiu valstybę valdančios partijos skelbiasi esančios pagrindinė gerovės priežastis, o ekonomikos recesijos laikotarpiu jos įrodinėja, kad dėl situacijos blogėjimo kaltos išorinės sąlygos ir tie, kas valdė anksčiau.

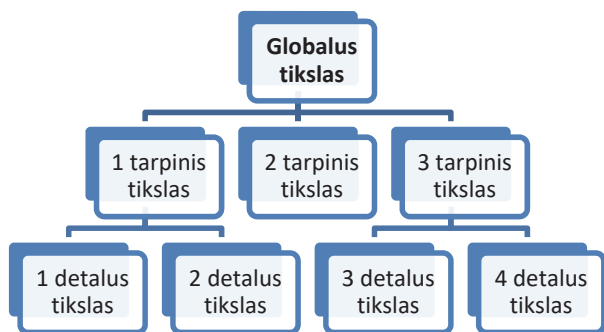
Būtina žinoti, kad veiksmų seka, jei nėra *iš anksto numatyto tikslo*, net negali būti laikoma valdymu. Tai – tiesiog procesas ar veiklos imitavimas. Tačiau net ir labai intensyvi veikla, jei nežinoma, ko siekiama, greičiausiai neduos jokių apčiuopiamų rezultatų. Tokią situaciją galima palyginti su plaukiojimu jūroje nežinant paskirties uosto koordinacijų.

Asmeninių finansų valdymo sistemoje valdantysis subjektas yra konkretus žmogus (arba namų ūkis), o valdymo objektas – finansai, kaip juos apibrėžėme anksčiau. Kalbant apie šią sistemą (ir apie bet kurią sistemą), būtina suvokti, kad ji negali būti palikta savieigai, t. y. negalima nieko nedaryti ir tikėtis, kad viskas susitvarkys savaime. Čia yra tik du pasirinkimai. Arba žmogus aktyviai veikia savo finansus ir gyvenimo kokybę, arba, jei jis tik pasyviai stebi situaciją, finansai aktyviai veikia žmogaus gyvenimo kokybę nepalikdami galimybių

rinktis. Kitaip sakant, neretai sistemos „žmogus ir finansai“ valdymo objektu tampa ne finansai, o žmogus.

Siekdami valdyti vieną ar kitą reiškinį (taip pat ir finansus) savo gyvenime susiduriame su klausimu, ar tikslą prasminga formuluoti kaip procesą, ar vis dėlto geriau jį suformuluoti kaip baigtinį reiškinį. Jei tikslas formuluojamas kaip procesas (pavyzdžiui, „gerai uždirbti“), tai nėra pakankamai konkrečiu dviem prasmėmis. Pirma, „gerai“ – tai kiek? Jei įvardijame konkrečią sumą, susiduriame su kitu klausimu – kada? „Uždirbti“ – nėra baigtinis reiškinys, todėl vieną mėnesį uždirbus numatytą pinigų sumą tikslas jau bus pasiektas. Ar paskui galima atsipalaiduoti?

Todėl tinkamai finansinio tikslo formuluotei būtina skirti pakankamai dėmesio ir laiko. Gerai suformuluotas tikslas paprastai aprėpia keletą tarpinių tikslų, gali būti susijęs su kitomis gyvenimo ar veiklos sritimis ir sudaryti vadinamąjį „tikslų medį“ (žr. 7 pav.).

7 pav. Tikslų medis

Keliant labai didelį tikslą, kartais neįmanoma pritaikyti konkrečių matavimo vienetų, nes tikslas yra visa apimantis. Tokiu atveju turėtų būti išmatuojami tarpiniai tikslai. Pavyzdžiui, kalbėdami apie žmogaus sveikatą, susiduriame su klausimu, koku būdu galima išmatuoti sveikatą. Kadangi „sveikata“ yra itin plati sąvoka, ji galėtų būti detalizuojama išskiriant tam tikras konkrečias sritis. Tai galėtų būti fizinė, psichinė ir emocinė sveikata. Patyrinėkime fizinę sveikatą. „Būti sveikam“ – taip pat neišmatuojamas reiškinys, bet tai dar nereikia, kad šis tikslas nėra konkretus. Tiesiog toks bendras tikslas negali būti išmatuotas vienu rodikliu. Tokiu atveju verta dar labiau detalizuoti šį tikslą, kad jį būtų galima išmatuoti. Fizinės sveikatos atveju ją galima apibūdinti

svorio, kraujospūdžio, cholesterolio kiekio kraujyje ir kitais išmatuojamais parametrais, kurie gali būti naudojami kontroliuojant savo fizinės sveikatos būklę. Atkreiptinas dėmesys, kad net ir turint išmatuotus minimumus parametrus to dar negana, norint žinoti, ar viskas sveikatai yra gerai. Kraujospūdis 160/100 nustatytas. Bet ar tai gerai? Šiuo atveju mums dar reikia sulygtinti savo kraujospūdį su „idealiu“ – 120/80. Pamatę, kad kraujospūdis per didelis ar per mažas, lygindami su idealiu, jau galime imtis veiksmų – gerti vaistus, pasportuoti ar kitais būdais reguliuoti kraujospūdį. Tai atitiktų valdymo pagal nukrypimus esmę (žr. 5 pav.). Norint palaikyti normalų kraujospūdį jam neleidžiant nukristi iki nepageidaujamų reikšmių, t. y. valdyti priežastis arba užbėgti tam už akių (žr. 6 pav.), reikia keisti gyvenimo būdą taip, kad mityba, fizinis aktyvumas, streso lygis, žalingi įpročiai ir kiti kraujospūdį lemiantys veiksniai tiesiog neatsirastų.

Su svoriu yra panašiai, tačiau čia susiduriame su klausimu, kas yra antsvoris arba nepakankamas svoris. Svoris – 90 kg. Tai daug ar mažai? Atsakymas priklauso nuo daugelio sąlygų. Todėl kai kada analizuojamas parametras (mūsų atveju – svoris) gali būti įvertinamas panaudojant išvestinį dydį, kuris tinkamiau apibūdina svorį, lyginant jį su „idealiu“. Tai vadinamasis kūno masės indeksas (KMI). Jei KMI yra tarp 18,5 ir 25, laikoma, kad svoris normalus. Jei didesnis ar mažesnis, jau reikia imtis atitinkamų priemonių.

Pasitarkime santykinai paprastą pavyzdį, kad pailustruotume, koku būdu tikslai gali būti detalizuojami iki konkrečiai išmatuojamų rodiklių ir kaip taikyti šių rodiklių kontrolines skaitines reikšmes vėliau kontroliuojant tarpinių ir galutinio tikslo siekimo reikšmes.

Vadinasi, formuluojant globalųjį tikslą (taip pat ir finansinį), jei jis suformuluotas bendrais bruožais ir apibūdintas tik kokybiniais rodikliais, dar nereiškia, kad jis nekonkretus, nes pradiniam etape jis negali būti išmatuojamas. Taip suformuluotas tikslas vėlesniuose tikslo detalizavimo etapuose turėtų būti transformuotas į kiekybinį, apibrėžiant jį konkrečių tarpinių tikslų, kurie jau gali būti išmatuojami kiekybiškai, visuma. Taip pat prasminga šiuos tarpinius tikslus ne tik apibūdinti konkrečiais ir išmatuojamais dydžiais, bet ir numatyti šių dydžių pageidaujamas skaitines reikšmes. Tik tokiu atveju galima bus kalbėti apie galimybę pradėti siekti numatyto tikslo. Tai nėra labai paprasta, gal todėl daug žmonių, net ir norėdami, vengia tinkamai formuluoti savo asmeninių finansų tikslus ir apsiriboja tik bendromis frazėmis.

2.2. Žmogaus finansiniai siekiai

Norinčiam valdyti savo asmeninius finansus žmogui būtina aiškiai suformuluoti finansų tikslą, kaip apie tai kalbėjome anksčiau. Priešingu atveju žmogus tik pasyviai reaguos į aplinkos pokyčius ir nebus aktyvus savo gyvenimo dalyvis.

Labai rimtas klausimas:

Suformuluokite savo asmeninių finansų tikslą. Įvardykite jį konkrečiais ir išmatuojamais dydžiais.

Skirkite tam tiek laiko, kiek reikės.

Jei sugebėjote konkrečiai suformuluoti, ko norite ir ką žadate ateityje pasiekti, esate taisyklės išimtis. Paprastai žmonių galvoje po šio klausimo įvyksta tai, ką galima palyginti su kadru iš veiksmo filmo apie laukinius vakarus, kai miestelyje laukiama plėšikų antpuolio. Tuščia, tylu, baugu, tik vėjas po dulkėtą aikštę gainioja pavienį krūmelį. Jei Jums taip nutiko, nenusiminkite – tai atsitinka daugeliui normalių žmonių.

Deja, nėra nieko lengviau, kaip paklausti paprasto žmogaus, kokie jo gyvenimo finansiniai tikslai. Ir itin sunku atsakyti į šį klausimą.

Todėl kalbant apie finansinius tikslus geriau pradėti nuo kur kas paprastesnio dalyko – savo ateities modeliavimo. Mes visi žinome, kad žmogus sensta, nors ir stengiamės nekreipti į tai daug dėmesio ir nemėgstame galvoti apie būsimą senatvę. Vis dėlto pasvarstykite, kaip galėtumėte atrodyti jūsų brandus amžius. Kad būtų lengviau, pirmiausia atsakykite į toliau pateiktus klausimus:

1. **Kada** planuojate tapti pensininku?
2. **Ko reikia**, kad galėtumėte tapti pensininku?
3. **Ką veiksite**, kai jau būsite pensininkas?

Jei skaitote toliau neatsakę į pateiktus klausimus, tam yra keletas pastabų. Šis vadovėlis parašytas kiek kitaip nei įprasta, kai siekiama tik perteikti skaitytojui žinias. Manome, kad nėra labai didelė vertybė žinoti, kaip tinkamai suformuluoti finansinį tikslą, bet pačiam to nedaryti. Pateiksiu analogiją. Sveika

gyvensena. Beveik visi išsilavinę žmonės žino, ką tai reiškia ir ką reikėtų daryti, kad jų sveikata būtų gera. Kiek žmonių nuosekliai tą daro? Taigi žinojimas negarantuoja jokio rezultato. Todėl jums suteikiama galimybė ne tik paskaityti, bet ir įsigilinti į kai kuriuos esminius klausimus. O jeigu perskaitytę šią knygą turėsite parengtą savo asmeninių finansų planą, bus labai teigiamas „šalutinis“ jūsų skaitymo rezultatas.

Taigi, apie pensiją. Pradėkime ne nuo to, kada žadate tapti pensininku, o nuo to, kas, jūsų manymu, yra PENSIJA.

Daugumai žmonių pensija asocijuojasi su senatve, ligomis ir ribotomis finansinėmis galimybėmis. Ar tai tiesa, priklauso nuo konkretaus žmogaus. Jei savo gyvenimo rudenį siejame su valstybės (bet kurios) socialine sistema, tuomet suprantama, kad vargu bau galima išlaikyti tokį pat finansų lygį, koks buvo tada, kai patys užsidirbdavome pinigų. Žinoma, labai norėtusi, kad žmogus, visą gyvenimą dirbęs ir sąžiningai mokėjęs numatytus mokesčius valstybei, būtų deramai aprūpintas visą likusį gyvenimą, kai pasitraukia iš aktyvios darbinės veiklos. Finansų krizė 2008 m. išryškino socialinės sistemos problemas. Visi aiškiai pamatė, kad tikėtis valstybės finansuojamos „linksmos senatvės“ gana rizikinga. Po šios 2008 m. krizės Lietuvoje vykęs pensijų sistemos pertvarkymas tik dar labiau išryškino šias problemas. Nors šiuo metu pensijos indeksuojamos¹¹ atsižvelgiant į BVP ir darbo užmokesčio fondo augimą, COVID-19 pandemijos laikotarpiu buvo išmokėta vienkartinė 200 Eur išmoka pensininkams ir netgi žadėta tryliktoji pensija, vis dėlto valstybės finansiniai pajėgumai yra apriboti mokesčių pavidalu gaunama pinigų suma. Todėl tie, kas dabar gauna gana geras pajamas (nebūtinai tai gali būti atlyginimas), susidurs su tuo, kad „Sodros“ pensija sudarys geriausiu atveju 40–50 proc. gautų iki pensijos pajamų. Akivaizdu, kad čia kalbame tik apie legalias pajamas, nuo kurių sumokami visi reikiami mokesčiai. Todėl pamąstyti apie ateitį, net šiuo metu ir gerai uždirbant, verta ir šia prasme, nes sulaukę pensijos norėsime gyventi oriai.

Kita vertus, jei turėsime galvoje, kad valstybinė socialinė sistema yra ne „Dievo duota“, o atsirado santykinai neseniai, galime pasvarstyti, kaip žmogus galėtų užsitikrinti normalų gyvenimą senatvėje nebūdamas priklausomas nuo valstybinės socialinės sistemos. Kitaip tariant, jei, atsakydami į klausimą, kada tapsite pensininku, šį laiką siejote su valstybės mokama pensija, gal verta pagalvoti, kaip planuotumėte savo ateitį, *jei valstybinio socialinio draudimo nebūtų*. Štai, pavyzdžiui, Butane, šalyje, užimančioje gana aukštą vietą pasaulyje

---

¹¹ Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I-549 8 straipsnis „Socialinio draudimo pensijų dydžių mato rodiklių indeksavimas“.

pagal bendrąjį laimės indeksą, 2018 m. per 80 proc. gyventojų nebuvo įtraukti į pensijų sistemą apskritai.¹² Tai reiškia, kad jie savo senatve turi pasirūpinti patys, niekieno nepadedami.

Kai tik nustojame galvoti apie valstybės mokamą pensiją, kyla klausimas, kas nulemia, kad žmogus gali pasitraukti iš aktyvios darbinės veiklos. Tada būtina klausti, ko reikia, kad žmogus galėtų tapti „pensininku“, t. y. galėtų nebedirbti, Panašu, kad teisingas atsakymas yra vienas. Tai – **galimybė rinktis**. Suprantama, norint rinktis, pirmiausia reikia tą galimybę turėti. Kalbame apie galimybę nebedirbti dėl pinigų. Jei žmogus yra susitvarkęs savo gyvenimą taip, kad jo finansinė būklė leidžia gyventi visavertį gyvenimą nedirbant, tada galima teigti, kad jis yra „pensininkas“. Atkreiptinas dėmesys, kad kalbame ne apie tai, kad žmogus *turi* nebedirbti, o kad *gali* nebedirbti, jeigu nori. Tad kalbame apie žmogų, kuris nedirba todėl, kad *gali* to nedaryti, o ne dėl to, kad *negali* dirbti dėl amžiaus, sveikatos ar kitų priežasčių. Žinoma, reikalingos tam tikros prielaidos šiai galimybei įgyvendinti. Taigi, ko reikia, kad būtų galima tapti „pensininku“?

Pasvarstykite, kaip gyventumėte, jei kas mėnesį garantuotai iš kur nors gautumėte pakankamą pragyventi pinigų sumą? Tai išlaisvintų nuo būtinybės dirbti dėl pinigų. Iš kur tą sumą gauti, kol kas nesvarstykime, nes „realistinis“ požiūris dažniausiai trukdo ramiai ir be emocijų nusistatyti savo asmeninį finansų tikslą. Tarkime, turite vištą, dedančią auksinius kiaušinius. Vėliau smulkiai aptarsime, kaip tokią vištą gauti.

Kriterijus, pagal kurį galima nustatyti, ar žmogus turi galimybę rinktis dirbti dėl pinigų arba dirbti tik dėl malonumo (arba visai nedirbti, jei nori), yra gana paprastas. Tai – gaunamų pinigų kiekis pačiam tiesiogiai dėl jų nedirbant. Kai kurie autoriai tokius pinigus vadina „pasyviosiomis pajamomis (įplaukomis)“¹³. Toks pavadinimas labai gerai apibūdina šių pinigų esmę. Yra dvi būtinos sąlygos. Pirma, šios įplaukos turi būti *pastovios*. Antra, jos turi būti *pakankamos*, kad žmogus galėtų gyventi taip, kaip jis mano esant reikalinga. Kitaip sakant, pasyviosios įplaukos turėtų būti tokios pat kaip ir išlaidos. Šie samprotavimai leidžia pateikti labai paprastą išvadą, kuri parodo, ar žmogus gali tapti „pensininku“ – pasyviosios įplaukos turi būti ne mažesnės negu gyvenimo išlaidos.

Atkreiptinas dėmesys, kad gyvenimo išlaidos gali būti įvairios, jos priklauso nuo to, kaip žmogus gyvena arba nori gyventi. Todėl, svarstant gyvenimo

¹² National pension and provident fund policy of Buthan 2018.

¹³ Kiosaki, R.; Lechter, Š. *Pinigų srauto kvadrantas: turtingojo tėčio vadovas, kaip pasiekti finansinę laisvę*. Vilnius: Sirokas, 2005.

išlaidas, visada reikia turėti galvoje, kad jos daugiausia priklauso nuo paties žmogaus ir jo sprendimų. Visada prasminga žinoti, kiek reikia pinigų norint užsitikrinti minimalų pragyvenimo lygį, kiek reikia pinigų normaliai gyventi ir kiek jų reikėtų gyvenant prabangiai. Priminsiu: dabar kalbame apie pasyviąsias įplaukas. Šie trys lygiai (trys pinigų sumos) kiekvienam žmogui skirtingi ir priklauso tik nuo jo poreikių. Tai, kas vienam gali atrodyti minimalūs poreikiai, kitam – prabanga. Vertingas patarimas yra tik vienas – verta žinoti, kam išleidžiate pinigus, ir savo poreikius suskirstyti į tris lygius – minimalų, normalų ir prabangos lygį.

Toks poreikių, o vėliau ir išlaidų jiems tenkinti suskirstymas yra labai naudingas ne tik formuluojant savo finansinį tikslą, bet ir kai šis tikslas pradeda būti įgyvendinti. Tačiau pirmiausia prasminga apsispręsti, kaip norite gyventi tada, kai tapsite „pensininku“. Tai padės apskaičiuoti pasyviųjų įplaukų sumą, kurios reikės, kad galėtumėte įgyvendinti savo norus.

Dabar, žinant tai, *ko reikia*, kad žmogus galėtų tapti pensininku, verta nuspręsti, kada tai įvyks. Jei užauginti „auksinius kiaušinius dedančią vištą“ yra paties žmogaus reikalas, kyla įžūli mintis, kad tapti pensininku visiškai nebūtina tada, kai sulauksime tokio pensinio amžiaus, koks nustatytas valstybės. Amžius, nuo kada mokama valstybinės socialinės sistemos pensija, kaip minėjome, labai priklauso nuo valstybės finansinių galių ir nėra susijęs su tuo, kada pats žmogus pageidautų gyventi nebedirbdamas dėl pinigų. Greičiausiai iš čia ir kilo terminas „išeiti“ į pensiją. Čia galima išvelgti neigiamą požiūrį į pensiją. Jei kalbame apie aktyvų savo gyvenimo reiškinių ir įvykių tvarkymą, tuomet gal būtų geriau vartoti sąvoką „**ateiti**“ į pensiją. Klausimą galima perfrazuoti taip: „Kada norite *ateiti* į pensiją?“ Į šį klausimą verta atsakyti. Konkrečiai nurodykite, kelerių metų sulaukęs norite tapti pensininku. Kriterijus yra žinomas ir priklauso nuo dviejų dalykų – išlaidų ir pasyviųjų įplaukų. O įplaukos daugiausia priklauso nuo jūsų.

Atrodytų, trečiasis klausimas, pateiktas anksčiau, yra nesusijęs su finansinio tikslo formulavimu. Taip tik atrodo. Atsakymas į klausimą, ką veiksiu, parodo tikruosius žmogaus poreikius ir vertybes. Labai daug turtingų verslo žmonių atsako į šį klausimą, tačiau negali atsakyti, kodėl to nedaro *dabar*. Verslininko noras įkurti labdaros fondą tikrai vertas pagarbos. Tačiau keistai skamba, kad tą jis ketina padaryti „po to“, nors jo įmonių apyvarta jau „dabar“ siekia milijonus eurų.

Formuluojant asmeninių finansų tikslą, reikia atsižvelgti ir į vieną svarbų išteklių – laiką, kuris reikalingas tikslui pasiekti, kaip minėjome anksčiau. Jei

asmeninių finansų tikslas – „užauginti vištą, dedančią auksinius kiaušinius“, kad būtų galima gyventi be finansinių rūpesčių nedarbant dėl pinigų, tam akivaizdžiai prireiks laiko. Jei šiuo metu esate pensininkas, gaunantis minimalią pensiją, vargu ar pakaks laiko tokiam tikslui įgyvendinti. Tokiu atveju finansų tikslas turėtų būti ne toks ambicingas ir atitikti realias galimybes. Savo ruožtu, jei esate jaunas žmogus, turintis pakankamai laiko savo finansiniams siekiams įgyvendinti, tuomet yra prasmė išsikelti maksimalų asmeninių finansų tikslą ir siekti sukurti tokią asmeninių finansų sistemą, kad joje po tam tikro laiko atsirastų „višta“, kuri leistų normaliai gyventi net ir tuo atveju, jei senatvės pensijos negautumėte apskritai.

Dar vienas svarbus dalykas – kad ir kokie dideli ateities tikslai būtų, visuo-
met gyvenate dabar. Jei tikslui siekti skirsite visą savo sveikatą ir gyvenimą, kas mėgausis jūsų darbo rezultatais?

Tad svarbu išsiaiškinti, kiek esate pasirengę mokėti (skirti laiko, pastangų, dėmesio, paaukoti atostogų ir pan.) už tai, kad pasiektumėte numatytą tikslą, ir ar šis tikslas tikrai vertas tos kainos, kurią reikės mokėti.

Kalbant apie asmeninius finansus ir tikslo formulavimą negalima palikti nuošalyje kito ypač svarbaus subjekto – šeimos (kalbant statistikų kalba – namų ūkio) finansinių tikslų.

2.3. Šeimos finansiniai siekiai

Mažai žmonių gyvena visiškai vieni ir nederina savo tikslų su kitų žmonių tikslais. Kiek galima suderinti atskiro žmogaus ir šeimos finansinius tikslus? Ar šeimos finansų valdymą galima apibūdinti šmaikščiai, kad „vyras turi uždirbti pinigų, o žmona juos išleisti“?

Prisiminkime:

Ar pažįstate bent vieną šeimą, nusistačiusią savo šeimos finansinį tikslą? O jūsų šeima? Ar kada nors su tėvais (vaikais) aptarėte savo šeimos finansines perspektyvas?

Verta skirti laiko pamąstyti.

Viskas, kas sakyta iki šiol apie finansinio tikslo nustatymą žmogui, taikyti- na ir šeimai. Tačiau atsiranda naujų finansinio tikslo formulavimo aspektų ir niuansų. Pirmiausia – funkcijų pasiskirstymas. Kai vienas šeimos narys dirba tam, kad gautų pinigų, kitas šeimos narys gali prižiūrėti namų ūkį. Nors ir ne- uždirba pinigų tiesiogiai, šis žmogus leidžia sutaupyti šeimai pinigus, kuriuos ji išleis- tų samdydama kitus žmones tiems darbams atlikti. Moterys dažniau būna namų šeimininkės. Ir gal kiek nepelnytai šis rimtas darbas yra visuome- nės nuvertintas. Valstybės požiūris į šį darbą taip pat itin santūrus. Tačiau šio darbo pavadinimas – „šeimininkė (-as)“ – nusako darbo svarbą.

Tad šeimoje atsiranda veiklų, su kuriomis visiškai vienišas žmogus nes- usiduria. Pirmiausia – auginti vaikus. Vaikų auginimas ir jų palaikymas iki tam tikro laiko (mokslų baigimo, darbo suradimo ar kito įvykio) yra savai- me suprantamas dalykas šeimoje. Antra, garbaus amžiaus tėvų išlaikymas ir priežiūra. Be darbingų šeimos narių palaikymo neįgalūs žmonės sunkiai iš- gyventų. Kai kuriose šalyse tėvų priežiūra – savai- me suprantamas ir privalo- mas dalykas. Kitur tai nėra taip aišku. Šeimos finansinių tikslų požiūriu, tėvų išlaikymas yra paprastas skolos grąžinimas už tai, kad jie išlaikė savo vaikus. Kai kurie tėvai, galima sakyti, investuoja į savo vaikus, taip užsitikrindami pa- syviąsias įplaukas ateityje. Ne vienas garsus atlikėjas ar sportininkas, pasiekęs gerų rezultatų, vėliau deramai aprūpina savo tėvus.

Kaip formuluotini šeimos, kaip žmonių grupės, finansiniai tikslai? Ar šei- ma gali „išeiti į pensiją“? Tradiciniu požiūriu turbūt negali. Bet jei kriterijumi laikysime galimybę visiems šeimos nariams rinktis dirbti arba nedirbti dėl pinigų, galbūt galima manyti, kad ir šeima „tampa pensininke“. Kitaip sakant, jei šeima turėtų „vištą, dedančią auksinius kiaušinius“, ir šios „vištos“ nešamos pasyviosios įplaukos būtų pakankamos visų šeimos narių poreikiams paten- kinti, tikriausiai būtų galima teigti, kad tokia šeima yra pasiekusi savo finan- sinį tikslą.

Tačiau yra dar vienas žmogaus ir šeimos esminis skirtumas. Šeimos „gy- vavimas“ ir jos tikslai neapriboti vieno žmogaus gyvenimo trukme. Čia kalba- me ne apie tas šeimas, kurios „numiršta“ dar nespėjusios dorai susikurti. Tur- tingų žmonių šeimos, jas galima pavadinti dinastijomis, planuoja savo tikslus daugeliui metų į priekį. Ir nors žmonės ateina ir išeina, gimsta ir miršta, šeima išlieka. Šiuo atveju atsiranda dar vienas papildomas klausimas: koku būdu vienam žmogui priklausantis turtas bus perduotas kitiems šeimos nariams? Neretai pasitaiko, kad šeima neturi jokio finansinio plano, todėl vieno jos na- rio turtas, generuojantis pasyviąsias įplaukas, palikimo gavėjų būna labai grei-

tai „suvartojamas“. Turinčiose savo finansų viziją šeimose labai stengiamasi išlaikyti turtą šeimoje ir jo neskaityti.

Ypač tai pasakytina apie verslą. Atgavus Lietuvos nepriklausomybę jau yra nemažai žmonių, sukūrusių savo sėkmingus ir solidžius verslus. Tačiau, kaip rodo pasaulinė praktika, tik 30 proc. šeimos verslų pasiekia antrąją kartą, 12 proc. – trečiąją ir vos 3 proc. gyvuoja ketvirtosios kartos rankose. Apklausus 32 Lietuvos šeimos verslų atstovus paaiškėjo, kad tik 13 proc. įkūrėjų perdavė verslo valdymo vairą vaikams ir tik vienas iš 10 perleido dalį arba visas nuosavybės teises.¹⁴

Taigi, šeimos požiūriu, net ir sukūrus pirmoje kartoje po nepriklausomybės „vištą, dedančią auksinius kiaušinius“, dar nereikia, kad ji dėstytų tuos auksinius kiaušinius ir verslo įkūrėjo palikuonims. Įpėdiniai, gavę didelės vertės turtą (taip pat ir verslą), kartais praranda motyvą ko nors savarankiškai siekti gyvenime. Tuomet turtas gali būti tiesiog iššvaistytas, o ne pagausintas ir perduotas ateinančioms kartoms. Galbūt prasmės turi Warrenso Buffetto pastebėjimas, kad jis paliks savo palikuonims pakankamai turto, kad šie būtų laisvi veikti bet ką, tačiau ne tiek, kad galėtų neveikti nieko.

Todėl pastaruoju metu jau ir Lietuvoje vis dažniau praktikoje pradedama taikyti vadinamoji šeimos konstitucija. Tai dokumentas, kuriame aptariama šeimos sąvoka, apibrėžiamos šeimos versle dalyvaujančių šeimos narių vertybės, teisės ir atsakomybė valdant turtą. Vienas iš svarbiausių šeimos konstitucijos bruožų yra tai, kad joje apibrėžiamas verslo išsaugojimo planas. Šie bendrai priimti susitarimai yra svarbūs bet kuriai šeimai, sukaupusiai turtą (taip pat ir turinčiai bendrą verslą) ir siekiančiai perduoti šį turtą iš kartos į kartą. Tokiu būdu matyti, kad ir Lietuvoje jau pradėjo formuotis vadinamosios finansinės dinastijos, o tai buvo nebūdinga ankstesniems laikotarpiams. Tai reiškia, kad planavimo ir valdymo laikotarpis jau gali peržengti ir vienos šeimos narių gyvenimo trukmę ir sąlygoti visiškai kitokių finansinių tikslų atsiradimą.

Formuluojant šeimos (dinastijos) finansinį tikslą labai svarbu derinti visų šeimos narių interesus. Neretai verslininkas, sukūręs verslą ir tam paskyręs visą savo gyvenimą, nori perduoti verslą vaikams. Kartais tą padaryti pavyksta, bet dažniau vaikus domina visiškai kiti dalykai, o ne tėvų verslas. Tėvams sunku suprasti, kad jų nueitas kelias nebūtinai patinka vaikams, kad dažnai jie nėra linkę dirbti savo tėvų versle. Tačiau retai pasitaiko, kad vaikai nenorėtų perimti verslo kaip nuolatinių pasyviųjų įplaukų teikėjo.

---

¹⁴ <https://naujienos.vu.lt/verslas-ir-seima-dr-modestas-plakys-apie-seimos-verslo-perdavima/>.

Taigi, formuluojant ne tik asmeninių, bet ir šeimos finansinį tikslą, prasminga vadovautis taisyklėmis, suformuluotomis atskiram žmogui. Tai – turto, teikiančio pasyviąsias įplaukas, kūrimas ir laiko, kada šios įplaukos padengs šeimos gyvenimo išlaidas, numatymas. Pagrindinis skirtumas tarp vieno žmogaus ir šeimos finansinio tikslo – derinti kelių žmonių finansinius interesus. Matyt, ne be reikalo tarp sėkmės veiksnių, lemiančių tai, kad žmonės tampa milijonieriais, išskirta „palaikantis sutuoktinis“¹⁵. Išplėstai galima pasakyti – „sutariantys dėl finansinių šeimos tikslų šeimos nariai“.

2.4. Finansų tikslo formulavimo nuoseklumas

Kad finansiniai siekiai arba norai pasitarnautų valdant asmeninius finansus, juos reikia paversti tikslu.

Prisiminkime:

Jei ko nors norime, kaip tai pranešame kitiems, kad jie suprastų ir palaikytų mūsų norus?

Jei turite mažų vaikų, atkreipkite dėmesį, kaip jie tai daro.

Viena iš priemonių, padedančių siekius paversti tikslais, yra SMART modelis. Šio modelio pavadinimas sudarytas iš pirmųjų anglišku žodžių raidžių.

Specific – konkretu,

Measurable – išmatuojama,

Achievable – pasiekiamą,

Realistic – realu,

Timed – apibrėžta laiku.

Konkretumo sąvoka reiškia ne tik ir ne tiek paprastai ir aiškiai suformuluotą tikslą, kiek paties valdomo proceso supratimą. Šis suvokimas ir yra konkretaus tikslo formulavimo pagrindas. Kitaip sakant, teisingai suformuluoti

¹⁵ Stanley, T. *Milijonieriaus mąstymas*. Vilnius: Knygų spektras, 2004 (visi veiksniai pateikti 1 priede).

asmeninių finansų valdymo tikslą galima tik tada, kai suvokiami galiojantys dėsningumai. Jau aptarėme kai kuriuos asmeninių finansų klausimus. To pakeiks formuluojant pradinį pagrindinį tikslą ir vėliau jį detalizuojant.

Kitas dalykas, į kurį turi būti atsižvelgta kalbant apie bet kurį tikslą, – pozityvus tikslo formulavimas. Tikslas turi būti apibūdinamas kaip pageidaujamo dalyko siekis (kryptingas judėjimas tikslo link), o ne kaip stengimasis išvengti nepageidaujamos situacijos (vengimas, traukimasis). Taip, pavyzdžiui, formuluotę „nebūti skurdžiumi“ patartina pakeisti „būti turtingam“. Šiuo atveju kur kas lengviau atsakyti į klausimą, ką reiškia būti turtingam, negu į klausimą, ką reiškia nebūti skurdžiumi, nors iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad tikslas yra vienas ir tas pats.

Apie asmeninių finansų tikslus rašyta nemažai. Vieną iš patraukliausių skambančių žmogaus finansinių tikslų yra suformulavęs B. Shaferis¹⁶. Jis apibūdina žmogaus finansinį tikslą kaip **finansinės laisvės** siekį. Šis apibūdinimas labai gerai dera su anksčiau išdėstytais mintimis apie žmogaus pasirinkimo laisvę finansų srityje. Galima teigti, kad tokia mintis labai tinka pagrindiniam asmeninių finansų tikslui formuluoti. Žinoma, asmeninių finansų tikslas visiškai nebūtinai turi būti suformuluotas kaip šūkis. Yra žmonių, kurie pasitenkina paprastu, kartais netgi gana technišku asmeninių finansų tikslų formulavimu. Tačiau kad ir kaip formuluotume asmeninių finansų tikslą, kaip jau minėjome anksčiau, reikia atsižvelgti į tai, kiek laiko galime skirti savo tikslui įgyvendinti, kitaip sakant, atsižvelgti į vieną iš ribotų išteklių – *laiką*. Jei esate jauni, prasminga siekti šio maksimalaus tikslo. Jei esate brandesnio amžiaus, tarpinių tikslų pasiekimas taip pat duoda puikius rezultatus.

Taigi, asmeninių finansų tikslas gali būti įvardytas kaip *finansinė laisvė*. Konkretu? Išmatuojama? Kol kas ne. Kokiu būdu šį gražų šūkį transformuoti į išmatuojamą ir visiems vienodai suprantamą finansinį tikslą?

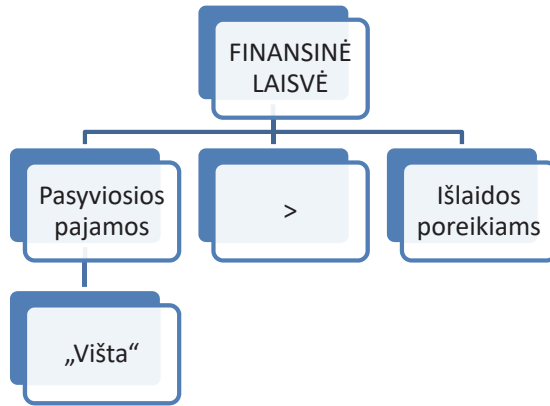
Tiesiog reikia atsakyti į klausimą, kas yra finansinė laisvė. Laisvę mes apibūdinome kaip *galimybę rinktis* dirbti ar nedirbti dėl pinigų. Šią galimybę turime, jei egzistuoja tai (kol kas vartojame vištos, dedančios auksinius kiaušinius, sąvoką), kas kuria įplaukas, kurias pavadinome pasyviosiomis (globalus tikslas). Taigi, reikia vištos. Ir ne bet kokios (tarpinis tikslas).

Kai pasyviosios įplaukos padidėja tiek, kad padengia ir viršija konkretaus žmogaus arba šeimos išlaidas, reikalingas poreikiams tenkinti (vertinimo kriterijus), tai suteikia galimybę rinktis. Tuomet galima teigti, kad žmogus (šeima) yra pasiekęs savo tikslą – finansinę laisvę. Iš tokios formuluotės gerai

---

¹⁶ Shafer, B. *Kelias į finansinę laisvę*. Vilnius: Alma littera, 2003.

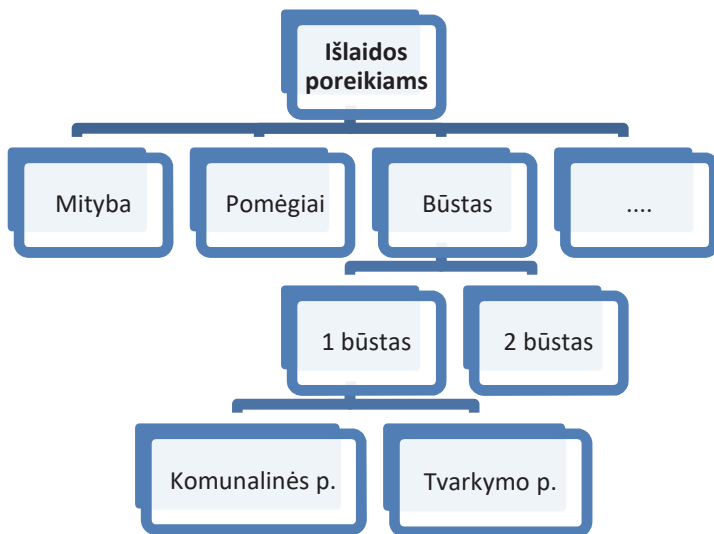
matyti taip suformuluoto tikslo sudedamosios dalys, o tai vėliau labai praverčia tikslą detalizuojant ir įgyvendinant (8 pav.).

8 pav. Asmeninių finansų tikslas

Taip suformuluotas tikslas yra labai lengvai *išmatuojamas*, nes aiškiai žinoma viena tikslo sudedamoji dalis, kuri ir naudojama kaip tikslo pasiekimo matavimo priemonė (kriterijus). Tai – išlaidos poreikiams tenkinti. Kiekvienas žmogus arba šeima gali nustatyti ir įvertinti savo poreikius. Kaip jau sakėme, poreikiai gali būti suskirstyti į minimalius, normalius ir prabangos. Toks skirstymas naudingas vertinant savo tikslą, nes kuo didesni poreikiai, tuo brangiau jie kainuoja, todėl reikia didesnių pasyviųjų įplaukų. Todėl jau asmeninių finansų tikslo formulavimo etape reikia žinoti, kokiems poreikiams ir kiek pinigų išleidžiama arba planuojama išleisti. Tad asmeninių finansų tikslo formulavimo etape reikia aiškiai nusistatyti tikslo pasiekimo kriterijaus skaitinę reikšmę. Kitaip sakant, išsiaiškinti, kiek pinigine išraiška kainuoja tenkinti konkrečius poreikius. Todėl šiame etape, detalizuojant asmeninių finansų tikslą, prasminga išlaidas poreikiams suskaidyti į sudedamąsias dalis, kurios atitinka konkrečius poreikius. Kaip pavyzdys gali būti panaudotas 9 paveiksle pateiktas klasifikavimas.

9 pav. Išlaidų poreikiams detalizavimas

Detalizuoti išlaidas poreikiams tenkinti naudinga ir kitu požiūriu. Poreikių apibrėžimas leidžia nustatyti ne tik išlaidas, bet ir konkretų turėtą, kuris bus reikalingas žmogaus poreikiams tenkinti. Jei žmogaus buriuoja, jam tikriausiai reikės jachtos. Jei žmogus pilotuoja lėktuvą, jam gali reikėti lėktuvo. Golfo aistruolis negali neturėti bent vieno gero golfo lazdu rinkinio. Tad prie asmeninių finansų tikslo formulavimo priskirtinas ir būsimos turto, reikalingo numatytiems poreikiams tenkinti, sąrašo sudarymas. Taip tampa aišku, kokiu nuoseklumu turės būti įgyvendinamas kiekvieno žmogaus asmeninis finansų tikslas.

Kitas labai svarbus finansinio tikslo formulavimo aspektas – įvertinimas, kiek šis tikslas yra *pasiekiamas*. Norėti galima labai daug. Tai labai motyvuoja. Tačiau kartais gali būti taip, kad, įvertinę visus savo poreikius ir numatę turėtą, kuris reikalingas šioms poreikiams patenkinti, pamatysime, kad tokį tikslą pasiekti yra labai sunku arba tam reikia pernelyg daug jėgų ir laiko. Formuluojuojant tikslą ir aptariant galimybę jį pasiekti, svarbu atsižvelgti ir į tai, kad tikslo pasiekimas turi priklausyti nuo paties žmogaus. Jei atsakydami į klausimą, ar tikslo įgyvendinimas priklauso tik nuo manęs, nurodysime kitą asmenį arba asmenis, kils didelis pavojus tikslo nepasiekti. Išimtis gali būti atvejis, kai formuluojamas šeimos finansinis tikslas, kai derinami šeimos narių interesai.

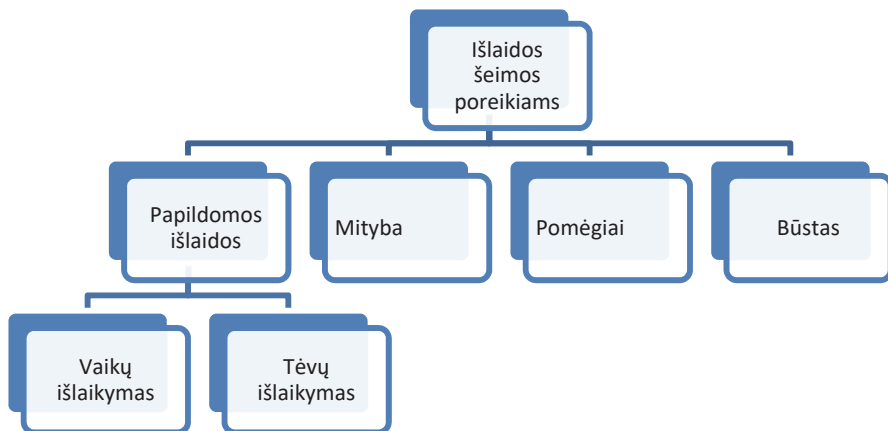
Realiai tikslas bus suformuluotas tuomet, kai bus numatyti konkretūs ir aiškūs tarpiniai tikslai. Toks detalizavimas padeda pasiekti tikslą, nes procesą galima stebėti ir prireikus tikslinti. Pavyzdžiui, pradedant savarankišką gyvenimą įsigyjamą būstą bei kitas turtas, kuris leidžia gyventi nepriklausomiems nuo tėvų. Vėliau, pasiekus tam tikrą finansinio savarankiškumo laipsnį, planuojama pirkti kitą reikalingą turtą.

Privalu atsižvelgti ir į *ekologiškumo* kriterijų. Ir tikslas, ir jo įgyvendinimo procesas turi būti naudingi žmogui, nekenkti jam pačiam arba kitiems. Todėl, jei tikslui įgyvendinti reikia dešimtmečių įtempto darbo be poilsio, neskiriant dėmesio šeimai ir pačiam sau, toks tikslas negali būti laikomas ekologišku.

Galiausiai visi finansinio tikslo pasiekimo etapai turi būti susieti su konkrečiomis datomis. Ir tai labai svarbu, nes nenustačius datų sunku pasiekti net ir tinkamai suformuluotą tikslą. *Apibrėžtumo laiku* aspektas susijęs ne tik su tuo, kad konkrečiai numatoma, kada bus pasiekti tarpiniai ir galutinis tikslai, bet ir su tuo, kad suformulavus tikslą pradedama veikti neatidėliojant. Kitaip sakant, suformulavus finansinį tikslą, pirmiausia klausama, kokį pirmąjį žingsnį tikslo link žengsiu ir kada.

Dar vienas aspektas, kurio neapėžia SMART modelis, bet į kurį verta atsižvelgti formuluojant ir vėliau įgyvendinant tikslą, yra motyvacijos palaikymas tikslo įgyvendinimo metu. Asmeninių finansinių tikslų įgyvendinimas užima daug laiko, todėl būna dienų, kai nebelieka vidinės motyvacijos ir jėgų siekti numatyto tikslo. Tad prasminga suburti bendraminčių *palaikymo komandą*. Tai – žmonės, su kuriais galima pasidalyti rūpesčiais ir kurie galėtų morališkai palaikyti, kai to reikia. Puiku, kai palaikymo komandos nariai yra ir šeimos nariai, kartu siekiantys užsibrėžto šeimos tikslo.

Kalbant apie šeimos finansinio tikslo formulavimo nuoseklumą, pabrėžtina, kad etapai yra tokie pat kaip ir atskiro asmens, šiek tiek skiriasi jų turinys. Finansinės laisvės siekį galima taikyti ir šeimai. Šeimos finansinė padėtis turėtų užtikrinti galimybę kiekvienam šeimos nariui rinktis dirbti arba nedirbti dėl pinigų arba bent jau pasirinkti patinkantį užsiėmimą. Vadinasi, formuluojant finansinį šeimos tikslą, finansinės laisvės siekis taip pat gali būti laikomas pagrindiniu tikslu. Detalizuojat šį tikslą atsiranda papildomų niuansų, nes šeimos išlaidos, kurias turi padengti pasyviosios šeimos įplaukos, yra kiek didesnės negu atskirų šeimos narių išlaidų suma. Paradoksaliai tai skamba tik iš pradžių. Įsigilinus matyti, kad aiškiai išsiskiria dvi svarbios išlaidų grupės – vaikų ir pagyvenusių tėvų išlaikymo išlaidos. Galima šeimos išlaidų klasifikacija pateikta 10 pav.

10 pav. Išlaidų šeimos poreikiams detalizavimas

Taip šeima prisiima ir socialinę funkciją, kurią tam tikru mastu vykdo valstybė. Šeimą, kuri prisiima atsakomybę už visų savo šeimos narių išlaikymą nuo gyvenimo pradžios iki pabaigos, galima palyginti su kibucu.¹⁷ Šeima, siekianti bendro finansinio tikslo, taip pat galėtų būti palyginta su bendraminčių komanda, kuri palaiko savo narius.

Pagal čia nurodytus principus suformuluoti asmeninių finansų tikslai tampa geriau suvokiami. Finansinių siekių transformavimas į aiškiai suformuluotus, konkrečius ir išmatuojamus tikslus yra pirmasis žingsnis jų siekimo link.

Atkreiptinas dėmesys, kad formuluojant asmeninių finansų tikslą taip, kaip aptarta anksčiau, atsiranda labai svarbus aspektas ir jį būtų galima pavadinti šalutiniu rezultatu. Tinkamai suformulavus tikslą ir pradėjus jo siekti, valdomi nebe pinigai, pradedama kurti asmeninių finansų sistema, kuri sudaro galimybę pasiekti tai, ką esame užsibrėžę.

Tačiau prieš pradėdant įgyvendinti tikslus ir kurti asmeninių finansų sistemą, būtina gerai suvokti, kaip reikia valdyti reikšmingiausią šios sistemos dalį – pinigus ir jų srautus.

¹⁷ **Kibucas** (hebr. קיבוץ, skamba kaip kibucim) – Izraelyje žemės ūkiu užsiimantis ūkis, kuriame visa žemė ir gamybos priemonės yra bendra nuosavybė.

Verta prisiminti:

- Pagrindinį žmogaus finansų tikslą galima formuluoti kaip *finansinės laisvės* siekį.
- Finansinė laisvė gali būti suprantama kaip situacija, kai žmogus nuolat gauna reikalingą gyventi pinigų kiekį.
- Kad būtų galima išmatuoti asmeninių finansų tikslą, reikia nustatyti išlaidas, reikalingas norimam gyvenimo lygiui pasiekti.
- Šeimos finansinis tikslas gali skirtis nuo šeimos narių finansinių tikslų, todėl šiuos tikslus reikia derinti.
- Finansinis tikslas turi būti suformuluotas konkrečiai, būti išmatuojamas, realiai pasiekiamas ir apibrėžtas laike.
- Formuluojuojant praktinį finansinį tikslą gali būti taikomas SMART modelis.

SAVITIKROS KLAUSIMAI

1. Kuo skiriasi finansinis siekis nuo finansinio tikslo?
2. Kodėl pagrindinis reikalavimas formuluojamam valdymo tikslui – galimybė šį tikslą kiekybiškai išmatuoti?
3. Kaip suformuluoti asmeninių finansų tikslą, kad jis būtų lengvai išmatuojamas?
4. Kuo skiriasi pagrindinis ir tarpinis finansiniai tikslai?
5. Kokia papildoma finansinė našta, su kuria nesusiduria vienišas žmogus, tenka šeimai?
6. Kaip galima suformuluoti šeimos finansinį tikslą?
7. Apibūdinkite SMART modelio esmę.
8. Išvardykite ir konkretizuokite SMART modelio sudedamąsias dalis.
9. Kodėl siekiant asmeninių finansų tikslo prasminga turėti „palaikymo komandą“?
10. Ar finansinis siekis „sutaupyti sumą X po 10 metų“ gali būti laikomas galutiniu? Kada ir kodėl?

3. PINIGŲ VALDYMO PRINCIPAI

Trečio skyriaus tikslas – išnagrinėti pinigų valdymo principus. Pirmiausia skaitytojo dėmesys atkreipiamas į tai, kad pinigus tikslinga valdyti vartojant srauto kategorijas, nes asmeniniai finansai yra nuolat besikeičiantis reiškinys, kuriam apibūdinti, autoriaus nuomone, geriausiai tinka fizikinė vandens srauto formulė. Išsamiai nagrinėjama galimybė pritaikyti debito apskaičiavimo formulę pinigų srautui valdyti. Kad būtų lengviau suvokti dėstomą medžiagą, pasitelkiama vamzdžio, per kurį teka pinigai, metafora.

Metaforos pagrindu kuriamas vizualus asmeninių finansų modelis, padedantis studijuojančiajam vaizdžiai suvokti pinigų, kaip srauto, valdymo principus. Aptariami veiksniai, darantys įtaką pinigų įplaukoms ir išlaidoms, nurodomi jų valdymo principai, bendrosios pinigų srauto tendencijos.

Atskirai nagrinėjamos asmeninių finansų valdymo strategijos, kurių pasirinkimas, be kita ko, priklauso ir nuo asmeninių kiekvieno žmogaus savybių bei finansinio išsilavinimo. Detaliai apibūdinami pinigų srauto valdymo principai. Tai atliekama pasitelkiant srauto metaforą. Išskiriami finansinio saugumo, saugių ir rizikingų investicijų rezervai, kurių kaupimo tikslas yra kuo labiau sumažinti asmeninių finansų riziką. Tai praktikoje patvirtintos taisyklės, kurių rekomenduojama laikytis nuolat.

Skyriuje aptariami rezervai, nurodomas jų sudarymo eiliškumas bei funkcijos. Daug dėmesio skiriama santaupų ir investicijų rizikos sampratai apibūdinti. Suformuluojamas keturių sąskaitų sistemos principas, kuris leidžia praktiškai įgyvendinti skyriuje pateiktus teorinius dėsnius.

Išstudijavęs šį skyrių studijuojantysis gebės:

- Paašškinti pinigų valdymą vartodamas srauto sąvokas.
- Analizuoti asmeninių finansų srautui įtaką darančius veiksnius.
- Apibrėžti pinigų srauto valdymo taisykles ir jas pritaikyti praktiškai.
- Nustatyti pagrindines investavimo taisykles kiekviename asmeninio finansų tikslo siekimo etape.
- Susikurti savo finansų sistemą, taikydamas šioje dalyje išnagrinėtus teorinius principus.

3.1. Pinigų dinamikos dėsniai

Mūsų pasaulyje veikia tam tikri objektyvūs dėsniai. Dėsningumų supratimas ir gebėjimas tuo pasinaudoti leidžia kur kas lengviau pasiekti norimą tikslą. Mechanikos ir fizikos dėsnų išmanymas padeda sukonstruoti įvairiausius mechanizmus, pastatyti didingus pastatus. Biologijos dėsningumų išmanymas padeda selekcininkams išvesti norimas augalų ir gyvūnų rūšis. Suvokiant finansų pasaulio dėsningumus galima greičiau ir saugiau pasiekti pageidaujamą finansinę laisvę. Kitaip tariant, teisingai suformuluotas tikslas reikalauja ir tinkamų veiksmų, paremtų finansų dėsningumų išmanymu.

Pasvarstykime:

Su kuo galėtumėte palyginti savo asmeninius finansus ir pinigus?

Pafantazuokite.

Pirmiausia būtina išsiaiškinti iš pirmo žvilgsnio paradoksalų klausimą. Ar finansai (su pagrindine sudedamąja savo dalimi pinigais) yra statiška sistema, ar tai nuolat besikeičiantis reiškinys? Čia kalbame ne apie išorinių sąlygų kiti-
mą, o apie finansus kaip valdomą objektą.

Panagrinėkime finansus kiek neįprastu požiūriu. Tai gerai išreikšta gana dažnai vartojamoje sąvokoje *pinigų srautas*. Ji labai išsamiai apibūdina pinigų ir finansų esmę. Finansai yra nuolat kintanti sistema, kuriai valdyti reikia srauto, o ne statiškos sistemos valdymo principų ir priemonių. Upės tėkmę kastuvu suvaldyti ir nukreipti norima linkme galima tik iškasus kanalą. Tačiau įbridus į upę kastuvu bandyti „pastumti“ vandenį, kad jis tekėtų ten, kur mums reikia, bergždžias dalykas. Taip pat neįmanoma „iškasti“ dalies vandens. Geriau naudoti kibirą. Taip yra todėl, kad viena iš esminių srauto savybių yra tūris. Todėl srautui valdyti tinka priemonės, kurios daro įtaką tūriui, o ne kokioms nors kitoms ypatybėms.

Vienas iš srauto matavimo vienetų fizikoje yra debitas, matuojamas skysčio tūriu, pratekančiu per vieną laiko vienetą skersiniu pjūviu. Debitas apskaičiuojamas pagal formulę:

$$Q = A \cdot v \quad (3.1)$$

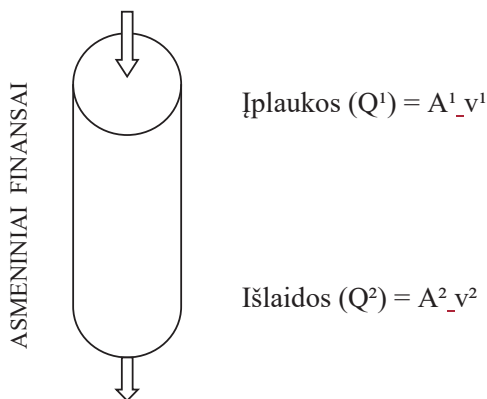
čia:

Q – debitas;

A – pjūvio plotas;

v – tekėjimo greitis.

Iš formulės matyti, kad, norint padidinti debitą (pratekėjusio skysčio kiekį), reikia didinti plotą, kuriuo teka skystis, arba, jei plotas nekinta, didinti tekėjimo greitį. Norint sumažinti debitą, reikia mažinti plotą ir mažinti greitį. Kaip šiuos dėsningumus galima pritaikyti pinigams valdyti (žr. 11 pav.)?

11 pav. Pinigų srauto esmė

Iš schemos aiškiai matyti, kad, norint *padidinti įplaukas* per laiko vienetą, reikia didinti plotą (A^1), per kurį „įteka“ pinigai. Tai gali būti įvairių papildomų veiklų, kurios leistų gauti pinigų, paieška. Paprasčiausias pavyzdys – nepagrindinės pareigos. Sunkiausia yra „užsiauginti vištą, dedančią auksinius kiaušinius“. Smulkiau visus pinigų gavimo šaltinius aptarsime kalbėdami apie įplaukų valdymą.

Kitas akivaizdus įplaukų didinimo būdas yra pinigų „įtekėjimo“ į asmeninių finansų sistemą greičio (v^1) padidinimas. Tai reiškia kainų už savo darbą ar idėjas kėlimą. Teikiamų paslaugų asortimentas, kiekis (A^1) ir jų kaina (v^1) leidžia pasiekti norimą rezultatą (Q^1) ir suteikia galimybę valdyti situaciją. Jei žmogus gali teikti unikalias paslaugas (populiarus atlikėjas, žymus sportininkas, profesionalus darbuotojas), jų kaina gali būti gana didelė. Tada jam nebūtina galvoti apie papildomus įplaukų šaltinius. Jei žmogus gali pasiūlyti

tą patką ir dauguma kitų žmonių, jis negali reikalauti didelės kainos už savo darbą, todėl, jei norės uždirbti daugiau pinigų, bus priverstas tiesiog daugiau dirbti.

Vienkartinės pinigų „injekcijos“, pavyzdžiui, paskolos, parama, loterijos išlošiai, iš esmės finansinės situacijos (srauto požiūriu) nepagerina. Neretai dideli išlošiai (milžiniškas vienkartinis pinigų antplūdis) tiesiog „išsprogdi- na“ asmeninių finansų sistemą iš vidaus. Kita vertus, kai kurios „injekcijos“, pavyzdžiui, paskolos (2 pav. srautas Q^4), dažnai ilgam apsunkina situaciją, nes „pagamina“ papildomų išlaidų (2 pav. srautas Q^6), t. y. neišvengiamai padidi- na plotą A^2 .

Kaip matyti iš schemos, norint *sumažinti išlaidas* (Q^2), reikia mažinti plotą, pro kurį „išteka“ pinigai (A^2), arba mažinti pinigų „ištekėjimo“ greitį (v^2). Išlaidų „plotas“ (A^2), kitaip sakant, asmens išlaidų rinkinys, gali būti sumažintas tiesiog atsisakant kai kurių išlaidų, pavyzdžiui, kelionių ar kitų brangių pomėgių. Kiekvienas žmogus ar šeima turi savitų poreikių, kuriuos tenkina už pinigus. Tačiau egzistuoja kai kurios bendros išlaidų rūšys ir jų valdymo dėsningumai. Apie juos detaliau kalbėsime poskyryje apie išlaidų valdymą.

Dar vienas galimas išlaidų (Q^2) sumažinimo būdas – mažinti pinigų iš- tekėjimo iš finansų sistemos „greitį“. Tai būtų kainų, kurias mokame už savo poreikius, mažinimas. Paprasčiausias pavyzdys – ieškoti reikiamų prekių už mažesnę kainą, ypač perkant vienkartinius brangius pirkinius. Kad šis pinigų „greičio“ mažinimo būdas paplitęs, rodo žmonių minios gatvėse pirmosiomis prekių išpardavimo dienomis. Tokias „demonstracijas“ visiems tenka matyti, o gal ir dalyvauti. Reginys tikrai įspūdingas, ypač per juodojo penktadienio išpardavimą.

Tačiau negalima siekti (ir pasiekti) visiško išlaidų sumažinimo. Taip yra todėl, kad minimalios išlaidos lygios nuliui. Tai gyvam žmogui nepasiekiamo. Yra būtinų poreikių, kuriems tenkinti reikės tam tikrų išlaidų. Tai būtų galima pavadinti minimaliu plotu (A^2) ir palyginti su skyle asmeninių finansų siste- moje, pro kurią nuolat išteka pinigai. Iš čia darytina išvada, kad kuo didesnis „skylės“ plotas (daug nuolatinių, nors palyginti nedidelių išlaidų), tuo greičiau ateis asmeninių finansų „sausra“.

Taigi, galima gana sėkmingai pritaikyti fizikos formulę asmeninių finansų valdymui, fizikos kategorijas pakeičiant finansų kategorijomis. Tuomet gau- name finansams tinkančią formulę, kuri gali būti pritaikyta finansų valdymui, kaip jau kalbėjome anksčiau.

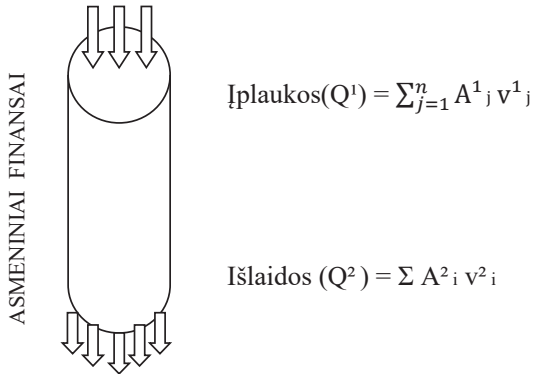

$$Q = A^* \quad (3.2)$$

čia:

- Q – pinigų srautas;
- A – paslaugų kiekis;
- v – paslaugų kaina.

Iki šiol tiek įplaukas, tiek ir išlaidas vaizdavome kaip vientisą srautą (žr. 11 pav.). Pradiniam suvokimui tai gal ir tinka, tačiau išsamesniam tyrimui šį požiūrį verta detalizuoti išskiriant sudedamąsias kiekvieno pinigų srauto dalis, kaip parodyta 12 pav.

12 pav. Pinigų srauto detalizavimas

Kaip matyti iš paveikslėlio, tiek įplaukų, tiek ir išlaidų srautai yra sudaryti iš smulkesnių srautų, kurie atitinka konkrečias įplaukų ir išlaidų rūšis. Kiekvienam atskiram srautui pritaikoma ta pati ekonominė logika, apie kurią jau kalbėjome. Tačiau iš dabartinio pateikimo aiškiai matyti, kad, valdant asmeninius pinigų srautus, juos analizuoti reikia ne kaip vientisą srautą, o kaip atskirus, savarankiškus pinigų srautus. Tad tiriant asmenines išlaidas pirmiausia tikslinga jas peržiūrėti kaip išlaidų rinkinį ir tik paskui, galbūt atsisakius nebūtinų, pereiti prie detalesnės jų analizės sprendžiant, kaip kiekvieną srautą galima būtų sumažinti.

Formulėse panaudojome fizikinę išraišką, kuri parodo, kiek vandens per skerspjūvį prateka *per laiko vienetą*. Taigi, kalbant apie asmeninius finansus, būtina atsižvelgti į dar vieną ypač svarbų parametą – laiką. Šis parametras, kaip jau sakyta, yra reikšmingas išteklius, reikalingas valdant finansus. Įtraukę šį parametą į mūsų jau aptartą srauto formulę, gauname galutinę pinigų srauto per laiko vienetą išraišką:

$$Q = (\sum A_i v_i) \times t \quad (3.3)$$

čia: t – laikas.

Iš čia matyti, kad pinigų srautas yra dinaminis, o ne statinis reiškiny. Tai reiškia, kad laikui bėgant finansų sistemoje vyksta nuolatinis kitimas. Neatsižvelgus į šį kitimą ilgainiui galima susidurti su finansinėmis problemomis. Pavyzdžiui, santykinai nedidelės išlaidos, kurias patiriame nuolat, galiausiai gali lemti tai, kad išleisite labai daug pinigų, ypač jei tokių atskirų išlaidų bus nemžai.

Visi čia pateikti samprotavimai išryškina labai svarbų dalyką – esamai finansinei padėčiai išlaikyti reikia *nuolatinių* pastangų. Įplaukų požiūriu tai galima apibūdinti taip – norint išlaikyti *nuolat dideles* įplaukas, reikalingos nuolatinės pastangos. Pastangoms nutrūkus ar sumažėjus, *įplaukos turi tendenciją mažėti*. Išlaidų požiūriu šią taisyklę galima perfrazuoti taip – norint išlaikyti *nuolat mažas* išlaidas, reikalingos nuolatinės pastangos. Pastangoms nutrūkus ar sumažėjus, *išlaidos turi tendenciją didėti*.

Taigi, darytina išvada, kad asmeninių finansų sistema srauto požiūriu laikui bėgant turi tendenciją kisti finansinės situacijos blogėjimo linkme. Todėl, kad ir kaip apmaudu, kartą ir visam laikui „pripilti“ pinigų į sistemą, iš kurios jie savaime išteka, neįmanomas dalykas. Todėl reikia kurti nuolatinius įplaukų srautus ir laikyti „užspaudus“ išlaidų srautus.

3.2. Rizikų valdymas asmeniniuose finansuose

3.2.1. Asmeninių finansų strategijos

Pinigų srautui palaikyti reikia nuolatinių įplaukų, o pinigų srauto palaikymas susijęs su įplaukų Q^1 didinimu ir išlaidų Q^2 mažinimu. Tai leidžia subalansuoti pinigų srautą. Tačiau nors subalansuotas pinigų srautas (kai įplaukos dengia išlaidas) ir yra vienas pradinių asmeninių finansų tikslų, jau kalbėjome ir apie specifinę įplaukų rūšį – pasyviausias įplaukas. Kad „višta pradėtų dėti auksinius kiaušinius“ (pasyviausias įplaukas), reikia ją „užsiauginti“. Kad „višta augtų“, reikia atsižvelgti į asmeninių finansų strategijas ir laikytis tam tikrų praktiškai patvirtintų pinigų srauto valdymo principų.

Galima išskirti dvi priešingas *asmeninių finansų strategijas*. Pirmąją pavadinkime „kiauru vamzdžiu“. Tai – situacija, kai žmogus išleidžia visus gautus pinigus tuojau pat, kai tik juos gauna, nesukdamas galvos dėl taupymo ar in-

vestavimo. Akivaizdu, kad ši strategija yra susijusi su didele rizika – nustojęs gauti pinigų žmogus susiduria su problemomis, nes neturi rezervų, leidžiančių pragyventi tam tikrą laiką, kol ieškos naujų įplaukų šaltinių.

Kita asmeninių finansų strategija galėtų būti pavadinta „kiaule taupykle“: žmogus beveik visus pinigus taupo ir jų neišleidžia normaliam gyvenimui. Literatūroje geriausias tokios strategijos taikytojo pavyzdys – Gobsekas.¹⁸ Pinigai žmogui tampa tiesioginiu tikslu, o ne priemone normaliam gyvenimui ar finansiniam saugumui užsitikrinti.

Klausimas:

Kaip elgiatės, kai netikėtai gaunate neplanuotą pinigų sumą? Išleidiate malonumams, nes tai „viršplaniniai“ pinigai; atidedate didesniam pirkiniui; taupote; investuojate?

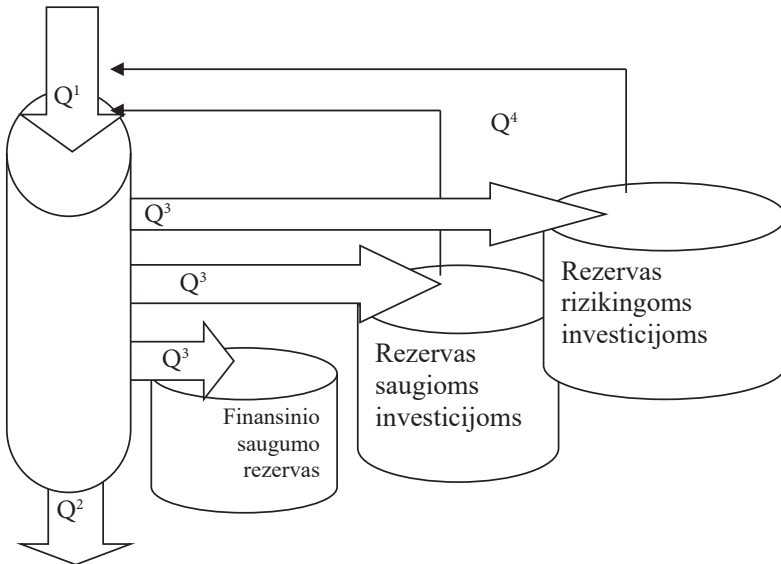
Dvi paminėtos strategijos yra kraštutinės ir kitų lyg ir nebegalėtų būti: arba viską taupai, arba viską išleidi. Atrodytų, kad žmogus negali išleisti daugiau pinigų, negu uždirba. Tačiau gausėjant finansų institucijų teikiamų paslaugų atsirado galimybė taikyti dar vieną ypač rizikingą strategiją, kurios moto – „gyvenk dabar – mokėk vėliau“. Vadovaudamasis tokia strategija (išlaidos finansuojamos skolintais pinigais (Q⁵)), žmogus išleidžia dar neuždirbtus pinigus ir iš esmės „parduoda“ savo gyvenimą. Jei šias strategijas rikiuotume į rizikos ateityje susidurti su finansinėmis problemomis eilę, saugiausia būtų „kiaulės taupyklės“, tada – labai rizikinga „kiauro vamzdžio“ ir galiausiai pati pavojingiausia „gyvenk dabar – mokėk vėliau“ strategija.

Stokodamas asmeninių finansų valdymo žinių, žmogus nesąmoningai pasirenka savo strategiją, kuri yra tarp dviejų kraštutinių: nieko neišleisti arba išleisti tai, ko dar neturi.

Siekiančiam pasirinkto finansinio tikslo žmogui, kuris renkasi tikslo siekimo strategiją, prasminga žinoti tam tikras pinigų srauto valdymo taisykles, kurios apsaugo nuo galimų finansinių nesklandumų ateityje. Tai galima palyginti su draudimu nuo nelaimingų atsitikimų, tik nuo nelaimių finansų srityje

¹⁸ Onorė de Balzako romanas „Gobsekas“. *Gobsekas – palūkininkas. Jis sukaupė milžiniškus turtus, skolindamas pinigus, tačiau pats nesinaudoja jais. Kaip tikras šykštuolis, Gobsekas gyvena skurdžioje landynėje, seniai atsisakęs visų gyvenimo pramogų.*

niekas nedraudžia¹⁹, todėl visą atsakomybę už savo finansinę ateitį žmogus turi prisiimti pats. Kad būtų galima realiai įgyvendinti šią atsakomybę, reikalinga sukaupti tam tikrų rezervų. Šiuo atveju „kiauro vamzdžio“ strategija yra netinkama. Protingai savo finansinio tikslo siekiantis žmogus turi būti sukaukęs mažiausiai vieną finansinį rezervą. Gerai sutvarkytoje finansų sistemoje galėtų būti trijų rūšių finansinių rezervų. Pinigų srautai ir rezervų sudarymas parodytas 13 pav.

13 pav. Asmeninių finansų rezervų sudarymas ir panaudojimas

Paveikslėlyje pateikiama papildyta asmeninių finansų sistema: greta anksčiau aptarto pinigų srauto, pavaizduotos trys papildomos pinigų „statinės“ – rezervai, kurie yra suformuojami per tam tikrą laiką kaupiant pinigus. Kiekvienas šių rezervų skirtas konkrečiai rizikos rūšiai valdyti.

3.2.2. Finansinio saugumo rezervas

Finansinio saugumo rezervas turi užtikrinti galimybę normaliai gyventi tam tikrą laikotarpį, kai netenkama visų įplaukų šaltinių. Tai – tiesiog rezer-

¹⁹ Išskyrus Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos mokamas bedarbio pašalpas.

vas, būtinas kiekvienam žmogui arba šeimai. Jis turi būti sudaromas pirmiausia ir niekada niekur neinvestuojamas. Jį galima pavadinti „finansine pagalve“, kad ištikus nenumatytoms finansinėms negandoms nebūtų taip baisu kristi, o nugriuvus mažiau skaudėtų.

Pasvarstykite:

Ko reikėtų, kad jaustumėtės finansiškai visiškai saugūs?

Suformuluokite kuo tiksliau.

Saugumo rezervo nepatartina investuoti, šitie pinigai turėtų būti saugomi net ne banko sąskaitoje, pageidautina, seife. Šiuo atveju vadovaujamesi kiek paranojišku principu: „O jei kas nors areštuos mano sąskaitas arba bankas bankrutuos?“

Rezervų turi būti tiek, kad žmogui pakaktų gyventi nuo pusės metų iki metų net ir tada, jei netektų visų įplaukų. Kitaip sakant, kai $Q^1 = 0$, šios „statinės“ funkcija yra „pavaduoti“ srautą Q^1 tol, kol žmogus atkurs savo įplaukas (ras darbą, pradės naują verslą ar pan.). Jokiems kitiems tikslams šių finansinio saugumo rezervo negalima naudoti. Jei šis rezervas kritiniu atveju yra panaudojamas, pasikeitus finansinei situacijai jis privalo būti atkurtas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad finansinio saugumo rezervo dydis nustatomas atsižvelgiant ne į įplaukų (Q^1), o į išlaidų (Q^2) dydį. Kitaip sakant, rezervo dydis matuojamas mėnesiais, kuriuos žmogus arba šeima gali išgyventi netekę visų pajamų.

Reikia susitaikyti su mintimi, kad finansiniam saugumui užtikrinti skirtų pinigų perkamoji galia dėl infliacijos²⁰ po truputį mažėja. Tai neišvengiama ir tokį pinigų vertės mažėjimą galima palyginti su mokesčiu už finansinį saugumą. Todėl tokia kaina tikrai bus nedidelė. Šis rezervas, didėjant poreikiams (didėjant A^2) arba kylant pragyvenimo kainoms (didėjant v^2), turi būti papildomas tiek, kad galėtų „pavaduoti“ srautą Q^1 tokį laikotarpį, kiek yra numatęs žmogus.

²⁰ Kad būtų galima išvengti galimo pinigų nuvertėjimo dėl valiutų kursų keitimosi, patartina pinigus saugoti ne viena, o dviem ar keletu pagrindinių valiutų.

3.2.3. Rezervas saugioms investicijoms

Užsitikrinus finansinį saugumą, prasminga kurti *finansinę* gerovę. Rezervo saugioms investicijoms funkcija – padaryti žmogaus gyvenimą ramesnį ir patogesnį. Kai yra sukurtas finansinio saugumo rezervas, dalis rizikų (pvz., neturėti iš ko gyventi netekus visų įplaukų šaltinių) jau yra suvaldyta, galima kaupti rezervą aukštesnio saugumo lygio užtikrinimui. Šio rezervo dydis jau galėtų būti matuojamas metais, kiek galima oriai gyventi, jeigu atsisakoma dirbti dėl pinigų.

Šie pinigai gali taip pat būti naudojami ir saugioms investicijoms. Pageidautina, kad tai būtų pinigų srautą kuriančios investicijos.²¹ Jos kuria įplaukas (Q^4) – „pavadoja“ žmogų, kitaip sakant, padidina pinigų „įtekėjimo“ į asmeninių finansų sistemą plotą A^1 . Todėl žmogus, turintis pakankamai investicijų, kuriančių pinigus, gali mažiau dirbti dėl pinigų ir skirti savo laiką kitiems tikslams. Idealus atvejis, kurį anksčiau apibūdinome kaip asmeninių finansų tikslą, būtų tas, kad investicijos kurtų tokį pinigų srautą (jį vadinome pasyviuoju pinigų srautu), kokio pakaktų visoms išlaidoms padengti. Tada žmogui nereikėtų dirbti siekiant pragyventi, jam pakaktų stebėti savo investicijas ir keičiantis situacijai tinkamai reaguoti – keisti investicijas ar jų rūšis.

Finansinės gerovės zonoje galioja keletas taisyklių, kurių reikėtų laikytis. Svarbiausia – investavimo rizika turi būti racionaliai paskirstyta. Ką tai reiškia investavimo požiūriu? Pirmiausia reikia įvertinti *investicijų saugumą*. Niekas negali tiksliai kiekybiškai išreikšti investicijų rizikingumo, bet buitiniu požiūriu pakanka skirstyti investicijas į saugias, vidutinės rizikos ir rizikingas. Pabrėžtina, kad niekas niekada tiksliai nepasakys, kur yra riba tarp saugių ir vidutinės rizikos investicijų arba tarp vidutinės rizikos ir rizikingų investicijų. Tarkime, anksčiau pinigų indėlis normaliomis sąlygomis buvo laikomas labai saugia investicija. Tačiau dabartinėmis sąlygomis po COVID-19 pandemijos atsiradus netradicinėms ekonomikos skatinimo priemonėms indėliai vargu bau ar gali būti laikomi investicija apskritai, nes kai kuriais atvejais jos gali generuoti ir neigiamą pinigų srautą. Be to, jei banko finansinė padėtis pradedą blogėti, atsiranda pavojus prarasti pinigus, net indėlis tampa rizikinga investicija. Kuo prastesnė banko padėtis, tuo pavojingiau jame laikyti pinigus. Lietuvoje bankų indėliai yra apdrausti, tačiau draudžiamos indėlių sumos yra ribotos.²²

²¹ Išsamiai investicijų rūšis ir investavimo strategijas nagrinėjame tam skirtame skyriuje.

²² Lietuvos Respublikos indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymo 4 straipsnis.

Taigi, finansinės gerovės klausimas susijęs su rizikos paskirstymu. Siekiant kaupti finansinės gerovės rezervą, pirmiausia prasminga iš anksto numatyti tikslo siekimo planą. Tinkamų finansinio tikslo siekimo būdų yra gana daug. Ne mažiau yra ir netinkamų būdų, kurie tik nutolins jus nuo tikslo.

Bendra finansinės gerovės investicijų kūrimo taisyklė galėtų būti tokia. Pirmiausia kuriamos saugios investicijos, paskui vidutinio rizikingumo investicijos. Rizikingų investicijų finansinės gerovės srityje neturėtų būti.

Pateikiame mažai rizikingo finansinės gerovės kūrimo pavyzdį. Pirmiausia sutaupoma numatyta suma. Ji investuojama labai saugiai. Anksčiau buvo galima banko indėlį laikyti investicija ir rekomenduoti pradėti nuo šios investicijos, dabar pinigų laikymas banke gali būti traktuojamas tik kaip pradinės investicijų sumos sukaupimo vieta. Atkreiptinas dėmesys, kad čia kalbame apie finansinės gerovės rezervą pinigais. Finansinio saugumo rezervą pinigais, matyt, tinkamiausia vieta vis dėlto būtų banko sąskaita.

Taigi, sukauptus tam tikrą sumą, ji gali būti investuojama, tarkime, į pensijų fondą. Vėl taupoma kitai investicijų „porcijai“. Ši suma investuojama šiek tiek rizikingiau – į mažos rizikos investicinį fondą. Ir taip toliau.

Kitas finansinio saugumo kūrimo pavyzdys – sudaroma sutartis su pensijų fondu ar banku, jūs įsipareigojate mokėti periodines įmokas ilgą laiką, iki jums sukaks tiek metų, kada esate numatę „ateiti“ į pensiją. Sutartu laiku pensijų fondas ar bankas pradės jums mokėti atitinkamą (deja, ne visada iš anksto žinomą) pinigų sumą. Atkreiptinas dėmesys, kad tokios investicijos rizikos laipsnis priklauso nuo to, kur investuoja pensijų fondas ar bankas. Esant normalioms sąlygoms, tokios investicijos galėtų būti laikomos nors ir ne visai saugiomis, bet mažai rizikingomis.

Lietuvoje galima pasinaudoti anuitetų teikiama nauda. Jei dalyvaujate antrosios pakopos pensijų kaupimo sistemoje, sulaukus pensinio amžiaus, pensijų fonde sukaupti pinigai pervedami į Pensijų anuitetų fondą (šį fondą Lietuvoje administruoja „Sodra“), iš kurio visą likusį gyvenimą bus mokamos mėnesio išmokos. Šios mėnesio išmokos liks stabilios visą mokėjimo laikotarpį iki gyvenimo pabaigos. Tačiau naudojantis šiuo variantu, „ateiti“ į pensiją anksčiau, negu oficialus valstybės nustatytas pensinis amžius²³, nėra įmanoma. Tačiau kaip papildomas įplaukų šaltinis šis variantas turėtų būti apsvarstytas.

Žinoma, galima tiesiog visą gyvenimą taupyti ir niekur neinvestuoti, o sulaukus numatyto amžiaus pradėti naudoti sutaupytus pinigus ir gyventi savo

---

²³ Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas 21 ir 57 straipsniai.

malonumui. Suprantama, šiuo atveju pinigai gali baigtis anksčiau, niekas neįsipareigoja jų mokėti tiek laiko, kiek reikės.

Pasvarstykite:

Koks investavimo variantas priimtinausias jums? Apsispręsti padės investuotojų lygių aprašymai 2 priede. Kuriam lygiui priskirtumėte save?

Skirkite šiam klausimui svarstyti pakankamai laiko.

3.2.4. Rezervas rizikingoms investicijoms

Ir finansinio saugumo, ir finansinės gerovės rezervai – tai pinigų sumos, saugomos saugiai arba investuotos į įvairias nerizikingas finansinio turto rūšis. Tai reiškia, kad yra labai maža tikimybė, jog šiuos pinigus žmogus praras. Nelabai sėkmingai parinkus saugojimo priemones ar būdą, rezervų vertė gali sumažėti, bet ne visai pradingti. Toks vertės sumažėjimas gali įvykti dėl valiutų kursų svyravimo, nelabai sėkmingos veiklos tų fondų, į kuriuos investuoti pinigai, ir kitų panašių priežasčių. Pagrindinis dalykas kalbant apie investicijų riziką yra tai, kad vertinama tikimybė, kad investicijų vertė labai sumažės arba jos bus visiškai prarastos.

Klausimas:

Ar kada lankėtės kazino? Jei taip – ar buvote iš anksto numatę pinigų sumą, kurią galite sau leisti pralošti?

Jei ne – kokią pinigų sumą galėtumėte leisti sau pralošti? Kokio išlošimo tikėtumėtės sėkmės atveju?

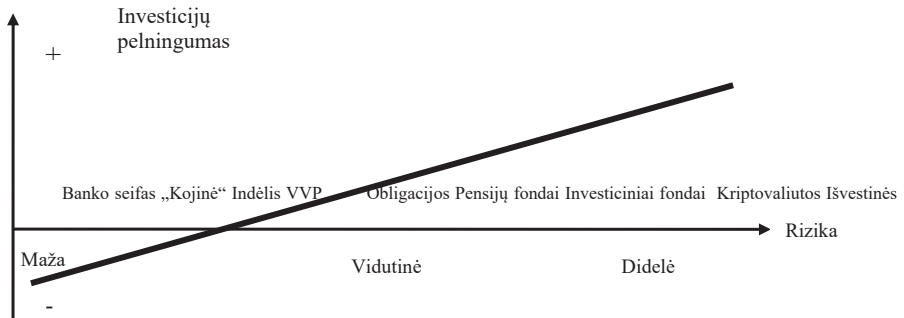
Prisiminkite šią sumą.

Kai kalbama apie rizikingas investicijas, daugiausia dėmesio skiriama investicijų pelningumui. Visiems labai gerai žinomas teiginys – „didėjant in-

investicijų rizikai, didėja jų pelningumas“. Ekonomikos pakilimo laikotarpiu pirmoji teiginio pusė neatrodo itin reikšminga. Galvojama tik apie antrąją teiginio pusę – investicijų pelningumą. Todėl atsiranda investuotojų, kurie ima iš banko paskolų, perka to paties banko išleistų vertybinių popierių, o juos įkeičia tam pačiam bankui. Padidėjus šių popierių vertei, imama dar viena paskola ir perkama vėl. Investuojami visi turimi ir pasiskolinti pinigai. Kai turimų popierių vertė krinta, jie nebepadengia paskolos dydžio. Tuomet bankas priverstas prašyti papildomai įnešti pinigų, kad atkurtų reikiamą santykį. Jei pinigų nėra, tenka parduoti vertybinius popierius ir dengti šiems popieriams pirkti pasiimtą skolą. Gali susidaryti padėtis, kad žmogus praranda visas investicijas ir dar lieka skolingas, nes gautų pinigų nebeužtenka anksčiau pasiimtoms paskoloms gražinti.

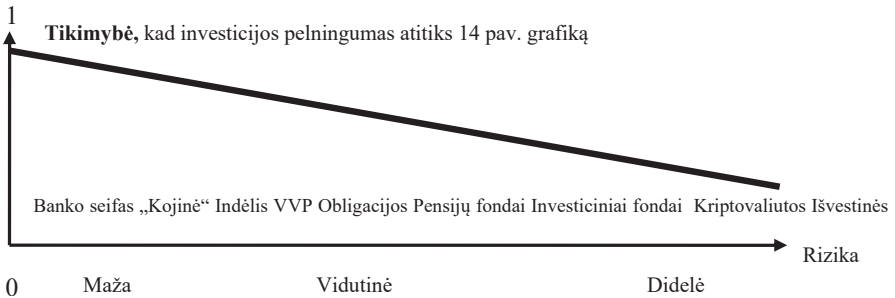
Todėl, kai kalbama apie investicijų rizikos ir pelningumo santykį, pirmiausia reikia labai aiškiai suprasti, apie ką kalbama. Tai, kad saugios investicijos ne tokios pelningos, yra teisybė. Pati saugiausia investicija – „kojinė“. Bet, kaip jau aiškinomės, tokių investicijų saugumo kaina – santaupų vertės mažėjimas dėl infliacijos. Jei norite dar didesnio saugumo, reikia nuomotis banko seifą. Tada prie saugumo kainos dar prisidės ir seifo nuomos mokestis.

14 pav. Investicijų rizikos ir pelningumo ryšys

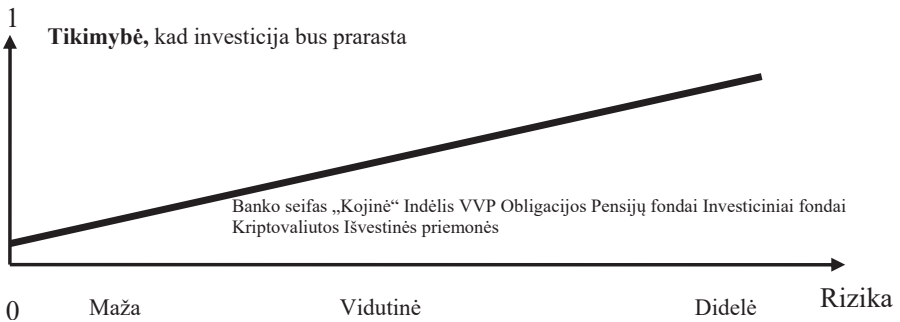
Vadinasi, ypač saugių investicijų (jei jas iš viso galima pavadinti investicijomis) palūkanos yra neigiamos, kitaip sakant, žmogus moka už tai, kad jo pinigai yra saugūs. Banko indėlio palūkanos šiuo metu tokios menkos, kad ir čia mokame „kainą už saugumą“. Rizikos ir pelningumo ryšys grafiškai pateiktas 14 pav. Iš grafiko matyti, kad saugus pinigų laikymas ne tik neduoda naudos, bet ir papildomai kainuoja. Labai rizikingos investicijos gali būti labai

pelningos. Tačiau mažai žmonių atsižvelgia į kitą svarbų dalyką – į garantijas, ar didėjant rizikai pelningumas taip pat tikrai didės. Rizikingos investicijos tokiomis laikomos ne šiaip sau. Jų didelis pelningumas *nėra garantuotas* kaip tik todėl, kad jos rizikingos. Kitaip sakant, tokios investicijos gali būti pelningos, bet gali tokios ir nebūti. Todėl, grafiškai pavaizdavus tikimybę, kad rizikingos investicijos tikrai bus pelningos (žr. 15 pav.), matyti, kad užtikrinti, jog saugios investicijos nebus pelningos, galima 100 proc. (tikimybė lygi vienetui). Tačiau garantija, kad rizikingesnės investicijos bus pelningos, mažėja didėjant jų rizikos laipsniui.

15 pav. Investicijų rizikingumo ir pelningumo tikimybės ryšys

Didėjant investicijų rizikingumui didėja tikimybė, kad investicijos bus prarastos. Ir ši tikimybė didėja didėjant rizikos laipsniui, kaip tai parodyta 16 pav.

16 pav. Investicijų rizikingumo ir tikimybės jas prarasti ryšys

Iš to, kas pasakyta apie investicijų rizikingumą ir pelningumą, darytinos kelios išvados:

1. Rezervas rizikingoms investicijoms kaupiamas tik tada, kai sukaupti finansinio saugumo ir finansinės gerovės rezervai.
2. Finansinės rizikos rezervas neturi būti sudarytas iš svetimų pinigų (paskolų) todėl, kad pinigų skoloms grąžinti reikės paimti iš gerovės ar net saugumo rezervų, jeigu investicijos bus prarastos.
3. Rezervo dydis turi būti toks, kad, net ir praradus visus pinigus, investuotus į rizikingas investicijas, gyvenimo kokybė itin nepablogėtų. Rekomenduojamas šio rezervo dydis – 20 proc. kapitalo.²⁴ Kitaip sakant, rizikuoti patartina ne daugiau negu penktadaliu turimų pinigų.
4. Investuojant rizikingai privalu gana gerai išmanyti tokio pobūdžio investicijas, nes pasikeitus ekonominei situacijai rizikingų investicijų vertė krinta greičiausiai. Prasminga nuolat stebėti ekonomikos pakitimus, kad būtų galima laiku pasitraukti iš rizikingų investicijų srities.
5. Iš sėkmingų rizikingų investicijų galima uždirbti labai daug ir užsitikrinti sau finansinę laisvę visą likusį gyvenimą.

Apibendrinant samprotavimus apie pinigų srautų valdymą, pasakytina, kad tik nuoseklus rezervų kaupimas ir jų tinkamas derinimas gali laiduoti finansinės laisvės pasiekimą. Priešingu atveju pačiam žmogui visą gyvenimą teks stovėti prie „vamzdžio viršaus“ ir visą laiką „pilti“ į kiaurą vamzdį pinigų srautą Q^1 , svajonės apie srautą Q^4 liks tik svajonėmis.

---

²⁴ Kiosaki, R.; Lechter, Š. *Pinigų srauto kvadrantas: turtingojo tėčio vadovas, kaip pasiekti finansinę laisvę*. Vilnius: Sirokas, 2005

3.3. Rezervų kaupimo strategijos

Norint sukaupti pinigų rezervuose, pirmiausia reikia iš kur nors jų gauti. Yra įvairių būdų.

Klausimas:

Iš kur gauti pinigų reikiamiems finansiniams rezervams kaupiti?

Nurodykite bent keturias galimybes.

Apiplėšti banką? Nusikaltimas. Palikimai ir loterijų išlošiai pasitaiko ne kiekvienam ir ne kasdien. Pasiskolintus pinigus teks grąžinti, ir dar su procentais. Pradiniame etape dažniausiai lieka vienas banalus ir visiems gerai žinomas variantas – užsidirbti. Tačiau darbas yra procesas, kurio metu norisi valgyti, pailsėti, pasilinksminti. Kitaip sakant, dirbant pinigų reikia ne vien finansiniams rezervams kaupiti. Žinoma, daug kas priklauso nuo jau anksčiau aptartos asmeninių finansų strategijos. Jei žmogus yra „kiauro vamzdžio“ strategijos atstovas, jam pirmiausia prasminga pakeisti savo požiūrį į finansus.

Yra tik vienas paprastas ir saugus būdas „gauti“ reikiamą pinigų sumą – ją sukaupti arba susitaupyti. Šios sąvokos (kaupimas ir taupymas) iš pirmo žvilgsnio atrodo tapačios. Tačiau tai klaidingas požiūris.

Taupymas yra susijęs su nuolatine išlaidų stebėseną, kai kiekvieną dieną kontroliuojamos daromos išlaidos gana dažnai atsisakant tam tikrų prekių ar paslaugų (arba perkant pigesnes) dėl siekiamos sutapyti pinigų sumos. Pinigų srauto požiūriu šį siekį galima būtų užrašyti formule 3.4, kuri reiškia, kad pasirinkus taupymo strategiją finansinių rezervų suformavimui siekiamybė yra faktiškai patiriamų išlaidų (kitais tariant, asmeninio vartojimo) sumažinimas ir likusios pinigų sumos pervedimas į rezervą.

$$Q^2 = \sum A^2_i v^2_i \rightarrow \text{minimizavimas} \quad (3.4)$$

Sąvokos „minimizavimas“ nevertojame griežtai matematine prasme, nes tai, griežtai kalbant, reikštų, kad nieko neišleidžiame. O tai yra neįmanoma. Net dabar, skaitydami šį tekstą, patiriate išlaidas. Veikia būtiniai elektros prietaisai, „tiksi“ mobiliojo ryšio planas, šyla arba vėdinasi patalpos ir pan.

Taupymas dažnai yra kantrybės ir užsispyrimo reikalaujantis procesas. Kantrybės reikia ne tik laiko, bet ir moraliniu požiūriu. Pastaruoju metu taupumas nebėra laikomas dorybe, todėl nesunku pasijusti kvailiu būnant taupiam (ir viešai tai deklaruojant). Ypač sunku pradedantiems savarankišką finansinį gyvenimą jauniems žmonėms, jei bando palyginti savo gyvenimo kokybę su tų, kurie nesukdami sau galvos gyvena kitų (tėvų, sutuoktinių, draugų) sąskaita arba skolon. Taupyti jiems reiškia atsisakyti dalies gyvenimo malonumų.

Kaupimas – šiek tiek kita finansinių rezervų pripildymo strategija. Nuo taupymo ji skiriasi tuo, kad naudojamas kitas savo esme pinigų srautas. Tokiu atveju kiekvieno laikotarpio pradžioje pirmiausiai yra atsidedama iš anksto numatyta, fiksuota, suma. Tai jau nebe pinigų srautas Q^2 , o Q^3 (žr. 2 pav.). Šią strategiją galima užrašyti formule 3.5.

$$Q^3 = \text{const.} \quad (3.5)$$

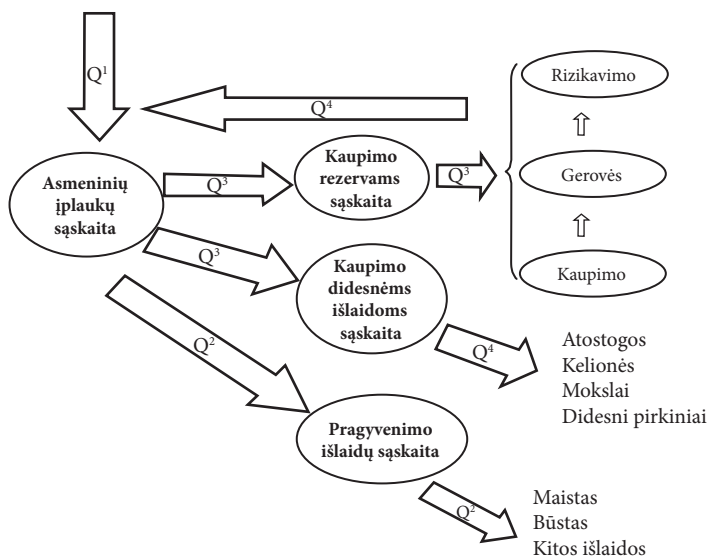
Šiuo atveju nebereikia nuolatos stebėti savo išlaidų ir taupyti kiekvieną dieną (tai daugumą žmonių nuteikia nemaloniai), o atsidėjus numatytą sumą visi kiti pinigai ramia sąžine išleidžiami gyvenimui.

Greitas būdas sukaupti rezervas – uždirbti daug pinigų, visų jų neišleisti, o pirmiausia skirti reikiamiems rezervams kurti.

Kad kaupti būtų lengviau, prasminga susikurti specialią sistemą. Laiko patikrinta yra vadinamoji keturių sąskaitų sistema (žr. 17 pav.).

Atidaromos dvi kaupimo sąskaitos: viena – rezervams kaupti, kita – taupyti nenuolatinėms, bet didelėms išlaidoms, pavyzdžiui, kelionėms, įvairiems pirkiniams. Pragyvenimo išlaidoms taip pat atidaroma speciali sąskaita.

Panagrinėkime, kaip veikia ši sistema. Pirmiausia taisyklė – sąskaita, į kurią patenka įplaukos, tiesiogiai nenaudojama išlaidoms dengti. Jos funkcija yra surinkti ir paskirstyti visas gautas įplaukas. Kitaip sakant, šiame taške vyksta srauto Q^1 skaidymas ir jo nukreipimas iš anksto numatytoms sritims. Geriausia tai padaryti yra iš anksto numatyti, kaip bus paskirstytos įplaukos: konkretūs įplaukų procentai ar sumos, kurios bus pervestos į kaupimo ir taupymo sąskaitas. Kokiu santykiu skirstyti įplaukų srautą, kiekvienas žmogus gali pasirinkti pats. Proporcijos gali būti 50, 25, 25 ir kisti iki 80, 10, 10 (išlaidos; rezervas; taupymas). Toks proporcijų nustatymas geras tuo, kad iškart kinta keičiantis įplaukoms Q^1 ir ekonominio pakilimo laikotarpiu apsaugo nuo pernelyg didelio išlaidavimo.

17 pav. Keturių sąskaitų sistema asmeniniams pinigų srautams valdyti

Jei nusprendžiama skirti konkrečias sumas rezervams kaupti ir taupyti, tiesiog reikia padaryti taip, kad iš įplaukų sąskaitos šios sumos kas mėnesį patektų į reikiamas taupymo sąskaitas. Paprasčiausias būdas – automatinio periodinio mokėjimo nustatymas: konkrečią dieną nurodyta suma iš įplaukų sąskaitos pervedama į taupymo sąskaitą.

Sąskaitoje susikaupus numatyta sumai, priimamas sprendimas, ką su ja daryti. Jei tai – rezervams skirta suma, ji pervedama į rezervų sąskaitą. Pirmiausia pinigų skiriama finansinio saugumo rezervui sukaupti, o tada kaupiamas gerovės rezervas. Saugumo rezervo pinigai, kaip kalbėta anksčiau, neturi būti investuojami. Jų funkcija yra tiesiog „būti“ ir vaidinti „finansinės pagalvės“ funkciją. Todėl šis rezervas turi būti saugomos pinigų forma ir naudojamos tik kritiniais atvejais, ir vėliau, pasikeitus finansinei situacijai, privaloma šias santaupas atkurti. Daugeliui pradedančių tinkamai valdyti savo finansus žmonių atrodo, kad finansinio saugumo rezervo kaupimas užima pernelyg daug laiko, jei laikomasi numatytos proporcijos. Suprantama, jei nuolatinių įplaukų suma nėra didelė, o išlaidų ir taupymo santykis taip pat neleidžia daug sutaupti, finansinio saugumo rezervo kaupimas gali trukti gana ilgai. Jei rezervo dydis yra 10 000, o taupoma skiriant po 100 Eur kas mėnesį, atsargų kaupimas užtruks. Todėl pradiniu rezervų kaupimo etapu finansinio saugu-

mo rezervą galima kaupti greičiau. Šiam rezervui tiesiog gali būti skirta dalis esamų santaupų, jų nesant – taupoma kur kas didesnė įplaukų dalis. Pavyzdžiui galėtų būti apie 2010 m. atsiradęs judėjimas F.I.R.E. (angl. k. – *Financial Independence, Retire Early*), kurio ypatybė ta, kad šio judėjimo nariai, siekdami savo tikslų, sutaupo nuo 50 iki 75 proc. savo įplaukų.

Visiškai ekstremalių pojūčių mėgėjams galima pasiūlyti tokį taupymo būdą. Pirmą dieną į taupymo sąskaitą pervedamas vienas euras, antrą dieną – du eurai, trečią – trys, ketvirtą – keturi ir taip kasdien vienus metus. Tik pirmuosius mėnesius tai atrodo linksma. Po pusmečio šis būdas ne tik leidžia greitai didinti rezervui skirtą sumą, bet dažniausiai priverčia ieškoti papildomų įplaukų šaltinių (srauto terminas – rasti naują įplaukų šaltinį A^1_i) arba kelti savo kainą (kalbant srauto terminais, didinti v^1_i). Kitas variantas – bent laikinai sumažinti pinigų „ištekėjimą“ Q^2 . Tai reikštų kai kurių poreikių atsisakymą arba jų ribojimą (srauto terminas – mažinti atskiras išlaidų rūšis A^2_i), arba pigesnių produktų ir paslaugų pirkimą (srauto terminas – mažinti v^2_i). Galima derinti abu variantus, tačiau veiksmingiausia yra didinti įplaukas.

Daug žmonių asmeninių finansų valdymą baigia šiame etape, dažnai jo net nepradėdami, nes tikslas atrodo nepasiekiamas arba jo siekti reikėtų visą gyvenimą. Tokiu atveju verta prisiminti, kad visą gyvenimą diena iš dienos dirbdamas ir uoliai mokėdamas mokesčius socialinio draudimo sistemai (taip pat visą gyvenimą) žmogus visiškai nebūtinai užsidirba pensiją „linksmai senatvei“. Todėl tikrai verta savimi pasirūpinti pačiam, kad ir kiek laiko tai truktų.

Tik sukauptus reikiamą saugumui užtikrinti pinigų sumą ir ją saugiai „pasiidėjus“, galima pradėti kaupti gerovės sumas arba rezervą saugiam investavimui. Sukaupus ir saugiai „įdarbinus“ šią sumą, gali būti kaupiamas rezervas rizikingam investavimui. Detaliau apie įvairius investavimo būdus, leidžiančius panaudoti gerovės ir rizikingo investavimo sumas formuojant pinigų srautą Q^4 , kalbėsime dalyje, skirtoje investavimo klausimams.

Atskira sąskaita taupyti brangiems pirkiniams ir kitiems dalykams yra praverčiama todėl, kad taip galima sukaupti reikiamą sumą, pernelyg nesutrikdant vieno laikotarpio pinigų srauto. Nepasisekus sutaupyti ir perkant prekes, pavyzdžiui, lizingo būdu, už žmogų tą padaro (išskirsto pinigų srautą) lizingo bendrovė. Tačiau už tai tenka mokėti palūkanas.

Atskira sąskaita išlaidoms labai praverčia tada, kai valdant asmeninius finansus priimamas dar vienas svarbus sprendimas ir pradedamos skaičiuoti

išlaidos. Tada didelė dalis išlaidų užregistruojama vienoje sąskaitoje ir jas galima pradėti grupuoti sudarant banko sąskaitos išrašą.

Visos čia išvardytos taisyklės galioja tvarkant tiek atskiro žmogaus, tiek ir visos šeimos finansus. Šeimai geriausia turėti vieną pragyvenimo išlaidų sąskaitą ir po debetinę tos sąskaitos kortelę kiekvienam šeimos nariui. Tai padeda ne tik suskaičiuoti, bet ir stebėti šeimos narių išlaidas.

Verta prisiminti:

- Asmeninių finansų sistemai valdyti reikia pasitelkti srautų valdymo fizikinius principus. Srautą apibūdiname formule $Q = Av$.
- Asmeninių finansų sistema gali būti palyginta su vamzdžiu, pro kurį patenka pinigų įplaukos ir iš jo išteka pinigų išlaidos.
- Įplaukas galima padidinti turint skirtingų įplaukų šaltinių (A^1_j) ir kiek galima pakeliant savo teikiamų paslaugų kainas (v^1_j).
- Išlaidas galima sumažinti atsisakant kai kurių poreikių (A^2_i) arba sumažinant jų kainą (v^2_i).
- Pinigų srautai Q^3-Q^6 yra pagalbiniai, įgalinantys suderinti dabarties ir ateities pinigų srautus.
- Teisingai funkcionuojančioje asmeninių finansų sistemoje turi būti sukurti finansinio saugumo, finansinės gerovės ir rizikingų investicijų rezervai.
- Asmeninių finansų sistema turi funkcionuoti automatiškai. Žmogaus funkcija – sukurti šią sistemą ir prižiūrėti, kaip ji veikia.

SAVITIKROS KLAUSIMAI

1. Kodėl pinigus tikslinga valdyti pasitelkiant srauto kategorijas?
2. Kokia fizikinė formulė taikytina valdant pinigų srautą? Apibūdinkite jos esmę.
3. Apibūdinkite pagrindines asmeninių finansų strategijas.
4. Kokie veiksniai veikia pinigų srautą?
5. Nurodykite esminius pinigų srauto valdymo principus.
6. Kokie rezervai turėtų būti kuriami sėkmingai funkcionuojančioje asmeninių finansų sistemoje?
7. Apibūdinkite finansinio saugumo, gerovės ir rizikingų investicijų rezervų funkcijas ir paskirtį.
8. Nurodykite finansinės rizikos valdymo principus ir praktinius jų įgyvendinimo būdus.
9. Apibūdinkite keturių sąskaitų sistemos veikimo principus ir jos pranašumus.
10. Kodėl asmeninių finansų sistema turėtų veikti automatiškai?

4. ĮPLAUKŲ IR IŠLAIDŲ VALDYMAS

Skyriaus tikslas yra išnagrinėti klausimus, susijusius su pinigų srauto sudedamųjų dalių – įplaukų ir išlaidų – valdymu. Pirmiausia sprendžiamas pinigų srauto matavimo, įvertinimo ir matavimo dažnumo klausimas. Kad būtų vaizdu, pasitelkta pinigų srauto metafora perdaroma į ataskaitos formą. Nagrinėjama, kaip ši forma leidžia nustatyti vertinamojo laikotarpio rezultatą ir kaip ją taikyti asmeninių finansų buhalterijoje.

Kad būtų galima valdyti išlaidas, atliekamas jų tyrimas. Pradedama nuo išlaidų rūšiavimo. Išlaidos skirstomos pagal rūšį, dažnumą, gyvenimo lygį. Nagrinėjant išlaidų valdymo sampratą apibūdinamas skirtumas tarp paprasto išlaidų minimizavimo ir jų optimizavimo – geriausio sprendimo. Nagrinėjami klausimai, kaip galima optimizuoti asmenines išlaidas. Išskiriamos lengvai ir sunkiai valdomos išlaidos. Pateikiama praktinių patarimų, kaip galima apriboti išleidžiamų pinigų kiekį.

Skaitytojas supažindinamas su pinigų gavimo šaltiniais. Analizuojama pinigų srautų šešių segmentų apskritimo idėja ir jos praktinė reikšmė valdant asmenines įplaukas. Detaliai nagrinėjami visi galimi įplaukų gavimo būdai, jų pranašumai ir trūkumai. Nurodomi du etapai, kuriuos paprastai pereina asmuo per savo finansinį gyvenimą.

Išskiriami ir aiškiai apibūdinami verslo požymiai, kuriais remiantis galima nuspręsti, ar gali būti sukurtas verslas konkrečioje srityje. Pateikiama šiuolaikinių verslų įkūrimo pavyzdžių ir testas, padedantis suvokti, nuo ko priklauso verslo organizavimo formos pasirinkimas. Apibūdinamos Lietuvoje egzistuojančios verslo organizavimo formos ir įmonių rūšys.

Daug dėmesio skiriama asmeninių mokesčių sampratai ir sistemai atskleisti. Aptariami mokesčiai ir priklausomybė nuo verslo organizavimo formos.

Išstudijavęs šį skyrių studijuojantysis gebės:

- Suprasti ir praktiškai parengti asmeninę įplaukų ir išlaidų ataskaitą.
- Nustatyti veiksnius, darančius įtaką asmeninėms išlaidoms, ir jas valdyti.

- Apibūdinti veiksniai, darančius įtaką asmeninems įplaukoms, ir jas valdyti.
- Atskirti skirtingas verslo organizavimo formas ir pinigų uždirbimo galimybes.
- Orientuotis Lietuvoje galiojančioje fizinių asmenų mokesčių sistemoje.

4.1. Įplaukų ir išlaidų ataskaita

Kalbant apie pinigų srauto valdymą, aptartinas srauto matavimo klausimas. Formuluodami finansinį tikslą jau išsiaiškinome, kad tikslas, kurio negalima išmatuoti, tėra tik noras. Jei šį norą reikia įgyvendinti, jis turi būti paverstas išmatuojamu tikslu. Siekiant numatyto tikslo, periodiškai turi būti matuojami mūsų pasiekimus atspindintys parametrai.

Pasvarstykite:

Kaip ir kuo galima „išmatuoti“ srautą?

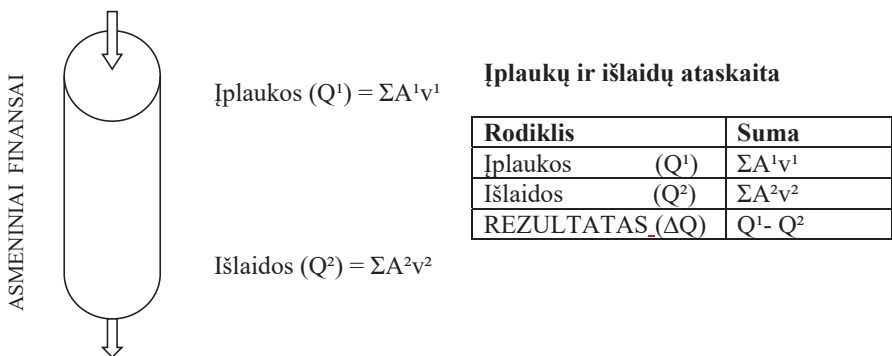
Klausimas tik atrodo kvailas.

Pinigų srautas yra kintantis reiškiny, todėl reikalauja nuolatinio dėmesio. Nuolat reikia stebėti du svarbius srauto parametrus: įplaukas Q^1 ir išlaidas Q^2 . Stebima ne šiaip sau, o siekiant juos palyginti. Lyginama ne smalsumo dėlei, bet norint suvokti, ar judama tikslo link, ar tolstama nuo tikslo.

Kad būtų galima matuoti pinigų srautą, turi būti sukurta matavimo sistema, tinkama reikiams srauto parametrus matuoti. Matavimo procedūros taikymas susijęs su problema, kaip periodiškai „sustabdyti“ laiką, būtų galima išmatuoti nuolat kintančius reiškinius. Atkreiptinas dėmesys, kad čia kalbame ne apie momentinę pinigų srauto „nuotrauką“, o apie tam tikrą matuojamų procesų (mūsų atveju pinigų srauto) apibendrinimą per tam tikrą laikotarpį. Tai galima būtų palyginti su „filmu“, kuris, atsižvelgiant į tam tikras taisykles ir susitarimus, apibendrina įvykius, atsitikusius per mus dominantį laikotarpį.

Todėl pirmiausia prasminga susitarti, kaip dažnai „stabdysime“ laiką ir matuosime konkretaus laikotarpio pinigų srautą. Ar pakaktų įvertinti savo asmeninių finansų būklę kartą per metus (pvz., rengiant deklaracijas)? Jei siekiama tik susimokėti (ar susigrąžinti) mokesčius, tada taip. Jei mums reikia valdyti savo finansus, tada ne. Ne be reikalo apie ilgą laiką sakoma: „Daug vandens nutekėjo.“ Per metus gali „nutekėti“ daug pinigų, jei laiku nepriimami reikiami sprendimai. Greitai kintančius finansų sistemos parametrus reikėtų matuoti kas mėnesį. Kitus, lėčiau besikeičiančius, parametrus pakaktų matuoti kartą per pusmetį ar metus.

Taigi 18 pav. pavaizduotas jau pažįstamas pinigų srautas (vamzdis), kurį pasitelkus kas mėnesį galima matyti, kiek pinigų „nutekėjo“ per tą laiką. Sustabdžius srautą kiekvieno mėnesio paskutinę dieną galima palyginti, kiek pinigų „įplaukė“ ir kiek pinigų „išplaukė“ per mėnesį iš asmeninių finansų sistemos. Be to, galima nustatyti, kiek ir iš kur gauta bei kiek ir kam išleista pinigų. Natūralu, bet praktiškai nepatogu, be to, ir nelabai įmanoma vartoti metaforą, nors ji gali būti ir labai vaizdi. Todėl dabar matavimo tikslams reikia sukurti paprastesnį įrankį, kuris leistų išmatuoti pinigų srautą praktiškai. Šalia „vamzdžio“ pateikiama vadinamoji įplaukų ir išlaidų ataskaita, kurios logika atitinka kairėje paveikslo pusėje pavaizduotus procesus.

18 pav. Pinigų srauto matavimas

Taigi, dabar apibendrintai matoma, kiek per laikotarpį buvo gauta pinigų ir kiek jų išleista. Reikalui esant tiek įplaukos, tiek išlaidos gali būti (vėliau mes tą ir padarysime) detalizuotos gana smulkiai. Tačiau šiame etape mums pakaks apibendrintų srautų. Kaip matyti, ataskaitoje atsiranda matavimo

REZULTATAS, o to mes nematėme vartodami metaforą. Jei išleidžiama mažiau negu gaunama ($Q^1 > Q^2$), skirtumas yra teigiamas (žmogaus arba šeimos biudžeto perteklius). Jei išleidžiama daugiau negu gaunama ($Q^1 < Q^2$), skirtumas neigiamas (žmogaus arba šeimos biudžeto trūkumas). Kalbant griežtai matematiškai, „išbėgti“ iš sistemos (vamzdžio) negali daugiau negu įbėgo, bet finansiniame pasaulyje galimi ir „stebuklai“. Galima išleisti daugiau pinigų negu turima dabartiniu momentu. Tai daroma gausimų pinigų sąskaita ir vadinama skolinimusi, t. y. finansų sistemoje panaudojamas srautas Q^5 . Toks dalykas prieštarauja gamtos dėsniams. Neįmanoma ateities lietumi palaistyti laukų. Pirmiausia lietaus vandens reikia sukaupti, tik tada galima palaistyti. Galbūt todėl finansiniame pasaulyje periodiškai kyla krizių, nes įtekančių ir ištekančių pinigų kiekis kartkartėmis privalo susireguliuoti.

Turint aptartą „įrankį“ ir suvokiant jame pateikiamų duomenų prasmę, galima pradėti tvarkyti asmeninių finansų buhalteriją. Tai – reikalaujantis kruopštumo ir didelės kantrybės darbas. Todėl nedaug kas tvarko „tikrą“ buhalteriją ir registruoja visas išlaidas. Be atlyginimo už samdomą darbą, įplaukų pusėje daug kas nelabai ką ir gali įrašyti, todėl dauguma žmonių gerai žino savo įplaukas jų net neskaičiuodami.

Su išlaidomis yra kiek kitaip. Kai pradeda domėtis, kas dedasi vamzdžio apačioje, dauguma žmonių padaro daug „atradimų“. Kai kurie „atradėjai“ būna tiesiog priblokšti. Todėl išlaidoms tvarkyti reikėtų skirti deramą dėmesį bent pradiniam asmeninių finansų valdymo etape.

4.2. Išlaidos ir jų valdymas

4.2.1. Išlaidų rūšys

Siekiant tinkamai valdyti asmenines išlaidas, pirmiausia jas prasminga suskirstyti į vienaarūšes grupes. Apie išlaidų rūšis pradėjome kalbėti formuluodami asmeninių finansų tikslą, kurį apibūdinome kaip finansinę laisvę. Laisvė pasiekama tada, kai pasyvosios įplaukos padengia gyvenimo išlaidas. Tai, norint pasiekti numatytą tikslą, reikia gerai žinoti savo išlaidas. Išlaidos nėra vientisas išleidžiamų pinigų srautas. Todėl šį srautą verta skaidyti į smulkesnes vienaarūšes dalis. Kalbant srauto kategorijomis, išlaidų srautas Q^2 turi būti suskaidytas į mažesnius vienaarūšių išlaidų srautus, kaip tai parodyta 12 pav.

Klausimas:

Kokias išlaidas patiriate jūs arba jūsų šeima? Kaip jas būtų galima suklasifikuoti, kad jos taptų valdomos?

Jei iki šiol to nedarėte, paskirkite atsakymui šiek tiek daugiau laiko.

Išlaidos gali būti skirstomos labai įvairiai, priklausomai nuo poreikių ir pasirinktų kriterijų (žr. 19 pav.).

19 pav. Išlaidų klasifikavimo požymiai.

Kai kalbame apie išlaidas, paprastai galvoje turime poreikius, kuriuos tenkina išleidžiami pinigai. Apie tai jau kalbėta komentuojant 9 pav. Dabar konkretizuojame šį klausimą. Pagal tenkinamus poreikius išlaidas skirstome ne tik buityje. Pagal šį kriterijų jos skirstomos ir informacija apie jas kaupiama oficialiojoje statistikoje.

Gyvenimo išlaidas detalizuoti naudinga dar vienu požūriu – asmenines išlaidas galima palyginti su kitų žmonių ar namų ūkių išlaidomis ir taip įvertinti, kaip žmogus gyvena, lyginant su „statistiniu“ piliečiu²⁵ (žr. 1 lentelę).

²⁵ <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=5151985>.

1 lentelė. Vidutinės namų ūkių vartojimo išlaidos 2016 m.

	Vidutinės vartojimo išlaidos	
	Vienam asmeniui per mėnesį, Eur	Struktūra, proc.
Visos vartojimo išlaidos	297,5	100,0
Maisto produktai ir nealkoholiniai gėrimai	93,7	31,5
Alkoholiniai gėrimai ir tabako gaminiai	11,8	4,0
Drabužiai ir avalynė	20,7	7,0
Būstas, vanduo, elektra, dujos, kitas kuras	42,3	14,2
Būsto apstatymas, namų apyvokos įranga ir kasdienė būsto priežiūra	16,2	5,4
Sveikatos priežiūra	19,8	6,6
Transportas	30,9	10,4
Ryšiai	12,7	4,3
Laisvalaikis ir kultūra	19,1	6,4
Švietimas	2,4	0,8
Viešbučiai, kavinės, restoranai	10,8	3,6
Įvairios prekės ir paslaugos	17,3	5,8

Ankstesnis namų ūkių biudžetų tyrimas buvo atliktas 2012 m. Nuo 2008 m. tyrimas atliekamas kas ketverius metus.

Kaip matyti iš 1 lentelės, statistikoje minimi praktiškai visi žmogaus poreikiai, kuriuos tenkindamas jis išleidžia pinigus. Tačiau 1 lentelėje pateiktos išlaidos apima tik vartojimo išlaidas ir jose nėra parodyti pinigų srautai, susiję su kaupimu (srautas Q^3) ir paskolų grąžinimu (srautas Q^6). Todėl, sudarant savo išlaidų sąrašą, priklausomai nuo situacijos, vertėtų įtraukti ir šias išlaidų rūšis:

- 1. Išlaidos paskoloms** (tikslinga kiekvieną paskolą rašyti į atskirą eilutę, galima išskirti netgi vienos paskolos įmokos eilutę į skiltis „Paskolos grąžinimas“ ir „Palūkanos“).
- 2. Pinigai santaupoms** (jei taupome keliems tikslams arba esame pasirinkę kelias taupymo priemones – keletą indėlių sąskaitų, pensijų kaupimą, investicinius fondus, gyvybės draudimo sutartis – eilučių taip pat turėtų būti keletas).

Toks išlaidų klasifikavimas yra naudingas – taip išskirtos sritys leidžia pamatyti tas, kurios reikalauja daugiausia išlaidų. Tuomet jau galima atidžiau peržiūrėti šias išlaidas ir, jei reikia, kai kurias jų mažinti. Šiam tikslui gali padėti 18 pav. pateikta įplaukų ir išlaidų ataskaitos forma.

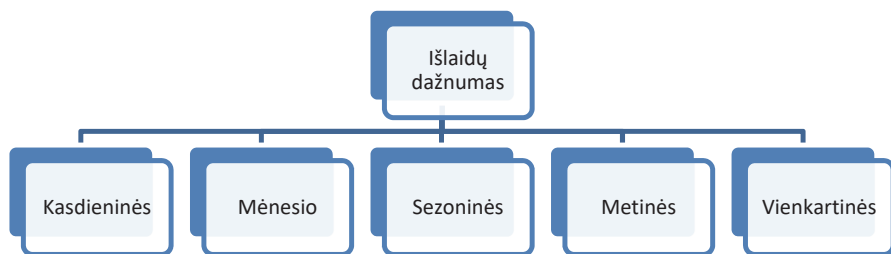
Dabar, turint duomenis apie faktiškai patiriamas išlaidas, jas grupuojant į grupes arba naudojant statistikoje taikomą išlaidų klasifikavimą, galima detalizuoti išlaidų eilutę taip, kaip tai parodyta 20 pav.

Įplaukų ir išlaidų ataskaita

Rodiklis		Suma
Įplaukos	(Q ¹)	$\Sigma A^1 v^1$
Išlaidos	(Q ²) iš viso	$\Sigma A^2 v^2$
Tarp jų:		
	Maistas	$a^2 v^2$
	Būstas	$a^2 v^2$
	Transportas	$a^2 v^2$
	Ryšiai	$a^2 v^2$
	Laisvalaikis	$a^2 v^2$
	Švietimas	$a^2 v^2$
	Skolų gražinimas	$a^2 v^2$
	Kaupimas	$a^2 v^2$
REZULTATAS	(ΔQ)	$Q^1 - Q^2$

20 pav. Išlaidų detalizavimas asmeninėje įplaukų ir išlaidų ataskaitoje

Tačiau sėkmingam išlaidų valdymui vien tokio klasifikavimo nepakanka. Kiekviena išlaidų rūšis patiriama skirtingu dažnumu. Vienos išlaidos patiriamos kasdien, kitos – kas mėnesį, o gal ir rečiau. Visas patiriamas (ne tik vartojimo) išlaidas galima skirstyti, kaip parodyta 21 pav.

21 pav. Išlaidų skirstymas pagal dažnumą

Išlaidas suskirstyti pagal dažnumą labai naudinga planuojant išlaidas ilgesniam laikotarpiui. Be to, skirtingoms išlaidoms tvarkyti reikia skirtingų sprendimų ir veiksmų.

Kasdienių išlaidų grupei priskirtinos mitybos, laisvalaikio, transporto, ryšių, būsto tvarkymo, sveikatos palaikymo ir kitos išlaidos, susijusios su neatidėliotųjų poreikių tenkinimu. Tai – visiškai akivaizdžios, „gulinčios po nosimi“ išlaidos, bet jas suvaldyti yra sunkiausia. Taip yra todėl, kad vienkartinės sutaupomos sumos gana nedidelės ir, norint pasiekti reikšmingą rezultatą, reikia save riboti gana ilgą laiką. Atrodo, kad mažų sumų taupymas yra pernelyg varginantis dalykas, nes rezultatas menkas. Ką reiškia leisti sau papildomą puodelį kavos, šokoladuką ar bokalą alaus su draugais? Suprantama, prekybininkai labai gerai žino šias mažas mūsų silpnybes ir jomis naudojasi. Yra net terminas „spontaniškas pirkimas“.

Prisiminkite:

Kiek kartų užsukę tik pieno arba duonos iš parduotuvės išėjote pilnu krepšiu?

Jei tai dažnas reiškinys, pagalvokite, kas ir ką iš tiesų valdo.

Ar atkreipėte dėmesį, kad prie parduotuvės kasų sudėtos ne knygos, dėra ar skalbimo milteliai. Dėl saldaus batonėlio ar kramtomosios gumos pakelio nebėgiosite po visą parduotuvę, bet, patogiai po ranka padėti, jie neretai atsiranda pirkinį krepšyje. Ypač puikiai šis triukas veikia vaikus. Teko matyti

vaizdelių prie kasų tarp tėvų ir vaikų? Kas paprastai laimi? Atsakymas – prekybininkai.

Mėnesio išlaidų grupei priskirtinos išlaidos už komunalines paslaugas: dujas, elektrą, nuomą, buto tvarkymą, vandenį, kiti kasmėnesiniai mokėjimai. Šios paslaugos yra nuolatinės, bet mokamos kartą per mėnesį, todėl pastebimos kaip tiktoku dažnumu. Šių išlaidų valdymas yra labai panašus į kasdienių – nuolatinės pastangos, duodančios nežymius rezultatus. Tos išlaidos, kurios pamatomos gautose sąskaitose, jau nebevaldomos, tai – tik informacija apie tai, kas buvo. Be to, šių išlaidų srautas turi vieną svarbią savybę. Žmogus paprastai negali keisti paslaugų kainos (už dujas, elektrą, vandenį) todėl, kad jas dažniausiai teikia monopoliniai tiekėjai, žmogus neturi galimybės rinktis. Taigi, kalbant srauto kategorijomis, tokių išlaidų greitis (v) yra nevaldomas. Galima tik kalbėti apie specialius veiksmus, mažinančius suvartojamą kiekį (išstekančių pinigų srauto plotą A). Kiekis mažinamas skirtingai. Elektra taupoma išjungiant nereikalingas lemputes, naudojant taupesnius elektros prietaisus ar taupesnę apšvietimo įrangą. Vandens sąnaudos mažinamos naudojant tausojančią vandenį buitinę techniką, keičiant asmeninius vartojimo vandens įpročius. Išlaidas šildymui galima sumažinti šiltinant būstą arba jį keičiant į mažesnį. Deja, kai kurios „taupymo“ priemonės gana brangios ir jų ekonominis veiksmingumas abejotinas. Todėl kai kurios mėnesio išlaidos yra nevaldomos.

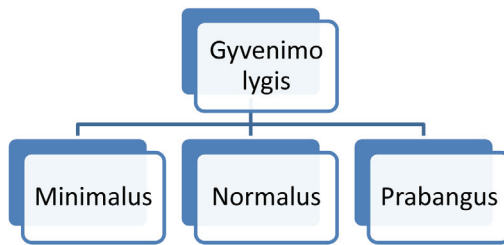
Galima papildomai išskirti *sezoninių* išlaidų grupę. Žiemos išlaidų pavyzdys – šildymo išlaidos, vasarą – oro kondicionavimo išlaidos. Jos panašios į mėnesio išlaidas, tačiau patiriamos tik vieno sezono metu. Dažniausiai šios išlaidos, kaip jau minėta, nevaldomos.

Metinės išlaidos dažniausiai patiriamos kartą per metus. Tai – įvairiausios draudimo (namų, transporto priemonių, sveikatos) išlaidos. Prie metinių priskirtinos ir atostogų, kelionių ir kitų rečiau pasitaikančių pramogų išlaidos. Paprastai tai – nemažos sumos, kurias valdyti palyginti nesunku, nes minėti poreikiai priklauso nuo žmogaus valios ir apsisprendimo. Šių išlaidų srityje valdoma viskas – ir kaina, ir paslaugų kiekis, todėl galima numatyti, kiek pinigų išleisti kiekvienam poreikiui. Prie metinių išlaidų priskirtini ir mokesčiai, sumokami pagal metinių deklaracijų duomenis. Mokesčių išlaidų valdymas reiškia tik mokesčių sumokėjimą laiku.

Vienkartinės išlaidos patiriamos rečiau negu kasmet ir yra gana didelės. Pavyzdys gali būti automobilio, būsto, baldų, televizorių pirkimas. Šios išlaidos aiškiai žinomos, matomos ir gali būti nesunkiai valdomos. Jos gali būti

atidėtos, pasirinktos pigesnės prekės, net iš viso atsisakyta pirkti. Kita vertus, kad ir kaip paradoksaliai skamba, vienkartinės išlaidos, nors ir lengvai valdomos, gali pridaryti daugiausia problemų. Pakanka tik pasiduoti principui „Live now pay later“²⁶, ir vienkartinis pirkinys „pagamina“ visą seriją ateities mokėjimų, jei perkama išsimokėtinai, t. y. sukuriamas naujas nuolatinis išlaidų srautas Q^6 . Todėl finansinės rizikos požiūriu vienkartiniai didesni pirkiniai skolon yra laikytini pavojingais sprendimais, vėliau galinčiais sukelti nenumatytų finansinių problemų.

Kad būtų galima planuoti savo gyvenimą ilgesniam laikui, tikslinga išlaidas suskirstyti ir pagal gyvenimo lygį, kaip tai parodyta 22 pav.

22 pav. Išlaidų skirstymas pagal gyvenimo lygį

Išlaidas skirstyti pagal gyvenimo lygį naudinga todėl, kad galima tiksliai suskaičiuoti, kiek kainuoja asmeninis arba šeimos gyvenimas. Matyti, kokia mažiausia pinigų suma leistų tik išgyventi, kiek kainuotų gyventi normaliai ir kiek kainuotų prabangus gyvenimas. Suprantama, kiekvienas savaip supranta normalų ar prabangų gyvenimą, tačiau tai nekeičia esmės ir skirstymo prasmingumo. Paprasčiausias išlaidų klasifikavimo pavyzdys – išlaidos mitybai. Kalbant apie minimalų pragyvenimo lygį šios išlaidos reiškia beveik vien tik maisto produktus: jų kainą ir kiekį. Paprastai gaminama namuose, todėl papildomų išlaidų beveik nėra. Normalus gyvenimo lygis papildomai kainuotų dėl kokybiškesnių, įvairesnių maisto produktų vartojimo, pietų kavinėse, galbūt geresnių gėrimų ir kitų dalykų. Prabangios mitybos išlaidose gali dominuoti jau ne maisto produktų kaina, bet išlaidos restoranams, kuriuose ne tik maitinamasi, bet ir leidžiamas laikas.

²⁶ Gyvenk dabar, mokėk vėliau (*angl.*).

Praktinė užduotis:

Apskaičiuokite savo ar savo šeimos išlaidas, kurios reikalingos minimaliam, normaliam ir prabangiam gyvenimui užtikrinti.

Šių skaičių mums reikės vėlesniems skaičiavimams.

Prie minimalaus gyvenimo lygio išlaidų turėtų būti priskirtos ir neišvenigiamos išlaidos, nepriklausančios nuo žmogaus sprendimų. Tai – beveik visos čia minėtos mėnesio ir sezoninės išlaidos ir mokesčiai už paslaugas, kurių kainos ir kiekio žmogus negali pasirinkti.

Asmens ir šeimų išlaidos yra panašios. Šeimos dar patiria išlaidų, susijusių su vaikų išlaikymu.

Praktiniam išlaidų sugrupavimui pagal gyvenimo lygį labai gerai gali pasitarnauti 1943 m. A. H. Maslow straipsnyje „Žmogaus motyvacijos teorija“²⁷ pateikta mintis, kad žmogaus poreikių tenkinimas ir intelekto vystymasis vyksta pagal tam tikrą prioritetinę seką. Todėl tik patenkinęs pradžinius poreikius žmogus rūpinsis aukštesniaisiais. Žmogaus poreikius A. H. Maslow suskirstė į penkis lygius ir juos išrikiavo tokia tvarka:

1. **Fiziologiniai** (*physiological*). Apima visas gyvybines funkcijas: kvėpavimą, mitybą, tuštinimąsi, lytinius santykius, miegą.
2. **Saugumo** (*safety*). Užtikrinamas pirmiausia fizinis, paskui ir emocinis saugumas: fizinio kūno, šeimos, teritorijos bei turto ir moralės apsauga, išteklių kaupimas.
3. **Meilės** (*love*). Atsiranda poreikis palaikyti santykius su kitais žmonėmis: draugystė, šeima, meilė, intymumas, priklausymas socialinei grupei.
4. **Pagarbos** (*esteem*). Čia atsiranda poreikis jausti pagarbą ir pasitikėjimą savimi ir kitais, vertinami savo ir aplinkinių žmonių veiksmai bei pasiekimai, atsiranda tobulėjimo noras.
5. **Savirealizacijos** (*self-actualization*). Dominuoja poreikis perduoti turimas žinias bei patirtį, siekti aukštesnių tikslų, atsiranda noras kurti, tobulinti, įgyvendinti sumanymus, veikti dėl bendros gerovės, analitiškai ir konstruktyviai spręsti kylančias problemas.

²⁷ A. H. Maslow, „A Theory of Human Motivation“, *Psychological Review* 50 (4) (1943): 370–396.

Angliški lygių pavadinimai pateikiami todėl, kad labai plačiai naudojant vadinamąją Maslow piramidę galima aptikti labai daug skirtingų lygių pavadinimų. Nenorėdami klaidinti, pasirėmėme pradiniaame šaltinyje vartojamais terminais.

Taigi, A. H. Maslow teigė, kad tol, kol nepatenkinami pradiniai poreikiai, žmogus nepereina prie aukštesnio lygio poreikių tenkinimo. Tai nereiškia, kad turi dominuoti tik fiziologiniai poreikiai, tačiau pagrindinė mintis ta, kad šie poreikiai turi būti patenkinami pirmiausia. Vadinasi, siekiant įvertinti pinigais savo minimalų gyvenimo lygį fiziologinių poreikių tenkinimas ir su tuo susijusios išlaidos turi būti atspindėtos kaip tik šioje išlaidų grupėje. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad ne visuomet vien tik pagal išlaidų pavadinimą jas galima nedvejojant priskirti A. H. Maslow poreikių lygmeniui. Imkime kad ir maistą. Atrodytų, visos išlaidos maistui be jokių diskusijų turi būti priskirtos prie fiziologinių poreikių tenkinimo. Ar tikrai visuomet taip? Kadangi statistikoje duomenys apie išlaidas pateikiami pagal „išlaidų elementus“, o Maslow piramidėje – pagal poreikių hierarchiją, pasinaudojus šiais dviem klasifikavimais, galima labai sėkmingai išmatuoti, kiek reikia pinigų minimaliam, normaliam ir prabangiam gyvenimui. Taigi, ar visos išlaidos maistui reikėtų priskirti jų nedalant prie minimalaus gyvenimo lygio? Arba formuluojant kitaip – ar visos išlaidos, susijusios su maistu, skirtos tik fiziologiniams mitybos poreikiams patenkinti, kad nenumirtume badu. Akivaizdu, kad ne. Mityba sau gaminantis namuose ir vakarienė su draugais prabangiam restorane – ne tas pats. Jei maistas tik pavalgyti, tada taip – tai fiziologinių poreikių tenkinimas ir jis pagal A. H. Maslow priskirtinas bazinių poreikių lygiui. Tačiau antrasis variantas susijęs su meilės, socializacijos poreikių tenkinimu ir turėtų būti priskirtas prie normalaus arba netgi prabangaus gyvenimo išlaidų grupės.

Šitai p sugrupavus asmenines išlaidas, galima palyginti nesunkiai jas priskirti konkrečiam gyvenimo lygiui. Kokios išlaidos pagal Maslow poreikių piramidę bus priskirtos prie atitinkamo gyvenimo lygio, priklauso nuo asmens arba šeimos požiūrio. Čia akivaizdu tik tai, kad fiziologiniai poreikiai būtinai bus minimalaus gyvenimo išlaidų pagrindu. Ar į minimalų gyvenimo lygį įtraukti saugumo, meilės ar dar aukštesnių lygių poreikių tenkinimą – požiūrio ir galimybių klausimas.

4.2.2. Išlaidų valdymas

Išsiaiškinę, kokio pobūdžio išlaidų patiriame, galime jas valdyti. Kalbant apie asmeninių finansų valdymą buitiniu lygiu, išlaidų taupymas dažniausiai suprantamas kaip pagrindinis, galutinis ir bene vienintelis būdas tą padaryti. Šis požiūris klaidingas, nes dėmesys nukreipiamas ne į pačius svarbiausius dalykus. Išlaidų minimizavimo siekis yra klaidingai suformuluotas tikslas. Kaip jau aptarta, jei siekis mažinti gyvenimo išlaidas yra vienintelis finansų tikslas, prie nieko gero tai nepriveda. Be to, jau akcentavome, kad minimalios išlaidos lygios nuliui. Vadinasi, tokį tikslą galima pasiekti tik visiškai atsisakius bet kokių poreikių. Gyvas žmogus to padaryti negali. Todėl kalbant apie išlaidų valdymą prasminga taikyti ne išlaidų minimizavimo, o jų *optimizavimo* sampratą. Tuomet tiriant kiekvieną esamą išlaidų straipsnį galima savęs paklausti, kiek reikalingos vienos ar kitos išlaidos ir ar negalima to paties poreikio patenkinti mažiau kainuojančiomis priemonėmis.

Svarstant išlaidų valdymo galimybes, prasminga prisiminti pinigų srauto Q formulę, ją pritaikant išlaidoms:

$$Q^2 = \sum_{i=1}^n A^2_i v^2_i = \sum_{i=1}^n q^2_i \quad (4.1)$$

čia: A – suvartotų prekių ar paslaugų kiekis;
v – suvartotų prekių ar paslaugų kaina;
q – išlaidos poreikiui i tenkinti.

Formulė 3.6 parodo, kad išlaidas, norint pasiekti optimalų variantą, galima valdyti trimis etapais. Pirmasis etapas – *nustatyti optimalų* išlaidų rūšių rinkinį. Tai reiškia, kad turime peržiūrėti visas esamas išlaidas ir spręsti, ar tikrai jos susijusios su būtinų poreikių tenkinimu. Kita vertus, būtina atsižvelgti, ar išlaidose numatytas reikiamų rezervų kūrimas. Taigi, pirmiausia reikia suskaidyti srautą Q^2 į mažesnius srautus (q^2_i), kaip tai padarėme anksčiau, ir parinkti optimalų išlaidų rinkinį ($Q^{2'} = \sum q^{2'}_i$).

Kitas išlaidų valdymo aspektas – *patikrinti vartojamų prekių arba paslaugų kiekį* (A^2). Ar tikrai tiek reikia? Jei vartojimą galima mažinti, reikia numatyti priemones, kaip tą padaryti, ir nuosekliai laikytis priimtų taisyklių. Pavyzdys gali būti vandens arba elektros energijos taupymas. Priemonės galėtų būti įvairios: pradedant nuo asmeninių įpročių keitimo – išjungti šviestuvus kambaryje iš jo išeinant, užsukti vandens čiaupus, jei vanduo nenaudojamas, baigiant ekonomiškesnės buitinės technikos įsigijimu.

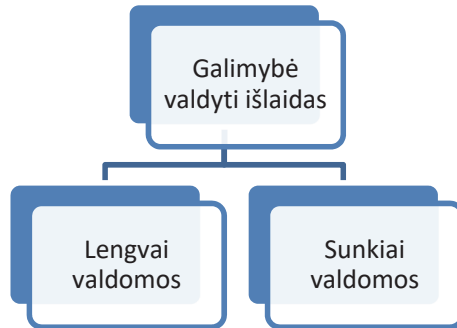
Trečiasis išlaidų valdymo aspektas – *persvarstyti vartojamų prekių ir paslaugų kainas* (v^2). Gal galima tą patį suvartojamų prekių kiekį įsigyti už mažesnę kainą?

Pasvarstykime:

Kurias išlaidas valdote patys? Kurių išlaidų negalite keisti taip, kaip norėtumėte? Kurios išlaidos visiškai nepriklauso nuo jūsų norų?

Skirkite tam deramą dėmesį.

Pastebėjote, kad ne visas išlaidas galima vienodai valdyti. Todėl išlaidas papildomai galima sugrupuoti pagal galimybę jas valdyti (žr. 23 pav.).

23 pav. Išlaidų skirstymas pagal galimybę jas valdyti

Lengvai valdomos yra tos išlaidos, kurios priklauso nuo žmogaus valios ir pasirinkimo. Sunkiai valdomos tos išlaidos, kurių negalima išvengti. Tai yra ne tik išlaidos už šildymą, elektrą, vandenį, bet ir ankstesnių sprendimų nulemtos ir dabar nebeišvengiamos išlaidos. Kaip tik šios išlaidos, dažniausiai susijusios su skolų grąžinimu, yra sunkiausiai valdomos. Kad ir kaip būtų, paskolos suma turės būti grąžinta visa. Kalbant srauto terminais, visas priklausantis pinigų kiekis Q^6 (paskolos suma ir palūkanos) vis tiek turės ištekti, nes paskola (t. y. plotas A) grąžinama tam tikru greičiu v (periodinių mokėjimų dydis). Žmogus gali daryti tik vieną dalyką – sunkmečio sąlygomis sumažinti greitį v (periodi-

nių mokėjimų dydį). Tačiau visa priklausanti pinigų suma Q vis tiek turės būti sumokėta, tik per ilgesnį laiką ir su didesnėmis palūkanomis.

Skirstyti išlaidas pagal skirtingus požymius naudinga, nes gaunama daug papildomos informacijos bei galimybių pradėti jas valdyti. Skirtingos išlaidų grupės valdomos skirtingomis priemonėmis. Pavyzdžiui, norint sumažinti kasdienes išlaidas, galima pasinaudoti vadinamąja „keturių vokų“ sistema. Šios sistemos esmė – paimami keturi vokai, nusprendžiama, kiek galima išleisti pinigų per mėnesį. Jie paskirstomi į keturias dalis kiekvienai savaitei. Kiekvienos savaitės numatyta suma įdedama į atskirą voką. Per savaitę galima išleisti tik tiek pinigų, kiek yra voke. Jokiomis kortelėmis ir banko pavedimais naudotis negalima. Iš ateinančių savaitių vokų pinigų imti negalima.

Tai itin paprasta ir ypač veiksminga kasdienių išlaidų mažinimo priemonė. Tačiau „keturi vokai“ visiškai netinka metinėms, vienkartinėms išlaidoms ir sunkiai valdomoms išlaidoms valdyti. Šioms išlaidoms valdyti reikia kitų priemonių.

Kai žinoma, kiek kainuoja gyventi tenkinant būtinuosius poreikius, normaliai arba prabangiai, galima nustatyti, koks turi būti asmeninių arba šeimos saugumo rezervų dydis. Tarkime, šeimai pakanka 1000 Eur per mėnesį, kad palaikytų minimalų gyvenimo lygį, normaliai gyventi reikėtų 2000 Eur, o prabangus gyvenimas kainuotų 3000 Eur. Tada, žinant, kad finansinio saugumo rezervas kuriamas siekiant palaikyti pasirinktą gyvenimo lygį vienus metus (tuo atveju, kai prarandamos visos įplaukos), galima apskaičiuoti, kad minimalus finansinio saugumo rezervas turėtų būti 12 000 Eur, normaliam gyvenimui garantuoti reikėtų 24 000 Eur, o prabangiam gyvenimui – 36 000 Eur. Todėl šeima turėtų priimti sprendimą ir saugiai „pasidėjusi juodai dienai“ turėti 12 000 arba 24 000, arba 36 000 Eur atitinkančią pinigų sumą.

Valdantys asmeninius finansus žmonės rezervams kaupti skirtus pinigus turi pervesti į tam skirtas sąskaitas. Kaip jau minėta, tai galima padaryti sukuriant privalomus periodinius neatšaukiamus pervedimus į rezervų sąskaitą. Tokio pobūdžio priemonių įdiegimas į asmeninių finansų sistemą sudaro prielaidas automatiškai kaupti reikiamą sumą bei tinkamai valdyti galinčias atsirasti rizikas.

4.3. Įplaukos ir jų valdymas

4.3.1. Įplaukų rūšys

Kai asmeninės ar šeimos išlaidos jau žinomos, galima pereiti prie klausimo apie įplaukų valdymą. Galime vartoti srauto sąvokas – pereiname prie „vamzdžio viršaus“ ir tyrinėsime pinigų „įplaukimą“ Q^1 į asmeninių finansų sistemą. Tai – ypač svarbus klausimas, nuo jo sprendimo sėkmės priklauso, ar žmogus galės pasiekti savo finansinį tikslą.

Asmeninių finansų tikslą anksčiau suformulavome kaip finansinės laisvės siekį. Finansinė laisvė pasiekama, kai pasyvosios įplaukos (gaunamos pačiam tiesiogiai dėl jų nedirbant) padengia gyvenimo išlaidas. Kadangi išlaidų tyrimas leido išsiaiškinti, kiek kainuoja norimas gyvenimas, reikia rasti „vištą, dedančią auksinius kiaušinius“.

Pradėkime nuo šaltinių, iš kurių gaunami pinigai, tyrimo, t. y. kalbėkime apie kiekvieno įtekančio srauto plotą A^1 . Pasinaudojant formule, tai, kas pasakyta, galima parodyti taip:

$$Q^1 = \sum_{j=1}^n A^1_j v^1_j = \sum_{j=1}^n q^1_j \quad (4.2)$$

čia: Q^1 – visos įplaukos per laikotarpį;

q^1_j – atskiros įplaukų rūšies suma;

A^1_j – atskiros įplaukų rūšies kaina;

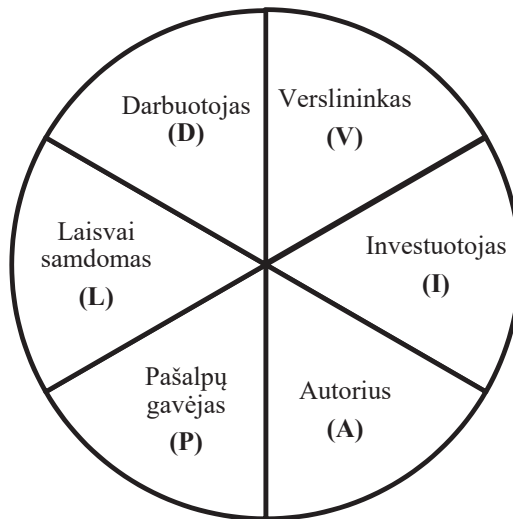
v^1_j – atskiros įplaukų rūšies kiekis.

Iš formulės matyti, kad kuo didesnis plotas ir kuo didesnė įplaukų rūšių įvairovė, tuo didesnė pasirinkimo galimybė ir aukštesnis laisvės laipsnis. Žmogui, gaunančiam tik atlyginimą už samdomą darbą, šios formulės esmės nagrinėjimas gali pasirodyti nereikalingas gyvenimo komplikavimas. Gana dažnas žmogus žino tik savo atlyginimo dydį, tačiau niekada nesuka sau galvos, kiek kainuoja jo darbo valanda ir kiek valandų ar dienų jis dirbo. Tačiau pastaruoju metu vis labiau įsigalint kitoms darbo formoms (trumpalaikiai kontraktai ir pan.) vis aktualiau tampa suvokti, iš kur ir koku būdu galima gauti pinigų.

Šaltinius, iš kurių gaunami pinigai, apibendrintai galima suskirstyti į šešias dideles zonas (žr. 24 pav.).

Iš paveikslo matyti, kad žmogus gali gauti pinigų šešiais būdais. Jis gali būti darbuotojas; samdomas žmogus, dirbantis sau; pašalpų gavėjas; verslininkas; investuotojas arba autorius. Šeštasis būdas – kai žmogus gauna pinigų kaip darbų (meno kūriniai, programinė įranga, patentai ir pan.) autorius.

Darbuotojas (D) – žmogus, dirbantis įmonėje, įstaigoje ar organizacijoje pagal darbo sutartį ir gaunantis numatytą atlygį už savo darbą. Šioje srityje dirbantys žmonės dažniausiai gauna nors ir ne itin didelį, bet stabilų atlyginimą, turi visas galimas socialines garantijas. Jie dirba ne sau, todėl nepatiria labai didelės įtampos. Pinigų srauto valdymo požiūriu ši pozicija nesuteikia didelių galimybių, nes gana sunku reikšmingai padidinti „srauto greitį v¹“ (gauti didesnę atlygį už savo darbą). Todėl žmonių, dirbančių samdomą darbą ir gaunančių stabilų atlyginimą, asmeninių finansų valdymo priemonių visuma yra menka ir iš esmės reiškia savo poreikių ribojimą (taip mažinamos išlaidos) bei taupymą (taip sukaupti reikiami rezervai).

24 pav. Pinigų gavimo šaltiniai (būdai)

Laisvai samdomas asmuo (L) – neturintis nuolatinės darbo sutarties ir nedirbantis konkrečioje darbovietėje žmogus. Dažniausiai taip dirba menininkai, sportininkai, atlikėjai, treneriai, konsultantai, architektai. Jie dirba įvairiose įmonėse pagal konkrečių darbų sutartis, gali uždirbti daugiau pinigų negu darbuotojai, bet jų įplaukos ne visada stabilios, nes neturėdami darbo negauna jokių įplaukų. Dabar šis darbo pajamų gavimo variantas tampa vis populiaresnis. Pinigų srauto požiūriu laisvai samdomų žmonių galimybės yra didesnės, jie gali rinktis, kur, kam ir kiek dirbti (didinti įtekėjimo plotą A¹), ir taip reguliuoti srauto greitį v¹ derėdamiesi ir ieškodami, kam brangiau parduoti savo

paslaugas. Todėl labai gerai atlyginami šios srities žmonės gali sau leisti rinktis darbus ir nepersidirbti. Kita vertus, galima patirti ir visišką finansinį fiasko.

Laisvai samdomų žmonių asmeninių finansų valdymo galimybės yra didesnės, nes dauguma jų gauna daugiau už savo darbą negu samdomi darbuotojai. Tokiems žmonėms būtina atkreipti dėmesį į finansinės rizikos valdymą. Jų asmeninių finansų sistemoje gali būti kaupiamos papildomos atsargos, skirtos laikotarpiui, kai nėra užsakymų ir negaunama pinigų, išgyventi. Be to, privalu kurti investicijas sėkmės metu, kai uždirbama daugiau, nei tuo metu reikia pragyventi.

Pašalpu gavėjai (P) – žmonės, kurie jau yra sulaukę pensinio amžiaus ir gaunantys „Sodros“ išmokas, taip pat ir tie žmonės, kurie dėl vienokių ar kitokių priežasčių negali dirbti ir gauti įplaukų. Tai tėvai, išėję motinystės / tėvystės vaiko auginimo atostogų, laikinai sergantys ir gaunantys laikinojo nedarbingumo išmokas, neįgalieji, kurie dėl savo neįgalumo negali dirbti iš dalies arba visiškai. Atrodytų, kad šių žmonių finansų valdymo galimybės yra minimalios ir jie, ypač pensininkai, jau galėtų ramiai mėgautis užsitarnautu per visą gyvenimą poilsiu. Tačiau, kaip mes jau kalbėjome, pensininkas pensininkui nelygu. Vadovėlio rašymo metu tarp pensininkų Lietuvoje dominuoja tie, kurie gauna senatvės pensiją. Ši žmonių grupė turi labai ribotas galimybes kaupti rezervus ar investuoti. Jiems lieka tik vienas veiksmas – taupyti tam, kad jų gaunamų pensijų pakaktų normaliam gyvenimui. Tačiau, kaip dauguma esame matę, seneliai savo anūkams per gimtadienius sugeba padovanoti šiek tiek pinigų. Tai liudija, kad net ir šiomis sąlygomis žmonės geba sutautyti. Kitokios rūšies pensininkai – dabartiniai jaunuoliai, įgiję asmeninių finansų valdymo žinių, jas pritaikę praktiškai ir sulaukę tokio laiko, kada galės gyventi nebedirbdami dėl pinigų. Kaip jau aptarta, šis asmeninių finansų tikslas ir būtų mūsų siekiamybė. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad „atėję į pensiją“ žmonės gaus savo įplaukas ne iš šio segmento. Šis segmentas vis tik ir lieka tiems, kurie gauna bet kokias išmokas iš valstybės biudžeto.

Tuomet kyla klausimas, o iš kur tie „pensininkai“, apie kuriuos mes čia kalbame, gauna pinigus. Ir kada šie žmonės gali būti laikomi pensininkais? Aptarkime kitus tris segmentus, nurodytus 24 pav.

Verslininkai (V) – tie žmonės, kuriems pinigus uždirba jiems priklausantis verslas. Nereikėtų painioti verslininkų su žmonėmis, kurie dirba savo įkurtose įmonėse ir gauna už tai atlyginimą. Verslininku laikytinas tas žmogus, kuris, *sukūręs ar nusipirkęs* verslą, gauna iš jo dividendus kaip gražą už savo investiciją. Šiuo atveju „investiciją“ galima suprasti dvejopai. Verslo kūrimo atveju tai yra idėjų, laiko, sveikatos ir nervų „investavimas“ į savo verslą. Jei pasiseka,

sukurama įmonė ar įmonių sistema, kuri pradeda funkcionuoti savininkui nedalyvaujant. Kai sukurtas verslas veikia sėkmingai, savininkas gali gauti pinigų srautą iš pelningai veikiančios įmonės. Pinigų srauto požiūriu tai yra naujas pinigų „įtekėjimo“ į asmeninių finansų sistemą šaltinis, kitais žodžiais, papildomas „plotas“ A^1 , kuris gali padėti pasiekti tikslą – sukurti pasyviųjų įplaukų srautą, galintį padengti reikiamas gyvenimo išlaidas.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad versle svarbu ne tik ir ne tiek verslo idėja, kiek šios idėjos įgyvendinimas. Labai sėkmingai skirtumą tarp verslo ir darbuotojo nusako paplitęs kalambūras, kad skanesnę bandelę nei McDonaldas gali iškepti daug žmonių, tačiau iš to padaryti didžiulį verslą pavyko tik vienam.

Kitas investavimo į verslą variantas – turint pakankamai pinigų tiesiog nusipirkti jau veikiančią įmonę (ar jos dalį) ir iš to turėti finansinės naudos.

Tarp verslininkų asmeninių finansų valdymo priemonių turi būti tokių, kurios tolygiai paskirsto išlaidas. Jų reikia todėl, kad dividendai gaunami kartą per metus, o didžioji dalis išlaidų patiriama nuolat. Dar vienas labai svarbus verslininko finansų valdymo ypatumas tai, kad verslininkas turi gana gerai išmanyti įmonių finansų sritį. Šie gebėjimai jam reikalingi, kad galėtų nuspręsti, kiek daugiausia iš savo įmonės gali pasiimti dividendų (verslininko atžvilgiu tai srauto „greitis“ v^1), ir palikti įmonėje tiek pinigų, kad ši galėtų sėkmingai funkcionuoti toliau. Kitaip sakant, labai svarbu nepapjauti „vištos, dedančios auksinius kiaušinius“.

Tačiau, kita vertus, verslininkas, susikūręs sėkmingą verslą, gali jį tiesiog parduoti ir tokiu būdu užsitikrinti sau garantuotą ateitį ir galimybę užsiimti džiuginančiais dalykais. Todėl mūsų minėtas asmeninių finansų tikslas „finansinė laisvė“ gali būti realizuotas skirtingais būdais. Kaip matome, verslo savininkas gali iškelti savo įmonei užduotį kiekvienais metais išmokėti konkrečią dividendų sumą, taip sukurdamas nuolatinį ilgalaikį pinigų srautą Q^4 . Tačiau lygiai taip pat verslo savininkas gali parduoti savo verslą už reikšmingą pinigų sumą (Lietuvoje tokių pavyzdžių turime ne vieną) ir vėliau gyventi naudodamas šiuos pinigus arba juos investuoti, kad susikurtų ilgalaikį pinigų srautą.

Investuotojas (I) – žmogus, kuris savo turimus pinigus investuoja į tai, kas gali duoti finansinės naudos. Tai gali būti nekilnojamasis turtas, vertybiniai popieriai, įvairios finansinės priemonės, brangenybės, meno kūriniai ir kt.

Kaip ir bet koks skirstymas, šis yra sąlygiškas. Pavyzdžiui, investicijos į įmonės akcijas buvo priskirtos prie *verslininko* veiklos, nors iš esmės atitinka investicijų sampratą. Taip padaryta todėl, kad norint turėti verslą ir jį valdyti reikia specifinių sugebėjimų bei žinių, o kaip tas verslas įsigytas – investuojant pinigus ar sveikatą, kitas klausimas.

Investicijos sąvoka yra labai plati ir apėpia daug skirtingų dalykų. Todėl, kalbėdami apie investicijas²⁸, aptarsime ir paprastą taupymą, spekuliaciją bei ilgalaikį investavimą.

Asmeninių finansų sistemos požiūriu *investicija* – tai pinigai, sukaujami saugaus ir rizikingo investavimo rezervuose. Investavimo tikslas – pasirinkti investicijų rūšis (padidinti „įplaukiančių“ pinigų plotą A^1), duodančias tokią naudą („srovės“ greitis v^1), kad būtų galima pasyviosiomis įplaukomis padengti savo gyvenimo išlaidas. Arba pigiai nusipirkus investiciją parduoti, kai jos kaina pakyla. Koku būdu tą padaryti, nagrinėsime vėliau.

Autorius – žmogus, gaunantis pinigų už savo sukurtus produktus, kurie gyvuoja gana ilgą laiką ir juos vartoja kiti žmonės, mokėdami už tai pinigus šio produkto autoriui. Tradiciškai autoriai – knygų, muzikos kūrinių, kino filmų ir kitų autorių teisių objektų kūrėjai. Jei kūrinių lydi sėkmė, kūrėjo gaunamas pinigų srautas gali padengti visas jo gyvenimo išlaidas ir net iš esmės pakeisti žmogaus finansinę situaciją. Puikus pavyzdys – J. K. Rowling, labai populiarų knygų apie Harį Poterį autorė.

Kita autorių kūrinių grupė – kompiuteriniai ir internetiniai produktai, kurių kūrėjų pavardžių vartotojai net nežino. Tai – labai greitai plintanti produktų grupė, teikianti savo kūrėjams kartais milžiniškas pinigų sumas.

Pinigų srautui iš autorių kūrinių būdinga tai, kad jam gauti nereikia beveik jokių pradinių investicijų. Pakanka tik geros idėjos ir sugebėjimo ją įgyvendinti. R. Kiyosaki taip pat yra šios srities įplaukų atstovas, nors pats to nepabrėžia. Jo gaunami honorarai už žaidimus „Pinigų srautas“ ir knygas tikriausiai jam leistų gyventi nieko daugiau nedarant dėl pinigų.

Kitas šios srities bruožas – tai, kad autoriams būna gana sunku suvaldyti savo pinigų srautą, nes jie dažniausiai neturi sukūrę asmeninių finansų valdymo sistemos ir pinigai tiesiog „nuteka“ arba būna nesėkmingai investuojami.

Galime teigti, kad D ir L dėl pinigų turi dirbti patys. Srauto sąvokomis kalbant, jie patys „stovi prie vamzdžio pradžios“ ir tarsi kibireliu „pila“ pinigus į savo asmeninių finansų sistemą. Jiems pasitraukus, dingsta ir pinigų įplaukos. P zonos žmonėms, jei tai pensininkai, nebereikia daugiau dirbti – jie jau užsi-dirbo nors ir nedidelę, bet garantuotą valstybės pensiją.

Kitose trijose dešinės pusės zonosose patiems žmonėms tiesiogiai dirbti „prie staklių“ nebereikia, t. y. žmogus gali kuriam laikui atsitraukti nuo „vamzdžio“ ir jo pinigų srautas neišsėks.

---

²⁸ Išsamiai investicijų analizei skirta tema „Turto valdymas“.

V atveju už žmogų dirba jo verslas, tiksliau, kiti samdomi žmonės. I atveju pinigai (tiksliau, investicijos) dirba už žmogų, už A dirba jo kūriniai.

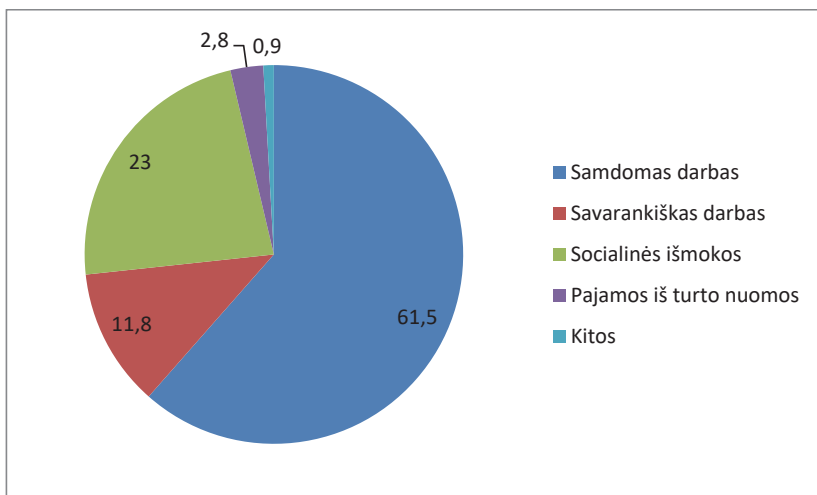
Taigi, siekiant asmeninių finansų tikslo iš D ir L zonų tikslinga pereiti į V, I arba A pinigų gavimo zonas.

Analizė:

Kokia apytikslė jūsų įplaukų struktūra? Kiek procentų įplaukų sudaro D; L; P; V; I; A?

Patyrinėjus situaciją Lietuvoje (žr. 25 pav.), matyti, kad Lietuvoje namų ūkio pajamų struktūroje 2018 m. dominuoja samdomo darbo (D) zonos įplaukos (61,5 proc.), savarankiškas darbas (L ir V) sudaro 11,8 proc., turto nuomos pajamos (I) – 2,8 proc. Labai aiškiai matyti mūsų aptartas šaltinis – socialinės išmokos (P) – 23 proc. Tai rodo, kad Lietuvoje nemažai žmonių gyvena iš socialinių išmokų.

Tai, ar žmogų gali patenkinti asmeninių finansų strategija visą gyvenimą būti samdomu darbuotoju (D) ir sulaukus senatvės gyventi iš socialinių išmokų, aptarėme, kai formulavome asmeninių finansų tikslą.

25 pav. Įplaukų (sumokėjus mokesčius) struktūra 2018 m.

Žinant, kokia yra galima žmogaus arba šeimos įplaukų struktūra, galima pratęsti įplaukų išlaidų ataskaitos detalizavimą, įplaukų eilutėje išskiriant jau aptartas sritis taip, kaip tai parodyta 26 pav.

Įplaukų ir išlaidų ataskaita

Rodiklis	Suma
Įplaukos (Q^1) iš viso	$\Sigma A^1 v^1 + A^4 v^4$
Tarp jų:	
Samdomas darbas (D)	$a^1_D v^1_D$
Savarankiškas darbas (L)	$a^1_L v^1_L$
Socialinės išmokos (P)	$a^1_P v^1_P$
Verslas (V)	$a^4_V v^4_V$
Investicijos (I)	$a^4_I v^4_I$
Autorių darbai (A)	$a^4_A v^4_A$
Išlaidos (Q^2)	$\Sigma A^2 v^2$
REZULTATAS	$Q^1 - Q^2$

26 pav. Įplaukų detalizavimas asmeninėje įplaukų ir išlaidų ataskaitoje

Žinodamas savo įplaukų struktūrą, kiekvienas žmogus gali pradėti svarstyti, kiek jį tenkina esama situacija ir ar ji atitinka norimą būklę. Jei situacija netenkina, tikslinga išsiaiškinti, kodėl žmogus pateko į šią situaciją, kiek prie to prisidėjo jis pats. Kitas žingsnis – priimti tokius sprendimus ir atlikti tokius veiksmus, kurie leistų esamą finansinę situaciją pakeisti į pageidaujamą.

4.3.2. Įplaukų valdymas

Valdydami įplaukas vadovausimės jau žinoma srauto formulę ($Q = A \cdot v$): A yra įplaukų rūšys (šaltiniai), o v yra įplaukų dydis vertine išraiška per mėnesį (kitaip galima pavadinti įplaukų rūšies kaina). Nors kalbėdami apie įplaukas taikome tą pačią srauto formulę kaip ir išlaidoms, įplaukų valdymo principai iš esmės skiriasi nuo išlaidų valdymo.

Įplaukų valdymo tikslas ir kryptis yra kiek tik galima padidinti srautą Q^1 . Tai padaryti galima didinant įplaukų rūšių A^1 kiekį (laikoma, kad žmogui

tikslinga turėti mažiausiai tris vienas nuo kito nepriklausančius įplaukų šaltinius) ir keliant jų kainą v¹.

Jau aptarėme visas galimas įplaukų rūšis ir žinome, iš kur teoriškai galima gauti pinigų. Aiški ir kryptis – įplaukų didinimas. Papildomas asmeninių įplaukų valdymo niuansas yra tai, kad siekiant finansinės laisvės tikslo reikia kurti tokias įplaukų rūšis (pasyviausias įplaukas), kad nereikėtų nuolatinio tiesioginio žmogaus dalyvavimo jas gaunant. Tai – jau aptartos V, I ir A zonų veiklų įplaukos. Reikia tik atsakyti į vieną iš pirmo žvilgsnio paprastą klausimą: KĄ konkrečiai reikia daryti?

Vienas iš galimų ir gana saugių būdų yra pirmiausia uždirbti daug pinigų, bet jų neišleisti, o sukaupti. Tada šiuos pinigus reikėtų investuoti taip, kad jie duotų kuo daugiau naudos. Kai „višta pradeda dėti auksinius kiaušinius“, galima tapti pensininku. Vienas šio būdo trūkumas – jis trunka gana ilgai ir dažnai žmonėms neužtenka stiprybės laikytis pasirinktos strategijos. Pasirinkus šitokią kelią tenka pereiti du etapus: kaupimo ir investavimo. Suprantama, ir šis skirstymas neaprepia visų atvejų. Pavyzdžiui, žmogus, kuriantis savo verslą, kaupia ne pinigus, o patirtį ir iš karto „augina“ investiciją į savo ateitį. Tačiau bet kuriuo atveju kaupimo etapo išvengti beveik niekam nepavyks. Kokios taisyklės galioja šiame etape ir į ką verta atsižvelgti pradedant ar keičiant savo finansinį gyvenimą? Pirmiausia, matyt, reikia surasti veiklos sritis, kurios leistų uždirbti. Tai būtų naujų A¹ paieška, jei kalbėtume srauto sąvokomis.

Pasvarstykime:

Jei dabar norėtumėte pradėti savarankišką veiklą, kaip nuspręstumėte, kurioje srityje galite padaryti „biznį“?

Kodėl vieniems sekasi, o kitiems ne?

Visuomet lengviau ieškoti, kai žinai, ko ieškai. Tas pat ir versle. Jei žinote požymius, pagal kuriuos galima surasti *sau asmeniškai tinkamą* veiklą, tada tiesiog reikia atidžiai stebėti aplinką. Jei tokie požymiai nežinomi, nepadės nei geri norai, nei darbštumas, nei motyvacija. Tuomet dažniausiai visam gyvenimui apsistojama D sektoriuje ir laukiama pensinio amžiaus, kuris tolsta kaip

horizontas. Požymiai, iš kurių galima nustatyti, ar veiklos sritis yra tinkama konkrečiam žmogui ir ar joje galima sukurti verslą, yra visiškai paprasti.

Pirmas požymis – *esama problema arba stygius*. Tai gali būti bet kas – dantų skausmas, poreikis išsikalbėti, pastatyti namą, auklėti vaikus, pervežti krovinį... Sąrašą galima tęsti iki begalybės. Žmonės kasdien susiduria su vienomis ar kitomis problemomis. Tie, kas jas mato ir imasi reikiamų veiksmų, paprastai susikuria arba išplėtoja daugiau ar mažiau sėkmingą verslą.

Antras požymis – jūs arba jūsų įmonė gali *profesionaliai išspręsti šią problemą*. Jei kartą su jumis susidūręs klientas, iškilus tai pačiai problemai, nebeieško kitų, o kreipiasi į jus kaip į profesionalą, tai gana patikimas jūsų darbo kokybės rodiklis.

Trečias požymis – jums *asmeniškai patinka* daryti tuos darbus, kurių reikia sprendžiant problemą. Šis požymis yra labai svarbus, nes, jei žmogus daro ne tą darbą, kuris jam patinka, anksčiau ar vėliau susidurs su motyvacijos stoka ir turės save prievartauti. Čia akcentuotinas dar vienas svarbus niuansas, kad žmogus, organizuojantis verslą, visai nebūtinai turi mėgti, tarkime, pats pristatyti prekes į namus. Jei jis, matydamas iškilusią problemą, geba (ir jam tai patinka) sukurti ir palaikyti verslą, šis požymis jam taip pat tinka.

Ketvirtas požymis – už problemos išsprendimą žmonės sutinka *mokėti pinigų*.

Visų šių keturių požymių buvimas vienu metu rodo, kad yra didelė tikimybė, jog toje srityje šis žmogus ar jo verslas gali užsidirbti pinigų. Tačiau pradinis ir svarbiausias požymis – nustatyti esamą stygių (problemą). Pamačius egzistuojančias problemas ir galimus jų sprendimo būdus, suvokiama, kad kalambūre „pinigai tiesiog mėtosi ant žemės“ yra nemažai tiesos. Pavyzdžiui, prasidėjus 2008 m. ekonomikos krizei ir bankams nustojus dalyti paskolas, atsirado grynųjų pinigų trūkumas. Šią problemą tuoj pat išsprendė greitųjų kreditų bendrovės. Buvo laikotarpis, kai Lietuvoje buvo neįmanoma įsigyti investicinio aukso. Šuo metu net juvelyrinių dirbinių parduotuvėse galima nusipirkti aukso kad ir 1 gramą. Trūksta valstybės finansuojamų darželių – kuriami privatūs. COVID-19 pandemijos laikotarpiu suklestėjo elektroninės parduotuvės ir verslai, organizuojantys prekių pristatymą į namus. Sąrašą galima tęsti ilgai.

Teisybės dėlei reikėtų pasakyti, kad kartais problemų sukuriama dirbtinai. Sakykim, pardavėjai visais būdais stengiasi įtikinti pirkėją, kad be garsios firmos rankinės (batų, kostiumo, kvepalų, automobilio, slidinėjimo *Courchevel*...) jis yra niekas, bet jie gali tuoj pat ištaisyti šią fatališką klaidą. Nusikal-

tėliai elgiasi dar paprasčiau – tiesiog pavagia daiktą ir reikalauja išpirkos arba net nesivargina, o tiesiog pasiūlo susimokėti už apsaugą... nuo jų pačių.

Taigi idėjų, iš kur gauti pinigų, yra daug. Tačiau padorumo ir etikos požiūriu prasmingas yra tas verslas, kuris išsprendžia realias, jau egzistuojančias, o ne išgalvotas ar kitų žmonių sukurtas problemas.

Ne mažiau svarbus klausimas, kaip profesionaliai galite šią problemą išspręsti. Gana dažnai reikia specialių žinių arba įgūdžių. Vien gerų norų padėti žmogui, kuriam reikia pašalinti apendicitą, tikrai nepakanka. Kalbant apie verslą vis dėlto pabrėžtinai ne šiaip sugebėjimas ką nors padaryti, bet *profesionalumas*. Vienas iš profesionalumo požymių tai, kad jūsų draugai nuolat prašo patarimų. Jei tai yra profesinės srities patarimai, tikriausiai esate profesionalas arba bent jau tas, kuris, kitų nuomone, gali padėti išspręsti problemas.

Veikla, kuria žadama užsiimti siekiant gauti už tai pinigų, turi patikti. Kai kurių autorių²⁹ nuomone, tai turėtų būti netgi aistringas pomėgis. Tai svarbu todėl, kad žmonės, dirbantys mėgstamą darbą, nesusiduria su motyvacijos stygiu, todėl padaro darbą kur kas veiksmingiau ir greičiau negu tie, kuriems darbas yra tiesiog nemaloni pareiga. Gal ne be reikalo juokaujama, kad, jei darote tai, kas patinka, tai negali būti laikoma darbu.

Mažas testas. Jei po darbo dienos jaučiatės žvalus ir taip pat gerai kaip ir ryte, greičiausiai darote tai, kas patinka.

Taigi, jei egzistuoja problema, už jos išsprendimą žmonės dažniausiai yra linkę atsilyginti. Čia susiduriama su paslaugos kaina. Srauto sąvokomis tai būtų įplaukų greitis v^1 . Kuo didesnė paslaugos kaina, tuo didesnis pinigų srautas per laiko vienetą. Šiuo atveju labai gerai veikia pasiūlos ir paklausos dėsnis. Kuo didesnė kaina, tuo mažiau vartotojų paslaugą gali įpirkti. Ir atvirkščiai – kuo pigiau prašoma už reikalingą paslaugą, tuo daugiau klientų linkę ją pasinaudoti. Todėl paslaugos kainos nustatymas srityse, kuriose egzistuoja konkurencija, visuomet buvo ir bus sunkus klausimas. Nustatyti didelę paslaugos kainą trukdo ne tik objektyvios, bet ir subjektyvios priežastys. Daug žmonių save ir savo sugebėjimus linkę nuvertinti ir nustato mažesnę kainą už savo paslaugas, todėl jiems reikia dirbti daugiau, palyginti su tais, kurie turi pakankamai drąsos prašyti daugiau.

Teisybės dėlei būtina paminėti, kad pinigų kaupimas sprendžiant kitų žmonių problemas yra gana ilgas ir ne vienus metus trunkantis procesas. Tik tada, kai sukaupiama pakankamai pinigų atsargoms, pereinama prie antrojo finansų valdymo etapo – jų investavimo tikintis gauti iš to naudos.

---

²⁹ Shafer, B. *Kelias į finansinę laisvę*. Vilnius: Alma littera, 2003.

Suprantamas žmonių noras turėti visko daug ir tuoj pat. Todėl jei jau yra tokia problema (tik šiuo atveju tai jūsų problema, vadinasi, verslą darys kiti, naudodamiesi jūsų pinigais), bus ir norinčių ją spręsti. Dabar labai patraukliai reklamuojama galimybė greitai „daryti pinigus iš nieko“ taikant įvairias išvestines finansines priemones.³⁰ Turint žinių, įgūdžių ir nuojautos, taip galima uždirbti išpūdingas sumas. Tačiau, kaip sakoma, „nemokamų pietų nebūna“. Finansines priemones taip pat reikia pirkti, bet pradinės įmokų sumos gali būti nedidelės. Be to, tokių priemonių taikymas labiau panašus į azartinį žaidimą: kažkas laimi, kažkas būtinai pralošia. Ir dažniausiai pralošusiųjų daugiau. Tam tikrais atvejais praloštos pinigų sumos gali būti laikomos užmokesčiu už problemos (noro praturtėti labai greitai) profesionalų sprendimą. Tačiau gali būti ir taip, kad neapgalvotai priimti įsipareigojimai taps finansine našta visą likusį gyvenimą.

Išsiaiškinus, KĄ verta daryti siekiant uždirbti pinigų, kitas svarbus klausimas – KAIP tą daryti. Kiekvienas žmogus yra savitas. Vienas linkęs dirbti vienas ir taip jaučiasi labai gerai. Kitas be kolektyvo negali apsieiti, o dirbti vienam yra kančia. Į tai verta atsižvelgti planuojant būdą, kaip užsidirbti pinigų. Todėl, prieš pradėdamas bet kokią verslą, būtina išsiaiškinti savo prioritetus. Jei dar neišsiaiškinote šio klausimo, toliau pateikiamas paprastas testas gali padėti tą padaryti. Pirmiausia atsakykite į du klausimus.

<i>Ar siekiate aukštų laimėjimų ir sėkmės profesinėje veikloje?</i>	<i>Kada jaučiatės laimingesnis?</i>
TAIP	(a) Dirbdamas organizacijoje, įmonėje
NE	(b) Būdamas pats sau darbdavys ir savarankiškas
	(c) Samdydamas ir organizuodamas kitus

Dabar lieka susirasti savo atsakymų derinį toliau pateiktoje lentelėje ir pasižūrėti, kiek pateiktas apibūdinimas tinka jums.

³⁰ Šias priemones aptarsime vėlesniuose skyriuose.

TAIP a	TAIP b	TAIP c
<p>Ambicingi.</p> <p>Mieliau dirba aplinkoje, kurią organizuoja kiti.</p>	<p>Profesionalai, norintys būti pripažinti ir geriausi savo srityje.</p> <p>Nori būti nepriklausomi ir nepritampa prie organizacijų.</p>	<p>Siekiai dideli, bet nemėgsta dirbti kitiems, netinka ir pavienio prekiautojo veikla.</p> <p>Nori aplink save sukurti tinklą ar struktūrą.</p>
<p>NE a</p> <p>Neturi didelės motyvacijos siekti profesinės veiklos laimėjimų.</p> <p>Mėgsta dirbti su kitais.</p>	<p>NE b</p> <p>Neambicingi, bet trokšta autonomijos.</p>	<p>NE c</p> <p>Poreikis siekti profesinės veiklos pergalių mažas.</p> <p>Mėgsta organizavimo ir kitų tobulinimo procesą.</p> <p>Dažnai svarbu procesas, o ne tikslas.</p>

Jei žmogus yra „vienišius“ (atsakymas b), jam tinka veikla, nereikalaujanti daug bendrauti su kitais žmonėmis ir būti nuo jų priklausomam. Ambicijų turintys žmonės, siekiantys karjeros aukštumų, gali savo įplaukas didinti keldami paslaugų kainą todėl, kad jie dažnai teikia unikalias paslaugas. Paprastai tai yra L ir A zonų atstovai, nemažai jų ir I zonoje.

Neambicingiems „vienišiams“ geriausiai sekasi atlikti konkrečias užduotis, nesusijusias su kitų žmonių darbu. Tokiam žmogui geriausia daryti konkrečius darbus, už kuriuos ir gauna atlygį. Programuotojai – geriausias šios žmonių kategorijos pavyzdys. Šie žmonės gerai jaučiasi D ir L zonose.

Jei žmogus geriausiai jaučiasi kolektyve (atsakymas b), jam tinka veikla D zonoje. Ambicingieji paprastai būna geri vadovai, dažnai gaunantys gerą atlygį už savo darbą. Šie žmonės dažniausiai taip užsiėmę, kad nebeturi laiko galvoti apie ilgalaikę savo finansų perspektyvą ir veiklą I zonoje. Neambicingieji – tiesiog geri darbuotojai, kai užsiima ta veikla, kuri jiems patinka. Jei jie daro nepatinkantį darbą, dažnai susiduria su motyvacijos stoka.

Ambicingi „organizatoriai“ (atsakymas c) geriausiai jaučiasi organizuodami kitus, todėl suradę veiklos sritį ją užsiima ne patys, bet padaro taip, kad jiems dirbtų kiti. Tai – tipiniai V zonos atstovai, kurie paprastai tiesiog negali dirbti D. Jiems lengviau sukurti įmonę, negu dirbti konkrečius darbus patiems.

Neambicingi organizatoriai gerai jaučiasi D, kai turi konkrečią aprėpiamą sritį, už kurios veiklą yra atsakingi. Orientuotiems į procesą žmonėms labai

tinka pasikartojantis, žinomas darbas. Klasikinis pavyzdys – buhalteris, kuris nuolat atlieka pasikartojančias operacijas ir kuriam tas nenusibosta.

Taigi, retas žmogus iš prigimties yra investuotojas (zona I). Dauguma žmonių šioje srityje jaučiasi nepatogiai ir dažniausiai linkę patikėti savo uždirbtus pinigus profesionalams arba „profesionalams“. Todėl tai yra problema, kurią imasi spręsti investavimo konsultantai.

Taigi, valdant asmeninius finansus, pirmajame – kaupimo – etape nustatoma, KĄ ir KAIP daryti siekiant uždirbti pinigų. Tada pinigai kaupiami siekiant vėliau pereiti iš D ir L zonų į V ir I. Toks perėjimas reikalauja daug pastangų, nes tai – iš esmės visiškai nauja, nežinoma sritis. Labai svarbu suprasti, kad klausimas „KAIP daryti verslą?“ reiškia klausimą „KAIP organizuoti verslą siekiant uždirbti pinigų iš tos veiklos, kuri patinka?“

4.4. Verslo organizavimo formos

Yra daug verslo idėjų įgyvendinimo formų. Kiekvienoje šalyje galioja savi įstatymai ir verslo taisyklės. Apžvelgiame tik Lietuvoje gyvuojančias verslo organizavimo formas.

Klausimas:

Kokiais būdais Lietuvoje galima uždirbti pinigų?

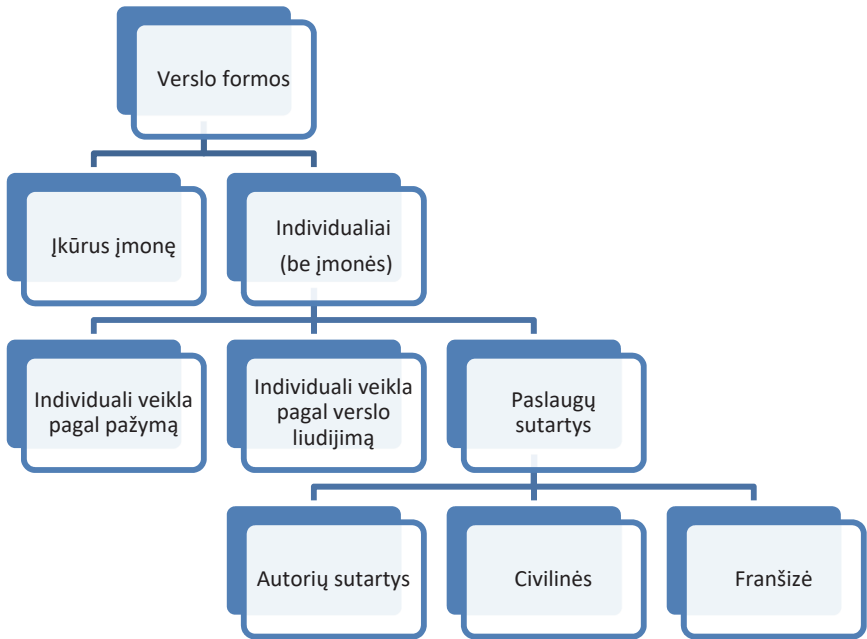
Mus domina tik teisėti būdai.

Paprastai pirmiausia į galvą ateina mintis apie darbą už atlyginimą ir įvairių rūšių įmones. Kad būtų lengviau ieškoti kitokių atsakymų, tarkime, kad žmonės tiesiog graibstyte graibsto trikampus riestainius su kvadratine skylė, iškeptus pagal jūsų močiutės slaptą receptą. Kaip patenkinsite šį žmonių troškimą? Galimi variantai:

- a) patys kepsite ir pardavinėsite;
- b) patys kepsite ir samdysite pardavėjus;
- c) samdysite kepėjus ir pardavėjus, patys gaminsite tik tešlą;

- d) įsteigsite kepyklą ir produkciją pardavinėsite prekybos tinklams;
- e) gaminsite „slaptą“ priedą tešlai ir jį pardavinėsite kepykloms;
- f) užpatentuosite receptą;
- g) parduosite receptą už didelius pinigus;
- i) kiti variantai.

Kaip matyti, būdų uždirbti pinigus yra daug. Jie skiriasi savo mastais, rizika, trukme, laiko sąnaudomis. Lietuvoje galimos verslo organizavimo formos apibendrintai pateiktos 27 pav.

27 pav. Verslo organizavimo formos

Paprastiausias verslo organizavimo būdas – nusteigti įmonės ir pasinaudoti įstatymų numatyta galimybe verslą tvarkyti individualiai. Dažniausiai pagal šią verslo organizavimo formą gali teisėtai dirbti vienas konkretus žmogus. Tai gali būti *individualios veiklos* registravimas. Galimi du individualios veiklos vykdymo variantai – tai individuali veikla pagal pažymą ir individuali veikla pagal verslo liudijimą. Veikiant pagal pažymą galima vykdyti bet kokią įstatymų nedraudžiamą veiklą, išskyrus veiklą, kurią galima vykdyti tik

sudarius darbo sutartį ar įsteigus įmonę. Veiklos trukmė neribojama. Veikiant pagal verslo liudijimą vykdyti galima tik konkretų laikotarpį ir tik veiklas, nurodytas nuolat atnaujiname veiklų sąrašė. Skiriasi ir mokami mokesčiai. Prieš priimant sprendimą pradėti verstis individualia veikla rekomenduotina susipažinti su visais reikalavimais, keliamais šiais veiklai. Ši labai išsami informacija pateikiama ir nuolat atnaujinama Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Finansų ministerijos tinklalapyje.

Taigi, individuali veikla yra žmogaus vykdoma savarankiška veikla, kuria versdamasis jis siekia gauti pinigų per tęstinį laikotarpį. Tokią verslo organizavimo formą galima pavadinti „žmogumi įmonė“.

Autorinės ir kitos paslaugų teikimo *sutartys* leidžia užsiimti sutartyje numatyta veikla, jei ji nedraudžiama įstatymais. Tokių verslo organizavimo formų trūkumas – žmogus turi dirbti pats. Kitų samdyti atlikti darbą už save jis beveik negali. Todėl dažniausiai tai būna smulkus verslas (išskyrus atvejus, kai suteikiamos paslaugos yra unikalios (atliekamos sportininkų, atlikėjų, dailininkų) ir labai brangiai apmokamos), jo augimą riboja darbo laiko trukmė ir klientų gebėjimas mokėti deramą sumą už suteikiamas paslaugas.

Lietuvoje palyginti naujas verslo modelis yra *franšizė*, t. y. vienas verslo subjektas leidžia parduoti prekes ar paslaugas su atitinkama verslo struktūra kitam verslininkui. Plačiausiai žinomas pavyzdys – greitojo maisto restoranai *McDonald's*, veikiantys pagal franšizės modelį.

Kitas – jau sudėtingesnis verslo organizavimo variantas yra steigti įmonę. Lietuvos Respublikoje gali veikti tokios įmonės³¹:

- 1) individualios (personalinės) įmonės;
- 2) tikrosios ūkinės bendrijos;
- 3) komanditinės (pasitikėjimo) ūkinės bendrijos;
- 4) akcinės bendrovės, uždarnosios akcinės bendrovės;
- 5) žemės ūkio bendrovės;
- 6) kooperatinės bendrovės (kooperatyvai);
- 7) valstybės įmonės;
- 8) savivaldybės įmonės.

Esminiai įmonių (išskyrus valstybės ir savivaldybės įmones) požymiai pateikti 2 lentelėje.

---

³¹ Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas. I-196. 2003-07-04.

2 lentelė. Įmonių rūšys

Pavadinimas	Esminis požymis	Turtinės atsakomybės laipsnis	Gyvavimo trukmė
Individuali (personalinė) įmonė	Įmonė nuosavybės teise priklauso fiziniam asmeniui arba keliems fiziniams asmenims bendrosios jungtinės nuosavybės teise	Pagal įmonės prievoles savininkas atsako visu savo turtu, taip pat ir po įmonės likvidavimo.	Priklauso nuo savininkų gyvenimo trukmės ar noro.
Tikroji ūkinė bendrija	Įsteigta bendrosios jungtinės veiklos sutartimi sujungus kelių fizinių ar juridinių asmenų turtą į bendrąją dalinę nuosavybę komercinei ūkinei veiklai.	Pagal tikrosios ūkinės bendrijos prievoles nariai atsako solidariai visu savo turtu, taip pat ir po įmonės likvidavimo	Priklauso nuo savininkų gyvenimo trukmės ar noro.
Komanditinė (pasitikėjimo) ūkinė bendrija	Bendriją sudaro bendros įmonės vardu veikiančys tikrieji nariai ir nariai komanditoriai, kuriems įmonės turtas priklauso bendrosios dalinės nuosavybės teise.	Bendrijos tikrieji nariai solidariai atsako visu savo turtu, taip pat ir po įmonės likvidavimo, o nariai komanditoriai – tik ta savo turto dalimi, kurią pagal sutartį yra perdavę bendrai veiklai.	Priklauso nuo kiekvieno tikrojo nario gyvenimo trukmės ar noro.
Akcinė bendrovė ir uždaroji akcinė bendrovė	Bendrovės įstatinis (nuosavas) kapitalas yra padalytas į dalis – akcijas. Savininkai gali pretenduoti į dalį bendrovės pelno. Likvidavimo atveju pretenduoja į dalį turto, likusio įvykdžius bendrovės įsipareigojimus.	Akcininkai atsako tik savo įnešta į bendrovę turto dalimi.	Neribota.
Žemės ūkio bendrovė	Fizinių asmenų pagal Žemės ūkio įmonių turto privatizavimo įstatymą privatizuota buvusi žemės ūkio įmonė arba, sudarius steigimo sandorį, fizinių ir juridinių asmenų įsteigta įmonė.	Bendrovės prievolės vykdomos iš jos turto. Nariai ir pajininkai atsako tik savo įnešta į bendrovę turto dalimi.	Neribota.

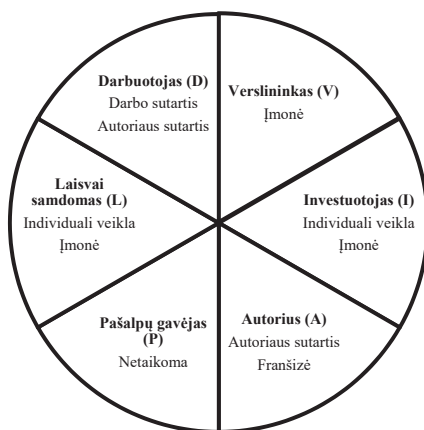
2 lentelė. Įmonių rūšys (*tęsinys*)

Pavadinimas	Esminis požymis	Turtinės atsakomybės laipsnis	Gyvavimo trukmė
Kooperatinė bendrovė	Fizinių ir (arba) juridinių asmenų įsteigta įmonė, skirta narių ekonominiams, socialiniams bei kultūriniais poreikiams tenkinti.	Narys pagal kooperatinės bendrovės prievolės atsako už pajų priklausančiu įmokėti pajiniu įnašu.	Neribota.

Iš lentelės matyti, kad skirtingų rūšių įmonės skiriasi ir esminiu požymiu, ir atsakomybės lygiu, ir gyvavimo trukme. Matyti įmonių pranašumai ir trūkumai. Personalinėms įmonėms įkurti nereikia pradinio įnašo, savininkas bet kuriuo metu gali lengvai ir įnešti, ir pasiimti pinigus iš įmonės. Tai – teigiami tokios verslo įmonės bruožai. Prie neigiamų reikėtų priskirti tai, kad personalinės įmonės savininkas pagal įmonės prievolės atsako visu savo turtu. Panašiai veikia ir ūkinės bendrijos.

Įmonės, kurių savininkų atsakomybė už įmonių veiklą yra apribota, – tokios įmonės, kurių steigimo metu įnešamas tam tikras turtas. Tai – įvairios bendrovės. Jų savininkai rizikuoja tik savo įneštu turtu. Tačiau tokių bendrovių (ypač akcinių) valdymas yra kur kas sudėtingesnis negu personalinių įmonių arba bendrijų.

Apibendrinant tai, kas pasakyta apie pinigų gavimo šaltinius ir verslo organizavimo formas (žr. 28 pav.), matyti, kad skirtingoms įplaukų rūšims uždirbti tinka skirtingos verslo organizavimo formos.

28 pav. Pinigų gavimo šaltiniai ir verslo organizavimo formos

Iš 28 pav. matyti, kad vienintelis įplaukų gavimo šaltinis – socialinės išmokos (P) nereikalauja jokių papildomų veiklos organizavimo formų. Čia turime galvoje išmokas, gaunamas iš valstybės. Jei kuriami papildomi įplaukų šaltiniai, paprastai jie pasirodo kaip investavimo, verslo ar autorių darbų kuriamos įplaukos.

Taip pat čia aiškiai matyti, kad pati verslo forma nenulemia, ar žmogus gauna pasyviųjų įplaukų, kai jam tiesiogiai nereikia dirbti dėl pinigų. Tai lemia ne forma, bet šaltinio kilmė. Šių dviejų pinigų gavimo aspektų derinys yra svarbus tuo, kad nulemia verslo valdymo sistemos dydį ir sudėtingumą. Aki-vaizdu, kad valdyti personalinę įmonę yra paprasčiau negu akcinę bendrovę. Todėl turint gerą verslo idėją (atitinkančią visus keturis verslo požymius) dar reikia pasirinkti tinkamiausią verslo formą tai idėjai įgyvendinti. Šis dalykas svarbus ne tik organizaciniu požiūriu, bet ir tuo, kad nuo verslo organizavimo formos priklauso ir labai svarbi asmeninių finansų sistemos išlaidų dalis – mokesčiai.

4.5. Mokesčiai

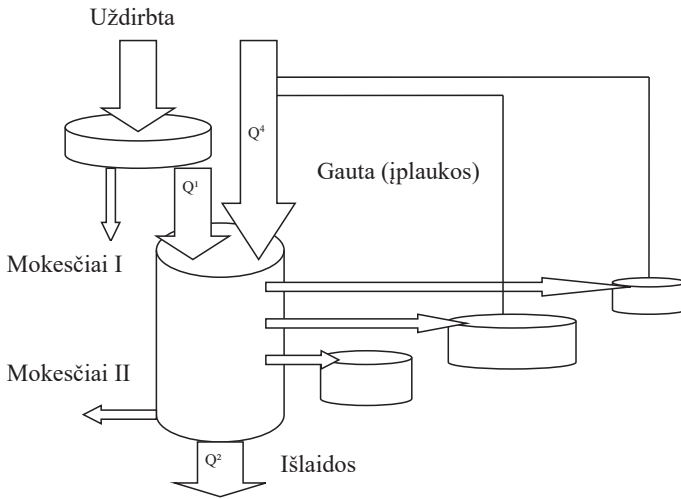
Remiantis B. Franklino fraze, kad mirties ir mokesčių nepavyksta išvengti nė vienam žmogui, galima daryti išvadą, kad apie mokesčius reikia žinoti viską ir kur kas naudingiau jų sumokėti tiek, kiek priklauso, ir laiku. Daryti „biznį“ iš mokesčių nemokėjimo – tai jau šešėlinė verslo pusė, pagrįsta kitomis žaidimo taisyklėmis. Apie neteisėtą veiklą mes nekalbame.

Gyventojų mokami mokesčiai yra tarsi filtras prieš asmeninių finansų sistemos „vamzdžio“ pradžią, kuris dalį žmogaus uždirbtų pinigų nukreipia į valstybės biudžetą. Visų be išimties žmonių asmeninių finansų sistema iš tiesų atrodo taip, kaip pateikta 29 pav.

Schemoje pavaizduoti du mokesčių srautai. Vienas (Mokesčiai I) – tai tie mokesčiai, kuriuos už žmogų išskaičiuoja ir sumoka tas, kas moka pinigus už darbą (A klasės pajamos)³² ar paslaugas (toliau – MIA³³). Kitas srautas (Mokesčiai II) – situacija, kai žmogus gauna visą pinigų sumą kartu su mokesčiais (B klasės pajamos), kuriuos jis turi PATS susimokėti. Tai yra sunkiau, nes

³² Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 22 str. 1. Pagal mokesčio mokėjimo tvarką gyventojų pajamos skirstomos į dvi klases – A ir B.

³³ Mokesčius išskaičiuojantis asmuo.

29 pav. Asmeninių finansų sistema ir mokesčiai

žmogui būtina žinoti, kokius, kada ir kiek mokesčių reikia sumokėti. Todėl žmonių, gaunančių įplaukų iš L, V, I ir A, išlaidų sąrašė paprastai būna dar vienas labai svarbus straipsnis – *Mokesčiai*. Žmonės, gaunantys tik įplaukų iš D, dažnai net nežino, kad jie moka mokesčius.

Klausimas:

Nurodykite tiksliai – kiek (procentais nuo gautų pinigų) ir kokių mokesčių sumokate.

Šis klausimas ypač svarbus D zonos žmonėms.

Siekiančiam valdyti savo asmeninius finansus žmogui būtina žinoti, kokius mokesčius reikia mokėti, kiek jų reikia mokėti ir kaip jie skaičiuojami. Gaunantiems atlyginimą už samdomą darbą žmonėms arba sudarius autori-nes sutartis su savo darbdaviu patiems mokesčių skaičiuoti ir mokėti nereikia (srautas Mokesčiai I). Už juos tai padaro darbdavys, kuris išskaičiuoja šiuos mokesčius:

- a) gyventojų pajamų³⁴ mokestį (GPM);
- b) privalomojo sveikatos draudimo įmokas (PSD);
- c) valstybinio socialinio draudimo įmokas (VSD).

Mokesčių tarifai pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė. Mokesčių tarifai³⁵ dirbant samdomą darbą

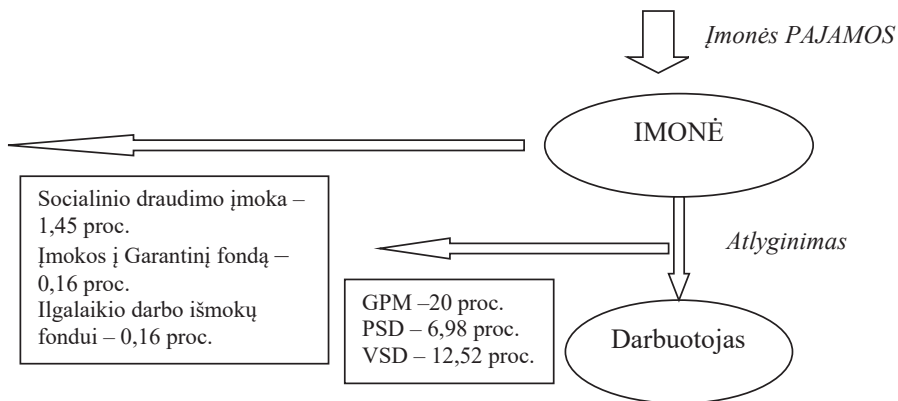
	<i>Darbo sutartis</i>	<i>Autorinė sutartis, jei ji sudaroma su darbdaviu</i>
Suma, nuo kurios skaičiuojami mokesčiai		
	<i>Nuo priskaičiuotos sumos (neatskaičiavus mokesčių)</i>	<i>Nuo priskaičiuotos sumos (neatskaičiavus mokesčių)</i>
D	1. Nuo asmeniui apskaičiuotos sumos: GPM – 20 proc.; PSD – 6,98 proc.; VSD – 12,5 proc.	1. Nuo asmeniui apskaičiuotos sumos: GPM – 20 proc.; PSD – 6,98 proc.; VSD – 12,5 proc.

Iš lentelės matoma, kad tam tikrais atvejais tas pats darbuotojas, dirbdamas pagal darbo sutartį, kai kuriems darbams atlikti gali sudaryti autorinę sutartį, jei atliekamas darbas yra autorinės sutarties objektas. Jei žmogus nedirba įmonėje, tada autorinė sutartis apmokestinama pagal kitas taisykles.

Žvelgiant į 3 lentelę gali susidaryti netinkamas įspūdis apie mokesčius, mokamus D zonoje. Taip yra todėl, kad dalis mokesčių „pasislepia“ po vadinaisiais darbdavio mokesčiais, kuriuos sumoka įmonė. Todėl kuriant asmeninių finansų sistemą, kad ir kaip paradoksaliai skamba, reikia labai gerai žinoti, kokius mokesčius moka ir įmonės. Grandinė „mokesčių sistema – įmonė – darbuotojas“ parodyta 30 pav.

³⁴ Atkreipiame dėmesį, kad aptardami asmeninius finansus vartojome terminą „įplaukos“. Įstatymuose, reglamentuojančiuose mokesčius, vartojamas terminas „pajamos“. Todėl rašydami apie mokesčius vartosime terminą „pajamos“, kai tai susiję su įstatymų nuostatomis.

³⁵ Galiojantys 2021 m. vasario 1 d.

30 pav. Įmonės ir darbuotojo mokami mokesčiai, susiję su darbo apmokėjimu

Šiais laikais, matyt, niekam nereikia aiškinti, kad tai, kas vadinama „darbdavio“ mokesčiais, turi užsidirbti pats žmogus. Todėl praktikoje dažnai vartojamas įmonių savininkams ir vadovams gerai žinomas terminas „darbo vietos kaina“. Šis terminas tampa aktualus tais atvejais, kai žmogus savo idėjai įgyvendinti ir pinigams uždirbti steigia įmonę, t. y. orientuojasi į segmentą V.

Tačiau jei pinigus už veiklą žmogus gauna kitais, negu samdomas darbas, būdais, jam reikia pačiam susimokėti įstatymuose numatytus mokesčius. Nuo to, kaip protingai bus parinkta veiklos forma, daugiausia priklauso ne tik tai, kiek pinigų mokesčiams reikės sumokėti, bet ir kokius mokesčius reikės mokėti, taip pat ir mokesčių sumokėjimo terminai, juk laikas valdant asmeninius finansus ir pinigų srautus yra ne paskutinės svarbos klausimas. Mokamų mokesčių rūšys ir tarifai priklauso nuo to, koku būdu organizuota veikla. Todėl jei žmogus nenori steigti įmonės, kad galėtų uždirbti pinigų, jis turi galimybę veikti individualiai. Tokiu atveju jis moka šiuos mokesčius:

- gyventojų pajamų mokestį (GPM);
- privalomojo sveikatos draudimo įmokas (PSD);
- socialinio draudimo įmokas („Sodra“);
- pridėtinės vertės mokestį (PVM)³⁶.

Mokesčių suma priklauso nuo to, kokią konkrečiai pinigų uždirbimo formą pasirinks žmogus. Atkreiptinas dėmesys, kad skirtingoms pinigų uždirbimo

³⁶ Kai bendra atlygio už vykdant ekonominę veiklą patiektas prekes ir (arba) suteiktas paslaugas suma per metus (paskutinius 12 mėnesių) viršijo 45 tūkst. eurų.

formoms yra leidžiamos konkrečios verslo organizavimo formos. Pavyzdžiui, individuali veikla turint verslo liudijimą leidžiama tik ribotam veiklių skaičiui.

Mokami mokesčiai ir jų dydis taip pat priklauso nuo vykdomo verslo formų ir gana dažnai kinta. Pavyzdžiui, vykdant individualią veiklą pagal pažymą, GPM apskaičiavimo bazė yra apmokestinamosios, o ne visos gautos pajamos (AP), pats mokesčio dydis apskaičiuojamas priklausomai nuo AP dydžio. Kai AP neviršija 20 000 Eur per metus, GPM suma apskaičiuojama pagal formulę $GPM = AP \times 0,1$. Kai metinės AP didesnės negu 20 000 Eur per metus – pagal formulę $GPM = AP \times (0,1 - 2/300\,000 \times (AP - 20\,000))$.

Todėl pradėdamas savarankišką veiklą žmogus turi atsakingai pasirinkti veiklos formą ir tada labai gerai išsiaiškinti, kokius mokesčius ir kokiais terminais jis turi sumokėti.

Žmogus, gaunantis įplaukų iš zonos L, savo verslą gali organizuoti sudarydamas su klientu autorines ar civilines sutartis, nusipirkęs verslo liudijimą arba įregistravęs individualią veiklą. Autoriai (A zona) savo kūrinis, kurie jiems nuolat kuria pinigų srautą, kaip verslą įforminti gali pasitelkdami autorines sutartis, individualią veiklą, franšizę arba juos užpatentuoti. Šios situacijos nereikia painioti su situacija, kai autoriai tiesiog parduoda savo kūrinis pirkėjui. Tuomet tai L, bet ne A pinigų gavimo zona. Tarkime, dailininkas, pardavęs savo paveikslą, daugiau pinigų už jį jau nebe gauna, kad ir kiek jis vėliau kainuotų. Investuotojas (zona I) savo veiklą individualiai (neįsteigęs įmonės) gali organizuoti dviem būdais: įsigydamas verslo liudijimą, jei jo veiklai tai taikoma, arba įregistruodamas individualią veiklą.

Ne mažiau svarbus mokesčių sumokėjimo terminas. Paprastai nuo B klasės pajamų mokesčiai sumokami kitais kalendoriniais metais iki gegužės 1 dienos. Vadinas, valdydamas savo asmeninius finansus žmogus, gavęs B klasės pajamų, turi iš anksto rezervuoti pinigų sumą, kurią jam reikės kitais metais sumokėti mokesčių pavidalu. To nepadarius ir neturint pakankamai pinigų mokesčiams susimokėti, galima pakliūti į labai keblią situaciją, kai tenka rinktis – ar likti nevalgius, ar turėti problemų su valdžios institucijomis.

Kitas veiklos organizavimo variantas – kai naudojama jau esama ar įsteigiama nauja įmonė. V zonos įplaukų galima gauti tik veikiant įmonei ir kai toje įmonėje dirba samdomų žmonių, o jos savininkas pasiima „kitų uždirbtus“ pinigus. Jei žmogus įregistruoja įmonę, jis gali pasiimti pinigų dviem būdais: mokėti sau atlyginimą (D zonos įplaukos); pasiimti dalį pinigų kaip savininkas (V zonos įplaukos). Pinigų dalis, paimama iš įmonės kaip dividendai, apmokestinama 15 proc. tarifu.

Individualios įmonės savininkas arba ūkinės bendrijos tikrasis narys, jei jis yra sudaręs su savo įmone darbo sutartį, moka mokesčius kaip ir bet kuris samdomas darbuotojas (D zona). Jei individualios įmonės savininkas arba ūkinės bendrijos tikrasis narys dirba nesudaręs su įmone darbo sutarties, jis taip pat turi teisę pasiimti pinigų iš įmonės. Tuo atveju jis turi sumokėti nustatytus mokesčius pagal tuo metu galiojančias taisykles.³⁷

Baigiant nagrinėti gyventojų mokamus mokesčius, būtina paminėti dar vieną. Tai – pridėtinės vertės mokestis (PVM). Šį mokestį privalo mokėti visi verslo subjektai (taip pat ir gyventojai, užsiimantys individualiu verslu arba sudarantys civilines sutartis) tada, kai jų pajamos per paskutinius 12 mėnesių viršija 45 000 Eur.

Todėl darytina išvada, kad užsiimant verslu (autorinės sutartys irgi verslas) mokesčių sistemą reikia gerai išmanyti pačiam arba pasitelkti profesionalius mokesčių konsultantus.

---

³⁷ Atsižvelgdami į tai, kad mokesčių apskaičiavimo taisyklės ir jų tarifai periodiškai kinta, čia nepateikiame konkrečių mokesčių apskaičiavimo taisyklių ir jų tarifų.

Verta prisiminti:

- Pinigų srautą galima „išmatuoti“ ir palyginti įplaukas bei išlaidas.
- Srautui „matuoti“ naudojama įplaukų ir išlaidų ataskaita.
- Valdant išlaidas:
  1. Ieškoma optimalaus išlaidų rinkinio, galinčio patenkinti poreikius.
  2. Optimizuojamas vartojamų prekių ir paslaugų kiekis.
  3. Renkamasi kuo mažesnę vartojamų prekių ir paslaugų kainą.
- Valdant įplaukas:
  1. Iš D ir L zonų siekiama pereiti į V, I ar A zonas.
  2. Tiriama galimi asmeninių įplaukų šaltiniai (jų turėtų būti bent trys).
  3. Atsižvelgiant į verslo požymius (problema, aš galiu, man patinka, moka pinigais), ieškoma naujų pinigų uždirbimo galimybių.
  4. Turint gerą verslo idėją (atitinkančią visus keturis verslo požymius) pasirenkama tinkamiausia verslo forma tai idėjai įgyvendinti.
- Mokamų mokesčių įvairovė ir dydžiai priklauso nuo verslo formos, konkrečios veiklos ir veiklos masto.
- Paprastai asmuo moka gyventojų pajamų, privalomojo sveikatos draudimo, socialinio draudimo mokesčius. Tam tikrais atvejais jam reikia mokėti ir pridėtinės vertės mokesčių.

SAVITIKROS KLAUSIMAI

1. Kokia ataskaita remiantis galima išmatuoti pinigų srautą? Apibūdinkite jos esmę.
2. Kaip gali būti skirstomos asmeninės išlaidos?
3. Kuo skiriasi išlaidų optimizavimas nuo išlaidų minimizavimo?
4. Kokie veiksniai daro įtaką išlaidoms ir kaip šių veiksnių įtaka gali būti valdoma?
5. Nurodykite galimus pinigų gavimo šaltinius. Trumpai apibūdinkite kiekvieno šaltinio esmę.
6. Kokie pinigų gavimo šaltiniai leidžia pasiekti finansinę laisvę?
7. Nurodykite ir pakomentuokite keturis verslo požymius. Pateikite galimų verslo pavyzdžių.
8. Nurodykite ir pakomentuokite Lietuvoje esamas verslo organizavimo formas.
9. Kokios įmonės gali veikti Lietuvoje?
10. Kokius mokesčius moka fizinis asmuo nuo savo gaunamų pajamų?

5. TURTO IR SKOLŲ VALDYMAS

Penkto skyriaus tikslas – išnagrinėti kitų asmeninių finansų sistemos sudamųjų dalių esmę ir reikšmę, aptarti šių elementų valdymo pagrindus. Pirmiausia nagrinėjama galimybė išmatuoti asmeninį turtą taip, kad būtų galima gauti daugiausia naudingos informacijos. Tam pasitelkiama svarstyklių metafora, kuri vėliau perdaroma į paprastą ataskaitos formą – balansą. Šios formos pagrindu pateikiama pagrindinė asmeninių finansų lygybė.

Paskui nagrinėjama asmeninio turto esmė ir reikšmė finansų sistemoje ir jo valdymo klausimai. Pateikiami įvairūs turto klasifikavimo kriterijai, juos pasitelkiant atskleidžiama turto sampratos esmė asmeninių finansų sistemoje. Parodoma kiekvienos turto rūšies įtaka kuriant įplaukų arba išlaidų srautus.

Kadangi asmeninis turtas, kuriuo disponuoja žmogus, daro įtaką pinigų išlaidoms arba jų įplaukoms, papildomai analizuojama, kaip turimas turtas veikia asmeninių finansų sistemos pasyviuosius pinigų srautus. Detaliai aptariamas tas turtas, dėl kurio patiriama išlaidų.

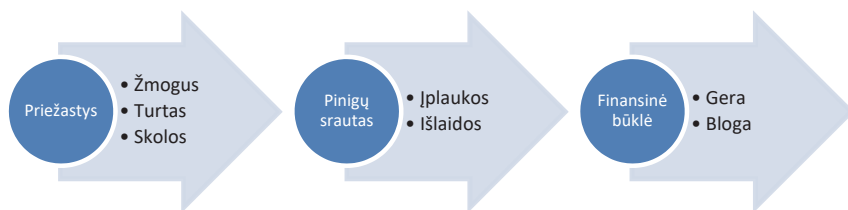
Išsamiai nagrinėjama skolų reikšmė. Aptariamos geros ir blogos skolos. Apibūdinamos pagrindinės klaidos, susijusios su skolų įtaka asmeniniams finansams. Pateikiama speciali papildoma ataskaitos forma, kuri leidžia praktiškai išmatuoti pasyviuosius pinigų srautus.

Išnagrinėjęs šią dalį studijuojantysis gebės:

- Paašškinti turto sampratą asmeninių finansų sistemoje.
- Klasifikuoti turtą atsižvelgdami į skirtingus klasifikavimo kriterijus ir šį klasifikavimą panaudoti turtui valdyti.
- Atskirti pinigų įplaukas arba išlaidas kuriantį turtą.
- Įvertinti skolų skolinimosi rizikas asmeninių finansų sistemoje ir tinkamai jas valdyti.
- Parengti asmeninę finansinę įplaukų ir išlaidų ataskaitą ir balansą.
- Naudoti ataskaitų duomenis sprendimams priimti.

5.1. Balansas

Iki šiol aptardami asmeninių finansų sistemą minėjome tik įplaukų ir išlaidų valdymą ir ignoravome asmeninio turto ir skolų klausimus. Todėl dalies reikšmingų šios sistemos elementų įplaukų ir išlaidų ataskaitoje tiesiog nematome. Šioje ataskaitoje akivaizdžiai matyti tik pinigų srautai per laikotarpį, tačiau joje neparodyta dalis šių srautų atsiradimo priežasčių. Siekiant kvalifikuotai valdyti asmeninius finansus vien tvarkyti įplaukas ir išlaidas nepakanka. Jau aptarėme asmeninių finansų rezervų kaupimo būtinybę, siekiant valdyti įvairias rizikas finansų srityje. Šie rezervai įplaukų ir išlaidų ataskaitoje nėra parodomi. Taip pat nematome ir pinigų srautų Q^3 – Q^6 atsiradimo priežasčių. Ryšys tarp pinigų srautų atsiradimo priežasčių, pačių pinigų srautų ir galiausiai jų pasekmių pateiktas 31 pav.

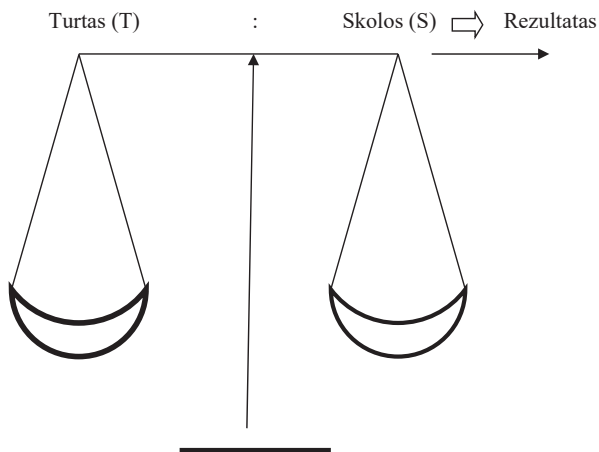

31 pav. Asmeninių pinigų srautų priežastys ir pasekmės

Kaip matyti, pinigų srautų atsiradimo priežastis gali būti ne tik žmogus, bet ir jo turimas turtas bei skolos. Nuo to priklauso, kokie pinigų srautai bus patiriami per laikotarpį, o tai savo ruožtu nulemia galutinį rezultatą – žmogaus arba šeimos finansinę būklę.

Kadangi jau turime pinigų srautų matavimo įrankį, mums reikalingas ir priežasčių „matavimo mechanizmas“, kuris leistų įvertinti žmogaus ar šeimos finansinę būklę ir matyti, kiek įplaukų ir išlaidų yra valdomos tiesiogiai, o kiek srauto Q^1 ir Q^2 sudedamųjų dalių priklauso nuo anksčiau priimtų sprendimų, turimo turto ir skolų.

Pradėkime nuo turto ir skolų palyginimo. Šį kartą pasitelkime svarstyklių metaforą, kaip tai padaryta žr. 32 pav.

32 pav. Turto ir skolų palyginimas

Į kairę svarstyklių lėkštę įdėję turtą, o į dešinę sudėję visas turimas skolas gauname įdomų ir informatyvų rezultatą. Kai turtas viršija skolas, galima sakyti, kad žmogus turtingas, nes rezultatas (pavadinkime jį nuosavybe – N) yra teigiamas. Jei skolos viršija turtą, žmogus yra ne turtingas, o prasiskolinęs, nes savo turto neturi, tik naudojasi svetimu turto. Tą aiškiai parodo minuso ženklas prie nuosavybės skaitinės reikšmės.

Iki šiol dar nekalbėjome apie turto vertę. Pradėjus lyginti turtą su turimomis skolomis, ši klausimą būtina aptarti. Nuo to, kaip bus įvertintas turimas turtas, priklauso galutinis matavimo rezultatas. Kokie galimi asmeninio turto įvertinimo variantai? Pirmiausias ir pats paprasčiausias – turtas įvertinamas sumokėta už jį pinigų suma. Tarkime, pirkote butą prieš dvejus metus ir už jį sumokėjote 100 000 Eur. Tačiau šiuo metu (jei turime ekonomikos pakilimo laikotarpį) šis butas jau kainuotų 120 000 Eur. Jei ekonomika kristų, matyt, rinkos kaina būtų mažesnė nei sumokėta suma. Kuri suma būtų teisingesnė vertinant asmeninių finansų būklę? Kitaip sakant, kuri vertinimą pasirinkti – įsigijimo kainą (100 000 Eur) ar rinkos kainą (120 000 Eur)?

Įsigijimo kaina parodo, kiek kainavo turtas ankstesniu laikotarpiu, t. y. jo įsigijimo metu. Turto rinkos vertė parodo, kiek šis turtas vertas dabar, t. y. tuo metu, kai vertinama finansinė būklė. Todėl jei norima įvertinti dabartinę žmogaus ar šeimos finansinę būklę, tikslinga naudoti turto rinkos kainą, nes tai leis tiksliau įvertinti *esamą situaciją*. Kintant rinkos kainai, kiekvieną kartą

sudarant asmenines ataskaitas reikia iš naujo įvertinti visą turimą turtą. Kokia tokio palyginimo logika ir nuoseklumas?

Panagrinėkime paprastą pavyzdį. Žmogus prieš dvejus metus pirko butą už 100 000 Eur. Šiam butui įsigyti pasiėmė 80 000 Eur paskolą. Šiuo metu yra ekonomikos pakilimas ir buto rinkos kaina 120 000 Eur, likusi negražinta skolos dalis – 65 000 Eur. Koks yra turto ir skolos palyginimo rezultatas?

Jei palyginsime buto pirkimo kainą su esama skola, gausime įvertinimą + 35 000 Eur. Jei palyginsime buto rinkos kainą su esama skola, gausime įvertinimą + 55 000 Eur. Kaip jau minėta, rinkos kaina parodo, kiek turtas kainuoja dabar. Tai, kad turtui vertinti naudojame rinkos kainą, dar nereiškia, kad tas turtas būtinai bus parduodamas. Šiuo atveju vertinama tik *galimybė* parduoti už konkrečią sumą. Tuomet jei lyginsime buto rinkos kainą ir skolą, gausime rezultatą, kuris reiškia, kad, pardavęs turimą butą *dabar* ir visus pinigus paskyręs skolai gražinti, žmogui dar liktų pakankama pinigų suma. Tai optimistinis variantas, kai kylant turto rinkos kainoms žmonės jaučiasi pakankami turtingi, tai ir parodo apskaičiuotas nuosavybės rodiklis.

Tačiau visiškai kitokia situacija, kai turto rinkos kaina krinta. Tai būdinga nekilnojamojo turo burbulų sprogo atveju. Tarkime, įvyko krizė ir šiuo metu buto rinkos kaina yra 60 000 Eur. Šiuo atveju, turtą vertinant rinkos kaina, gaunamas visiškai kitoks – neigiamas rezultatas (nuosavybė) – 5000 Eur. Šis skaičius reiškia, kad, pardavęs turimą butą ir visus pinigus paskyręs skolai gražinti, žmogus dar liktų skolingas nemenką pinigų sumą. Tai – situacija, kai turto jau nebėra, o skolų dar lieka, todėl kreditoriai gali pradėti reikšti pretenzijas į kitą to žmogaus turtą.

Kaip matyti iš pavyzdžio, finansinė būklė priklauso ne vien tik nuo žmogaus pastangų, bet ir nuo išorinės situacijos, kuriai žmogus turi ribotą įtaką. Ši įtaka pasireiškia per jo turimo turto rinkos kainos svyravimus priklausomai nuo ekonomikos ciklų ir kitų veiksnių.

Reikia atkreipti dėmesį, kad bet koks kintančios situacijos vertinimas, kai laikas yra „sustabdomas“, turi trūkumų. Ypač kalbant apie turto ir skolų santykį. Vieną kartą įvertinta situacija nebūtinai lieka tokia pat visą laiką. Ilgainiui padėtis keičiasi. Todėl reikalingas periodinis vertinimas. Tai padaryti ne visada paprasta.

Svarbu suvokti ir tai, kokie veiksniai nulemia turto ir skolų santykio kitimą. Turtas taip pat yra asmeninių finansų dalis. Pinigai³⁸, pavirtę turtu, kurio

---

³⁸ Ekonominiu požiūriu patys pinigai yra turtas. Tačiau aiškumo dėlei kalbėsime apie pinigus ir kitą turtą skyrium.

gyvavimo laikas yra ilgas (namas, automobilis), sistemoje „užsiguli“ kur kas ilgiau ir juda daug lėčiau. Be to, pinigai, tapę turtu, tam tikra prasme „praranda“ savo pradinę vertę. Jau kalbėjome, kad turto, nusipirkto už konkrečią kainą, vertė nuo jo įsigijimo momento pradeda svyruoti. Mūsų pavyzdyje vienu atveju buto vertė nuo pradinės kainos per porą metų nukrito 40 000 Eur. Taigi nieko nedarant turto pradinė kaina (ji tuo metu buvo ir rinkos vertė) nuo 100 000 Eur sumažėjo iki dabartinės rinkos kainos – 60 000 Eur. Dėl šios priežasties kairioji svarstyklių lėkštė pradeda kilti į viršų. Taip atsitinka tik todėl, kad pinigai, „gulintys“ bute, „palengvėjo“ (krito jų vertė) dėl veiksmų, nepriklausančių nuo žmogaus.

Galimas ir kitas optimistiškesnis variantas. Palankiomis ekonominėmis sąlygomis pinigai, pavirtę turtu, pradeda „sunkėti“ (padidėja jų vertė). Mūsų pavyzdyje buto rinkos kaina pradeda kilti. Dėl to kairioji svarstyklių lėkštė leidžiasi ir rezultatas gerėja. Visa tai vyksta nepriklausomai nuo žmogaus valios. Taigi, matyti, kad asmeninių finansų būklė (apskaičiuotas rezultatas) gali pasikeisti vien dėl *pasikeitusios ekonominės situacijos*, kai turimas turtas brangsta arba pinga.

Kitas veiksnys, darantis įtaką turto ir skolų santykiui, „guli“ dešinėje svarstyklių lėkštėje. Tai – skolos. Skolos „vertė“ yra pinigų suma, kurią žmogus turi gražinti kreditoriui ateityje per numatytą laiką. Pinigų srauto požiūriu tai yra būsimos pinigų išlaidos. Skola – reiškinys, asmeninių finansų sistemoje sukuriantis papildomą išlaidų srautą Q⁶. Tai yra išlaidų srautas, kuris, vieną kartą atsiradęs, nebeprisiklauso nuo žmogaus valios ir finansinės situacijos. Visa skolos suma bet kuriuo atveju turės būti gražinta kreditoriui, nebent asmuo paskelbtų bankrotą.

Pasvarstykime:

Kokių žmogų laikysime turtingu? Ar tą, kuris turi daug visokių daiktų (namų, automobilių, lėktuvą ar pan.) ir daug skolų, ar tą, kuris turi nedaug daiktų, bet niekam nėra skolingas?

Kadangi skolos „vertė“ nuo išorinių sąlygų nepriklauso³⁹, vienintelis būdas ją mažinti yra gražinti skolą. Kaip matome, turimos skolos valdymo priemonės

³⁹ Išskyrus tuos atvejus, kai skolos paimtos kita valiuta nei gaunamos įplaukos ir dėl valiutų kursų svyravimo keičiasi bendra skolos suma.

yra gana ribotos. Iš esmės galimas tik vienas veiksmas – grąžinti skolas. Todėl vertinti skolų įtaką savo asmeniniams finansams reikėtų dar iki jai atsirandant. Paprastai skolos atsiranda dėl dviejų dalykų. Pirmiausia – *turto pirkimo skolon*. Tai tas atvejis, kai pasiskolinti pinigai pirmiausia tarytum „atsigula“ į kairę svarstyklių lėkštę (srautas Q^5), o skola į dešinę. Tačiau realiai žmogus pinigų negauna. Jie „transformuojasi“ į turtą, kurio pradinė vertė, kaip jau minėta, yra lygi pinigų sumai, sumokėtai už tą turtą. Tokia operacija turto ir skolų pusiausvyros nepakeičia, nes abiejose svarstyklių lėkštėse atsiranda vienodos pinigų sumos. Ilgainiui pradeda veikti jau aptarti veiksniai. Ima keistis nusipirkto turto rinkos vertė (potenciali pardavimo kaina). Todėl turtas arba „sunkėja“, arba „lengvėja“ taip keisdamas nuosavybės dydį.

Antra skolų atsiradimo priežastis – skolinimasis einamosioms išlaidoms, tai vadinamosios *vartojimo paskolos*. Šitokios paskolos skiriasi nuo anksčiau aptartų, nes pinigai „nuplaukia“ vamzdžiu (srautas Q^6) nesukurdami jokio turto, tačiau skolos suma atsigula į dešinę lėkštę. Tokia operacija tuoj pat pakeičia turto ir skolų pusiausvyrą ir pablogina rezultatą. Vienintelis būdas pagerinti šią situaciją – uždirbti pinigų ir juos išleisti ne savo reikmėms, o skoloms grąžinti. Tada skolos „svoris“ sumažėja, ir rezultatas pradeda gerėti.

Patogumo dėlei 32 pav. pavaizduotą ir aprašytą idėją reikėtų paversti paprastais skaičiavimais. Praktiška sudaryti ataskaitą, kurios logiką galima išreikšti formule:

$$T = S + N \quad (5.1)$$

čia: T – turtas;

S – skolos;

N – Nuosavybė (T-S).

Ši lygybė turi gilią ekonominę prasmę. Jos pagrindinė idėja ta, kad abi lygybės pusės balansuojasi. Todėl iš jos gerai matyti, kiek žmogaus ar šeimos turto priklauso pačiam žmogui ar šeimai (N) ir į kurią turto dalį gali pretenduoti kreditoriai (S). Kai $T = N$, žmogus neturi jokių skolų ir visas turtas yra jo nuosavas turtas. Kai $T = S$, žmogui jo turimas turtas jau nepriklauso, tai svetimas turtas. Sąvoką *svetimas* čia vartojame ne juridiniu požiūriu (turtas gali būti registruotas ir žmogaus vardu), o atsižvelgdami į ekonominį bei teisinį aspektą (galimybę kreditoriams pareikšti pretenzijas į žmogaus turtą).

Paprastai turtas nebūna lygus skoloms, todėl papildomai apskaičiuojamas balansuojantysis rodiklis nuosavybė, kuris parodo turto, priklausančio žmogui arba šeimai, vertę. Tokiu būdu subalansuojama lygybė ir gaunamas naujas labai svarbus asmeniniams finansams rodiklis.

Iš pateiktos lygybės aiškiai matyti ir tai, kaip asmeninių finansų situaciją pakeičia sprendimai, susiję su turto įsigijimu ir skolų atsiradimu. Matyti, kokie finansiniai sprendimai pablogina finansinę situaciją (padidina kreditorių pretenzijų į turtą dydį), o kokie ją pagerina (sumažina kreditorių pretenzijų į turtą dydį).

Formulei 4.1 pritaikę „popierinę“ formą gausime asmeninių finansų balansą (žr. 33 pav.).

Balansas	
Turtas (T)	Skolos (S)
	Nuosavybė ($K = T - S$)

33 pav. Asmeninių finansų balansas

Labai svarbu pasakyti, kad sudaromas konkrečios datos balansas, nes matuojama momentinė situacija. Ši situacija vėliau pasikeičia ir po kurio laiko (pusmečio ar metų) turėtų būti sudaromas naujas balansas.

Turint tokį „įrankį“ ir suvokiant jame pateikiamų duomenų prasmę, periodiškai galima sudaryti dar vieną asmeninės buhalterijos ataskaitą, kuri tarytum atsakytų į klausimą, kiek aš vertas. Vertę šiuo požiūriu parodytų nuosavybės rodiklis (N). Dabar galime vėl grįžti prie klausimo, ką laikysime turtingu. Panašu, kad dabar atsakymas turėtų kiek kitokią, ne buitinę, prasmę, kaip tikėtina, kad buvo anksčiau. Dabar gana aiškiai matyti, kad turtingumo samprata sietina ne tik ir ne tiek su turimo turto kiekiu, o labiau su tuo, **kiek** to turimo turto priklauso žmogui. Perfrazavus galima būtų sakyti, kad nuosavybės rodiklis parodo, kiek turto yra *vertas* žmogus ar šeima.

5.2. Turto rūšys ir jo valdymas

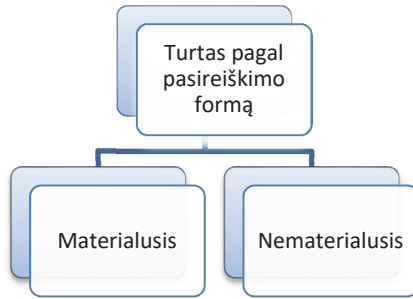
Turto sąvoka yra labai plati ir gali būti labai įvairiai interpretuojama. Buitiniu požiūriu žmogaus turtas paprastai suprantamas kaip jo turimų daiktų visuma. Viešojoje erdvėje žmogus dažniausiai pripažįstamas turtingu, jei jis turi daug visokių daiktų. Įmonių turtu laikomi ekonominiai išteklių, kurie ateityje duos ekonominę naudą. Valstybė gali būti laikoma turtinga, kai ji turi gamtinių ir kitų išteklių, kurie panaudojami tautos gerovei kelti.

Kadangi mūsų aptariamas objektas yra asmeniniai finansai, susitarkime, ką laikysime turtu, kalbėdami apie atskirą žmogų arba šeimą. Atkreiptinas dėmesys, kad kalbant apie asmeninius finansus susiduriama su turto termino taikymo lietuvių kalboje niuansais. Turto terminas asmeniniuose finansuose įgauna *gėrybių, naudos, gausos* konotaciją. Anglų kalboje tai atitiktų *welth*, rusų – *богатство, изобилие, благосостояние prasmes*. Tačiau dėl praktikoje paplitusio termino *turtas vartojimo, vartosime šį terminą taip pat, tik turėdami galvoje jau minėtą šio termino niuansą.*

Jei turtu vadintume vien tik daiktus, kuriuos turi ir naudojasi žmogus, ar tai atitiktų mūsų turto supratimą? Galima numanyti, kad nevisiškai. Daug kas paprieštarautų, sakydami, kad žmogui turtas yra, pavyzdžiui, gera sveikata, darnūs santykiai, artimi draugai ir pan. Kitaip sakant, dauguma mūsų būtų linkę asmeninio turto sąvoką išplėsti daug plačiau negu tiesiog turimų daiktų sąrašas. Matyt, reikėtų sutikti, kad asmeniniu turtu laikytini ne tik žmogaus arba šeimos turimas turtas, bet ir minėti nematerialūs dalykai. Kalbant apie valdymą kaip nuoseklių veiksmų seką, viename iš valdymo etapų būtina surasti reikiamus *išteklis* tikslui pasiekti. Dabar, konkretizuojant šį etapą ir gilinant jį tai, kokių išteklių žmogui reikia, kad jis pasiektų savo finansinį tikslą, tenka detaliau išnagrinėti, ką gi laikome tais ištekliais ir kokios šių išteklių rūšys egzistuoja.

Žvelgiant labai plačiai, pirmiausias ir, matyt, esminis asmeninių finansų sistemos elementas (ir drauge išteklis) yra pats žmogus. Galiausiai be jo apskritai neegzistuočių asmeninių finansų sistema. Tirdami asmeninių įplaukų gavimo šaltinius, matėme, kad trys šaltiniai (D, L ir P) priklauso vien tik nuo žmogaus. Todėl atsižvelgiant į žmogaus išsilavinimą, gebėjimą pritaikyti savo žinias, sveikatą ir kitas dalykines bei asmenines savybes yra kuriamas įplaukų srautas, kurį žmogus gauna per savo darbinės veiklos laikotarpį. Nuo to savo ruožtu priklauso ir jo būsimoji senatvės pensija. Kitaip sakant, jei žmogus pasirenka visą gyvenimą „stovėti prie vamzdžio viršaus“ arba, kitaip sakant, pats būti tuo ištekliais, kuris sąlygoja pinigų srautą Q^1 , tada jis pats turi turėti jau minėtus išteklis.

Kita vertus, reikalingi papildomi ištekliai, kad žmogus galėtų patogiai gyventi (būstas), galimybė nuvykti iš vienos vietos į kitą (transportas), pailsėti (daiktai, užtikrinantys rekreacijos poreikius). Visa tai mes vadiname turtu ir iš to, kas pasakyta, matyti, kad šis turtas, priklausomai nuo pasireiškimo formos, gali būti suklasifikuotas, kaip nurodyta 34 pav.

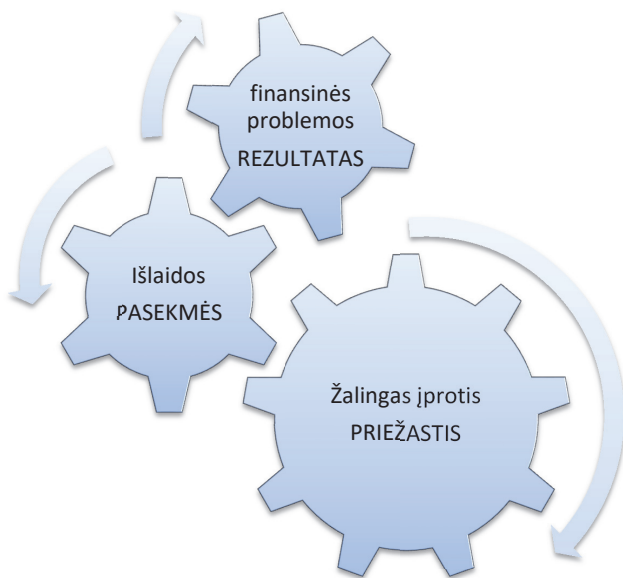
34 pav. Turto klasifikavimas pagal formą

Taip suklasifikavus turtą, galima konkrečiau kalbėti apie kiekvieną rūšį atskirai. Materialiuoju turtu pirmiausia gali būti laikytini tokie materialūs ištekčiai, kurie sudaro galimybę žmogui normaliai gyventi ir siekti savo finansinių tikslų. Tai būstas, baldai, automobilis ir kiti buities daiktai, sudarantys normalaus gyvenimo pagrindą. Kita vertus, mes anksčiau suformulavome asmeninių finansų tikslą, kurį apibūdinome kaip finansinę laisvę. Ji pasiekiamą tada, kai žmogui nebereikia dirbti dėl pinigų, nes jis turi „vištą, dedančią auksinius kiaušinius“, t. y. turi tokį turtą, kurio kuriamas pinigų srautas (pasyviosios įplaukos) padengia visas reikiamas jo gyvenimo išlaidas. Aptardami pinigų gavimo šaltinius (23 pav.) išsiaiškinome, kad dalį pinigų srauto galima gauti pačiam tiesiogiai dėl jo nedirbant. Tai V, I ir A šaltiniai. Šie savo ruožtu susiję su tuo turtu, kurį turi žmogus. Verslininko atveju tai būtų įmonė, investuotojo – pinigus kuriančios investicijos, autoriaus – jo kūriniai arba autoriaus teisės į savo kūrinius. Visais atvejais (išskyrus gal autorių teises) šios „vištos“ turi materialųjį pagrindą. Ir kas labai svarbu valdant finansus – gali būti įvertintos pinigais.

Nematerialusis turtas – toks turtas, kurį kartais sunku net ir apibrėžti, ką jau kalbėti apie jo įvertinimą pinigine išraiška. Todėl, kad ir kaip apmaudu būtų, į asmeninį balansą negalime įtraukti ir apskaityti tų nematerialiųjų išteklių, kuriuos mes paminėjome ir kuriais disponuoja daug žmonių, dėl labai paprastos ir banalios priežasties – nematerialiojo asmeninio turto negalima įvertinti pinigais. Kitaip sakant, asmeninių finansų balanse dėl nurodytų priežasčių bus parodomas **tik materialusis** turtas.

Tačiau nuo to nematerialusis turtas netampa mažiau svarbus ir tai nereikia, kad jį galima ignoruoti. Kokia nauda iš sukaupto turto senatvėje, jei nebėra sveikatos tuo turtu naudotis ir džiaugtis? Todėl nors ir neįtraukiant

į balansą, verta žinoti, kokios palaikančiosios žmogaus savybės arba sėkmės veiksniai (šiuo atveju tai būtų nematerialieji ištekliai) gali būti laikytinos nematerialiuoju turtu (žr. 1 priedą). Savo ruožtu, matyt, galima teigti, kad egzistuoja ir „nesėkmės“ veiksniai, kurie ne tik kad nepadeda, bet, priešingai, trukdo pasiekti geresnį gyvenimą. Tai tarytum nematerialusis turtas, pažymėtas minuso ženklu. Nematerialieji „nesėkmės“ veiksniai – dažniausiai žalingi įpročiai. Jie gali ir dažnai būna išlaidų priežastis, tik jie niekaip nėra parodomi asmeninių finansų sistemoje, nes negali būti įkainoti kaip reiškinys. Tačiau jų „turėjimo“ pasekmės (pinigų srautas dėl jų) gali būti įvardytas labai konkrečiai, kaip tai nurodoma 35 pav.

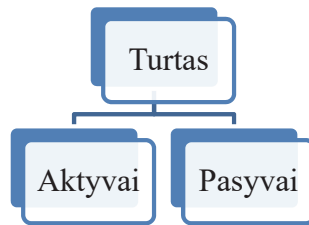

35 pav. Priežasčių, pasekmių ir rezultatų sąsajos

Taigi, egzistuoja priežastys, dėl kurių atsiranda pinigų srautai. Turtas yra viena iš šių priežasčių. Abejonių nekelia, kad turtas kaip išteklius, užtikrinantis normalų gyvenimą, reikalauja išlaidų. Tai reiškia, kad tam tikra dalis turto tampa išlaidų Q^2 atsiradimo priežastimi. Kita vertus, jei kuriant asmeninių finansų sistemą sukuriama verslas, investuojama ar kitais būdais kuriama „višta“, tuomet šis turtas bus įplaukų Q^4 atsiradimo priežastis. Taigi, matyti, kad žmogaus ar šeimos turimas turtas gali būti tiek išlaidų, tiek ir įplaukų

priežastis. Todėl papildomai galime suklasifikuoti turtą pagal tai, ar jis yra įplaukų, ar išlaidų priežastis. Įplaukas kuriantį turtą pavadinkime „aktyvais“, o išlaidas kuriantį – „pasyvais“ (žr. 36 pav.). Šis klasifikavimas išryškina *ekonominį* turto aspektą. Kalbant apie asmeninius finansus šis aspektas yra ypač svarbus, gal net kritinis. Kol nesuvokiama ekonominė turto prasmė, tol turtu bus laikomi brangiai kainuojantys beverčiai blizgučiai.

Ekonominę turto prasmę išreiškia jo paskirtis ir įtaka asmeninių finansų tikslo siekimui. Kitaip sakant, daiktus galima vertinti pagal tai, kiek jie priartina žmogų prie jo finansinio tikslo. Jei turtas suteikia galimybę greičiau pasiekti finansinę laisvę, jis laikytinas turtu. Jei turtas finansinę laisvę atitolina, šis turtas negali būti laikomas tikru turtu.

36 pav. Turto klasifikavimas pagal įtaką pinigų srautui

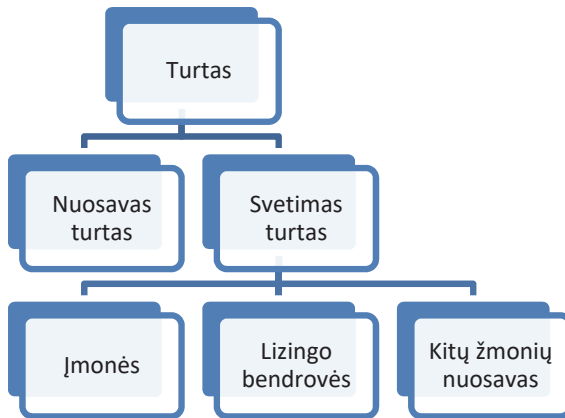
Atsižvelgiant į ekonominę naudą (pinigų srautus) turtas skirstomas į aktyvus ir pasyvus. Aktyvai – tai tas turtas, kuris kuria įplaukas ir priartina prie finansinės laisvės. Vienas iš pagrindinių finansinės laisvės siekimo būdų yra teigiamo pinigų srauto kūrimas. Kalbant srauto sąvokomis, asmeninių finansų sistemoje atsiranda kokybiškai naujas įplaukų srautas Q^4 . Tai jau anksčiau minėtos vadinamosios „pasyviosios įplaukos“. Kitaip sakant, tai įplaukos, dėl kurių pats žmogus tiesiogiai nebeturi dirbti. Jam šias įplaukas „uždirba“ jo turimas turtas.

Pasyvais vadinsime tą turtą, kuris nutolina nuo finansinės laisvės, nes sąlygoja neigiamą pinigų srautą – išlaidas. Kitaip tariant, asmeninių finansų sistemoje gali būti išskirtas kokybiškai naujas išlaidų srautas Q^2_p . Tokias išlaidas galima pavadinti „pasyviosiomis išlaidomis“. Kitaip sakant, tai išlaidos, kurias patiria žmogus tam, kad galėtų normaliai gyventi ir dirbti. Tačiau šios išlaidos specifinės, nes jų atsiradimo priežastis yra ne tiesiogiai žmogus, o jo turimas turtas, kurį, nori nenori, reikia išlaikyti.

Tad šiame etape galime labiau konkretizuoti asmeninių finansų tikslo (finansinės laisvės) siekį. Žmogui arba šeimai reikia kurti kuo daugiau aktyvų

(turto, duodančio pinigų Q^4) ir turėti kuo mažiau pasyvų (turto, atimančio pinigų Q^2_p).

Kalbėdami apie turtą kaip apie daiktus, taip pat susiduriame su klausimu, kam tie daiktai priklauso, kitaip sakant, su *teisiniu* turto aspektu. Šiuo požiūriu turtas gali būti suskirstytas į nuosavą ir svetimą turtą (žr. 37 pav.). Atkreiptinas dėmesys, kad įmonės savininko naudojamas jo įmonės turtas teisiniu požiūriu yra ne paties žmogaus, o įmonės turtas. Šį dalyką gal sunkoka suvokti, jei žmogus yra vienintelis įmonės savininkas, tačiau kai savininkų keletas, po kiek laiko (keleto konfliktų) tampa aišku, kad įmonės turtas nėra nuosavas įmonės savininko turtas. Todėl tokiu turtu naudotis reikėtų kaip bet kokių svetimu turtu, t. y. sudaryti reikiamas (nuomos, panaudos) sutartis ir mokėti savo įmonei pinigus už jos turto naudojimą.

37 pav. Turtas teisės požiūriu

Šis suskirstymas gana gerai išryškina rizikos prarasti turtą laipsnį. Iš susidūrusio su finansiniais sunkumais žmogaus svetimas turtas gali būti tiesiog atimtas, jis negauna jokios kompensacijos už jau įmokėtus už naudojimąsi šiuo turtu pinigus. Nuosavo turto praradimo rizika yra gerokai mažesnė. Tam tikrais atvejais nuosavas turtas gali netgi suvaidinti „finansinės pagalvės“ funkciją.

Sujungę abu anksčiau paminėtus turto klasifikavimo požymius, gauname daug papildomos ir naudingos informacijos apie turto valdymą (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Teisinis ir ekonominis turto aspektai

	<i>Nuosavas</i>	<i>Svetimas</i>
<i>Aktyvai</i>	Savas turtas, naudojamas nuosavoms pasyviosioms įplaukoms kurti. „Verslo darymas savais pinigais“	Svetimas turtas, naudojamas nuosavoms pasyviosioms įplaukoms kurti. „Verslo darymas svetimais pinigais“
<i>Pasyvai</i>	Savas, reikalaujantis išlaikymo išlaidų turtas.	Svetimas, reikalaujantis išlaikymo išlaidų turtas. Papildomai reikia išleisti pinigų skoloms gražinti ir palūkanoms mokėti.

Aiškiai matyti keturios skirtingos turto rūšys. Pirmoji – *nuosavas aktyvusis* turtas yra žmogui priklausantis turtas, kuriantis įplaukas. Šio pobūdžio turtas nėra ikeistas, jis paprastai įsigijamas sukauptus pakankamai pinigų. Nuosavo aktyviojo turto turėjimas ir gyvenimas iš jo finansinės rizikos požiūriu yra saugiausias. Net ir finansinės nesėkmės atveju šis turtas neprarandamas.

Nuosavas pasyvusis turtas – labiausiai paplitusi turto rūšis. Tai – asmeninio naudojimosi turtas, kuriam išlaikyti reikia išleisti pinigų. Valdant turta ir siekiant finansinės laisvės ši turto rūšis turi būti tvarkoma taip, kad būtų kuo mažiau nuosavo pasyviojo turto ir jo išlaikymo išlaidos būtų kiek galima mažesnės. Pabrėžtina, kad šioje turto grupėje dar reikėtų išskirti būtinają ir nebūtinają turta. Būtinasis turtas – tai toks turtas, be kurio neįmanoma apsieiti. Pirmiausia tai būtų gyvenamasis būstas. Namų apyvokos daiktai ir baldai taip pat priskirtini prie būtinojo turto. Šiais laikais, matyt, prie būtinojo turto reikėtų priskirti ir transporto priemones, kompiuterinę bei ryšių techniką ir kitą turta, be kurio būtų sunku išsiversti kasdieniame gyvenime. Kiekvienam žmogui ar šeimai reikėtų turėti būtinojo turto sąrašą, nes nuo sąrašo „ilgumo“ priklauso pinigų kiekis (Q^2_p), reikalingas šiam turtui išlaikyti.

Prie nebūtinojo turto priskiriamas visas turtas, kuris nėra būtinas kasdieniame gyvenime ir be kurio galima išsiversti be didesnių sunkumų. Tai – prabangos prekės, papildomi namai, automobiliai ir kiti daiktai. Suprantama, kiekvienas žmogus savaip supranta *būtinybės* ir *prabangos* ribą, tai priklauso nuo jo uždirbamų ir pasyviųjų įplaukų kiekio.

Kalbant apie būtinuosius pasyvus, svarbu atsižvelgti ir į šio turto *kainą*, ir į jo *išlaikymo* išlaidas. Kaip jau minėta, šios išlaidos turėtų būti kuo mažesnės.

Ypač tai pasakytina apie būtinųjų pasyvų išlaikymo išlaidas, nes šis turtas sukuria *pastovų* išlaidų srautą.

Svetimas aktyvusis turtas – pati naudingiausia pinigų srauto požiūriu turto grupė. Tai – vadinamasis „biznio darymas svetimais pinigais“. Esant palankioms sąlygoms ir turint išskirtinių sugebėjimų galima sukurti pinigų srautą vien tik iš idėjos ir skolintų pinigų. Šiuo atveju nebereikia ilgai tautpyti, kad būtų galima pradėti nuosavą verslą (arba investuoti). Tačiau tai ir pati rizikingiausia turto grupė, nes pasikeitus ekonominei situacijai ar nesėkmės atveju prarandamas ne tik skolintas svetimas turtas, galima prarasti ir savo per ilgą laiką užgyventą turtą. Būtina turėti ir specialiųjų gebėjimų, nes reikia ne tik įgyvendinti sumanytą verslo idėją, bet ir sugebėti suderinti pinigų įplaukas, kurias kuria toks turtas, su jo išlaikymo bei skolos tvarkymo išlaidomis.

Svetimas pasyvusis turtas – tai turtas, kuris neduoda pinigų, bet jam išlaikyti tenka leisti savus pinigus. Šiai grupei paprastai priklauso skolon įsigytas asmeninio naudojimosi turtas. Kaip ir nuosavą pasyvųjį turtą, šios grupės turtą naudinga papildomai suskirstyti į būtinąjį ir nebūtinąjį turtą. Būtinasis, kaip jau sakytą, yra turtas, be kurio apsieiti sunku.

Pinigų srauto požiūriu ši turto rūšis yra blogiausia, nes reikia pinigų ne tik tokiam turtui išlaikyti, bet dar ir skolai grąžinti bei palūkanoms mokėti. Todėl turint tokio turto reikėtų labai atsakingai apsvarstyti, ar jis būtinas. Jeigu turtas tikrai reikalingas, tuomet reikėtų jį perkelti į *nuosavo pasyviojo* turto grupę. Tai galima padaryti kuo skubiau grąžinant skolas. Turto išlaikymo išlaidos, suprantama, lieka, tačiau išvengiama skolos grąžinimo ir tvarkymo išlaidų.

Apibendrinant galima sakyti, kad pinigų srauto požiūriu tinkamiausias, bet labai rizikingas yra *svetimas aktyvusis* turtas. Labai geras ir saugus yra *nuosavas aktyvusis* turtas. *Savo pasyviojo* turto turėtina tiek, kiek tikrai jo reikia, o *svetimo pasyviojo* turto reikėtų vengti. Verta suvokti, kad šis turtas yra aktyvas, bet ne tam, kas jį naudoja, o tam, kam šis turtas priklauso.

Žinodami pinigų srauto matavimo, valdymo ir balansavimo principus ir suvokdami turto esmę, matome, kad turtas yra viena iš asmeninio pinigų srauto prižasčių. Kiekvienam žmogui ar šeimai, turintiems kokio nors turto, tenka išleisti dalį savo pinigų šiam turtui išlaikyti. Kitais žodžiais tariant, jei žmogus yra „turtingas“ (turi daug turto), jis už tai turi atidirbti.

Tyrimas:

Suskirstykite savo turimą turtą taip, kaip parodyta 4 lentelėje. Kurioje srityje jis telkiasi?

Kai kuriems žmonėms šis tyrimas atveria akis.

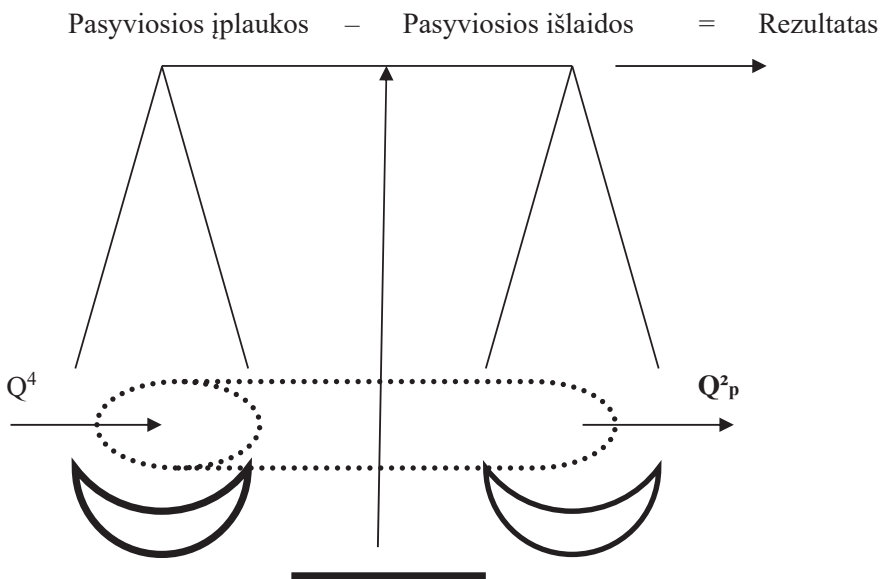
Vidutinio statistinio lietuvių turtas paprastai telkiasi *nuosavų* ir *skolintų pasyvų* dalyse. Gerokai mažiau turto yra *nuosavų aktyvų* ir labai mažai *svetimų aktyvų* dalyse.

Kyla klausimas, koku būdu „pasverti“ turimą turtą ir nustatyti, ar žmogus yra turtingas, ar tik „turtingas“.

Turto nagrinėjimas teisiniu aspektu atskleidė svarbią asmeninių finansų sistemos pusę. Tačiau to nepakanka, kad galėtume įvertinti turimo turto įtaką pinigų srautams. Todėl būtina turtą išanalizuoti dar ir pinigų srauto požiūriu. Kaip jau minėta, turtui išlaikyti gali reikėti pinigų išlaidų, bet turtas gali kurti pinigų įplaukas Q^4 , jei tikslingai to siekiama. Todėl turtą šiuo požiūriu suskirstėme į *aktyvus* ir *pasyvus*. Aktyvais pavadiname turtą, kuriantį pinigų įplaukas, o jas pavadiname *pasyviosiomis įplaukomis* (Q^4). Pasyvais pavadiname turtą, kuris kuria išlaidas, vadinamas *pasyviosiomis išlaidomis* (Q^2_p).

Kadangi mus dabar domina turimo turto įtaka asmeninių pinigų srautams, šį kartą vertinsime nebe turtą, o jo turėjimo pasekmes – *pinigų srautus*. Pasinaudosime jau pažįstamu „įrankiu“ – svarstyklėmis. Padėję ant svarstyklių lėkščių pasyviąsias įplaukas ir pasyviąsias išlaidas (žr. 38 pav.), turime dar vieną labai reikšmingą asmeninių finansų sistemai rezultatą.

Tada, kai pasyviosios įplaukos yra didesnės už pasyviąsias išlaidas, rezultatas (pavadinsime jį pasyviuoju rezultatu – PR) yra teigiamas. Tai reiškia, kad žmogaus aktyvai kuria daugiau pinigų įplaukų, negu reikia išleisti pinigų to žmogaus pasyviajam turtui išlaikyti. Tada, kai pasyviosios įplaukos mažesnės už pasyviąsias išlaidas, rezultatas yra neigiamas. Tai reiškia, kad aktyvų kuriamų pinigų neužtenka pasyvams išlaikyti.

38 pav. Pasyviųjų pinigų srautų matavimas

Pirmasis atvejis, kai aktyvai „išlaiko“ ne tik pasyvus, bet dar ir lieka pinigų žmogaus einamosioms išlaidoms, ir yra jau anksčiau suformuluotas asmeninių finansų siekis. Jau minėjome, kad asmeninių finansų sistemą verta kurti taip, kad aktyvai, tiksliau, jų kuriamas pasyvusis pinigų srautas, leistų žmogui gyventi pačiam nedirbant dėl pinigų. Tada, kalbant srauto terminais, žmogus galėtų atsitraukti nuo „vamzdžio“ ir „nebepilti“ į asmeninių finansų sistemą pinigų savo rankomis. Sistema veiktų automatiškai ir aktyvai išlaikytų jų turėtoją.

Antrasis atvejis, kai turime neigiamą pinigų srauto pasyvųjų rezultatą, reiškia, kad pasyvai „suryja“ visas pasyviausias įplaukas ir jiems išlaikyti dar reikia papildomų pinigų. Tada „turtingas žmogus“ turi dirbti ne tik tam, kad patenkintų savo poreikius, bet ir kad išlaikytų savo turimą pasyvųjų turtą. Todėl toks žmogus priverstas ieškoti galimybės padidinti savo įplaukas užsiimdamas papildoma veikla (A^1) arba labai didindamas savo paslaugų kainą (v^1). Garsiems menininkams, atlikėjams, sportininkams tai kartais pavyksta.

Turto išlaikymo išlaidas jau minėjome, kai nagrinėjome išlaidų valdymo klausimą. Šios išlaidos priskiriamos prie sunkiai valdomų, kai tik jos atsiranda. Todėl apie turto išlaikymo išlaidas geriausia svarstyti prieš turtą įsigyjant, bet ne po to, kai tas turtas jau nupirktas. Pavyzdžiui, perkant automobilį, verta

žinoti, kiek kainuoja jo priežiūra ir kokios šio automobilio kuro sąnaudos. Jei matoma, kad jo išlaikymas kainuoja brangiai ir prireiks papildomų pastangų, galbūt verta mąstyti apie mažiau kainuojantį automobilį. Jau turint daug kainuojantį (išlaikymo požiūriu) automobilį, sunku reikšmingai sumažinti jo išlaikymo išlaidas. Panaši situacija su namais ir butais, esančiais saugomose teritorijose. Dažnai įsigiję tokį būstą žmonės labai nemaloniai nustemba sužinoję, kad reikės papildomai mokėti nemažai pinigų už teritorijos apsaugą, jos tvarkymą ir kitas paslaugas, į kurias jie nekreipė dėmesio pirkdami turta.

Norint „diagnozuoti“ esamą situaciją, pradedant kvalifikuotai valdyti asmeninius finansus, rekomenduojama atlikti viso turimo turto inventorizaciją ir pasidaryti išlaidų, susijusių su kiekvienu turto vienetu, sąrašą (žr. 5 lentelė).

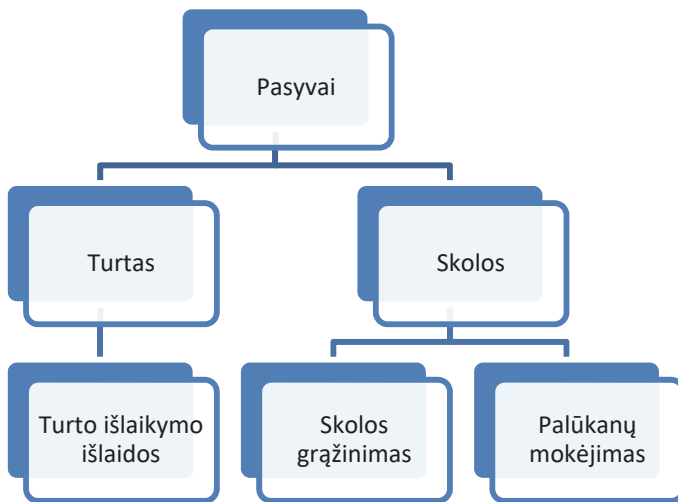
5 lentelė. Turto išlaikymo išlaidos

TURTAS	<i>Konkretaus turto pavadinimas</i>	
IŠLAIDOS		Suma per mėnesį skaičiuojant metams
Kiekvieno mėnesio		
1. <i>Komunalinės (elektra, vanduo, valymas...)</i>		
2. <i>Nuomos</i>		
3. ...		
Sezoninės	Vidutinė suma per sezono mėnesį	Vidutinė suma per sezono mėnesį / mėnesių skaičius per sezoną
1. <i>Šildymo</i>		
2. ...		
Metinės	Suma per metus	Suma per metus / 12 mėn.
1. <i>Draudimo</i>		
2. ...		
Vienkartinės	Vienkartinė suma	Vienkartinė suma / metų skaičius kas kiek patiriamos išlaidos / 12
1. <i>Remonto</i>		
2. ...		
Turto išlaikymo išlaidos vidutiniškai per mėnesį		

Tokiame sąrašė kiekvienam turto vienetui reikėtų išskirti kiekvieno mėnesio išlaidas, sezonines išlaidas (pvz., žiemą – už būsto šildymą) ir metines išlaidas (pvz., turto draudimo). Be to, planuojant išlaidas keleriems metams į priekį, reikia įvertinti ir galimas turto remonto išlaidas. Taip bus galima įvertinti, kiek vidutiniškai per mėnesį reikia pinigų kiekvienam turimo turto vienetui išlaikyti.

5.3. Skolų rūšys ir jų valdymas

Tyrinėjant pasyviuosius pinigų srautus galima pastebėti, kad išlaidų srautą sukuria ne tik pasyvusis turtas, bet ir skolos. Todėl prie pasyvų būtina priskirti dar ir visas skolas. Tuomet pasyvų struktūra būtų tokia, kaip nurodoma 39 pav.

39 pav. Pasyvai ir jų kuriamos išlaidos

Taigi, kita, dar mūsų neaptarta pasyvų grupė – skolos. Su skolų grąžinimu ir palūkanų mokėjimu susijęs išlaidų srautas galėtų būti pavadintas *padidėjusios rizikos* srautu dėl dviejų priežasčių. Pirmą, skolos grąžinimas yra privalomas ir be specialaus susitarimo su kreditoriumi negali būti atidėtas arba sumažintas. Jei skolos grąžinimo sąlygos pažeidžiamos, kreditorius turi teisę

imtis sankcijų, kad užtikrintų skolos grąžinimą. Kritiniu atveju kreditorius gali pareikšti pretenzijas į skolininko turtą. Statistikos departamentas kiekvienais metais atlieka namų ūkių finansų tyrimą ir skolas klasifikuoja pagal paskolos grąžinimo našta (žr. 40 pav.).

Paskolos grąžinimo našta namų ūkiui

		Paskolos grąžinimo našta namų ūkiui / proc.				
		2019	2018	2017	2016	2015
Labai didelė našta	Miestas ir kaimas	16,7	25,1	28,5	26,4	23,0
Šiokia tokia našta	Miestas ir kaimas	63,3	57,6	55,8	59,6	61,0
Nėra našta	Miestas ir kaimas	20,1	17,3	15,7	14,0	16,0

40 pav. Paskolos grąžinimo našta

Kaip matyti iš duomenų, su labai didele našta grąžinant paskolas ir mokant palūkanas 2019 m. susidūrė beveik 17 proc. namų ūkių. Šis skaičius nors ir mažėjantis, yra gana iškalbingas.

Viena iš tokios situacijos priežasčių ta, kad su didesne skolų našta susiduriantys žmonės skolindamiesi dažniausiai neįvertina *tikrosios sumos*, kurią jiems reikės grąžinti kreditoriui.

Klausimas:

Kiek kainuoja už 150 000 Eur parduodamas butas jį perkant skolon? Pradinis įnašas – 50 000 Eur. Paskola suteikiama su 5 proc. metinėmis palūkanomis per visą paskolos mokėjimą. Paskolos terminas – 10 metų.

Šis klausimas paprastas tik iš pirmo žvilgsnio.

Pakalbėkime apie antrąją rizikos priežastį plačiau. Mažai žmonių be didelių pastangų sugeba tiksliai apskaičiuoti sumą, kurią per 10 metų reikėtų sumokėti už butą esant nurodytoms sąlygoms. Galima kreiptis į banką ir gauti skaičiavimą, kokią sumą reikės mokėti kiekvieną mėnesį. Mūsų atveju ši suma

būtų 1060,67⁴⁰ Eur per mėnesį. Taigi per 10 metų kas mėnesį mokant šią sumą už 100 000 Eur bus sumokėta 127 281 Eur. Skirtumą – 27 281 Eur – sudaro paskolos palūkanos.

Iš pateiktų skaičių matyti, kad per 10 metų už perkamą butą reikės sumokėti ne 150 000, o 172 281 Eur. Tai kiek iš tikrųjų kainuoja šitas butas? Pasvarstykime buitiskai. Jei perkate kokį nors daiktą skolon ir pasižadate per tam tikrą laiką už tą daiktą sumokėti konkrečią sumą pinigų, matyt, ta suma, kurią sumokėsite, ir yra perkamo daikto kaina. Kuo skiriasi kokio nors daikto pirkimas nuo buto? Atsakymas paprastas. Imdamas būsto paskolą žmogus beveik niekada nemato galutinės mokėsimos sumos.⁴¹ Jis paprastai žino tik tai, kiek reikės mokėti kiekvieną mėnesį. Todėl žmogaus galvoje „užsifiksuoja“ ta kaina, dėl kurios jis derasi su daikto (mūsų atveju buto) pardavėju, visiškai ignoruodami tai, kad už kitą daiktą (pasiskolintus pinigus) jis dar papildomai sumokės kreditoriui.

Kaip žinoma, pinigų pirkimo kaina yra palūkanos. Darytina išvada, kad skolon perkamo daikto įsigijimo kaina yra:

$$\text{Įsigijimo kaina} = \text{Pardavėjo kaina} + \text{Paskolos palūkanos} \quad (5.1).$$

Todėl mūsų aptariamo buto kaina yra ne 150 000, o 172 281 Eur. Tai – buto vertė, įrašytina į balansą, kurio forma pateikta 33 pav.

Taigi, antroji priežastis, dėl kurios skolų lemiamas išmokų srautas yra laikytinas rizikingu, – tai, kad žmogus, vertindamas savo asmeninių finansų būklę, „nemato“ tikros piršto turto kainos ir, kas dar svarbiau, nežino tikrojo savo skolų dydžio. Prisiminę, kad nuo išorinių sąlygų priklauso tik turto rinkos vertė (ji gali mažėti ar didėti), o skolų vertė lieka ta pati. Matome, kad neteisingi skaičiai gali rodyti gerą finansų būklę, nors iš tikrųjų ji nėra gera.

Iš visko, kas pasakyta apie skolas, gali susidaryti įspūdis, kad skolos – išradimas žmonėms apgaudinėti. Tai nėra teisingas požiūris. Skolos yra tik finansinis įrankis, skirtas konkrečioms tikslams. Jos, kaip ir bet kuris įrankis, tarkime, plaktukas, gali būti ir labai naudingos, ir labai žalingos. Plaktuku galima įkalti vinį ir trinktelėti sau per pirštus. Nuo to plaktukas netampa nei geresnis, nei blogesnis. Viskas priklauso nuo to, kas ir kaip naudoja įrankį. Taip ir su skolomis. Protingai jomis naudojantis galima pasiekti neįtikėtinų rezultatų.

⁴⁰ Šią sumą galima apskaičiuoti programa *Excel* naudojant funkciją *PMT*.

⁴¹ Objektivumo dėlei reikia pasakyti, kad konkrečią sumą galima nustatyti tik tuo atveju, kai paskolos sąlygose numatytos fiksuotosios palūkanos. Jei paskola paimta taikant kintamąsias palūkanas, galutinės mokėjimo sumos tiksliai apskaičiuoti *neįmanoma*.

Tačiau nemokšiškumas gali pridaryti daug bėdų. Todėl literatūroje teikiama skolų skirstymą į „geras“ ir „blogas“ skolas⁴² būtų teisingiau tiesiogiai sieti su „gerais“ (išprususiais) ir „blogais“ (finansišškai neišsilavinusiais) *paskolų naudotojais*.

Blogomis skolomis laikomos tokios skolos, kurių pasekmė yra pinigų išlaidų atsiradimas. Jau kalbėjome apie tai, kad, paėmus paskolą ir už ją įsigijus pasyviojo turto, „pasigaminami“ iš karto du pinigų išlaidų srautai: vienas pasyviajam turtui išlaikyti, kitas – skoloms ir palūkanoms mokėti. Pavyzdžiu galėtų būti naujų automobilių pirkimas skolon. Čia susiduriama net su trimis aspektais. Pirmiausia naujo automobilio vertė labai greitai krinta ir reikalui esant jo parduoti už tiek kiek nusipirkote tikriausiai neapyvyks. Be to, turime du piniginių išlaidų srautus, vienas jų – automobilio eksploatavimo išlaidos, kitas – paskolos ir palūkanų grąžinimas. Jei automobilis skirtas tik asmeniniams poreikiams ir nenaudojamas tiesiogiai įplaukoms uždirbti, tuomet niekas nekompensuoja nei paskolos grąžinimo, nei automobilio eksploatavimo išlaidų.

Kitas blogų paskolų pavyzdys – vartojimo paskolos, namų apyvokos daiktai ir panašūs dalykai. Pasiėmus vartojimo paskolą, lizingu perkant daiktus, skolinti pinigai išleidžiami nedelsiant (sukuriamas srautas Q^2) ir papildomai sukuriamas dar vienas ilgalaikis paskolos grąžinimo ir palūkanų mokėjimo išlaidų srautas (Q^6). Todėl ateityje galima susidurti su finansiniais sunkumais.

Kredito kortelės, protingai jomis naudojantis, yra geras įrankis trumpalaikiam pinigų srautui subalansuoti, kai įplaukos gaunamos netolygiai. Tačiau tuo pat metu, jei viršijamas kredito kortelės sutartyje numatytas terminas, pradedamos skaičiuoti labai didelės palūkanos už panaudotas sumas, todėl tam tikrais atvejais kredito kortelių mokėjimai gali tapti labai blogomis skolomis.

Geromis skolomis laikomos tokios skolos, kurių pasekmė yra ne tik pinigų išlaidos, bet ir pinigų įplaukos. Pagrindinis gerų skolų požymis tas, kad jos imamos *aktyvams* įsigyti.

Šiuo atveju kalbame ne tik apie materialiojo turto įsigijimą. Pavyzdžiui, paskolos aukštajam išsilavinimui įsigyti yra skirtos nematerialiajam aktyvui – *specialiosioms kompetencijoms* – įsigyti. Tuomet, jei įgytos kompetencijos bus panaudojamos geriau atlyginamam darbui pagal įgytą specialybę gauti, tokio pobūdžio skolos laikytinos geromis, nes ilgainiui pinigai, sumokėti už patį

---

⁴² Kiyosaki, R.; Lechter, Š. *Turtingo tėčio vadovas, kaip tapti turtingam neatsisakant kreditinių kortelių: paverskite blogą skolą gera skola*. Vilnius: Sirokas, 2006.

mokslą, taip pat sumokėtos palūkanos už paskolą, ilgainiui atsipirks. Be to, sumokėtoms už studijas ir profesinį mokymą sumoms daugelyje šalių, tarp jų ir Lietuvoje, yra taikomos mokesčių lengvatos. Kita vertus, asmeninių finansų valdymo kompetencijas galima pritaikyti kuriant veiksmingai funkcionuojančią savo ar savo šeimos finansų valdymo sistemą, kuri leis pasiekti išsikeltą tikslą – finansinę laisvę.

Skolinamasi taip pat gali būti tam, kad būtų galima nusipirkti arba sukurti „vištą, dedančią auksinius kiaušinius“. Labai paplitęs nekilnojamojo turto (dažniausiai būsto) pirkimas naudojantis paskolomis. Šiuo atveju reikėtų skirti du būsto pirkimo atvejus. Pirmiausia, kai būstas perkamas sau. Tuomet tokia paskola neturėtų būti vienareikšmiškai priskiriama prie blogų paskolų, nors ir sukuria nuolatinį ilgalaikį išlaidų Q^6 (paskolos grąžinimas ir palūkanų mokėjimai) srautą. Šiuo atveju būsto paskolos grąžinimo ir palūkanų mokėjimo sumos gali būti lyginamos su būsto nuomos išlaidomis, kurių įsigijus nuosavą būstą pavyksta išvengti. Priklausomai nuo situacijos, gali būti taip, kad mokėjimai, susiję su paskolos grąžinimu, bus mažesni negu nuomos išlaidos. Taigi, gali būti „sutaupomos“ išlaidos ir drauge, nors ir per ilgą laikotarpį, įsigijamas nuosavas būstas.

Kitas nekilnojamojo turto pirkimo atvejis, kai turtas perkamas turint tikslą iš jo gauti finansinės naudos. Kalbėdami apie turto esmę, šitokį turtą pavadinome *svetimu aktyviuoju*, kai nauda gaunama naudojantis svetimais pinigais. Sėkmingai „įdarbinus“ skolintus pinigus galima gana gerai uždirbti, tačiau toks pinigų uždirbimo būdas yra labai rizikingas ir turėtų būti naudojamas tik susikūrus asmeninių finansų valdymo sistemą, kurioje yra suformuoti reikiami rizikos valdymo rezervai.

Aptardami pinigų gavimo šaltinius (žr. 23 pav.), kaip vieną iš galimų pinigų šaltinių nurodėme galimybę dirbti ir uždirbti ne tik radus samdomo darbo, bet ir būnant laisvai samdomam (L), taip pat ir turėti savo verslą (V). Šie variantai susiję ne tik su stambiaisiais verslais, bet ir su smulkiuoju verslu bei antrepreneryste. Skolinimasis verslo pradžia nėra paprastas. Tačiau šiuo metu egzistuoja įvairios verslo pradžios finansavimo galimybės, kaip antai verslo angelai, rizikos kapitalo fondai, sutelktinis finansavimas, *mezzanine* finansavimas ir kiti būdai, kuriais naudojantis galima gauti pinigų savo veiklos pradžia. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad turint savo asmeninių finansų sistemoje tokį aktyvą kaip *verslas* jau pereinama į kitą finansų valdymo lygmenį, kuriame labai rekomenduotina gebėti valdyti ne tik savo asmeninius, bet ir verslo finansus.

Kai aktyvai kuriami skolinantis, susiduriama su papildomais skaičiavimais ir vertinimais, lyginant su tuo atveju, kai aktyvai kuriami investuojant savo turimus pinigus. Kad turtas taptų *svetimu aktyviuoju*, nepakanka turto nuspirti skolon. Dar reikia, kad tas turtas pradėtų kurti pinigų įplaukas, kurios būtų didesnės negu skolos grąžinimo ir palūkanų mokėjimo išlaidos. Formulė būtų tokia:

$$Q^4_{\text{turto}} > Q^2_{\text{skolos}}. \quad (5.2)$$

Tik šią sąlygą atitinkanti skola yra *gera*, nes ji leido įsigyti tokį aktyvą, kurio pinigų įplaukų srautas padengia skolos mokėjimo srautą. Todėl, norint turėti tik gerų skolų ir stebėti, kad, pasikeitus situacijai jos nevirstų blogomis, pravartu periodiškai palyginti skolon įgyto turto įplaukas su skolos išlaidomis. Tai būtų tarytum atskiras balansas kiekvienam aktyvo ir skolos junginiui.

Siekdami išmatuoti visus pasyviuosius pinigų srautus, remiamės 38 pav. parodyta ir vėliau detalizuota idėja ir taikysime mums jau pažįstamą įplaukų ir išlaidų ataskaitos modifikuotą formą (žr. 6 lentelę). Šioje lentelėje vertinami aktyvų ir pasyvų kuriami pinigų srautai.

6 lentelė. Pasyviųjų įplaukų ir išlaidų palyginimas

Pasyviosios įplaukos	Suma	Pasyviosios išlaidos	Suma
Turtas		Turtas	
		Skolos	
Pasyviosios įplaukos (Q^4)		Pasyviosios išlaidos (Q^2p)	
Iš viso		Iš viso	
Pasyvusis rezultatas ($PR = Q^4 - Q^2p$)			

Kaip matyti, ši ataskaita „matuoja“ nebe patį turtą ir skolas, kaip nagrinėjant balansą, jų turėjimo pasekmes – *pinigų srautus*, susijusius su tuo turtu ir skolomis. Tokia ataskaita parodo, kiek turimi aktyvai *duoda*, o pasyvai *atima* iš žmogaus pinigų per mėnesį.

Panagrinėkime pavyzdį. Tarkime, turime nuomojamą butą Vilniaus mieste, kurį nuomojate įsigiję verslo liudijimą⁴³ – Gyvenamosios paskirties patalpų nuoma (kodas 051). Už šį liudijimą mokama vienkartinė 684 Eur gyventojų pajamų mokesčio suma. Jei butas būtų nuomojamas pagal kitą verslo liudijimo kodą, tuomet tektų mokėti ir VSD – 672 Eur ir PSD – 538 Eur sumas. Nuomos mokesčio gauname po 400 Eur per mėnesį. Komunalines išlaidas dengia nuomininkai.

Šiam butui įsigyti esate paėmę paskolą ir paskolai gražinti ir palūkanoms mokėti išleidžiate kas mėnesį 300 Eur.

Taigi, nuomos pajamos per metus sudaro 4800 Eur, mokesčiai – 684 Eur ir paskolos gražinimo bei palūkanų išlaidos – 3600 Eur. Suskaičiavus matyti, kad kiekvienais metais nuomojamas butas kuria pasyviąsias įplaukas, kurios padengia visas su turtu susijusias mokesčių išlaidas, taip pat ir paskolos gražinimą ir palūkanų mokėjimą. Per metus dar lieka 516 Eur, kurie jau gali būti naudojami savo reikmėms.

Apibendrinus viso turimų aktyvų duomenis 6 lentelėje iš apskaičiuoto rezultato labai aiškiai matyti, ar konkretus žmogus, valdydamas savo finansus, artėja prie finansinės laisvės, ar nuo jos tolsta. Kai rezultatas PR viršija pinigų kiekį, reikalingą pragyventi (jį detalai nagrinėjome kalbėdami apie išlaidų rūšis), tada asmeninių finansų tikslas yra pasiektas. Jei tikslas dar nepasiektas, reikia prie siekiamos finansinės laisvės priartinančių papildomų pastangų ir investicijų į aktyvus.

---

⁴³ Pagal 2021 m. sausio 1 d. galiojančias taisykles.

Verta prisiminti:

- Teisiniu požiūriu turtas skirstomas į nuosavą ir svetimą.
- Turto ir skolų balansas parodo, kiek žmogaus turto iš tikrųjų priklauso jam (kiek žmogus „vertas“ turto požiūriu).
- Ekonominiu požiūriu turtas skirstomas į aktyvus ir pasyvus. Aktyvai kuria pinigų įplaukas, pasyvai – pinigų išlaidas.
- Aktyvų ir pasyvų kuriami pinigų srautai apibendrinami pinigų srauto ataskaitoje ir parodo pasyvų rezultatą.
- Teigiamas pasyvus rezultatas rodo, kad aktyvai išlaiko pasyvus ir dar lieka pinigų (*aktyvai dirba žmogui*), neigiamas rezultatas rodo, kad pasyvų išlaidos didesnės negu aktyvų išlaidos (žmogus dirba pasyvams).
- Aktyvai kuriami investuojant pinigus, laiką ir pastangas.
- Skolos, priklausomai nuo situacijos, gali būti blogos ir geros.
- *Geromis skolomis* laikomos tokios skolos, kurių pasekmė yra ne tik pinigų išlaidos, bet ir pinigų įplaukos.
- *Blogomis skolomis* laikomos tokios skolos, kurių pasekmė yra pinigų išlaidų atsiradimas.

SAVITIKROS KLAUSIMAI

1. Apibūdinkite, kas yra turtas asmeninių finansų sistemoje.
2. Kiek nematerialusis turtas svarbus asmeninių finansų sistemoje?
3. Kuo skiriasi aktyvai nuo pasyvų?
4. Kokias skolų rūšis žinote?
5. Nurodykite gerų skolų pavyzdžius.
6. Kodėl prasminga apskaityti kiekvieno turto vieneto pinigų srautus?
7. Su kokiais papildomais iššūkiams susiduriama, kai aktyvai kuriami panaudojant paskolomis?
8. Koku būdu matuojami aktyvų ir pasyvų kuriami pinigų srautai?
9. Koks turtas padeda pasiekti asmeninių finansų tikslą?
10. Kokios ataskaitos padeda apskaityti asmeninį turtą? Kaip jos gali būti panaudotos praktiškai?

6. INVESTICIJŲ VALDYMAS

Šešto skyriaus tikslas – išnagrinėti ypač svarbų asmeninių finansų sistemos elementą investicijas. Pirmiausia atskleidžiami spekuliacinio, taupymo ir investavimo sąvokų skirtumai. Tai leidžia suvokti investavimo esmę.

Prieš pradėdant tirti konkrečias investicijas, išskiriamos trys investavimo strategijos, kurios padeda atsakyti į klausimą, kokiū būdu siekiama gauti naudos iš investavimo.

Detaliai išnagrinėjamos pinigų srauto, kapitalo ir mišriosios investicijos. Pateikiami kiekvienos rūšies investicijų pavyzdžiai, aptariamos su skirtingomis investicijų rūšimis susijusios rizikos ir galimybės jas valdyti.

Išsamiai nagrinėjami investicijų valdymo principai, nurodoma, kokie veiksniai daro įtaką investicijų naudingumui, kokie sprendimai skatina siekti norimo rezultato ir asmeninių finansų tikslo. Pateikiamos ir detaliai aptariamos investicijų efektyvumo apskaičiavimo formulės.

Išnagrinėjęs šią dalį studijuojantysis gebės:

- Atskirti investavimo strategijas.
- Savarankiškai priimti sprendimus, kur ir kada investuoti.
- Analizuoti galimus investavimo variantus ir juos kvalifikuotai palyginti.
- Įvertinti skolų naudojimo poveikį investavimo rezultatams ir asmeniniams pinigų srautams.
- Praktiškai pritaikyti įgytas investavimo teorines žinias.

6.1. „Pinigai daro pinigus“

Paprastai žmonės nori tikėti tuo, kad, užsidirbus tam tikrą pinigų sumą ir juos kažkur investavus, pinigai patys savaime pradės daugintis ir leis pasiturimai gyventi jų šeiminiškai. Retai mąstoma apie tai, kur ir kaip galima investuoti.

Klausimas:

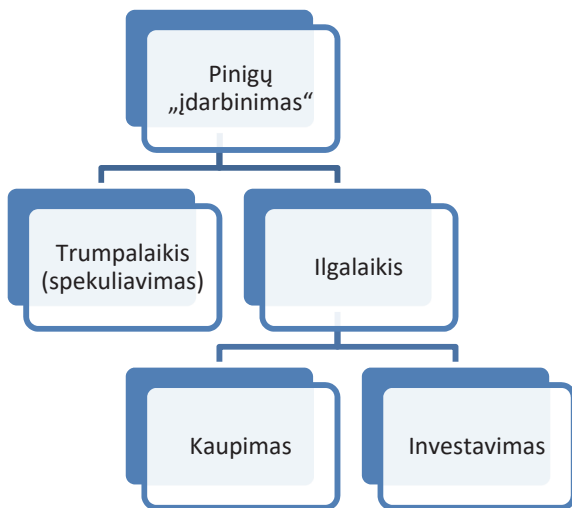
Jei turite investicijų, ar galite pasakyti, koks yra investavimo rezultatas. Kaip nustatote rezultatą? Jei rezultatas teigiamas, kaip konkrečiai jis pasireiškia?

Nemažai žmonių nežino, kokia jų „investicijų“ vertė ir ką jie su jomis darys.

Nagrinėdami įplaukų valdymą minėjome keturis verslo požymius. Pirmasis yra toks: kur yra problema, ten galima padaryti verslą. Tai, kad dauguma žmonių neišmano apie investavimą, yra jų problema. Be to, ši problema sąmoningai išpučiama reklamos tikslais. Ekonominio kilimo laikotarpiu žmogus, turintis „atliekamų“ pinigų, kartais jausdavosi tiesiog nesmagiai, jei jų „neinvestuodavo“, nes jam buvo nuolat kalama į galvą, kad „pinigai turi daryti pinigus“. Jei pinigai tiesiog saugiai guli, jie netenka savo vertės, todėl juos esą tiesiog būtina investuoti.

Jei yra problema, yra ir galinčių arba norinčių ją spręsti. Buvo ir tebėra daugybė konsultantų, siūlančių padėti investuoti ir taip nuimti nuo mūsų pečių tą nepakeliamą „nedirbančių pinigų“ naštą. Tačiau reikia atsiminti, kad investavimas yra tų žmonių verslas, taip jie užsidirba savo gyvenimui. Tada iš tiesų „pinigai dirba“. Tik klausimas kam. Žinomas atvejis, kai vienas bankas klientams suteikė paskolų, kad jie galėtų įsigyti to paties banko platinamų finansinių priemonių. Iš pradžių tokios „investicijos“ atrodė labai patrauklios, nes jų vertė augo. Tačiau prasidėjus finansų krizei investicijų vertė smarkiai nukrito, bet skola liko tokia, kokia buvo. Pardavę šias investicijas, nemažai klientų liko skolingi bankui.

Kad turimi pinigai atneštų kuo daugiau naudos, pravartu žinoti, ką galima su jais daryti (žr. 41 pav.).

41 pav. Pinigų „įdarbinimas“

Kaip matyti iš paveikslėlio, galimi trys būdai prasmingai panaudoti pinigus. Pirmas būdas – tai trumpalaikis jų „įdarbinimas“: perkama pigiau, o parduodama brangiau. Tai yra spekuliacija, kurio investavimu pavadinti negalima, nes žmogus dirba pats tiesiogiai. Tai, kuo žmogus prekiauja, neturi jokios reikšmės, nes žmogaus įplaukų šaltinis yra ne I – investuotojo zona, bet L – laisvo prekiautojo zona. Net ir tada, kai žmonės save laiko investuotojais, nes perka ir parduoda akcijas ar kitus vertybinius popierius, jie iš esmės nesiskiria nuo paprastų prekiautojų. Jie patys užsidirba pragyvenimui, o kai pasitraukia iš aktyvios prekybos, jų įplaukų šaltinis nutrūksta. Todėl spekuliacijos pinigai savaime nedirba. Jie greičiau yra priemonė, padedanti pinigų šeimininkui užsidirbti daugiau pinigų.

Kiti pinigų naudojimo būdai yra ilgalaikiai. Tai – kaupimas ir investavimas. Kaupimo funkcija – sukaupti tam tikrą pinigų kiekį numatytiems tikslams. Tikslai gali būti įvairūs. Kalbėdami apie asmeninių finansų sistemą ir jos funkcionavimą, išsiaiškinome, kad kiekvienam žmogui arba šeimai reikalingos tam tikras saugumo rezervas. Todėl dalis sukauptų pinigų turi patekti į šį rezervą ir „dirbti“ kaip apsauga nuo finansinių netikėtumų. Kitas kaupimo aspektas – pinigų atidėjimas ateities pirkiniams. Tai – situacija, kai išleidžiami ne visi gauti pinigai, dalis jų atidedama ateičiai. Skirtingai nuo finansinio saugumo rezervo, kuris gali būti naudojamas tik kritiniais atvejais, šios sutaupytos

sumos gali būti naudojamos didesniems pirkiniams, atostogoms ir kitiems iš anksto numatytiems dalykams. Sukaupiti pinigai taip pat gali būti naudojami ir nenumatytiems iš anksto dalykams, pavyzdžiui, nelaimingų atsitikimų, avarijų padariniams palengvinti ir pan. Dar vienas sukauptų pinigų panaudojimo būdas – papildoma pensija: per aktyvų gyvenimą uždirbtų pinigų dalis atidedama pensijai ir tada šie pinigai po truputį leidžiami taip sau užsitikrinant patogų gyvenimą pensijos metu. Kaupimo pinigai pradeda „dirbti“ po gana ilgo laiko ir jų paskirtis yra užtikrinti savo šeimnininko senatvės gerovę.

Kaupimą reikėtų suprasti kaip paprastą pinigų kaupimą sąskaitose ir indėliuose. Jeigu pinigai „įdedami“ į kokį nors turtą, siekiant apsaugoti juos nuo nuvertėjimo arba gauti naudos, tai jau nebe kaupimas, o investavimas.

Taigi, investavimas – tai pinigų „įdarbinimas“ siekiant kuo didesnės naudos. Šis pinigų naudojimo būdas yra ilgalaikis, tuo ir skiriasi nuo pinigų naudojimo spekuliacijai. Kiek investuojami pinigai „uždirba“ pinigų ir kiek prie to reikia prisidėti pačiam žmogui – kitas klausimas.

6.2. Investicijų rūšys

Norint tapti finansiškai laisvam, reikia taip „įdarbinti pinigus“ (sukurti aktyvus), kad įplaukos iš zonų V ir I (žr. 23 pav.) būtų pakankamos ir padengtų visas gyvenimo išlaidas. V ir I zonų aktyvai sukuriama investuojant.

Verta pasakyti, kad suvokti investavimą vien tik kaip pinigų įdėjimą į įvairius aktyvus yra kiek per siaura. Investavimu galėtume laikyti ne tik pinigų, bet ir kitų išteklių įdėjimą į aktyvus. Aktyvų galima ne tik nusipirkti, bet ir susikurti. Verslą galima sukurti pačiam arba nusipirkti jau veikiančią įmonę (V zona). Namą, kurį vėliau nuomositės, galima pasistatyti arba pirkti jau pastatytą (I zona). Honorarą už kūrinio autorystę galima gauti sukūrus tokį kūrinį arba nusipirkus jo autoriaus teises (A zona).

Todėl galima teigti, kad *investavimas yra idėjų, laiko, žinių ir pinigų aukojimas kuriant aktyvus*. Sąvoka „aukojimas“ parinkta todėl, kad investuojant sąmoningai atsisakoma vartojimo dabar dėl galimybės vartoti vėliau. Investuojant visuomet tikimasi, kad ateities vartojimo nauda bus didesnė (ar bent ne mažesnė) negu tas vartojimas, kurio buvo atsisakyta dabar. Kitaip sakant, investuojant viliamasi ateityje gauti ekonominės naudos. Labai svarbu atsakyti sau į klausimą: kada ir kokios ekonominės naudos norime gauti atsisaky-

dami vartoti dabar (gero ir patogaus gyvenimo)? Jei investuodami siekiame užsitikrinti saugią ir patogią ateitį, kada ši ateitis turėtų „ateiti“?

Pagal tai, kada ir kaip siekiama gauti ekonominės naudos, galima skirti trijų rūšių investicijas (žr. 42 pav.).

42 pav. Investicijų rūšys

Pinigų srauto investicijų funkcija – nuo pat investavimo pradžios kurti pinigų įplaukų srautą Q^4 . *Kapitalo investicija* – tokia investicija, kurios vertė auga tam tikrą laiką. Vėliau ši investicija yra paverčiama pinigais, ir žmogus pradeda naudoti tuos pinigus savo reikmėms. Kalbant gyvulininkystės terminais, pinigų srauto investicija gali būti prilyginta melžiamai karvei, o kapitalo investicija – penimai kiaulei.

Kiekviena investicijų rūšis atitinka skirtingas investavimo strategijas, kurias taiko žmonės siekdami finansinės laisvės. Viena strategija yra kurti aktyvus, kurie nuolat kuria pinigus. Kita strategija yra kurti aktyvus, kurių vertė ilgainiui didėja. Galima sukurti ir tokius aktyvus, kurie ne tik kuria pinigų įplaukas, bet ir jų vertė ilgainiui didėja. Kiekviena investavimo strategija turi savo ypatumų ir reikalauja tam tikrų valdymo sprendimų.

Pinigų srauto investicija („melžiama karvė“) yra valdoma stebint jos kuriamą pinigų srautą. Šios investavimo strategijos tikslas yra siekti, kad įplaukos, gautos iš investicijos („primelžtas pienas“), būtų didesnės negu išlaidos, susijusios su investicijos palaikymu („karvės šėrimas ir girdymas“). Prie išlaidų, susijusių su pinigų srauto investicija, būtina priskirti ir žmogaus mokamus mokesčius, susijusius su šia investicija bei gaunamomis įplaukomis. Pinigų srauto investicijos valdymo tikslą galima užrašyti formule:

$$Q^4 > Q^2. \quad (6.1)$$

Šis matavimas turi būti atliekamas periodiškai kas mėnesį, ketvirtį, bet ne rečiau kaip kartą per metus. Visi sprendimai yra priimami tik siekiant garantuoti didesnę pinigų įplaukų srautą negu patiriama išlaidų. Investicijos vertė šiuo atveju tarytum pasitraukia į antrą planą.

Kapitalo investicija („penima kiaulė“) yra valdoma stebint jos vertės didėjimą. Šios investicijos tikslas yra siekti, kad investicijos vertė (K) nuolat didėtų. Tokį tikslą galima užrašyti formule:

$$K_{t0} < K_{t1}; \quad (6.2)$$

čia: K_{t0} – investicijos vertė laikotarpio pradžioje;

K_{t1} – investicijos vertė laikotarpio pabaigoje.

Mišrioji investicija valdoma siekiant, kad investicija kurtų teigiamą suminių pinigų srautą ir jos vertė nuolat augtų. Tokį tikslą galima užrašyti formule:

$$(Q^4 - Q^2) + (K_{t1} - K_{t0}) > 0. \quad (6.3)$$

Mišrioji investicija kaip pinigų įplaukas kuriantis finansinis instrumentas yra panaši į pinigų srauto investiciją. Kaip finansinis instrumentas, kurio vertė auga, mišrioji investicija panaši į kapitalo investiciją. Mišrioji investicija turi ir savo specifiką, kuri aiškiai matyti iš (6.3) formulės sudedamųjų dalių. Viena jų – pinigų srautas, kita – vertės augimas. Net ir tuo atveju, jei investicijos vertė krinta, ji gali būti kompensuota teigiamu pinigų srautu. Jei investicija kurį laiką kuria neigiamą pinigų srautą, jis gali būti kompensuotas investicijos vertės augimu.

Kitas labai svarbus klausimas, susijęs su kapitalo investicijomis, yra jų terminas: kuriam laikui šios investicijos kuriamos? Mintis, kad „investuoti reikia ilgam“, yra teisinga tik tada, jeigu žinoma, kada baigiasi tas „ilgam“. Taigi, pradedant investuoti reikėtų numatyti du dalykus: apytikslę planuojamos investicijos likvidavimo *datą* ir investicijos naudojimo *tikslus*: kam numatoma išleisti gautus pinigus?

Tačiau nepakanka vien nustatyti investicijos likvidavimo datos. Juk labai keistai atrodytų žmogus, nieko nedarantis pradėjus mažėti investicijos vertei todėl, kad jis susiplanavo ją likviduoti, tarkime, po trejų metų. Todėl svarbu atsižvelgti į konkrečius *įvykius*, kai reikia reaguoti nedelsiant. Tai – tarytum „pavojaus signalas“, rodantis, kad reikia trauktis iš investavimo. Pavojaus signalai priklauso nuo investicijos rūšies: gali būti akcijų vertės, brangiųjų metalų, nekilnojamojo turto kainos kritimas. Turi būti priimamas

sprendimas: ar investicija likviduojama nedelsiant, siekiant sumažinti nuostolius, ar ji paliekama rizikuojant prarasti investuotus pinigus. Tokiu būdu būtų praktiškai realizuota 6 pav. pateikta valdymo idėja apie valdymą pagal trukdžius, kai valdymo sprendimai priimami užbėgant už akių nepageidaujamoms pasekmėms.

Prasidėjus 2008 m. finansų krizei labai daug žmonių prarado savo investuotus pinigus tik todėl, kad nieko nedarė, kai beveik visų investicijų vertė pradėjo greitai kristi. Priešingai, buvo netgi tokių, kurie, klausydami konsultantų patarimų, kad atpigusias akcijas labai palanku pirkti, prarado ne tik anksčiau investuotus, bet dar ir papildomai įneštus pinigus. Taigi šmaikšti mintis, jog pradėti investuoti gali bet kas, o laiku baigti investuoti gali tik labai kvalifikuotas investuotojas, yra labai arti tiesos.

Taigi, *mišriosios investicijos* – tokios investicijos, kurios kuria pinigų įplaukas ir tuo pat metu jų vertė auga. Šios investicijos yra pačios naudingiausios, nes jos ir kuria pinigų įplaukas, ir didėja jų vertė. Tokios investicijos pavyzdys yra nekilnojamasis turtas, kuris nuomojamas (pinigų įplaukos) ir kurio vertė ekonominio pakilimo laikotarpiu didėja. Šitokio pobūdžio investicijoms valdyti reikia daugiau dėmesio. Pirmiausia tokią investiciją reikia išanalizuoti kaip kapitalo investiciją, nes jos vertė gali ne tik augti, bet ir mažėti. Tikslinga apsispręsti, ar planuojama parduoti šią investiciją. Jei taip, kada ir kokiomis sąlygomis tą planuojama padaryti. Reikia atsižvelgti ir į visas išlaidas bei būsimus mokesčius, kuriuos reikės sumokėti pardavus.

Mišrioji investicija, kaip pinigų įplaukas kuriantis aktyvas, valdoma pagal tuos pat principus, kaip ir pinigų srauto investicija. Reikia lyginti pasirinkto laikotarpio (paprastai mėnesio) pinigų išlaidas ir pinigų įplaukas, susijusias kaip tik su šia investicija. Vienas iš mišriosios investicijos „avarinių signalų“, rodančių, kad investicijos naudingumas krinta, gali būti pinigų įplaukų mažėjimas. Todėl mišrioji investicija turi tarytum papildomą „saugiklį“, rodantį, kad investiciją reikia likviduoti. Sėkmingas mišriųjų investicijų valdymo pavyzdys būtų turimo nuomojamo nekilnojamojo turto pardavimas didžiausios jo kainos pakilimo laikotarpiu ir tokio pobūdžio turto įsigijimas, kai kainos rinkoje nukrito.

Galima daryti išvadą, kad teiginys „pinigai daro pinigus“ nėra visiškai teisingas. Teisingiau būtų teigti, kad „žmogus, naudodamas pinigus, gali užsidirbti pinigų“. Patys savaime pinigai, deja, nedirba. Arba dirba ne savo šeiminkui.

Toliau nagrinėsime visų rūšių investicijų pavyzdžius ir jų valdymo specifiką.

6.2.1. Pinigų srauto investicijos

Patrauklios yra pinigų srauto investicijos. Jomis laikomi aktyvai, kurių kuriamas įplaukų srautas yra didesnis negu išlaidų srautas (žr. 6.1 formulę). Kad turtas uždirbtų pinigų, jį reikia išlaikyti. Be to, turto uždirbamos įplaukos yra apmokestinamos. Kaip jau minėta, kalbant apie mokesčius, kartais mokesčius turi susimokėti pats žmogus (B klasės pajamos), o kitais atvejais šiuos mokesčius išskaičiuoja tas, kas išmoka pinigus (A klasės pajamos). Skiriasi ir mokesčių sumokėjimo terminai. Vienais atvejais mokesčiai sumokami iš karto, kitais po tam tikro laikotarpio, o dalis jų tik po to, kai yra pateikiama metinė pajamų deklaracija. Tačiau, nepriklausomai nuo to, kas moka mokesčius ir kada jie turi būti sumokėti, atsižvelgti į juos būtina. Priešingu atveju valdant pinigų srauto investicijas priimti sprendimai gali būti klaidingi. Todėl 6.1 formulę prasminga pertvarkyti taip:

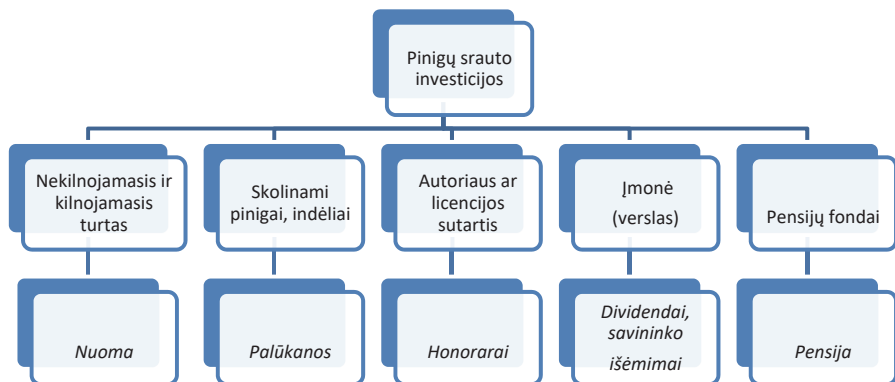
$$\Delta Q = Q^4 - (Q^2 \text{ išlaikymas} + Q^2 \text{ mokesčiai}) \quad (6.4)$$

Aiškliai matoma siekiamybė, kad investicijos suminis pinigų srautas (ΔQ) būtų teigiamas. Be to, matyti, kokie veiksniai veikia konkrečios investicijos pinigų srautą. Galima apsvarstyti kiekvieną veiksnį ir kvalifikuotai spręsti, kaip, pavyzdžiui, padidinti įplaukas, sumažinti išlaidas bei optimizuoti mokesčius.

Labai svarbu, kad tokie skaičiavimai būtų atliekami ir sprendimai priimami kiekvienai pinigų srauto investicijai *atskirai*. Tam galima panaudoti jau aptartą pinigų srautų palyginimo ataskaitą (žr. 6 lentelę). Atskirus skaičiavimus verta atlikti todėl, kad skirtingam turtui, naudojamam pinigų srauto investicijoms, reikalingos skirtingos išlaikymo išlaidos. Taip pat skirtingoms pinigų įplaukoms taikomi skirtingi mokesčiai.

Turto, kuris gali būti panaudotas pinigų srautų investicijoms kurti ir iš to turto įplaukoms gauti, pavyzdžių pateikta 43 pav.

Paprasčiausia ir plačiausiai paplitusi turto, kuris gali būti paverstas aktyvu, kuriančiu pinigų įplaukas, rūšis yra *nuomai skirtas turtas*. Nuomojamas gali būti ir nekilnojamas, ir kilnojamas turtas. Nekilnojamojo nuomojamo turto pavyzdžiai – žemė, namai, butai. Kilnojamojo nuomojamo turto pavyzdžiai – transporto priemonės, įranga, įrankiai. Įsigijus tokio turto ir jį išnuomojus, turtas pradeda teikti įplaukų. Šios pinigų įplaukos galėtų būti priskirtos prie I (investuotojo) įplaukų zonos. Nuomos veikla Lietuvoje gali būti įforminama perkant verslo liudijimą, registruojant individualią veiklą. Galima steigti personalinę įmonę arba akcinę bendrovę. Labai svarbu

43 pav. Pinigų srauto investicijos

atkreipti dėmesį, kad mokamų mokesčių dydis priklauso nuo to, koku būdu bus įformintas nuomos pajamų gavimas. Skirtingoms veiklos organizavimo formoms taikomą mokesčių dydį nagrinėjome kalbėdami apie mokesčius. Valdant pinigų srauto investicijas būtina atsižvelgti į visas išlaidas, taip pat ir į mokesčių sumas.

Indėliai bankuose, skolinami pinigai įmonėms arba privatiems asmenims teikia pinigų įplaukas palūkanų forma, nors būna atvejų, kai bankų palūkanos būna labai mažos ar net neigiamos. Šias pinigų įplaukas galima priskirti prie I (investitoriaus) įplaukų zonos. Laikant pinigus Lietuvos bankuose nereikia registruoti jokios veiklos ir už indėlius gautos palūkanos neapmokestinamos. Skolinant pinigus įmonėms, kai palūkanos ne didesnės negu rinkos kaina ir paskola suteikiama ilgesniam nei 365 dienų laikotarpiui, gautos palūkanos neapmokestinamos. Skolinant pinigus žmonėms, nuo gautų palūkanų mokamas 15 proc. gyventojų pajamų mokestis. Jei įregistruojama įmonė šiai veiklai vykdyti, pirmiausia mokesčius už veiklą susimoka įmonė (pelno ir kitus mokesčius), paskui savininkas, pasiimdamas pinigus iš įmonės, – gyventojų pajamų mokestį.

Autorinės ar licencinės sutartys teikia pinigus honorarų forma. Šios pinigų įplaukos galėtų būti priskirtos prie I (investuotojo) įplaukų zonos, jei autoriaus teisės yra nusipirktos, arba prie A (autoriaus) įplaukų zonos, kai žmogus sukuria kūrinį, kuris gali būti tiražuojamas. Pagal Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymą honoraru yra laikomas atlyginimas už autorine ar licencine sutartimi suteiktą teisę panaudoti kūrinį, atlyginimas už

suteiktas gretutines teises, taip pat atlyginimas už licencine sutartimi suteiktą teisę naudotis pramoninės nuosavybės objektu, franšize, atlyginimas už suteiktą informaciją apie gamybinę, prekybinę ar mokslinę patirtį (*know-how*). Siekiant gauti šių įplaukų, pakanka sudarytų sutarčių ir nereikia papildomai steigti įmonės ar kitaip registruoti šios veiklos.

Investuojama į įmonę (*verslą*) todėl, kad savininkas, nedirbdamas savo įmonėje, gautų iš jos pinigų. Tokia situacija galima, jei įmonės veikla yra pakankamai pelninga ir įmonėje yra pinigų, kuriuos savininkas gali pasiimti. Pinigų pasiėmimas iš įmonės priklauso nuo jos formos ir gali būti atliekamas, kai tą nusprendžia savininkas (individuali įmonė) arba vieną kartą per metus paskiriant dividendus (akcinė bendrovė). Suprantama, kad gaunamos iš įmonės sumos yra apmokestinamos priklausomai nuo įmonės rūšies. Šios pinigų įplaukos priskirtinos prie V (verslininko) įplaukų zonos.⁴⁴

Investicijos į *pensijų fondus* turi ne tik investavimo, bet ir kaupimo požymių, nes pensijų fonduose pinigai kaupiami gana ilgą laiką ir pinigų įplaukų pradeda gauti tik tada, kai ateina sutartyje numatytas laikas. Atkreiptinas dėmesys, kad pinigų iš pensijų fondo žmogus gali gauti ne tada, kai sulaukia oficialaus pensinio amžiaus, o tada, kai jis nusprendžia, kad nori gauti pensiją. Netgi galimas variantas, kad pensijų fondai pradės teikti pinigų srautą iškart. Pavyzdžiui, norint gauti 1000 Eur „pensiją“, tarkime, po metų nuo investavimo pradžios, ir gauti ją 50 metų (darant prielaidą, kad investicijos grąža bus 3 proc., o įmokos mokestis 2 proc.), vienkartinė įmoka būtų apie 310 000 Eur.⁴⁵ Įmokų suma per 50 metų sudarytų 600 000 Eur. Todėl gavus daug pinigų (išlošus loterijoje, gavus palikimą, sėkmingai daug uždirbus) galbūt kartais verta dalį jų skirti savo asmeninei pensijai sukurti.

Kai kalbama apie pinigų srautų investicijas, jų vertė tarytum atsitraukia į antrą planą, o visas dėmesys sutelkiamas į tai, kad pinigų įplaukos viršytų išlaidas. Jei skirtumas teigiamas, laikoma, kad investicija yra naudinga.

Pinigų srauto investicijos, kaip ir bet kurios kitos, gali būti kurios nau-
dojantis savo arba skolintais pinigais. Jei pinigų srauto investicijai naudojami skolinti pinigai, į tai būtina atsižvelgti skaičiuojant investicijos naudingumą. Tai atliekama prie pinigų išlaidų, susijusių su investicijos tvarkymu ir mokes-

⁴⁴ W. E. Buffettas – sėkmingiausias šios zonos atstovas – verslininkas, investuotojas, filantropas, vienas turtingiausių planetos žmonių, didelės sėkmės pasiekusios kompanijos Berkshire Hathaway pagrindinis akcininkas bei valdytojas.

⁴⁵ Skaičiavimai atlikti naudojantis: <http://www.seb.lt/pow/wcp/seb.lt.asp> nurodant taupymo tikslą – pensijai, o sumos atsiėmimą – periodinėmis išmokomis (likusios lėšos toliau investuojamos).

čiais, papildomai pridedant skolos grąžinimo ir palūkanų išlaidas. Tada investicijų suminio pinigų srauto formulė atrodo taip:

$$\Delta Q = Q^4 - (Q^2 \text{išlaikymas} + Q^2 \text{mokesčiai} + Q^2 \text{skolos grąžinimas} + Q^2 \text{palūkanos}) \quad (6.5)$$

Skaiciavimai turi būti atliekami atskirai kiekvienai investicijai, kuriai yra paimta paskola. Formulėje į atskirus veiksnius išskirtas skolos grąžinimas ir palūkanų mokėjimas. Taip padaryta todėl, kad šie dydžiai yra valdomi skirtingai ir priklauso nuo skirtingų veiksnių. Skolą galima grąžinti greičiau arba kiek lėčiau. Tą lemia skolos sutarties terminas. Jei veikla sėkminga, skolą galima grąžinti ir greičiau, taip padidinant vėlesnį suminį pinigų srautą. Palūkanų sumos tiesiogiai nėra valdomos, nes jos priklauso nuo sutarties sąlygų ir, jei skola paimta taikant kintamąsias palūkanas, nuo ekonominės situacijos.

Tačiau vien tik čia aptartų skaičiavimų nepakanka, kai norima palyginti kelias investicijas ir nuspręsti, kuri jų yra naudingesnė. Kad pinigų srauto investicijas galima būtų palyginti tarpusavyje, reikia nustatyti jų efektyvumą, arba grąžą.

Prieš investuojant arba jau investavus beveik visuomet kankina klausimas, ar buvo pasirinkta pati geriausia investicija, duosianti didžiausią galimą naudą.

Kaip išsirinkti iš visų investicijų pačią geriausią? Teoriškai geriausia yra saugi ir duodanti didžiausią ekonominę naudą investicija. Įvertinti *ekonominę investicijos naudą* nėra labai sunku.

Pasvarstykite:

Turite dvi galimybes investuoti. Viena investicija kainuoja 1000 Eur ir duoda grynąjį mėnesio rezultatą + 3 Eur. Kita kainuoja 3000 Eur ir duoda grynąjį metų rezultatą + 60 Eur.

Kurią investiciją ir kodėl pasirinksite?

Kuriant ir valdant pinigų srauto investicijas, jų vertė pasitraukia į antrą planą, nes dėmesys sutelkiamas į tai, kad pinigų įplaukos viršytų išlaidas. Jei skirtumas teigiamas, jau laikoma, kad investicija yra naudinga. Tačiau toks požiūris į pinigų srauto investicijas yra vienpusis. Vertinant vien tik įplaukas ir išlaidas, užmiršamas labai svarbus investavimo aspektas – investicijos

naudingumas. Tik žinant skirtingų investicijų naudingumą, jas galima palyginti tarpusavyje ir taip pagrįstai nuspręsti, kuri yra naudingesnė.

Egzistuoja daug galimų variantų, kaip apskaičiuojama investicijos grąža. Iš visos gausos mes aptarsime du paprastus, todėl lengvai suvokiamus pinigų srauto investicijų grąžos rodiklius, kurie mums leistų palyginti šias investicijas rezultatyvumo požiūriu. Klasikinė finansinio rezultatyvumo samprata numato, kad investavimo efektyvumas nustatomas lyginant investuotą sumą su jos kuriamu rezultatu. Pinigų srautų investicijų atveju rezultatas (grynasis pinigų srautas ΔQ – taip, kaip jis apskaičiuojamas čia aptartose formulėse) lyginamas su investuota suma (įsigijimo kaina). Tokiu būdu investavimo efektyvumas (investicijų grąža) bus apskaičiuojama pagal formulę:

$$IG = \Delta Q / IK \times 100 \quad (6.6)$$

čia: IG – investicijos grąža;

ΔQ – grynasis pinigų srautas, kurį kuria pinigų srauto investicija;

IK – pinigų srauto investicijos įsigijimo kaina.

Atkreiptinas dėmesys, kad investuota suma nustatoma atsižvelgiant į visą sumokėtą, arba mokėtiną sumą už investiciją. Kitaip sakant, jei investuojant į aktyvus naudojamosi paskolomis, nustatant investicijos įsigijimo kainą turi būti atsižvelgta ir į palūkanų sumą, kuri bus sumokėta už skolintus pinigus, kaip tai parodyta 5.1 formulėje.

Investicijos grąžos rodiklio ekonominė prasmė ta, kad jis parodo, kiek centų grynojo pinigų srauto sukuria vienas euras, investuotas į konkretų turtą. Taip apskaičiavus skirtingų pinigų srautų investicijų grąžą galima palyginti, kuri iš jų yra efektyvesnė. Toks palyginimas suteikia galimybę pasirinkti efektyviausią (investicijos grąžos požiūriu) investiciją. Mūsų atveju naudingesnė yra pirmoji investicija (per metus vienas investuotas euras uždirba 3,6⁴⁶ cento – 3,6 proc. metinė grąža). Antroji investicija nėra tokia naudinga (per metus vienas investuotas euras uždirba 2⁴⁷ centus – 2 proc. metinė grąža), nors ir teikia didesnę pinigų įplaukų sumą. Grąžos rodiklis parodo, kad geriau pasirinkti tris investicijas po 1000 Eur negu vieną 3000 Eur investiciją.

Kitas investicijos efektyvumą apibūdinantis rodiklis – investicijos atsipirkimo laikas, t. y. per kiek laiko investicijos kuriamas pinigų srautas padengs pinigų sumą, investuotą įsigyjant investiciją. Tokiam apskaičiavimui naudojama formulė:

---

⁴⁶ $(3 \times 12) / 1000$.

⁴⁷ $60 / 3000$.

$$AL = IK / \Delta Q \quad (6.7)$$

čia: AL – investicijos atsipirkimo laikas;
 ΔQ – grynasis pinigų srautas, kurį kuria pinigų srauto investicija;
 IK – pinigų srauto investicijos įsigijimo kaina.

Investicijos atsipirkimo laikas parodo, per kiek metų sumokėtą sumą padengs grynasis įplaukų srautas ir jau vėliau investicija pradės duoti gryną ekonominę naudą investuotojui. Mūsų atveju pirmoji investicija uždirbs tiek pat, kiek buvo investuota per 2,7 metus, antroji – per 5 metus.

Taigi, pinigų srauto investicijos valdomos atsižvelgiant į palyginti nesunkiai suvokiamą dydį – pinigų srautą, kurį kuria kiekviena investicija. Kapitalo investicijos valdymas yra sudėtingesnis.

6.2.2. Kapitalo investicijos

Kapitalo investicijos, palyginti su pinigų srauto investicijomis, sukuriamos kur kas lengviau. Tačiau valdyti tokio pobūdžio investicijas gerokai sunkiau negu pinigų srauto investicijas. Taip yra todėl, kad kapitalo investicijų valdymo sprendimai priimami remiantis ne tik jau įvykusiais faktais, bet ir ateities prognozėmis.

Pati kapitalo investicijų idėja yra nesudėtinga ir išreikšta 6.2 formule. Ji parodo, kad kapitalo investicija laikoma sėkminga tada, kai jos vertė, lyginant su investuota pinigų suma, didėja.

Kalbant apie kapitalo investicijas ypač svarbu suvokti, kad investicijų vertės augimas nėra galutinis tikslas. Tikrasis tikslas yra *padidėjus kapitalo investicijos vertei šią investiciją vėl paversti pinigais*. Priešingu atveju kapitalo investicija būtų beprasmė. Todėl, kaip jau minėta, teiginys „investuoti reikia ilgam“ vertintinas labai atsargiai, nes „ilgam“ nereiškia „visam laikui“. Prieš kuriant kapitalo investiciją, reikia numatyti, kada, kaip ji bus likviduojama ir kokios numatomos šio likvidavimo pasekmės.

Turto rūšių, kuris gali būti panaudotas kapitalo investicijoms kurti, pavyzdžių pateikta 44 pav.

44 pav. Kapitalo investicijos

Ketinant sukurti *kapitalo investiciją* ir investuojant į įmonių *akcijas* (jas perkant ar kuriant savo įmonę), investavimo siekis būtų akcijas parduoti po tam tikro laiko, kai pakyla akcijų vertė. Skirtingai nuo spekuliacinio akcijomis, šiuo atveju įmonė sukuriama ar įsigyjama tikintis jos vertės kilimo pakankamai ilgą laiką.⁴⁸

Vertybinių popierių, kaip ilgalaikės kapitalo investicijos, pavyzdžiai gali būti ilgalaikiai vyriausybės vertybiniai popieriai, įvairios obligacijos. Šie vertybiniai popieriai įsigijami turint tikslą juos išlaikyti iki jų išpirkimo termino, nors juos galima parduoti bet kuriuo metu.⁴⁹ Deja, turime ir nemalonių pavyzdžių, kai įmonės neišperka savo išleistų obligacijų.⁵⁰

Nekilnojamoji turtas, kaip ilgalaikė kapitalo investicija, yra įsigijamas tikintis po ilgesnio laiko jį pelningai parduoti.⁵¹ Šiuo atveju įsigyjant nekilnojamojo turto turėtų būti būti atkreipiamas dėmesys į ilgalaikes tendencijas, galinčias paveikti turto vertę.

Brangieji metalai gali vaidinti dvejopą vaidmenį: būti ir kapitalo investicijų objektas, ir priemonė apsaugoti nuo pinigų nuvertėjimo. Jei brangieji metalai perkami siekiant sukurti kapitalo investiciją, reikėtų gana tiksliai žinoti, koku būdu galima juos parduoti ir su kokiomis išlaidomis šis pardavimas yra susijęs. Nemaža dalis bankų, prekiaujančių investiciniu auksu, jį superka tik tada, jei šis auksas buvo ne tik iš jų pirktas, bet ir saugotas tų bankų saugyklose. O tai paprastai susiję su papildomomis išlaidomis. Jei auksas ar brangenybės skirtos finansinio saugumo rezervui, brangenybių pardavimo

⁴⁸ 2010 m. *Thermo Fisher Scientific* nupirko 100 proc. *Fermento* akcijų iš 2007 m. į įmonę investavusio privataus kapitalo fondo *Summit Partners* ir kitų akcininkų – esamų ir buvusių *Fermento* darbuotojų. *Fermento* istorija prasidėjo 1975 m., kai Vilniaus taikomosios enzimologijos mokslinių tyrimų institute buvo įkurta genetikos tyrimų laboratorija. Apie susitarimą dėl sandorio *Verslo žinios* paskelbė gegužę. Amerikiečiai už pirkinį preliminariai planavo sumokėti 260 mln. JAV dolerių. Tai vienas didžiausių kada nors Lietuvoje vykusių įmonių pardavimo sandorių. Jis patenka į didžiausiųjų sandorių dešimtuką ir jame užima penktą vietą. Didesnė kaina mokėta tik už strategines energetikos ir telekomunikacijų bendroves.

⁴⁹ Labai sėkmingas tokio pobūdžio investicijų pavyzdys yra banko Snoras euro obligacijų pirkimas 2009 m. balandžio pradžioje po 590 Eur už vieną 1000 eurų nominaliosios vertės obligaciją, duodančią 7 proc. metinių palūkanų. Šių obligacijų išpirkimo terminas buvo 2010 m. gegužė. Kadangi viena obligacija buvo išpirkta už 1000 Eur ir dar du kartus buvo išmokėtos palūkanos po 70 Eur, todėl per daugiau nei metus investuota suma beveik padvigubėjo!

⁵⁰ Didžiausia Baltijos šalyse žemės ūkio bendrovė *Agrowill Group* 2009 m. paskelbė atidedanti 2,275 mln. Lt vertės neviešosios obligacijų emisijos išpirkimą ir teigia su investuotojais individualiai derinanti išpirkimo atidėjimo terminus ir kitas sąlygas.

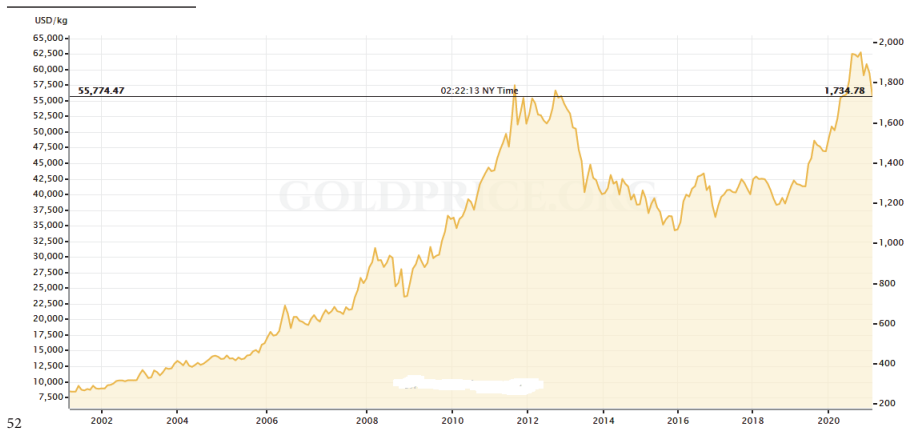
⁵¹ Manhatano salą 1609 m. olandas Piteris Minuotas išmainė į prekes, kurių vertė buvo 24 JAV doleriai. Po 350 metų ji buvo vertinama 40 mlrd. JAV dolerių.

klausimas nėra toks svarbus, bet ir šiuo atveju verta bent apytiksliai žinoti, kaip šias brangenybes galima parduoti. Tokio investavimo pavyzdys gali būti aukso kainos kilimas.⁵²

Meno kūriniai yra savita kapitalo investicija, tai nėra plataus vartojimo prekės, investuotojui reikia išmanyti meną. Kartais nuspėti konkretaus kūrinio vertės kitimą yra tikrai sunku. Žinoma, kai kurių kūrinių pardavimo kainos tikrai išpūdingos.⁵³ Vynų kolekcijos taip pat galėtų būti prilygintos meno kūriniais ir būti kapitalo investicija.⁵⁴

Investiciniai fondai yra įvairių vertybinių popierių (skirtingų įmonių akcijų, obligacijų ir pan.) rinkinys. Skirtingi vertybiniai popieriai į vieną fondą jungiami siekiant išskaidyti riziką, jeigu kurių nors konkrečių įmonių akcijų vertė nukristų. Prekiaujama vadinamaisiais fondų vienetais, kurių vertė priklauso nuo sudedamųjų fondo dalių pelningumo: kyla arba krinta. Fondų vienetų vertė keičiasi palyginti lėtai ir priklauso nuo bendrų tendencijų. Todėl investavus į investicinius fondus ir pamačius neigiamas tendencijas galima suskubti šių fondų vienetus parduoti ir išvengti didelių nuostolių.

Fondų fondai – dar sudėtingesnis reiškinys nei investiciniai fondai, nes dirba nebe su tikrais vertybiniais popieriais, o dažniausiai su investicinių fondų vienetais. Todėl sunku nuspėti, kokie realaus pasaulio reiškiniai veikia fondų fondų vienetų vertės kitimą.

⁵³ P. Picasso paveikslas *Nu Jaune* (liet. *Geltonas nuogumas*) Sotbio aukcione Niujorke parduotas už 13,7 mln. dolerių. <http://www.sekunde.lt/content.php?p=read&tid=23826>.

⁵⁴ 2001 m. Sotbio aukcione buvo pateikti parduoti Masandros kolekcijos vynai. Aukciono sensacija tapo seniausias kolekcijos vynas – 1775 m. derliaus *Cheres de la Frontera*. Butelis šio vyno parduotas už 52 000 dolerių – iki šiol tai pati didžiausia kaina, sumokėta už Masandros kolekcijos vyną. <http://m.lrytas.lt/-12427075001242380991-p2-legendinis-krymo-vynas.htm>.

Išvestinės finansinės priemonės dažniau naudojamos siekiant apsidrausti nuo finansinės rizikos arba finansinių spekuliacijų. Šios priemonės yra labai įvairios, jų vertė gali priklausyti nuo daugelio veiksnių. 2008 m. finansų krizė ir prasidėjo nuo nekontroliuojamo ir staigaus antrinių būsto paskolų fondų vertės kritimo. Šie fondai atsirado tada, kai paskolų būstui įsigyti pagrindu išleisti vertybiniai popieriai buvo parduodami rinkoje kaip „normalūs“ vertybiniai popieriai. Kai kurie specialistai tokio pobūdžio išvestinius vertybinius popierius dar gerokai iki finansinės krizės pavadino masinio naikinimo ginklais.⁵⁵ Tačiau reikia paminėti, kad spekuliuodami įvairiomis išvestinėmis finansinėmis priemonėmis kai kurie žmonės sugebėjo užsidirbti tikrai daug pinigų.

Alternatyvusis turtas – įvairios investicinės priemonės, kurių tiesiog turtu negalima pavadinti, nes jis neturi nei materialaus, nei kokio kito pagrindo, veikiau yra tam tikros žmonių grupės susitarimas. Geriausiai žinoma tokio turto rūšis – kriptovaliutos. Šios priemonės buvo sukurtos pirmiausia kaip alternatyvi atsiskaitymo priemonė, kad nereikėtų naudotis bankų paslaugomis ir būtų galima išlaikyti visišką anonimiškumą. Tai nėra pinigai pagal savo klasikinę sampratą, nors pavadinime ir yra žodis – *valiuta*. Tai tiesiog žmonių, turinčių šio riboto turto ir juo prekiaujančių, tarpusavio susitarimas, kiek tuo metu kainuoja kriptovaliutos vienetas. Todėl dėl pasiūlos ir paklausos balanso kriptovaliutų kaina gali labai svyruoti. Iš bene geriausiai žinomų kriptovaliutų – bitkoino kainos svyravimai yra milžiniški.⁵⁶ Iš šio alternatyvaus turto galima ir labai gerai uždirbti, tačiau galima ir labai daug pralošti, todėl investuoti į šį turtą nevertėtų naudojant anksčiau minėto rezervo rizikingoms investicijoms pinigais.

Sukūrus kapitalo investiciją, susiduriama su labai svarbiu jos valdymo klausimu. Pagrindinis klausimas – ar investicija pasiteisina. Suprantama, sužinoti, ar kapitalo investicija pasiteisino, galima tik ją pardavus ir palyginus įdėtus pinigus su gautais pinigais. Tačiau, vien siekiant tai sužinoti, investi-

⁵⁵ „In our view, however, derivatives are financial weapons of mass destruction, carrying dangers that, while now latent, are potentially lethal.“ Warren E. Buffett. February 21, 2003 (2002 Chairman’s Letter – BERKSHIRE HATHAWAY INC), <http://www.wescofinancial.com/cm2002.pdf>.

cijos nepardavinėjamos. Todėl tenka pasitenkinti vertinimu, kai investuota pinigų suma yra lyginama su *hipotetine* suma, kurią galbūt būtų galima gauti, jei investicija būtų parduota. Todėl formulę 6.2, išreiškiančią esminę kapitalo investicijos idėją, iš tiesų reikėtų užrašyti taip:

$$K_{\text{pradinė}} < K_{\text{rinkos}} \quad (6.8)$$

čia: $K_{\text{pradinė}}$ – investuota pinigų suma;

K_{rinkos} – investicijos rinkos vertė vertinimo momentu.

Kalbant apie kapitalo investicijas, ypač svarbu suvokti, kad investicijos rinkos vertė nėra ta pinigų suma, kurią žmogus realiai turi rankose. Tai yra pinigų suma, kurią jis gali gauti, jei investiciją parduotų.

Antras dalykas, į kurį būtina atsižvelgti, yra tai, kad dažniausiai kapitalo investicijų palaikymas kainuoja („kiaulę reikia šerti“). Investicijų palaikymo išlaidų pavyzdžiai yra turto eksploatavimo išlaidos, įvairūs komisiniai, tvarkymo, operacijų, turto mokesčiai ir kt. Į šias išlaidas taip pat reikia atsižvelgti vertinant, ar investicija atitinka keliamus tikslus. Kapitalo investicijoms, kurioms palaikyti reikalingos išlaidos, aukščiau pateikta formulė turėtų būti patikslinta ir atrodytų:

$$K_{\text{pradinė}} < K_{\text{rinkos}} - Q^2_{\text{palaikymo}} \quad (6.9)$$

čia: $Q^2_{\text{palaikymo}}$ – investicijos palaikymo išlaidos.

Praktikoje šis komponentas ($Q^2_{\text{palaikymo}}$) dažnai ignoruojamas, todėl dažnai kapitalo investicijų naudingumas vertinamas pernelyg optimistiškai.

Kapitalo, kaip ir pinigų srauto, investicijos gali būti kuriamos naudojant savus arba skolintus pinigus. Tais atvejais, kai investicijai naudojami skolinti pinigai, vertinant kapitalo investicijos vertės kitimą būtina atsižvelgti ir į išlaidas, susijusias su paskola, t. y. į sumokėtas palūkanas. Tuomet ankstesnė formulė atrodytų taip:

$$K_{\text{pradinė}} < K_{\text{rinkos}} - Q^2_{\text{palaikymo}} - Q^6_{\text{palūkanos}} \quad (6.10)$$

Nors kapitalo investicijos vertės augimas yra svarbus dalykas, išaugusi vertė nėra galutinis investavimo tikslas. Tai, kad kapitalo investicijos vertė didėja („auga kiaulė“), yra gerai, bet pagrindinis klausimas, kurį reikia spręsti taikant šią investavimo strategiją, – kada ir kaip pradėti naudotis investicijos nauda. Kad investicija virstų pinigais, ją paprastai reikia likviduoti („paskersti kiaulę“). Tada gautą pinigų sumą galima panaudoti taip, kaip numatyta. Labai svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad skaičiuojant gaunamą iš investicijų sumą

būtina atsižvelgti dar ir į mokesčius, kuriuos privalu sumokėti (žr. 4.5 poskyrį „Mokesčiai“). Tik tada, kai gauta pinigų suma atėmus visus privalomus mokesčius yra didesnė negu pradinė investuota suma, galima teigti, kad investicija buvo pelninga. Todėl galima papildyti jau aptartas formules ir galutinį kapitalo investicijų tikslą išreikšti taip:

$$K_{\text{pradinė}} < K_{\text{rinkos}} - Q^2_{\text{palaikymo}} - Q^2_{\text{mokesčiai}} \quad (6.11)$$

čia: $Q^2_{\text{palaikymo}}$ – išlaidos investicijoms palaikyti *per visą investavimo laikotarpį*;

$Q^2_{\text{mokesčiai}}$ – mokesčių suma pardavus investiciją.

Tik tuomet, kai kuriant kapitalo investiciją atsižvelgiama į visus veiksnius (ypač mokesčius), galima teigti, kad investicijos vertė nustatoma teisingai ir priimami teisingi sprendimai.

Teisingai nustačius investicijos dabartinę vertę, galima apskaičiuoti galimą gauti naudą, jei kapitalo investicija būtų parduota:

$$\Delta K = K_{\text{pradinė}} - (K_{\text{rinkos}} - Q^2_{\text{palaikymo}} - Q^2_{\text{mokesčiai}})^{57} \quad (6.12)$$

čia: ΔK – kapitalo investicijos nauda, galima gauti pardavus investiciją.

Jei galima kapitalo investicijos nauda yra teigiamas dydis, tai reiškia, kad pardavus investiciją po to, kai bus sumokėti visi priklausantys mokesčiai, būtų gauta didesnė pinigų suma, negu buvo investuota. Jei gaunama neigiama ΔK reikšmė, tai reiškia, kad investicija jau pasidarė nuostolinga, todėl reikia spręsti, ar tokią investiciją verta laikyti toliau, ar ją geriau parduoti taip apsidraudžiant nuo galimų didesnių nuostolių.

Čia pateikti skaičiavimai yra gana sudėtingi ir reikalaujantys laiko ir pastangų. Todėl juos rekomenduotina atlikti kas pusmetį arba kas metus. Norintiems nuolat stebėti kapitalo investicijų vertės kitimą galima rekomenduoti stebėti *kiekvienos kapitalo investicijos* vertės kitimą per pasirinktą santykinai trumpą (mėnesį, ketvirtį, pusmetį) laikotarpį. Šis kriterijus gali būti užrašytas formule:

$$K_{\text{rinkos } t0} < K_{\text{rinkos } t1} \quad (6.13)$$

čia: $K_{\text{rinkos } t0}$ – investicijos rinkos vertė laikotarpio pradžioje;

$K_{\text{rinkos } t1}$ – investicijos rinkos vertė laikotarpio pabaigoje.

Pastebėjus, kad per laikotarpį investicijos rinkos vertė nukrito, reikėtų atlikti papildomus išsamesnius skaičiavimus. Jei papildomi skaičiavimai rodo,

⁵⁷ Jei kapitalo investicijai buvo panaudota skola, dar būtina atimti Q^6 palūkanos (žr. 6.10 formulę).

kad kapitalo investicija, nors jos vertė ir krito, yra vis dar potencialiai naudinga, tuomet pakanka tik atidžiau stebėti, kaip keičiasi situacija. Tačiau jei kapitalo investicijos rinkos vertė krinta keletą laikotarpių iš eilės, tai gali būti signalas, kad pasikeitė ekonomikos tendencijos ir šias investicijas reikia parduoti. Labai geras pavyzdys yra nekilnojamojo turto kainų burbulo sprogdimas 2008 m. Lietuvoje, lyginant su Estija ir Latvija, nekilnojamojo turto kainos kristi pradėjo pusmečiu vėliau. Todėl investavę į nekilnojamąjį turtą Lietuvoje asmenys turėjo porą mėnesių papildomo laiko likviduoti šias investicijas ir nepatirti didelių nuostolių. Tie, kas uždelsė ar norėjo gauti tiek, kiek būtų gavę, jei būtų pardavę didžiausios kainos laiku, mažų mažiausiai užšaldė savo pinigus ilgam laikui.

Labai svarbus dalykas, į kurį būtina atsižvelgti valdant kapitalo investicijas, yra tas, kad visi čia nurodyti skaičiavimai ir su jais susiję sprendimai turi būti atliekami *kiekvienai kapitalo investicijų rūšiai*, o kartais net ir kiekvienai investicijai atskirai. Tik taip galima pastebėti tendencijas ir sugebėti naudingai investuoti bei gauti pelno.

Tačiau, kaip ir pinigų srauto investicijų atveju, vien tik čia aptartų skaičiavimų nepakanka, kai norima palyginti kelias kapitalo investicijas ir nuspręsti, kuri jų yra naudingesnė.

Pasvarstykite:

Turite dvi galimybes investuoti į panašų turtą trejiems metams. Pirmoji investicija kainuoja 2000 Eur ir ją po trejų metų tikimasi parduoti už 2420 Eur. Antroji investicija kainuoja 1500 Eur ir ją parduoti tikimasi už 1770 Eur. Pirmosios investicijos vertės padidėjimas ją pardavus apmokestinamas 15 proc. gyventojų pajamų mokesčiu.

Kurią investiciją ir kodėl pasirinksite?

Kad kapitalo investicijas galima būtų palyginti tarpusavyje, reikia nustatyti jų efektyvumą, arba grąžą. Tačiau kalbant apie kapitalo investicijų efektyvumą pirmiausia reikia atkreipti dėmesį į vieną esminį šių investicijų skirtumą nuo pinigų srauto investicijų. Neatkreipus dėmesio į šį skirtumą, investuojant galima padaryti lemtingų klaidų. Reikalas tas, kad pinigų srauto investicija

nuo pat jos sukūrimo pradžios kuria teigiamą pinigų srautą Q^4 . Kitaip sakant, jos ekonominė nauda yra realizuojama nedelsiant. O kapitalo investicijos vertės augimas neatliekant papildomų, jau anksčiau aptartų veiksmų pinigais nepavirsta. Kitaip tariant, kad kapitalo investicijos kainos padidėjimas taptų pinigais, tokią investiciją reikia parduoti. Todėl, kol kapitalo investicija nėra parduota, visi skaičiuojamieji efektyvumo rodikliai yra tik *potenciali galimybė*, o ne realiai įvykęs faktas. Tad visi kapitalo investicijos efektyvumo rodikliai, apie kuriuos kalbėsime, išreiškia ne realizuotą, bet *potencialią* ekonominę naudą, arba *galimą (numatomą) investicijos grąžą*, jei investicija bus parduota esant sąlygoms, kurios buvo grąžos skaičiavimo momentu.

Kapitalo investicijoms, skirtingai nuo pinigų srauto investicijų, skaičiuotinas tik vienas rodiklis, atspindintis investicijos efektyvumą, – kapitalo investicijos grąža. Atsipirkimo laikotarpis šioms investicijoms neskaičiuojamas, nes kapitalo investicijos atveju šis rodiklis neturi ekonominės prasmės.

Kaip jau minėta, klasikinė finansinio rezultatyvumo samprata numato, kad investavimo efektyvumas apskaičiuojamas lyginant investuotą sumą su jos kuriamu rezultatu. Kapitalo investicijų atveju rezultatas (kapitalo investicijos nauda, kurią būtų galima gauti pardavus investiciją – ΔK , kaip ji apskaičiuota 6.12 formulėje) lyginamas su investuota pradine suma (įsigijimo kaina). Tokiu būdu investavimo efektyvumas (investicijų grąža) bus apskaičiuojamas pagal formulę:

$$IG = \Delta K / IK \times 100 / T \quad (6.14)$$

čia: IG – metinė investicijos grąža;

ΔK – grynasis pinigų srautas, kurį būtų galima gauti pardavus kapitalo investiciją;

IK – kapitalo investicijos įsigijimo kaina;

T – laikas metais, kiek buvo išlaikyta kapitalo investicija.

Atkreiptinas dėmesys, kad šioje formulėje, priešingai negu skaičiuojant pinigų srauto investiciją, atsiranda metų skaičius, kuris parodo laiko tarpą – kiek metų investicija buvo išlaikyta nuo jos įsigijimo iki pardavimo (realaus arba menamo). Toks metų skaičiaus naudojimas formulėje leidžia apskaičiuoti *metinę* potencialią kapitalo investicijos grąžą.

Skaičiuojant kapitalo investicijų grąžą, daroma prielaida, kad investicijos vertė padidės tikrai tiek, kiek planuojama. Kitaip sakant, daroma prielaida, kad investicija yra saugi ir garantuota. Tik esant šioms prielaidoms galima atlikti skaičiavimus. Mūsų atveju pirmosios investicijos galima grąža išreiškia-

ma kaip 5,95 cento⁵⁸ vienam investicijos eurui per metus (5,95 proc. metinė grąža), o antrosios nauda – 6⁵⁹ centai per metus (6 proc. metinė grąža).

Perskaičius kapitalo investicijos potencialią grąžą vieniems metams atsiranda galimybė tarpusavyje palyginti skirtingas kapitalo investicijas ir priimti labiau pagrįstus sprendimus.

Vertinant kapitalo investicijas, labai svarbus jų saugumo klausimas. Tai tiesiogiai susiję su planų ir prognozių patikimumu. Gali susidaryti įspūdis, kad pinigų srauto investicijos yra saugesnės negu kapitalo investicijos. Norint išsamiau išnagrinėti investicijų saugumo klausimą reikia atskirti du dalykus.

Pirma, *rizika prarasti investiciją*. Apie tai jau kalbėjome aptardami investavimo rizikingumą. Investicijų pelningumo ir rizikos jas prarasti ryšys parodytas 14 pav. Tikėtina, pelningiausios investicijos dažnai yra ir rizikingiausios jų praradimo galimybės požiūriu. Tai vienodai taikytina ir pinigų srautų, ir kapitalo investicijoms.

Kitas dalykas, į kurį reikia atsižvelgti valdant investiciją, – rizika, kad *investicija bus mažiau pelninga*, negu buvo planuota. Pinigų srauto investicijos atveju tai reikštų, kad investicijos teikiamas suminis pinigų srautas nėra toks, koks buvo planuotas. Taip gali atsitikti dėl dviejų priežasčių: mažesnių, nei tikėtasi, pinigų įplaukų arba didesnių, negu numatyta, pinigų išlaidų. Susiklosčius nepalankiai situacijai, gali atsitikti taip, kad pinigų srauto investicija gali tapti nuostolinga ir, užuot palengvinusi savo šeiminingo gyvenimą, jį gali apsunkinti. Ypač tai pasakytina apie investicijas, kurioms įsigyti pasiimtos paskolos taikant kintamąsias palūkanas.

Mąstant apie kapitalo investicijas, skaičiuojama galima grąža. Net jei prognozės pasitvirtina, lieka rizika, kad vėliau situacija gali pasikeisti, ir kapitalo investicija galiausiai atneš nuostolį. Vargu bau galima numatyti, kaip „elgsis“ investicijos investuojant ilgam laikui (dešimčiai–dvidešimčiai metų). Šiuo metu nėra jokių patikimų metodų, leidžiančių prognozuoti ekonomikos tendencijas tokį ilgą laiką.

Deja, nėra ir būdų kiekybiškai įvertinti investicijų riziką. Tenkinamasi tik kokybiniu apibūdinimu: nustatoma, kuri investicija yra mažai rizikinga, kuri rizikingesnė arba labai rizikinga. Todėl, esant vienodam investicijų pelningumui, visuomet saugiau rinktis nerizikingiausią investiciją.

Kitas momentas, į kurį būtina atkreipti dėmesį, yra pinigų srauto ir kapitalo investicijų grąžos palyginimas. Nors šie rodikliai apskaičiuojami pagal tą

⁵⁸ $\{[(2420 - 2000) - ((2420 - 2000) \times 0,15)] / 2000\} / 3$.

⁵⁹ $[(1770 - 1500) / 1500] / 3$.

pačią metodiką, jų ekonominė prasmė iš esmės skiriasi. Pinigų srauto investicijos atveju lyginama jau *gauta* pinigų suma. Kapitalo investicijos efektyvumo skaičiavimo atveju lyginama dar *ne gauta* pinigų suma, o tik ta, kurią *būtų galima gauti* pardavus investiciją už tą rinkos kainą, kuri galioja pardavimo dieną. Todėl, jei šiuos rodiklius tiriamo ekonominiu aspektu, matyti, kad jie yra iš esmės nepalyginami. Be to, vienais metais apskaičiuota kapitalo investicijos potenciali grąža po kiek laiko gali smarkiai nukristi sumažėjus turto, į kurį buvo investuoti pinigai, rinkos kainai.

6.2.3. Mišriosios investicijos

Mišriųjų investicijų (kai investicija ne tik kuria pinigų srautą, bet dar ir jos vertė kyla) valdymas, palyginti su jau aptartosiomis, yra komplikuočiau, nes šiuo atveju reikia atsižvelgti į du aspektus, lemiančius investicijos naudingumą. Tai pinigų srautas ir investicijos vertės kitimas. Performulavę 6.3 formulę ir atsižvelgę į čia išnagrinėtus klausimus, turime tokią mišrios investicijos naudingumo išraišką:

$$N = \Sigma \Delta Q + \Delta K \quad (6.15)$$

čia: N – mišrios investicijos teikiama nauda.

Pirmasis 6.15 formulės dėmuo išreiškia mišrios investicijos naudingumą kuriant pinigų srautą. Šiam dėmeniui nustatyti taikomos pinigų srauto investicijų vertinimo taisyklės. Atkreiptinas dėmesys, kad šiuo atveju kalbama apie pinigų srautą per investicijos egzistavimo laikotarpį, todėl prieš vienus metų ΔQ parašytas Σ ženklas, pažymintis tą faktą, kad sumuojami kiekvienų investicijos gyvavimo metų pinigų srautai. Ši naudingumo dalis gali būti gana tiksliai apskaičiuota, nes vertinami jau įvykę ūkiniai faktai, kitaip sakant, suskaičiuojama, kiek pinigų gauta. Pavyzdžiui, jei mišrioji investicija, kainavusi 10 000 Eur, kasmet kuria 150 Eur grynąjį pinigų srautą, po ketverių šios investicijos metų turėsime 600 Eur gautą grynąjį pinigų srautą.

Antrasis dėmuo, išreiškiantis mišriosios investicijos naudą vertės augimo dalyje, tiksliai apskaičiuotas negali būti, todėl gali būti tik įvertinamas. Šiam dėmeniui nustatyti taikomos kapitalo investicijų vertinimo taisyklės. Iš anksčiau žinome, kad tiksliai kapitalo investicijos naudingumą apskaičiuoti galima tik likvidavus pačią investiciją. Todėl antrasis dėmuo yra tik *potenciali, nerealizuota* ekonominė investicijos nauda. Vertinant šį dėmenį ΔK skaičiuojamas nuo investicijos įsigijimo kainos jos įsigijimo momentu

iki investicijos vertinimo (arba pardavimo) momento. Tarkime, jau minėta mišrioji investicija, kainavusi 10 000 Eur, po ketverių jos laikymo metų dabar kainuoja 11 000 Eur. Jei ši investicija būtų parduota esant šiai rinkos kainai, tuomet ΔK būtų lygus 765 Eur.⁶⁰ Pardavimo atveju, kai mišriosios investicijos vertės prieaugio dalis taip pat tampa realizuota, būtų įmanoma tiksliai apskaičiuoti mišriosios kapitalo investicijos bendrą naudingumą ir jos metinę grąžą. Kadangi per ketverius mišriosios investicijos turėjimo metus ji sukūrė 600 Eur grynąjį pinigų srautą ir pardavimo metu dar papildomą 765 Eur sumą, galima teigti, kad po ketverių metų mišriosios investicijos nauda yra 1365 Eur, iš kurių 600 Eur jau yra gauti, o kita dalis būtų gauta tuo atveju, jei ši investicija būtų parduota.

Tačiau jei norima nustatyti mišriosios investicijos grąžą, kad ją būtų galima palyginti su kitomis, klasikinę grąžos formulę reikia išplėsti taip, kad ji apimtų tiek pinigų srauto teikiamą naudą, tiek ir vertės padidėjimo teikiamą potencialią naudą. Tam 6.6 ir 6.14 formules sujungiame į vieną ir gauname mišriosios investicijos metinės grąžos apskaičiavimo formulę (žr. 6.16). Skaičiuojant pagal šią formulę reikia turėti galvoje, kad ΔK pardavimo atveju jau būna nebe *potenciali*, o *realizuota* ekonominė nauda.

$$P_m = (\Sigma \Delta Q + \Delta K) \times 100 / K \text{ pradinė} \times T \quad (6.16)$$

čia: P_m – mišriosios investicijos naudingumas;

$\Sigma \Delta Q$ – investicijos grynasis pinigų srautas per visą investicijos egzistavimo laikotarpį;

ΔK – potenciali kapitalo investicijos nauda, kuri būtų gauta pardavus investiciją;

K pradinė – kapitalo investicijos pradinė vertė;

T – investicijos trukmės laikas.

Pritaikę šią formulę mūsų pavyzdžiui, gauname 3,4⁶¹ proc. metinę grąžą, arba 3,4 cento vienam investuotam eurui per metus. Tačiau tuo atveju, jei mišrioji investicija yra ne parduodama, o laikoma toliau tikintis dar didesnio vertės padidėjimo, susiduriama su dvejopo pobūdžio neapibrėžtumais.

Pirma, ją laikant toliau suminis mišriosios investicijos grąžos nustatymas tampa tik *prognozuojamas*, o ne *realus*. Antra, investicijos rinkos kaina ateityje nėra žinoma ir priklauso nuo daugelio išorinių veiksnių.

⁶⁰ $765 = (11\,000 \text{ (pardavimo kaina)} - 10\,000 \text{ (išigijimo kaina)}) - 100 \text{ (privalomi mokėjimai)} - 135 \text{ (15 proc. GPM)}$.

⁶¹ $3,4 = (600 + 765) \times 100 / 10\,000 \times 4$.

Todėl tokiu atveju siekiant sėkmingai valdyti tokio pobūdžio investiciją atliktus 6.16 formulėje skaičiavimus reikia papildyti dar ir sąlygomis, kurioms esant būtų išlaikyta apskaičiuotoji tikėtina investicijos grąža. Mūsų nagrinėjami atveju, nepardavus investicijos, apskaičiuota 3,4 proc. metinė grąža būtinai turėtų būti papildyta sąlyga, kad, norint išlaikyti apskaičiuotą grąžą, grynasis pinigų srautas turėtų būti 150 Eur, o investicijos rinkos kaina turi didėti po 250 Eur kasmet.

Taigi, valdant mišriasias investicijas būtina atsižvelgti ir derinti abu šiuos naudingumo aspektus – pinigų srautą ir vertės kitimą. Tada, kai mišrioji investicija kuria teigiamą pinigų srautą ir tuo pat metu kyla jos vertė, būna ideali situacija – gaunama maksimaliai įmanoma šios rūšies investicijos nauda. Tačiau net ir šiuo atveju reikia atsižvelgti į tai, kad dalis šios naudos yra potenciali ir galėtų būti realizuota tik likvidavus investiciją. Smarkiai kylant mišriosios investicijos rinkos kainai gali susidaryti situacija, kad įsigijimo ir rinkos kainos pokytis bus toks reikšmingas, kad apsimokės šią investiciją parduoti, nesvarbu, kad ji kuria pinigų srautą. Sprendimo priėmimo parduoti investiciją kriterijus tokiu atveju būtų dviejų pinigų sumų palyginimas. Tai būtų tikėtinas ateityje gausimas pinigų srautas $\Sigma\Delta Q$ (jis šiuo atveju tampa *potencialus*) ir pinigų suma ΔK , kuri būtų realiai gauta pardavus investiciją. Kadangi šie skaičiavimai paprastai atliekami prognozuojant ilgam ateities laikotarpiui, tikslinga būsimąjį pinigų srautą diskontuoti iki dabartinės vertės naudojant tradicinę diskontuotų pinigų srautų formulę:

$$\sum_1^n \Delta Q_{\text{dabartinė}} = \frac{\Delta Q_1}{(1+r)^1} + \frac{\Delta Q_2}{(1+r)^2} + \frac{\Delta Q_3}{(1+r)^3} + \dots + \frac{\Delta Q_n}{(1+r)^n} \quad (6.17)$$

čia: – kiekvienų metų grynasis pinigų srautas;

r – diskonto norma.

Tuo atveju, kai ΔK yra daugiau negu diskontuota $\Sigma\Delta Q$, mišriąją investiciją parduoti verta.

Pratęskime mūsų pavyzdį. Tarkime, mišriosios investicijos rinkos kaina pakilo iki 12 000 Eur. Pardavimo privalomi mokėjimai (registrų centro, notarų ir pan. paslaugos, kurios mažina GPM apmokestinamą sumą) yra 150 Eur. Tiksliai žinoma, kad ši investicija dar 10 metų kurs grynąjį pinigų srautą po 150 Eur kas metus. Apskaičiuavę diskontuotą 10 metų pinigų srautą esant 5 proc. diskonto normai gauname 1158 Eur. Pardavus investiciją gaunama suma ΔK yra lygi 1573 Eur.⁶²

⁶² 1572 = 12 000 – 10 000 – 150 – 278 (GPM).

Iš gautų rezultatų matyti, kad esant aptartai situacijai mišriąją investiciją parduoti pelningiau, negu ją toliau laikyti kaip pinigų srauto investiciją ir ateinančius 10 metų gauti nuolatines įplaukas.

Tačiau, pakitus ekonominei situacijai, mišriosios investicijos vertė gali pradėti kristi ir antrasis 6.15 formulės dėmuo, išreiškiantis potencialią investicijos naudą, susijusią su vertės kitimu, gali tapti neigiamas. Šiuo atveju sprendimas, susijęs su investicijos likvidavimu, gali būti siejamas su pirmuoju dėmeniu, išreiškiančiu realių investicijos naudą, pasireiškiančią suminiu pinigų srautu per investavimo laikotarpį. Jei investicijos generuojamas pinigų srautas jau yra padengęs pradinę investicijos vertę ir išlieka teigiamas, ekonomikos nuosmukio laikotarpiu tokių investicijų likviduoti neverta.

Pasikeitus pasiūlos ir paklausos santykiui, gali atsitikti taip, kad investicijos kuriamas laikotarpio pinigų srautas tampa neigiamas ir ankstesnė sukaupta suminė investicijos naudingumo dalis pradeda mažėti. Kylant investicijos vertei ji gali potencialiai kompensuoti realų pinigų praradimą. Tai gali būti padaryta likvidavus investiciją, kaip tai buvo iliustruota ankstesniu pavyzdžiu. Šiuo atveju priimant sprendimus dėl investicijų likvidavimo ar jos pratęsimo turėtų būti atsižvelgiama į numatomus ateities įvykius, lemiančius investicijos vertės kitimą. Gali susiformuoti tokia ekonominė situacija, kai pinigų srauto požiūriu naudingą investiciją, labai išaugus jos vertei, pelningiau parduoti todėl, kad pinigų srautas, kurį gali sukurti investicija per savo gyvavimo laikotarpį, bus mažesnis negu kainų skirtumas, kurį galima gauti nedelsiant pardavus šią investiciją.

Taigi, mišriosios investicijos atveju vienas iš „avarinių signalų“, liudijančių, kad investicijos naudingumas krinta, gali būti konkretaus laikotarpio pinigų įplaukų mažėjimas. Todėl mišriosios investicijos turi tarytum papildomą „saugiklį“, palyginti su kitomis investicijų rūšimis.

Sėkmingas mišrių investicijų valdymo pavyzdys buvo turimo nuomojamo nekilnojamojo turto pardavimas per patį jo kainos pakilimo piką ir pakartotinis tokio pobūdžio turto įsigijimas, kai kainos rinkoje yra nukritusios.

Kaip matome, egzistuoja daug investicijų rūšių. Norint kvalifikuotai investuoti, visuomet būtina lyginti skirtingas investicijų rūšis, kad būtų galima pasirinkti pačias naudingiausias. Investicijų į skirtingas turto klases vidutinė metinė grąža skirtingais laikotarpiais pateikta 45 pav.

Turto klasė*	1996-2020 m. vidutinė metinė grąža, proc.	2011-2020 m. vidutinė metinė grąža, proc.	2020 m. grąža, proc.
Būstas nuomai Lietuvoje (sanaudos įvertintos nuo 2016 m.)	7,3	4,7	4,3
Būsto kaina Lietuvoje	6,3	2,8	4,1
Lietuvos įmonių akcijos	9,1	7,1	14,7
Lietuvos trumpalaikiai skolos VP ir pinigų rinkos priemonės (indėliai)	4,2	0,5	0,0
Lietuvos ilgalaikės obligacijos	6,0	1,6	0,8
Lietuvos II pakopos pensijų fondai	5,2**	5,2	5,2
Infliacija	3,1	1,8	1,1
Lietuvos investicijų indeksas	9,6	4,6	6,0

* Apskaičiuojant būsto įsigijimo ir nuomos grąžą, remiamasi „Ober-Haus“ duomenimis.

** Nuo įkūrimo 2004 m.

„INVL Asset Management“ duomenys

45 pav. Skirtingų turto klasių grąža Lietuvoje 1996–2020 m.

Taigi, skyriaus pradžioje paminėtas teiginys „pinigai daro pinigus“ visiškai teisingas tik vienu atveju – kai yra papildytas ir skamba taip: „Pinigai daro pinigus TAM, KAS JUOS VALDO.“ Todėl lieka tik apsispręsti, kam dirbs jūsų uždirbti pinigai. Tikėjimas, kad viskas gali vykti savaime, deja, yra tik iliuzija.

Verta prisiminti:

- Aktyvai kuriami investuojant pinigus, laiką ir pastangas.
- Egzistuoja trijų rūšių investicijos (aktyvai):
  - pinigų srauto;
  - kapitalo;
  - mišriosios.
- Valdant pinigų srauto investiciją siekiama gauti kuo didesnę teigiamą suminį pinigų srautą.
- Valdant kapitalo investicijas siekiama gauti ir paversti pinigais kuo didesnę vertės prieaugį.
- Valdant mišriąsias investicijas siekiama derinti pinigų srautą ir investicijos vertės didėjimą.
- Lyginant investicijų pelningumą taikytini investicijų gražos ir investicijų atsipirkimo rodikliai.
- Nustatant investicijų gražą lyginamas investicijos rezultatas su pinigų suma, išleista įsigyjant investiciją.
- Pinigų srautų investicijos atveju apskaičiuota investicijų graža yra *reali*.
- Kapitalo investicijų atveju apskaičiuota investicijų graža yra *potenciali*.

SAVITIKROS KLAUSIMAI

1. Kokias investicijų rūšis žinote?
2. Koku būdu galima įvertinti pinigų srauto investicijų naudingumą? Kaip jį išmatuoti?
3. Kokie veiksniai daro įtaką pinigų srauto investicijų naudingumui?
4. Kaip vertintumėte kapitalo investicijų naudingumą? Koku būdu jį galima išmatuoti?
5. Kokie veiksniai daro įtaką kapitalo investicijų naudingumui?
6. Su kokia pagrindine rizika susiduria investuotojas, turintis kapitalo investicijų?
7. Su kokiomis rizikomis susiduria mišriąsias investicijas turintis investuotojas?
8. Kokie veiksniai daro įtaką mišriųjų investicijų naudingumui?
9. Kada verta parduoti mišriąją investiciją – tada, kai jos rinkos kaina kyla, ar rada, kai ji krinta?
10. Kaip su mišriąja investicija reikėtų elgtis mažėjant jos kuriamam pinigų srautui?

7. PRAKTINIAI ASMENINIŲ FINANSŲ VALDYMO ASPEKTAI

Septintas skyrius skirtas ankstesniuose skyriuose aptartiems klausimams apibendrinti ir praktiniam jų taikymui išnagrinėti.

Šiame skyriuje atskleidžiami esminiai asmeninių finansų funkcionavimo principai juos parodant per dešimt nuoseklių etapų. Nurodomos pagrindinės priežastys, dėl kurių asmeninių finansų sistemoje didėja pinigų išlaidos arba įplaukos. Vaizdžiai aptariama įvairių sprendimų įtaka galutiniams rezultatams.

Pateikiamos asmeninių finansų ataskaitos formos, kurių pagrindu gali būti tvarkoma asmeninė buhalterija. Išsamiai aiškinama, kaip naudotis šiomis ataskaitomis, pristatomas ištisinis praktinis pavyzdys. Be to, atskleidžiama, kaip šios ataskaitos gali būti panaudotos asmeninių finansų tikslui konkreizuoti.

Nagrinėjami įvairūs investicijų kūrimo ir pasinaudojimo šių investicijų teikiama nauda klausimai. Visi aptariami variantai iliustruojami praktiniais pavyzdžiais.

Skyriaus pabaigoje pateikiami analitiniai rodikliai, kuriuos pasitelkiant galima apibendrintai įvertinti asmeninių finansų būklę.

Išnagrinėjęs šį skyrių studijuojantysis gebės:

- Apibūdinti asmeninius finansus kaip darnią, funkcionuojančią pagal suvokiamus dėsnius sistemą.
- Nurodyti pagrindines asmeninių finansų tendencijas ir jas nulemiančias priežastis.
- Priimti kvalifikuotus sprendimus asmeninių finansų srityje.
- Įvertinti finansinių sprendimų pasekmes ir jas kiekybiškai išmatuoti.
- Praktiškai taikyti analitinių rodiklių sistemą asmeninių finansų būklei vertinti.

7.1. Asmeninių finansų sistema

Asmeninių finansų valdymas reikalauja tam tikrų žinių ir įgūdžių. Žinios apie finansų valdymo taisykles turėtų būti susistemintos taip, kad jomis būtų galima paprastai ir patogiai pasinaudoti. Priešingu atveju žinios netaps gebėjimais. Todėl, siekiant kvalifikuotai valdyti asmeninius finansus, būtina susikurti savo finansų sistemą, kuri aprėptų pagrindinį ir tarpinius asmeninių finansų tikslus bei numatytų jų įgyvendinimo nuoseklumą. Asmeninių finansų sistemos kūrimą galima išskaidyti į dešimt nuoseklių etapų:

1. Globaliojo tikslo formulavimas;
2. Išlaidų tyrimas ir optimizavimas;
3. Įplaukų ir jų plėtros galimybių analizė;
4. Kaupimas;
5. Rizikos ir investavimo rezervų kūrimas;
6. Turto ir skolų tyrimas ir valdymas;
7. Aktyvų kūrimas (investavimas);
8. Pasyviųjų įplaukų srautų valdymas;
9. Sistemos parengimas automatiniam tikslo siekimui;
10. Sistemos stebėjimas ir kontrolė.

Bet kurio objekto valdymas pradedamas suformuluojant galutinį tikslą. Kiti etapai skirti šiam tikslui įgyvendinti ir gali būti laikomi globaliojo tikslo pasiekimo tarpiniais etapais, arba daliniais tikslais. Todėl pirmiausia prasminga asmeninių finansų sistemos kūrimo (drauge ir tikslo pasiekimo) darbus pradėti nuo išlaidų sutvarkymo, t. y. optimizavimo. Kuriant sistemą, prie šio etapo tenka periodiškai grįžti ir nuolat tikslinti išlaidų struktūrą įtraukiant į išlaidas naujus straipsnius, kurie reikalingi kitiems etapams įgyvendinti. Sutvarkius išlaidas, vėliau analizuojamos galimybės padidinti savo įplaukas numatant šaltinius, iš kurių planuojama gauti įplauką. Prie šio etapo taip pat periodiškai tenka grįžti, kad atsirandant naujiems įplaukų šaltiniams būtų galima juos įtraukti į asmeninių finansų sistemą. Minėti etapai leidžia suformuluoti ir detalizuoti asmeninių finansų tikslą. Ketvirtas ir penktas etapai gali būti laikomi pasirengimo tikslui įgyvendinti etapais. Jų metu pradedami kaupti pinigai įvairioms reikmėms ir kartu formuojami rizikos valdymo bei ateities investavimo rezervai. Tam tarytum grįžtama į antrąjį etapą ir išlaidose numatomi nauji straipsniai, skirti kaupti ir šiems rezervams formuoti. Suformavus finansinės rizikos rezervą tikslinga pereiti prie kitų etapų.

Kiti trys etapai (6–8) skirti tiesiogiai priemonėms, padedančioms pasiekti numatytą tikslą, kurti ir palaikyti. Šeštojo etapo metu analizuojamas žmogaus ar šeimos turimas turtas ir skolos. Nustatomi aktyvai ir pasyvai, identifikuojamos pinigų sumos, reikalingos turtui išlaikyti ir paskoloms gražinti. Savo ruožtu vėl grįžtama į antrąjį etapą ir išlaidos suskirstomos į tas, kurios priklauso nuo žmogaus asmeninių sprendimų, ir į tas, kurios privalo būti patirtos, nes susijusios su turimais pasyvais. Kai turte yra aktyvų, patikslinamas įplaukų skirstymas, išskiriant pasyviąsias įplaukas į atskirą dalį. Šis rodiklis jau tampa esminis kalbant apie asmeninių finansų tikslo pasiekimo matavimo galimybę. Septintasis etapas yra pagrindinis ir trunka gana ilgai, jo metu pradedama investuoti ir kurti aktyvus. Sukūrus pakankamai aktyvų pradedama stebėti ir valdyti pasyviųjų įplaukų srautą. Šiame etape globalusis tikslas jau gali būti pasiektas. Tai įvyksta tuomet, kai pasyviosios įplaukos viršija gyvenimui reikalingas išlaidas. Tačiau, norint galutinai sukurti asmeninių finansų valdymo sistemą, reikalingi dar du baigiamieji etapai.

Devintame etape vėl grįžtama į antrąjį ir galutinai sutvarkoma išlaidų struktūra, kurioje numatoma, kur ir kaip kaupiamas laisvas pinigų srautas. Tai turėtų atsispindėti tiek išlaidų struktūroje, tiek ir turto dalyje (6 etapas). Dabar turtas turėtų būti sutvarkomas taip, kad žmogui neberekėtų rūpintis šio turto (pasyvų) išlaikymu, o tą darytų investicijos (aktyvai) kurdamos pasyviuosius pinigų srautus. Devintame etape atlikus visus veiksmus ir sukūrus tokią sistemą lieka nusistatyti procesų stebėjimo rodiklius ir jų skaitines reikšmes bei numatyti sistemos parametrų reikšmių matavimo periodiškumą. Tokiu būdu atliekama sistemos veikimo stebėsena ir kontrolė bei vertinami jos kuriami rezultatai. Šie darbai atliekami dešimtajame etape. Apie rodiklius, kurie gali būti naudojami asmeniniams finansams stebėti ir tikslui siekti, kalbėsime šio skyriaus pabaigoje.

Nepriklausomai nuo to, kokią strategiją asmeninių finansų tikslui siekti pasirenka žmogus, šie etapai turėtų būti nuosekliai įgyvendinti, nes jie leidžia ne tik planuoti galutinio tikslo siekį, bet ir numatyti tarpinius jo pasiekimo etapus.

Praktikoje dažnai tenka susidurti su įvairiomis situacijomis, susijusiomis su asmeninių finansų valdymu. Kai kurie žmonės galvoja, kad visas asmeninių finansų valdymas prasideda ir baigiasi antrajame etape, t. y. jie tiesiog apsiriboja taupymu, atsisakydami vartojimo dabar dėl vartojimo ateityje. Dalis žmonių, turėdami santaupų, ieško „gero“ investavimo (7 etapas) nekreipdami dėmesio į savo vartojimo įpročius ir turimą turtą (dažniausiai pasyvus).

Kadangi 6–8 etapuose atliekami darbai yra esminiai kuriant asmeninių finansų sistemą, juos aptarsime detaliau iliustruodami konkrečiais pavyzdžiais.

Pagrindinį asmeninių finansų tikslą apibrėžėme kaip finansinės laisvės siekį. Jis įgyvendinamas tada, kai pasyviosios įplaukos leidžia gyventi nebedirbant dėl pinigų. Dabar jau galima suprasti, kad sąvoka „nedirbti“ nėra visiškai tiksli. Tiesiog pasiekus finansinę laisvę įplaukos yra gaunamos ne iš įplaukų zonų (D, L ir P), o iš V, I, A zonų. Pinigų srautų kūrimas iš šių zonų reikalauja kitokių įgūdžių ir taip pat yra darbas. Tačiau tokio darbo rezultatai reikšmingai skiriasi. Sukūręs tinkamą ir sėkmingai veikiančią finansų sistemą žmogus gali kuriam laikui pasitraukti iš pinigų uždirbimo proceso. Dėl to jis nepatirs jokių finansinių sunkumų. Deja, „dirbantis“ D ir L zonose žmogus ilgesniam laikui iš pinigų uždirbimo proceso pasitraukti negali, nes jis pats yra vienintelis įplaukų šaltinis.

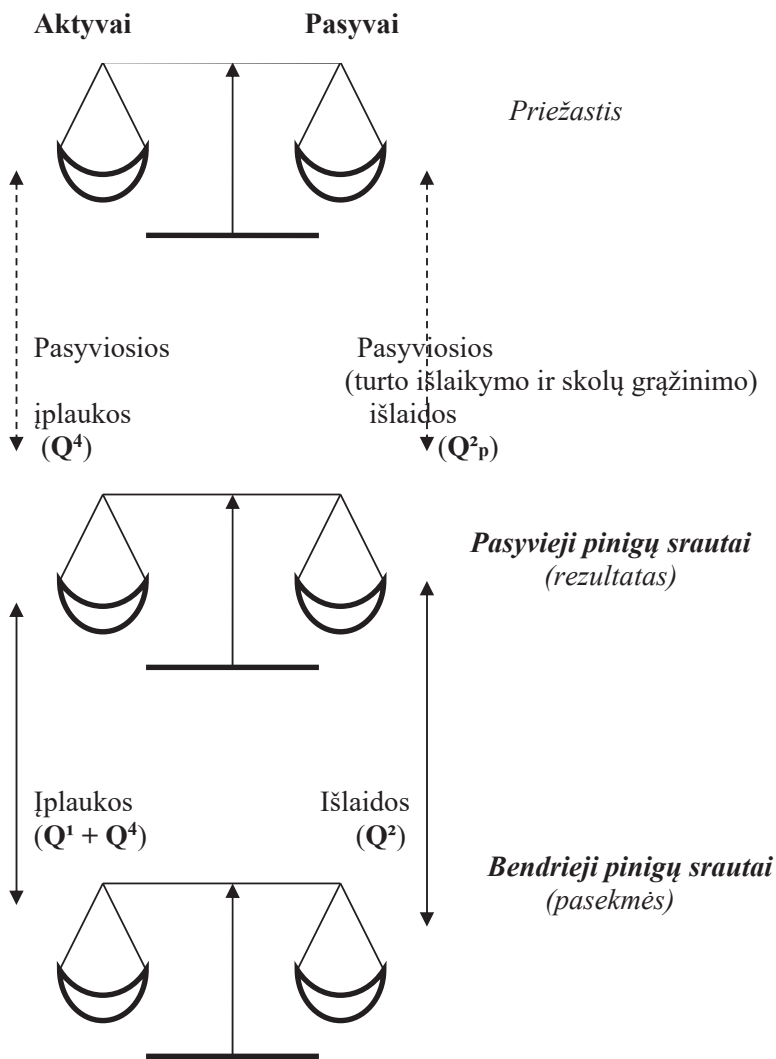
Asmeninių finansų visumą, formuojamą 6–8 etapuose, suvoksime geriau pasinaudodami jau išbandyta priemone – svarstyklėmis (žr. 46 pav.).

Asmeninių finansų sistemą sudaro trys sudedamosios dalys. Gal ir keista, bet žmogus joje vaidina ne lemiamą vaidmenį. Tiksliau sakant, žmogus, kuris nesivadovauja jau aptartomis finansų valdymo taisyklėmis, turi labai menką galimybę paveikti savo finansų sistemą.

Panagrinėkime šią sistemą ir jos veikimą detaliau. Viskas prasideda nuo teisingo tikslo formulavimo (1 etapas). Šiam tikslui pasiekti pasirenkama strategija, kuri nulemia sprendimus, susijusius su konkrečaus žmogaus asmeniniais finansais. Kiekvienas žmogus nusprendžia, koku būdu ir kokius aktyvus kurs, kad pasiektų savo tikslą. Reikšminga finansų sistemos dalis – *aktyvų ir pasyvų* santykis (6 etapo tyrimo objektas), kuris ir yra esminis asmeninių finansų sistemos elementas ir pasyviųjų pinigų srautų atsiradimo priežastis.

Disponavimas turto, jo įsigijimas ir pardavimas, turto pavertimas aktyvais arba pasyvais yra pagrindiniai sprendimai, ilgam paveikiantys asmeninių finansų sistemą. Todėl, kalbant apie tikrąjį asmeninių finansų sistemos valdymą, reikia kalbėti ne tiek apie išlaidų taupymą (2 etapas) ar papildomų įplaukų paiešką (3 etapas), kiek apie turto sutvarkymą (6 etapas). Tačiau, be pradinių asmeninių finansų sistemos etapų ir jų metu įgytų įgūdžių, asmeninio turto valdymo sprendimai gali būti neefektyvūs.

Tik tuo atveju, kai žmogaus turte dominuoja aktyvai, pasyviosios įplaukos (Q^4) nusveria kairę svarstyklių lėkštę žemyn. Tai savo ruožtu tiesiogiai paveikia trečiąją sistemos dalį – *kiekvieno mėnesio bendrąjį pinigų srautą*, kuris apibendrinamas įplaukų ir išlaidų ataskaitoje. Kuo didesnis pasyviųjų įplaukų

46 pav. Asmeninių finansų sistema

svoris, tuo didesnis bendras kiekvieno mėnesio įplaukų svoris. Todėl žmogui reikia mažiau stengtis, kad būtų padengtos kiekvieno mėnesio išlaidos. Kai žmogui nebereikia aktyviai dirbti, kad galėtų patenkinti visus savo poreikius, laikoma, kad jis yra finansiškai laisvas.

Kai žmogus yra „turtingas“ pasyvų, tuomet turime priešingą situaciją. Aktyvų ir pasyvų svarstyklių dešinioji lėkštė pradeda leistis žemyn. Pasyvai „gamina“ išlaidas, reikalingas jiems išlaikyti, todėl dešinioji pasyviųjų pinigų srautų svarstyklių lėkštė leidžiasi žemyn, o tai didina kiekvieno mėnesio bendrąsias išlaidas. Žmogui tenka daugiau stengtis, kad uždirbtų daugiau pinigų, kurių jam dabar reikia ne tik savo poreikiams patenkinti, bet ir turimiems pasyvams išlaikyti. Kuo daugiau pasyvų žmogus turi, tuo daugiau jam pačiam reikia dirbti siekiant palaikyti pasiektą gyvenimo lygį.

Dabar aiški viena praktiška taisyklė: kad nereikėtų papildomai dirbti, *kiekvienam įsigyjamam pasyvui turėtų būti* sukuriamas aktyvas. Aktyvo kuriamos pinigų įplaukos turėtų būti ne mažesnės negu pinigų išlaidos, reikalingos pasyvui išlaikyti. Jei žmogus laikysis šios taisyklės, kad ir kiek pasyvų įsigytų, jų išlaikymo problemos jam netaps nepakeliamą našta.

Kitas dalykas, matomas iš pateiktos schemos, – asmeninių finansų sistema turi savo tendencijas ir inerciją. Situacija, kai įsigyjama daug pasyvų, kurie reikalauja nuolatinių išlaidų, pasuka sistemą laikrodžio rodyklės kryptimi. Tai reiškia, kad, siekdamas gauti reikiamą pinigų sumą, kiekvieną mėnesį žmogus yra priverstas daugiau dirbti arba skolintis. Skolinantis sukuriamas papildomas pasyvas, kuris savo ruožtu vėliau reikalauja papildomų išlaidų. Padidėjusios išlaidos turi būti kompensuojamos papildomu darbu arba papildomomis skolomis. Kadangi daugiausia pinigų yra skirta pasyvams išlaikyti, jie negali būti skiriami aktyvams kaupti arba kurti. Užsitęsęs tokiai situacijai asmuo faktiškai bankrutuoja, nes nebeįstengia gražinti skolų. Lietuvoje egzistuoja Fizinų asmenų bankroto įstatymas, kuris leidžia žmogui, patekusiam į nepalančią padėtį, pradėti savo finansinį gyvenimą iš naujo, nors tai ir nėra paprasta.

Tačiau yra ir kita asmeninių finansų sistemos tendencija. Ją galima pavadinti *automatinio turtėjimo sistema*. Šiuo atveju visas dėmesys skiriamas pirmiausia aktyvams (pinigų srauto investicijoms) kurti (7 etapas). Sukūrus aktyvą, pasyviųjų pinigų srautų svarstyklių kairė lėkštė tampa sunkesnė ir ima leistis žemyn. Žemyn pradeda leistis ir įplaukų lėkštė mėnesio bendrų pinigų srautų ataskaitoje, kitaip sakant, padidėja kiekvieno mėnesio pasyviosios įplaukos. Lieka daugiau pinigų kitiems aktyvams kaupti arba kurti. Sukūrus papildomus aktyvus, pasyviųjų įplaukų srautas dar padidėja, ir kairioji lėkštė vėl pasunkėja. Gali būti kuriamos ne tik pinigų srauto, bet ir kapitalo investicijos, kurios bus panaudotos vėlesnėms išlaidoms dengti arba aktyvams kurti.

Taigi, asmeninių finansų sistema tarsi pajuda priešinga laikrodžio rodyklei kryptimi. Ši kryptis, kaip jau minėjome, galėtų būti pavadinta automatinio

turtėjimo sistema. Galbūt todėl žmonės, šitokiu būdu sutvarkę savo finansus, gyvena pagal taisyklę „turtingi vis labiau turtėja“, o žmonės, kurie nežino šių principų, – pagal taisyklę „vargšai vis labiau skursta“. Ir šios tendencijos susijusios ne su žmogaus darbštumu ar tingumu, o su finansų dėsnių praktiniu taikymu savo gyvenime.

Idėja, išreikšta 46 pav., yra tinkama asmeninių finansų sistemos valdymo esmei suvokti, nes yra vaizdi ir nesunkiai suprantama. Tačiau praktiškai jos panaudoti negalima, jei nėra panaudojamos jau aptartos pagalbinės priemonės – asmeninių finansų ataskaitos. Tai įplaukų ir išlaidų ataskaita bei balansas. Šių ataskaitų naudojimas leidžia praktiškai įgyvendinti anksčiau išdėstytus asmeninių finansų valdymo principus (žr. 47 pav.). Čia parodyta ne tik asmeninių finansų sistemos elementai, įvertinti ir apibendrinti pasinaudojant asmeninių finansų ataskaitomis, bet, kas dar svarbiau, atskleisti esminiai šių elementų tarpusavio ryšiai. Kaip matyti iš 47 pav., įplaukų ir išlaidų ataskaitoje išskiriami du įplaukų srautai – pasyvūs ir „aktyvūs“.

ĮPLAUKŲ IR IŠLAIDŲ ATASKAITA			BALANSAS					
Įplaukos (+)			Turtas			Nuosavybė + Skolos		
Pavadinimas	Suma		Srautas	Aktyvo pavadinimas	Vertė	Nuosavybė	Skolos	Vertė
Pasyviosios	Pavadinimas	Suma						
	Verslas (V)		←					
	Investicijos (I)		←					
	Autoriniai (A)		←					
Iš viso:				Aktyvai iš viso				
Aktyviosios	Pavadinimas	Suma						
	Samdomas darbas (D)							
	Laisvai samdomas (L)							
	Pašalpos (P)							
Iš viso:								
Iš santaupų, pasiskolinta	Q ⁵	←		Santaupos				
Iš viso įplaukų								
Išlaidos (-)			Pasyvai			Skolos		
Pavadinimas	Suma		Srautas	Pavadinimas	Vertė	Srautas	Pavadinimas	Vertė
Pasyviosios	Pavadinimas	Suma						
	Turto išlaikymo		→					
	Turto išlaikymo		→					
	Turto išlaikymo	Q ⁶	→					
	Paskolų grąžinimo		→					
Paskolų grąžinimo		→						
Iš viso:				Turto išlaikymui			Skolos iš viso	
Iš viso išlaidų				Turtas iš viso			Nuosavybė + skolos	
Iš viso išlaidų								
Rezultatas	Q ³							

47 pav. Asmeninių finansų ataskaitų tarpusavio ryšys

Siekiant tinkamai valdyti asmeninius finansus, pasyvusis įplaukų srautas yra siekiamybė, leidžianti pasiekti savo tikslą – finansinę laisvę. Pasyvuoju šis įplaukų srautas pavadintas todėl, kad žmogui dėl šio srauto tiesiogiai nereikia dirbti – tokio srauto priežastis yra aktyvai, kurie parodyti balanse. Priklausomai nuo to, kokius aktyvus turint kuriamas pasyvusis srautas, jis dar gali būti skaidomas pagal gavimo šaltinius į verslą (V), investicijas (I) arba autorinį (A) pinigų srautus. Kad asmeninių finansų sistemos ir elementų tarpusavio ryšys būtų dar geriau suprantamas, 46 pav. rodyklėmis parodyti pinigų srautai, kuriuos sukuria turimi aktyvai. Kadangi kiekvienas aktyvas kuria (ar bent turėtų kurti) teigiamą grynąjį pinigų srautą, rodyklė iš balanso konkretaus aktyvo skilties „Srautas“, nukreipta į įplaukų ir išlaidų ataskaitos skiltį „Suma“, parodo, kad tokio pobūdžio turto turėjimas sukuria pasyvųjį įplaukų srautą Q^4 . Paprastai suma, kurią sukuria kiekvienas aktyvas, balanse nėra parodoma, nes šios ataskaitos tikslas yra parodyti asmeninių finansų būklę. Tačiau bendram supratimui, kaip funkcionuoja sistema ir kokios pinigų srautų atsiradimo priežastys egzistuoja, toks pavaizdavimas yra labai naudingas. Aktyviosiomis pavadintos įplaukos savo ruožtu yra gaunamos iš samdomo (D) ir laisvai samdomo darbo (L) šaltinių. Šiems pinigų srautams gauti žmogui pačiam tenka tiesiogiai dirbti.

Išlaidų dalyje pasyviosiomis išlaidomis pavadintos tos išlaidos, kurios yra susijusios su pasyvais, t. y. turimo turto išlaikymu ir skolų grąžinimu. Pasyvai ir jų sukuriami išlaidų srautai (Q^6), parodyti balanse, aiškiai nurodo tokių išlaidų atsiradimo priežastis. Kitos, „aktyviosios“ išlaidos priklauso nuo žmogaus ar šeimos poreikių, tiesiogiai nesusijusių su turimais pasyvais, ir yra valdomos tiesiogiai jas didinant arba mažinant.

Galutinis kiekvieno mėnesio pinigų srautas apskaičiuojamas eilutėje „Rezultatas“. Atkreiptinas dėmesys, kad rezultatas niekada negali būti neigiamas, t. y. neįmanoma išleisti daugiau pinigų negu jų turima. Jei einamosioms išlaidoms pinigų trūksta, jie pasiimami iš santaupų arba pasiskolinami (parodyta punktyrine linija – srautas Q^5). Todėl įplaukų ir išlaidų ataskaitos įplaukų dalyje yra išskirta atskira eilutė, kuria parodoma ne uždirbti, o balansuojantys pinigų srautai. Iš to, kas pasakyta, aiškiai matyti, kad, esant teisingai asmeninių finansų sistemos tendencijai, bendras mėnesio pinigų srauto ataskaitos rezultatas yra teigiamas (srautas Q^3), t. y. nuolat lieka papildomų pinigų, kuriuos galima skirti santaupoms, rezervams kurti arba investicijoms. Jei tendencija netinkama ir kiekvieną mėnesį trūksta pinigų, apie investavimą kalbėti beprasmiška.

Suvokus 47 pav. esamus asmeninių finansų sistemos elementų tarpusavio ryšius, kurie atspindimi aptartose dvejose ataskaitose, galima pereiti prie konkretaus jų panaudojimo valdant asmeninius finansus aptarimo.

7.2. Praktinis asmeninių atskaitų naudojimas

Kadangi pinigų srautai asmeninių finansų sistemoje yra gana sudėtingi ir atskaitų naudojimas valdant asmeninius finansus gana komplikuoatas ir iš pradžių gali būti sunkiai suprantamas, pailiuosime situaciją konkrečiu pavyzdžiu su skaičiais. Tarkime, žmogus turi butą, automobilį, nuomojamas patalpas, įmonės akcijų ir santaupų bei yra skolingas bankui už butą.

Turtas, kaip jau minėta, gali būti įvertintas dvejopai. Pirma, pinigų suma, kuri buvo sumokėta tada, kai turtas buvo pirktas (įsigijimo vertė). Antra, kiek tas turtas gali kainuoti dabar, jei jis būtų parduotas (rinkos vertė). Todėl pateiksime dvi kiekvieno turto vertes. Butas – 250 000 Eur ir 180 000 Eur; automobilis – 60 000 Eur ir 35 000 Eur; akcijos – 15 000 Eur ir 7000 Eur; nuomojamos patalpos – 500 000 Eur ir 300 000 Eur. Žmogaus santaupos yra 60 000 Eur. Skolos suma priklauso tik nuo to, kokia buvo pradinė jos suma ir kiek skolos grąžinta. Likusi negrąžinta skola sudarė 200 000 Eur. Balansui sudaryti taikysime turto rinkos vertę.⁶³

Savo ruožtu kiekvieną mėnesį patiriamos tokios išlaidos – vidutinės mėnesio buto išlaikymo išlaidos yra 1000 Eur, automobilio mėnesio išlaikymo išlaidos – 500 Eur, būsto paskolos mėnesio mokėjimai – 1500 Eur. Įmonė, kurios akcijų turi žmogus, moka 2400 Eur metinių dividendų.

Kitoms gyvenimo reikmėms vidutiniškai per mėnesį asmuo išleidžia vidutiniškai 3200 Eur. Žmogaus atlyginimas yra 4000 Eur per mėnesį sumokėjus mokesčius, o už nuomojamas patalpas jis gauna 2500 Eur sumokėjęs mokesčius.

Surašę skaičius į 47 pav. pateiktą schemą gauname bendrą momentinį asmeninių finansų sistemos vaizdą, parodytą panaudojus dvi ataskaitas – įplaukų ir išlaidų atskaitą bei balansą.

⁶³ Balanse įsigijimo vertė su rinkos verte lyginama tais atvejais, kai reikia nustatyti kapitalo investicijų galimą naudą ir matyti viso turto vertės kitimo tendencijas. Tokius skaičiavimus rekomenduotina atlikti įgijus pakankamai asmeninių finansų valdymo įgūdžių.

MĖNESIO ĮPLAUKŲ IR IŠLAIDŲ ATASKAITA			BALANSAS					
Įplaukos (+)			Turtas			Nuosavybė + Skolos		
Pasyviosios	Pavadinimas	Suma	Srautas	Aktyvo pavadinimas	Vertė	Nuosavybė		Vertė
	<i>Investicijas (I)</i>	2 500	2 500	Nuomojamos patalpos	300 000			
	<i>Investicijos (I)</i>	200	200	Akcijos	7 000			
	Iš viso:	2 700	2 700	Aktyvai iš viso	307 000			
Aktyviosios	<i>Samdomas darbas (D)</i>	4 000		Santaupos	60 000			
	Iš viso:	4 000						
	Iš viso įplaukų	6 700				Nuosavybė		382 000
Išlaidos (-)			Pasyvai			Skolos		
Pasyviosios	Pavadinimas	Suma	Srautas	Pavadinimas	Vertė	Srautas	Pavadinimas	Vertė
	<i>Buta</i>	1 000	1 000	Butas	180 000			
	<i>Automobilio</i>	500	500	Automobilis	35 000			
	<i>Paskolų grąžinimo</i>	1 500				1 500	Būsto paskola	200 000
	Iš viso:	3 000	1 500	Turto išlaikymui	215 000	1 500	Skolos iš viso	200 000
	Iš viso išlaidų	6 200		Turtas iš viso	582 000		Nuosavybė + skolos	582 000
Aktyviosios	<i>Įvairios</i>							
	Iš viso:	3 200						
	Iš viso išlaidų	6 200						
	Rezultatas	500						

48 pav. Asmeninių finansų sistemos pavyzdys

Iš įplaukų ir išlaidų ataskaitos matyti, kad per mėnesį⁶⁴ žmogus *vidutiniškai* gauna 2700 Eur pasyviųjų įplaukų. Turimų pasyvų išlaikymas *vidutiniškai* per mėnesį jam kainuoja 3000 Eur. Kadangi pasyviosios įplaukos nepadengia pasyviųjų išlaidų skirtumo, 300 Eur žmogus turi padengti papildomai dirbdamas.

Iš įplaukų ir išlaidų ataskaitos taip pat matome, kad žmogus gauna per mėnesį *vidutiniškai* 6700 Eur įplaukų. Iš jų 2700 Eur yra pasyviosios įplaukos, tai sudaro apie 40 proc. visų gaunamų įplaukų. Per mėnesį jis *vidutiniškai* išleidžia 6200 Eur. Iš jų 3000 Eur yra pasyviosios išlaidos, susijusios su turto išlaikymu ir skolos grąžinimu. Pasyviosios išlaidos sudaro apie 48 proc. visų išlaidų. Kiekvieną mėnesį žmogui lieka *vidutiniškai* 500 Eur, kuriuos jis gali taupyti ateities išlaidoms ar investuoti. Punktyrine linija parodyta, kad pasibaigus mėnesiui ši suma pateks į balansą ir padidins santaupas.

Iš 48 pav. matyti, kad visas žmogaus turtas šiuo metu vertas 582 000 Eur. Suma atrodo neblogai, tačiau, lyginant su įsigijimo verte, ji nukrito 243 000 Eur (nuo pradinės 825 000 Eur sumos). Tai gana reikšmingas vertės sumažėjimas, nors su pinigų srautu ir nėra susijęs. Iš balanso matyti, kad buto, kuriam įsigyti buvo pasiimta paskola, vertė jau yra mažesnė negu likusi negrąžinta paskolos suma. Tai reiškia, kad, netgi pardavus butą, gautų pinigų nebeužteks skolai grąžinti. Jei reikėtų butą parduoti, pinigų reikės prasimanyti iš kitur, pavyzdžiui, panaudoti santaupas ar parduoti kitą turtą. Balansas parodo,

⁶⁴ Paprastumo dėlei apskaičiavome vidutines mėnesio sumas. Įgijus asmeninės buhalterijos tvarkymo įgūdžių, rekomenduotina vidutines sumas skaičiuoti pusmečiams ar ketvirčiams. Tačiau tiksliausi rezultatai gaunami skaičiuojant faktines kiekvieno mėnesio sumas.

kuria dalimi turimo turto žmogus disponuoja pats (nuosavybė), o į kurią jo turto dalį (mūsų atveju į 34 proc. turto) gali pretenduoti kreditoriai (skolos). Šiuo atveju pakankamai gerą finansinę situaciją rodo ir nuosavybės dydis – 382 000 Eur, kuris yra didesnis už skolas.

Tačiau toks dviejų ataskaitų naudojimas vienu metu, nors ir labai naudingas bendram sistemos suvokimui, nėra patogus praktiškai. Taip yra todėl, kad nors šios ataskaitos tarpusavyje glaudžiai susijusios per rezultato ir santaupų arba skolinimosi straipsnius, praktiškai kiekviena ataskaita turėtų būti sudaroma skirtingais laikotarpiais. Įplaukų ir išlaidų ataskaita turėtų būti rengiama kas mėnesį, kad būtų galima nuolat kontroliuoti kiekvieno mėnesio pinigų srautus. Savo ruožtu balansas yra sudaromas kur kas rečiau⁶⁵, nes finansinė situacija keičiasi ne taip greitai, jei turtas nėra perkamas ar imamos paskolos. Todėl paprastai balansas gali būti sudaromas kas pusmetį arba kas metus.

Praktiniam naudojimui prasminga naudoti atskiras atskaitas turint „min-tyje“ jų tarpusavio ryšį. Atskiros aptariamojo pavyzdžio ataskaitos pateiktos 49 ir 50 pav.

MĖNESIO ĮPLAUKŲ IR IŠLAIDŲ ATASKAITA		
Įplaukos (+)		
Pasyviosios	Pavadinim	Suma
	<i>Investicijos</i>	2 500
	<i>Investicijos</i>	200
	Iš viso:	2 700
Aktyviosios	<i>Samdomas</i>	4 000
	Iš viso:	4 000
Iš viso įplaukų		6 700
Išlaidos (-)		
Pasyviosios	Pavadinim	Suma
	<i>Buto</i>	1 000
	<i>Automobil</i>	500
	<i>Paskolų gr</i>	1 500
	Iš viso:	3 000
Aktyviosios	<i>Įvairios</i>	
	Iš viso:	3 200
Iš viso išlaidų		6 200
Rezultatas		500

49 pav. Įplaukų ir išlaidų ataskaita

⁶⁵ Išskyrus tuos atvejus, kai perkamas turtas, gaunamos paskolos ar atliekami kiti veiksmai, pakeičiantys turto arba skolų dydį.

įvykiams už akių“, reikėtų pereiti nuo valdymo pagal nukrypimus prie valdymo pagal trukdžius (žr. 6 pav.). Naudodamiesi ataskaitose pateiktais praeties duomenimis, galime pradėti prognozuoti, kas gali įvykti ateityje, ir atitinkamai imtis išankstinių veiksmų, kad galbūt nepalanki ateities situacija nepakenktų mūsų tikslo siekimui. Kitaip sakant, sukaupus šiek tiek patirties tikslinga pereiti nuo pasekmių prie rizikų valdymo.

Pavyzdžiui, jei nėra garantijos, kad ateityje dividendai bus išmokėti, žmogaus pinigų įplaukos gali sumažėti 2400 Eur per metus. Atitinkamai padidėtų suma, kurią jam reikia papildomai uždirbti, arba tektų taupyti norint kompensuoti šiuos praradimus. Mūsų aptariamam atveju dividendų praradimas nesukeltų finansinių problemų, tiesiog sumažėtų kiekvieno mėnesio rezultatas nuo 500 iki 300 Eur.

Tačiau jei būtų prarastos nuomos įplaukos (nuomininkas taptų nemokus ar nutrauktų nuomos sutartį), žmogus patektų į keblią finansinę situaciją. Jo gaunamo atlyginimo pakanka pasyviosioms išlaidoms padengti, tačiau gyventi ne kažin kiek lieka. Kaip žmogus galėtų reaguoti į nepalankią situaciją, iš pinigų srauto ataskaitos nematyti, tačiau tai puikiai matyti iš balanso.

Balansas yra labai naudingas įrankis ateities situacijoms prognozuoti. Jis leidžia numatyti ateitį svarstant, „kas būtų, jeigu būtų“. Turint šiuos duomenis, galima ieškoti atsakymo į klausimą: „Ką daryti, jei turimų patalpų nebegalima išnuomoti?“ Pinigų srauto požiūriu matyti, kad, praradęs šias pasyviąsias įplaukas, žmogus susiduria su pinigų srauto subalansavimo problema. Jei jis netenka 2500 Eur nuomos įplaukų, jam ima trūkti 2000 Eur kas mėnesį. Turėdamas 60 000 Eur santaupų, jis gali laukti tikėdamasis, kad situacija pasikeis. Santaupos jam gali leisti išgyventi nieko nekeičiant 30 mėnesių.

Kitas galima variantas – nuomojamų patalpų pardavimas už 300 000⁶⁶ Eur. Iš šių pinigų galima grąžinti būsto paskolą 200 000 Eur. Kadangi būsto paskola reikalauja 1500 Eur mėnesinių išlaidų, po tokios operacijos pasyviosios išlaidos sumažės iki 1500 Eur, bendrosios išlaidos iki 4700 Eur. Ataskaitų, rodančių žmogaus asmeninių finansų sistemos būklę, skaičiai po šios operacijos pateikti 51 ir 52 pav.

---

⁶⁶ Paprastumo dėlei ignoruojame visus su šia operacija susijusius mokesčius, kuriuos žmogui reikėtų sumokėti.

BALANSAS			
Turtas		Nuosavybė + Skolos	
Aktyvo pavadinimas	Vertė	Nuosavybė	Vertė
Nuomojamos patalpos	0		
Akcijos	7 000		
Aktyvai iš viso	7 000		
Santaupos	60 000	Nuosavybė	282 000
		Skolos	
Pasyvo pavadinimas	Vertė	Pavadinimas	Vertė
Butas	180 000	Būsto paskola	0
Automobilis	35 000		
Turtas	215 000	Skolos iš viso	0
Turtas iš viso	282 000	Nuosavybė + skolos	282 000

51 pav. Prognozuojamas balansas

Prognozuojamame balanse matyti, kad žmogaus turimas turtas, pardavus nuomojamas patalpas, sumažėja iki 282 000 Eur. Tačiau atitinkamai matyti, kad ir skolos sumažėja, o į žmogaus turimą turtą niekas nebegali pareikšti pretenzijų. Matyti, kad nuosavybė tampa lygi turtui.

Tačiau iš įplaukų ir išlaidų ataskaitos prognozuojamų skaičių gerai matyti, kad, pardavus nuomojamas patalpas ir grąžinus skolą, dar trūktų 500 Eur mėnesio pinigų srautui subalansuoti. Šiuos pinigus galima sutaupyti mažinant gyvenimo išlaidas. Jei nenorima atsisakyti įprasto gyvenimo, galima naudoti santaupas, kurios, jei situacija nepasikeis, leistų žmogui išgyventi 10 metų nekeičiant savo gyvenimo būdo.

MĖNESIO ĮPLAUKŲ IR IŠLAIDŲ ATASKAITA		
Įplaukos (+)		
Pasyviosios	Pavadinimas	Suma
	<i>Investicijos (I)</i>	0
	<i>Investicijos (I)</i>	200
	Iš viso:	200
Aktyviosios	<i>Samdomas darbas (D)</i>	4 000
	Iš viso:	4 000
Iš viso įplaukų		4 200
Išlaidos (-)		
Pasyviosios	Pavadinimas	Suma
	<i>Buto</i>	1 000
	<i>Automobilio</i>	500
	<i>Paskolų grąžinimo</i>	0
	Iš viso:	1 500
Aktyviosios	<i>Įvairios</i>	
	Iš viso:	3 200
Iš viso išlaidų		4 700
Rezultatas		-500

52 pav. Prognozuojama įplaukų ir išlaidų ataskaita

Visos aptartos ataskaitos ir skaičiavimai „kas būtų, jeigu būtų“ labai naudingi ateičiai prognozuoti. Juos pasitelkiant galima sumodeliuoti, kaip koks nors sprendimas paveiks asmeninius finansus, realiai gyvenime to neatliekant. Taip sumodeliavus galima pasirinkti geriausią variantą ir išvengti kritiškų situacijų, į kurias galima patekti, jei neatsižvelgiama į visas čia aptartas taisykles.

7.3. Asmeninių finansų tikslo konkretizavimas

Iki šiol kalbėdami apie asmeninių finansų tikslą turėjome galvoje tikslą *pasiekti finansinę laisvę*. Finansinės laisvės pasiekimo kriterijumi pasirinkome gyvenimo išlaidas, kurias turėtų padengti „višta, dedanti auksinius kiaušinius“.

Dabar jau tiksliai žinote, kokios yra turto rūšys ir kaip galima užsiauginti „vištą, dedančią auksinius kiaušinius“. Be to, žinote (bent jau turėtumėte žinoti), kiek pinigų jums reikia, jei pasirenkate paprasto, patogaus arba

prabangaus gyvenimo lygį.⁶⁷ Šios sumos yra rodikliai, leidžiantys kontroliuoti, kaip judama numatyto tikslo link. Taip pat labai svarbu žinoti, kaip veikia visa asmeninių finansų sistema.

Tai žinant prasminga žengti paskutinį žingsnį ir pritaikyti šias žinias praktiškai. Tą galima padaryti detalizuojant jau suformuluotą asmeninių finansų tikslą ir jį pritaikant sau arba savo šeimai.

Kaip tą reikėtų padaryti? Atsakymas labai paprastas – sudaryti savo asmenines *ateities ataskaitas: įplaukų ir išlaidų ataskaitą (pasyviųjų srautų dalis) ir balansą*. Šios ataskaitos ir bus jūsų ateities vizija, įkūnyta konkrečiais skaičiais ir sudaryta atsižvelgiant į finansinius dėsnius.

Kad būtų paprasčiau konkretizuoti asmeninių finansų tikslą, pailustruosime visą procesą skaičiais, išskirdami tris pagrindinius darbus, kurie jau buvo pateikti 4 pav. Tai yra: 1) *esamos situacijos diagnostika*; 2) *pageidaujamos situacijos apibūdinimas*; 3) *kelio į pageidaujamą situaciją pasirinkimas*.

Esamos situacijos diagnostika prasideda nuo turimo turto ir skolų *inventorizacijos*, kitaip tariant, nuo turimo turto ir skolų sąrašo sudarymo. Sudarius sąrašą turimą turtą reikia suskirstyti į *aktyvus ir pasyvus*.⁶⁸ Skolos visada yra pasyvai, nes pagal savo prigimtį kuria išlaidų srautą Q⁶.

Tarkime, turime butą, automobilį ir 50 000 Eur santaupų, o skolų neturite. Butas ir automobilis naudojami asmeniškai, todėl jie priskirtini prie pasyvų. Santaupos laikomos kaip ilgalaikis terminuotasis indėlis su 1,8 proc. metinių palūkanų gaunant jas kas mėnesį, todėl jis laikytinas aktyvu. Žinant savo aktyvus ir pasyvus, reikia suskaičiuoti, kokius pinigų srautus jie kuria. Iš pradžių patartina skaičiuoti vidutines mėnesio sumas. Tarkime, buto išlaikymas vidutiniškai per mėnesį kainuoja 200 Eur, automobilio išlaikymas – 150 Eur įskaitant ir išlaidas kurui. Nesunku apskaičiuoti, kad indėlis kas mėnesį „uždirba“ 75 Eur. Dabar galima sudaryti pasyviųjų pinigų srautų šios dienos ataskaitą. Tam galima pasinaudoti jau žinoma įplaukų ir išlaidų ataskaitos forma, tačiau užpildyti tik pasyviųjų pinigų srautų dalis, kaip tai nurodyta 53 pav.

⁶⁷ Apie tai išsamiai kalbėjome aptardami išlaidų rūšis.

⁶⁸ Plačiau žr. „Turto rūšys“.

ĮPLAUKŲ IR IŠLAIDŲ ATASKAITA		
Įplaukos (+)		
Pasyviosios	Pavadinimas	Suma
	<i>Indėlis</i>	75
	Iš viso:	75
Aktyviosios	Iš viso:	0
	Iš viso įplaukų	75
Išlaidos (-)		
Pasyviosios	Pavadinimas	Suma
	<i>Buto</i>	200
	<i>Automobilio</i>	150
	Iš viso:	350
Aktyviosios	Iš viso:	0
	Iš viso išlaidų	350
Rezultatas		-275

53 pav. Pasyvieji pinigų srautai

Iš pasyviųjų pinigų srautų matyti, kad, be gyvenimo išlaidų, papildomai turtui išlaikyti vidutiniškai per mėnesį reikia 275 Eur.

Kitas žingsnis yra reikalingų gyvenimo išlaidų nustatymas. Kaip jau kalbėjome, prasminga žinoti išlaidas⁶⁹, kurios leistų išgyventi (mažos), gyventi patogiai (vidutinės) arba gyventi prabangiai (didelės). Tarkime, be pasyvų išlaidkymo, išgyvenimo išlaidos yra 1000 Eur, patogiam gyvenimui reikia 2000 Eur, o prabangiai gyventi – 3000 Eur.

Taip pat reikia nustatyti mėnesio įplaukas. Šiuo atveju kalbama tik apie įplaukas, gaunamas pačiam aktyviai dalyvaujant pinigų uždirbimo procese (D ir L įplaukų zonos). Tarkime, gauname 1400 Eur atlyginimą atskaičiavus mokesčius. Remiantis šia informacija, galima sudaryti pinigų srauto šios dienos ataskaitą (žr. 54 pav.).

⁶⁹ Plačiau žr. „Išlaidų valdymas“.

ĮPLAUKŲ IR IŠLAIDŲ ATASKAITA		
Įplaukos (+)		
Pasyviosios	Pavadinimas	Suma
	<i>Indėlis</i>	75
	Iš viso:	75
Aktyviosios	<i>Atlyginimas</i>	1 400
	Iš viso:	1 400
Iš viso įplaukų		1 475
Išlaidos (-)		
Pasyviosios	Pavadinimas	Suma
	<i>Buto</i>	200
	<i>Automobilio</i>	150
	Iš viso:	350
Aktyviosios	<i>Išgyvenimui</i>	1 000
	Iš viso:	1 000
Iš viso išlaidų		1 350
Rezultatas		125

54 pav. Bendrieji pinigų srautai

Iš įplaukų ir išlaidų ataskaitos matyti, kad, net gausiant nemažą atlyginimą, neturint skolų ir turint tik būtinuosius pasyvus, pinigų pakanka tik minimalioms gyvenimo išlaidoms ir dar 125 Eur kas mėnesį lieka nenumatytiems atvejams arba taupyti.

Esamos situacijos diagnostika ir išsamus asmeninių finansų vaizdas išryškėja sudarant šios dienos balansą. Jį sudarykime remdamiesi rinkos verte. Sakykime, buto įsigijimo vertė buvo 120 000 Eur, dabartinė rinkos vertė – 135 000 Eur, automobilio įsigijimo vertė – 40 000 Eur, dabartinė rinkos vertė – 25 000 Eur.

BALANSAS			
Turtas		Nuosavybė + Skolos	
Aktyvo pavadinimas	Vertė	Nuosavybė	Vertė
Indėlis	50 000		
Aktyvai iš viso	50 000	Nuosavybė	210 000
		Skolos	
Pasyvo pavadinimas	Vertė	Pavadinimas	Vertė
Butas	135 000		0
Automobilis	25 000		
Turtas	160 000	Skolos iš viso	0
Turtas iš viso	210 000	Nuosavybė + skolos	210 000

55 pav. Asmeninis turtas

Kadangi šiuo metu skolų neturime, visas turtas priklauso mums, tad finansinė rizika yra minimali.

Kitas žingsnis – **pageidaujamos situacijos apibūdinimas**. Jis pradeda finansinės laisvės siekį paverčiant konkrečiais skaičiais. Atsižvelgiant į ateities pageidaujamas sąlygas, tiesiog reikia apskaičiuoti, kiek pasyviųjų įplaukų turi uždirbti aktyvai (pinigų srauto ir kapitalo investicijos), kad mums patiems nereikėtų tiesiogiai dirbti dėl pinigų. Šiuo atveju pirmiausia reikėtų apsispręsti dėl *pageidaujamų gyvenimo sąlygų*, nes nuo to priklausys ir pasyviosios, ir kitos išlaidos. Jei, tarkime, gyventi bute ir turėti vieną automobilį visiškai patenkina žmogų⁷⁰, o gyvenimo lygis, kuris atitinka vidutines 2000 Eur išlaidas per mėnesį, yra tai, ko siekiama, tada paprasčiausia suskaičiuoti, kad finansinė laisvė bus pasiekta, kai aktyvai per mėnesį „uždirbs“ 2350 Eur.⁷¹ Ši suma gaunama iš prognozuojamos ataskaitos (žr. 56 pav.).

⁷⁰ Kai pageidaujamo turėti turto yra daugiau, visos šio turto išlaikymo išlaidos surašomos į įplaukų ir išlaidų ataskaitos pasyviųjų išlaidų dalį.

⁷¹ 350 Eur (pasyvams išlaikyti) + 2000 Eur (gyventi).

IŠLAIDŲ ATASKAITA		
Išlaidos (-)		
Pasyviosios	Pavadinimas	Suma
	<i>Buto</i>	200
	<i>Automobilio</i>	150
	Iš viso:	350
Aktyviosios	<i>Gyvenimui</i>	2 000
	Iš viso:	2 000
Iš viso išlaidų		2 350

56 pav. Pageidaujamos situacijos „kaina“

Prognozuojamos įplaukų ir išlaidų ataskaitos išlaidų dalis, suprantama, susijusi su pinigų srautų įplaukų dalimi, kuri pildoma pradedant nuo pasyviųjų įplaukų dalies. Kuo daugiau išlaidų, tuo daugiau žmogus turės sukurti aktyvų, kurie išlaikytų pasyvus ir dar leistų gyventi nedirbant dėl pinigų. Reikalinga gyvenimui suma yra žinoma – 2000 Eur. Ji – mūsų siekiamas pasyvusis rezultatas. Tad tam, kad aptartomis sąlygomis pasiektume finansinę laisvę, *reikia sukurti tokius aktyvus*, kad jie sukurtų 2350 Eur įplaukų per mėnesį. Kol kas mes nežinome, kas tai bus, todėl juos pavadiname *1, 2 ir 3 investicija* (žr. 57 pav.).

ĮPLAUKŲ IR IŠLAIDŲ ATASKAITA		
Įplaukos (+)		
Pasyviosios	Pavadinimas	Suma
	<i>Indėlis</i>	75
	<i>Investicija (1)</i>	?
	<i>Investicija (2)</i>	?
	<i>Investicija (3)</i>	?
	Iš viso:	75
Aktyviosios	Iš viso:	0
Iš viso įplaukų		75
Išlaidos (-)		
Pasyviosios	Pavadinimas	Suma
	<i>Buto</i>	200
	<i>Automobilio</i>	150
	Iš viso:	350
Aktyviosios	<i>Gyvenimui</i>	2 000
	Iš viso:	2 000
Iš viso išlaidų		2 350
Rezultatas		-2 275

57 pav. Pageidaujamos situacijos pinigų srautai

Kaip matyti iš 57 pav., kad mums nereikėtų dirbti dėl pinigų ir galėtume gyventi patogiai, reikia sukurti tokias investicijas, kurios kurtų 2275 Eur kas mėnesį. Tai ir būtų mūsų siekiamybė, išreikšta konkrečiais skaičiais.

Nustačius esamą ir nusibrėžus pageidaujamą situaciją, reikia numatyti **būdą, kuriuo bus pasiekta** pageidaujama situacija.

Šiuo metu aktyvų dalyje turime tik indėlį, kuris uždirba 75 Eur. Mums reikia 2350 Eur per mėnesį. Likusią 2275 Eur sumą turės sukurti šiuo metu dar mums dar nežinomi aktyvai, kuriuos kol kas vadiname 1, 2, 3 *investicijomis*. Kokios konkrečiai investicijos gali kurti reikalingas pinigų įplaukas, buvo aptarta skyriuje „Investicijų valdymas“. Tinkamas investicijų pasirinkimas ir vėlesnis jų kūrimas bei palaikymas yra ne vienos dienos darbas.

Tačiau, prieš pradėdant rinktis galimus investicijų variantus, pirmiausia būtina pasirūpinti *saugumo priemonėmis* nesėkmės atveju. Jau žinome, kad finansinį saugumą užtikrina specialūs rezervai.⁷² Pirmiausia reikia nustatyti reikalingų *rezervų dydžius*. Tai atliekama žinant pinigų sumas, reikiamas paprastam, patogiam ir prabangiam gyvenimui, taip pat nuolatinės vidutinės pasyvų išlaidų išlaidas. Pirmiausia nustatome *finansinės rizikos* rezervo dydį. Tarkime, pasirinkome sudaryti tokį rezervą, kuris leistų netekus įplaukų išgyventi 6 mėnesius. *Minimalų* gyvenimo lygį turėtų užtikrinti 8100 Eur⁷³ finansinės rizikos rezervas. Norint numatyti laiką gyventi *patogiai*, jis turėtų būti 14 100 Eur.⁷⁴ *Prabangų* 6 mėnesių gyvenimą netekus įplaukų užtikrintų 20 100 Eur.⁷⁵ Kadangi sumą, viršijančią reikalingą finansinės rizikos rezervą, turime (ilgalaikis indėlis), reikia tik įvertinti šios sumos praradimo riziką. Yra trys rizikos rūšys. Pirmą, bankas, kuriame laikomi pinigai, gali bankrutuoti. Antra, gali būti areštuotos jūsų sąskaitos, jei nevykdysite kokių nors skolų įsipareigojimų. Trečia, valiuta, kuria laikote santaupas, gali nuvertėti dėl devalvavimo. Reikia priminti, kad, siekiant išvengti pirmųjų dviejų rizikos rūšių, pinigus, skirtus rizikos rezervui, rekomenduojama laikyti ne banke. Dėl valiutų rizikos tokio ilgo saugojimo rezervą geriausia sudaryti iš dviejų trijų pagrindinių valiutų.

Matome, kad finansinė rizika maža, nes neturime skolų. Niekas negali tiksliai žinoti bankų bankroto datų, niekas iš anksto negali tiksliai numatyti būsimo valiutų „elgesio“ ar tikslaus devalvavimo laiko. Vienas iš galimų finansinio saugumo rezervo pinigų saugojimo variantų būtų tam tikros

⁷² Plačiau apie reikalingus rezervas žr. „Rizikų valdymas asmeniniuose finansuose“.

⁷³ $(1000 + 350) \times 6$.

⁷⁴ $(2000 + 350) \times 6$.

⁷⁵ $(3000 + 350) \times 6$.

sumos skirtingomis valiutomis saugojimas ne banke, o seife. Tarkime, tai būtų 15 000 Eur skirtingomis valiutomis. Todėl dabar indėlyje lieka tik 35 000 Eur ir indėlio uždirbami pinigai nuo 75 Eur sumažėja iki 53 Eur per mėnesį. Šis 22 Eur mėnesio įplaukų praradimas gali būti laikomas kaina, mokama už finansinį saugumą. Jei būtų priimtas šis sprendimas, mūsų prognozuojamas pinigų srautų balansas pasikeistų ir atrodytų taip, kaip pateikta 58 pav.

ĮPLAUKŲ IR IŠLAIDŲ ATASKAITA		
Įplaukos (+)		
Pasyviosios	Pavadinimas	Suma
	<i>Indėlis</i>	53
	<i>Investicija (1)</i>	?
	<i>Investicija (2)</i>	?
	<i>Investicija (3)</i>	?
	Iš viso:	53
Aktyviosios	Iš viso:	0
Iš viso įplaukų		53
Išlaidos (-)		
Pasyviosios	Pavadinimas	Suma
	<i>Buto</i>	200
	<i>Automobilio</i>	150
	Iš viso:	350
Aktyviosios	<i>Gyvenimui</i>	2 000
Iš viso:		2 000
Iš viso išlaidų		2 350
Rezultatas		-2 297

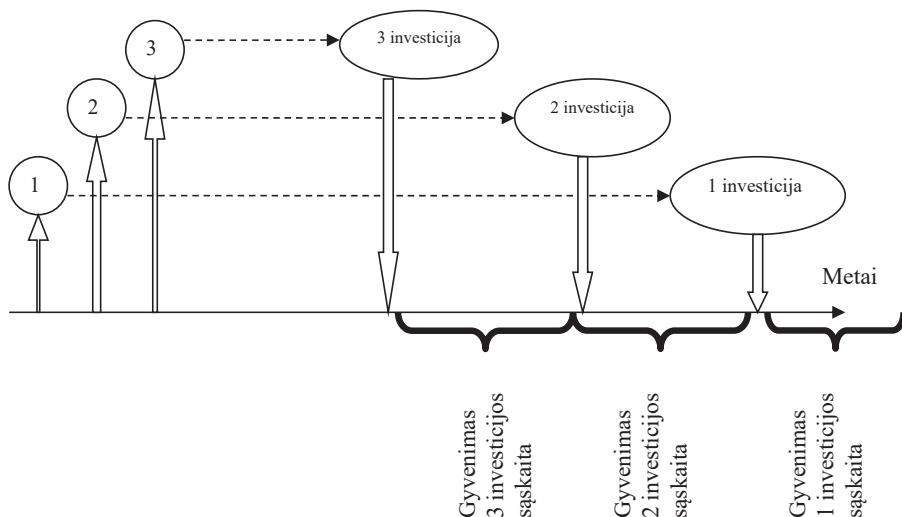
58 pav. Prognozuojamos situacijos pinigų srautai

Tada 1, 2, 3 investicijoms reikėtų uždirbti 2297 Eur, nes kitos sąlygos nepasikeitė. Iš šių skaičiavimų labai gerai matyti, kaip keičiasi finansinio tikslo vertinė išraiška keičiantis veiksniams, nuo kurių jis priklauso. Taip pat aiškiai matyti, kurie veiksniai priartina, o kurie nutolina finansinio tikslo pasiekimą.

Kitas žingsnis apibūdinant pageidaujamą finansinę situaciją – *rezervo saugioms investicijoms* kūrimo ir vėlesnio jo naudojimo (investavimo) planavimas. Dabar kalbame jau apie tai, kokias 1, 2, 3 *investicijas* numatome. Kai kalbame apie rezervų saugioms investicijoms ir jo naudojimą, turime galvoje pakankamai saugų investavimą, kuris neduoda itin didelės naudos, tik užtikrina normalų gyvenimo lygį. Saugaus investavimo variantų daug. Šios investicijos priklauso nuo žmogaus požiūrio, polinkių ir kt. Vienas iš požiūrių į investuotojus pateiktas 2 priede.

Renkantis investavimo kryptį prasminga apsvarstyti visus galimus investicijų variantus, tai padeda pasirinkti sau tinkamiausią variantą. Galima tiesiog sutaupyti pakankamą pinigų sumą ir tada ją tiesiog išleisti. Galima investuoti į pensijų fondus, pirkti obligacijas, vyriausybės vertybinius popierius, dėti pinigus į indėlius, pirkti butus, kuriuos vėliau nuomosite, pirkti nekilnojamąjį turtą, kurį vėliau parduosite, ir pan. Jau planavimo etape reikėtų apsispręsti, kokią investavimo strategiją taikysite.

Jei kursite kapitalo investicijas (auginsite „kiaules“), tada reikės numatyti ne tik tai, kur ir kaip investuosite, bet ir kada *likviduosite* investiciją. Kapitalo investicijų kūrimo ir jų panaudojimo esmė pateikta 59 pav.

59 pav. Kapitalo investicijų kūrimas ir jų naudojimas

Kaip matome, kapitalo investicijų idėja labai paprasta. Investuojama tam tikra pinigų suma, ji per numatytą laiką padidėja. Vėliau, investiciją pavertus pinigais, iš jų galima kurį laiką gyventi. Vėliau gyvenama iš kitos investicijos ir taip toliau.

Pateiksime supaprastintą kapitalo investicijos formavimo ir panaudojimo pavyzdį. Tarkime, norime po 10 metų 5 metus gyventi nedirbdami dėl pinigų. Žinome, kad mėnesį gyventi mums reikia 2350 Eur, todėl po 10 metų mums reikėtų turėti apie 282 000 Eur, kad būtų galima įgyvendinti savo norą. Šiame etape rekomenduotina, nesvarstant, iš kur gauti tuos pinigus, apgalvoti kuo daugiau kaupimo ir investavimo variantų.

Paprasčiausias variantas – padėti pinigus kaip banko indėlį ir tikėtis, kad „užaus“ reikiama suma. Jei rastume finansinę instituciją, kuri mokėtų garantuotus 4 proc. metinių palūkanų, tai reikėtų į jo indėlį padėti apie 190 tūkst. Eur, kad po 10 metų turėtume 282 tūkst. Eur. Kitas variantas yra nusipirkti ilgalaikių obligacijų su garantuotomis palūkanomis. Į obligacijas, tarkime, su 7 proc. metinių palūkanų reikėtų investuoti apie 143 tūkst. Eur, kad gautume norimą sumą po 10 metų.

Galima pirkti nekilnojamojo turto, kurį po 10 metų pardavę galbūt gausime norimą pinigų sumą. Ekonominio nuosmukio laikotarpiu, bent jau teoriškai, palanku investuoti į tą turtą, kurio kainos nukritusios, tikintis vėliau jį pelningai parduoti. Kaip žinoma, šiuo metu nėra orakulų, kurie galėtų visiškai tiksliai nurodyti turtą, kurio vertė tikrai pakils. Todėl visus sprendimus, susijusius su investavimu, kaip ir su asmeniniais finansais, žmogui tenka priimti *savo rizika ir atsakomybe*. Tai labai svarbus dalykas, nes konsultantai gali tik patarti, ką daryti, tačiau sprendimą visuomet priima *pats žmogus*. Priešingu atveju istorija, aprašyta 3 priede, kartosis.

Atkreiptinas dėmesys, kad, planuojant kapitalo investicijas į nekilnojamąjį turtą, reikia labai tiksliai išsiaiškinti, kokius mokesčius reikės sumokėti parduodant šį turtą, nes mokamų mokesčių sumos gerokai sumažina investicijų naudingumą. Vienas iš svarbiausių mokesčių, į kurį reikia atsižvelgti, šiuo atveju yra PVM. Pavyzdžiui, nusipirkęs nekilnojamojo turto ir greitai jį pardavęs už daugiau nei 45 tūkst. Eur, žmogus privalo (jeigu ši operacija bus pripažinta ekonomine veikla) sumokėti 21 proc. PVM. Sakykime, pirkoite žemės už 200 tūkst. Eur ir po mėnesio ją pardavėte už 250 tūkst. Eur. Po šio operacijos turėsite pirmiausia susimokėti apie 43 tūkst. Eur PVM, apie 1000 Eur GPM (jei užsiregistravote kaip PVM mokėtojas). Taigi, kaip matote, 25 proc. vertės priaugimas dėl mokesčių sumažėja iki 2,5 proc. Todėl yra labai neprotinga planuojant savo investicijas neatsižvelgti į mokesčių įtaką. Be to, nemažai žmonių ankstesniais laikotarpiais yra labai nukentėję dėl to, kad nežinojo, kokius mokesčius turėjo sumokėti pardavę savo kapitalo investicijas (žr. 4 priedą).

Tarkime, jei įsigyjame žemę už 200 tūkst. Eur ir norime po 5 metų ją parduoti taip, kad mums, sumokėjus mokesčius (jeigu ši operacija bus pripažinta ekonomine veikla), liktų 350 tūkst. Eur, tai jo pardavimo kaina turės būti 460⁷⁶ tūkst. Eur. Ar bus galima gauti tokią sumą, priklausys nuo tuometinės ekonominės situacijos ir turimo turto paklausos. Tokius dalykus sunku žinoti

---

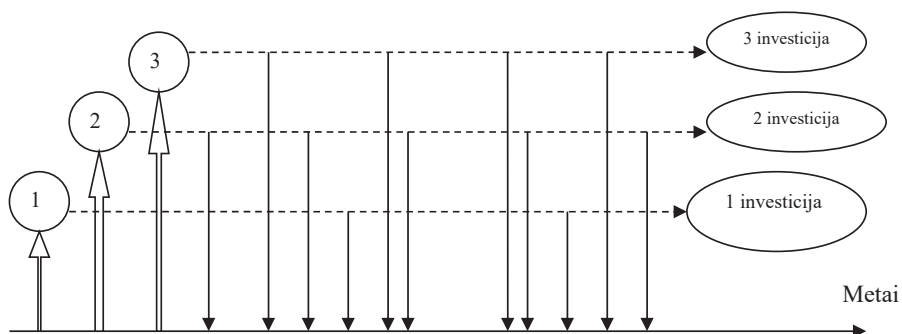
⁷⁶ PVM apie 80 tūkst. Eur, GPM apie 27 tūkst. Eur.

iš anksto, tačiau, kai įvertiname mokesčių našta, kartais išsiskiria aišku, kad investicija neatsipirks.

Ne visas kapitalo investicijas būtina suformuoti iš karto. Kai kurias galima sudaryti iš periodinių įmokų. Toks kapitalo investicijų kaupimas turi daug taupymo bruožų. Skirtumas nuo taupymo tas, kad pinigai dar ir investuojami. Jei norime po 10 metų sukaupti 350 tūkst. Eur ir gauti 4 proc. garantuotų metinių palūkanų, kas mėnesį reikėtų mokėti 2430 Eur įmokas.

Jei planuojate, kad 1, 2, 3 investicijos bus pinigų srauto investicijos („melžiamos karvės“), tada reikės atsižvelgti į tai, kokius srautus kuria investicijos. Pinigų srauto investicijų kūrimo ir jų panaudojimo esmė pateikta 60 pav.

60 pav. Pinigų srauto investicijų sudarymas ir jų naudojimas

Kaip matyti, pinigų srauto investicijų idėja nesudėtinga. Įsigytas aktyvas yra nedelsiant „įdarbinamas“ ir pradeda kurti pinigų įplaukas. Pati investicija šiuo atveju taip pat lieka ir prireikus ją galima parduoti. Sukaupus pakankamai pinigų srauto investicijų, jų suminis pinigų srautas gali leisti žmogui gyventi pačiam aktyviai nedirbant dėl pinigų. Mūsų nagrinėjamu atveju tai būtų vidutiniškai 2350 Eur per mėnesį arba 28 200 Eur per metus.

Kokie aktyvai gali būti pinigų srauto investicija, išsamiai aptarėme nagrinėdami pinigų srauto investicijų klausimą. Jei norėtume gauti reikiamą įplaukų sumą tiesiog padėję pinigus į finansinę instituciją kaip terminuotą indėlį, kiekvieną mėnesį pasiimdami susikaupusias palūkanas esant, tarkime, 4 proc. metinių palūkanų normai, reikėtų padėti į indėlį 700 tūkst. Eur.

Norėtūsi atkreipti dėmesį, kad dabar aptariame galimybes, nesvarstydami, kiek jos yra realios ar įgyvendinamos. Toks vertinimas yra kitas žingsnis. Labai daug žmonių dalies galimybių net nesvarsto manydami, kad jiems tai

atrodo nerealu ar nepasiekiamą. Todėl rekomenduotina asmeninių finansų tikslo detalizavimo etape tiesiog įdomumo dėlei (proto lavinimo tikslais) apsvarstyti ir įvertinti kuo daugiau visokiausių, net ir visiškai nerealių, investavimo variantų.

Kita galimybė sudaryti pinigų srauto investiciją galėtų būti buto, skirto nuomai, įsigijimas. Tarkime, galime įsigyti butą už 200 tūkst. Eur, jį išnuomoję galėtume gauti 1000 Eur per mėnesį nuomos įplauką atskaičiavus visas išlaidas ir mokesčius.

Galima nusipirkti verslą, kuris teiktų apie 282 tūkst. Eur dividendų srautą per metus. Tokio verslo pirkimo kaina gali būti nuo kelių šimtų tūkstančių iki keleto milijonų eurų. Tačiau iš ankstesnių skaičiavimų matome, kad už verslą mokėti daugiau negu 700 tūkst. Eur netikslinga. Tokią sumą padėję į indėlį garantuotai gautume reikiamą sumą pinigų. Galimi ir kiti investavimo variantai, kurie teiktų reikiamą pinigų srautą.

Baigiant apibūdinti pageidaujamą situaciją sakytina, kad visi galimi investicijų variantai yra apsvarstomi ir įvertinami, kiek jie gali būti įgyvendinti atsižvelgiant į realią žmogaus padėtį. Jaunas žmogus gali rinktis strategijas, reikalaujančias daugiau laiko, pavyzdžiui, ilgalaikį kaupimą, dalis investicijų gali būti ir rizikingesnės. Brandaus amžiaus žmonėms vertėtų būti atsargesniems investuojant, nes ištikus nesėkmei galima nebespėti vėl susitvarkyti savo finansų.

Parodysime, kaip galėtų būti vertinami variantai ir kaip šie variantai veikia pinigų srautus. Tarkime, mums patinka mintis turėti labai daug pinigų, juos laikyti indėlyje ir gyventi iš palūkanų.⁷⁷ Tam reikėtų apie 700 tūkst. Eur. Jei tokią sumą turėtume, tada įplauką ir išlaidų ataskaita atrodytų kaip 61 pav..

---

⁷⁷ Vadovėlio rašymo metu (2021 m.) indėlių palūkanos kai kuriais atvejais yra neigiamos, tačiau šis variantas aptariamas kaip iliustruojantis vieną iš galimybių, jei sukuriama pinigų srauto investicija su teigiamomis palūkanomis.

ĮPLAUKŲ IR IŠLAIDŲ ATASKAITA

Įplaukos (+)		
Pasyviosios	Pavadinimas	Suma
	<i>Indėlis</i>	53
	<i>Investicija (1)</i>	2 297
	Iš viso:	2 350
Aktyviosios	Iš viso:	0
Iš viso įplaukų		2 350
Išlaidos (-)		
Pasyviosios	Pavadinimas	Suma
	<i>Buto</i>	200
	<i>Automobilio</i>	150
	Iš viso:	350
Aktyviosios	<i>Gyvenimui</i>	2 000
	Iš viso:	2 000
Iš viso išlaidų		2 350
Rezultatas		0

61 pav. Prognozuojama 1 situacija (pinigų srutas)

Kad pasiektume norimą situaciją, balanso dalyje turės atsirasti 700 tūkst. Eur indėlis. Tas gerai matyti 62 pav. Šiuo metu turime 35 000 Eur, kurie laikomi indėlyje. 15 000 Eur iš turimų santaupų skirta finansinio saugumo rezervui. Taigi, dar trūksta 700 tūkst. Eur.

BALANSAS			
Turtas		Nuosavybė + Skolos	
Aktyvo pavadinimas	Vertė	Nuosavybė	Vertė
Indėlis	35 000		
Investicija 1	700 000		
Aktyvai iš viso	735 000	<i>Nuosavybė</i>	910 000
Finansinio saugumo rezervas	15 000	Skolos	
Pasyvo pavadinimas	Vertė	Pavadinimas	Vertė
Butas	135 000		0
Automobilis	25 000		
Turtas	160 000	Skolos iš viso	0
Turtas iš viso	910 000	Nuosavybė + skolos	910 000

62 pav. Prognozuojamas balansas (1 situacija)

Kur paimti šiuos pinigus? Variantų nėra daug. Galima sutaupyti dirbant arba pasiskolinti ir „atidirbti“ už skolą vėliau. Pasiskolinę ir padėję pinigus į banką, patirsime nuostolį, nes skolos palūkanos visada didesnės už indėlių palūkanas, todėl šis variantas netinka. Kiek realu sutaupyti ir kiek tai trukėtų? Tarkime, jei norite susitaupyti ir galite tam skirti po 1000 Eur per mėnesį, tai užtrukėtų nei daug, nei mažai – 58 metus. Taigi, ir šis variantas nėra priimtinas, nes trunka pernelyg ilgai.

Kitas variantas – pirkti butą ir jį nuomoti. Jo kaina – 200 000 Eur, tarkime, jis teiktų 1000 Eur per mėnesį atskaičiavus mokesčius. Suprantama, net ir esant tokiai didelei nuomos kainai, vien tik iš nuomojamo buto gyventi nedirbant nepavyktų. Be to, buto dar neturime. Šio varianto pranašumas – įsigiję butą ir jį išnuomoję, pinigus pradėdame gauti iškart. Todėl idėją verta apsvarstyti išsamiau. Šiuo metu butui pirkti galime skirti 35 000 Eur. Iš 50 000 Eur turimų santaupų atidedame 15 000 Eur į finansinio saugumo rezervą. Tad trūksta 165 000 Eur. Tiek pinigų pasiskolinus iš banko, tarkime, už 3 proc. metinių palūkanų 20 metų, kas mėnesį reikėtų mokėti apie 920 Eur. Ši situacija balanse atrodys kaip 63 pav.

BALANSAS			
Turtas		Nuosavybė + Skolos	
Aktyvo pavadinimas	Vertė	Nuosavybė	Vertė
Nuomojamas butas	220 000		
Aktyvai iš viso	220 000	Nuosavybė	230 000
Finansinio saugumo rezervas	15 000	Skolos	
Pasyvo pavadinimas	Vertė	Pavadinimas	Vertė
Butas	135 000	Nuomojamo buto paskola	165 000
Automobilis	25 000		
Turtas	160 000	Skolos iš viso	165 000
Turtas iš viso	395 000	Nuosavybė + skolos	395 000

63 pav. Prognozuojamas balansas (2 situacija)

Atkreipkite dėmesį, kad buto kaina balanse parodyta didesnė negu 200 tūkst. Eur, nes į jo įsigijimo kainą įtrauktos ir būsimosios palūkanos (apie 20 000 Eur).

Įplaukų ir išlaidų ataskaita po šios operacijos atrodys kaip 64 pav.

ĮPLAUKŲ IR IŠLAIDŲ ATASKAITA

Įplaukos (+)		
Pasyviosios	Pavadinimas	Suma
	<i>Nuompinigiai</i>	1 000
	Iš viso:	1 000
Aktyviosios	Iš viso:	0
	Iš viso įplaukų	
Išlaidos (-)		
Pasyviosios	Pavadinimas	Suma
	<i>Buto</i>	200
	<i>Automobilio</i>	150
	Paskolos grąžinimas	910
	Iš viso:	1 260
Aktyviosios	<i>Gyvenimui</i>	2 000
	Iš viso:	2 000
Iš viso išlaidų		3 260
Rezultatas		-2 260

64 pav. Prognozuojami pinigų srautai (2 situacija)

Matyti, kad suminis pinigų srautas iš nuomojamo buto yra + 80 Eur (1000 – 920), tad net ir paėmus paskolą butui įsigyti ši investicija yra naudinga.⁷⁸ Nors po šios operacijos dar negalima leisti sau nedirbti ar gyventi kur kas geriau, atsiranda perspektyva. Po 20 metų, grąžinus paskolą, nuomojamas butas pradės teikti 1000 Eur pinigų įplaukas, kurias galima panaudoti kitoms investicijoms ar vartoti. Tačiau aišku viena, kad vien tik šios investicijos nepakanka norint pasiekti finansinę laisvę. Atsižvelgiant į žmogaus amžių, gali būti įvairūs tolesnio finansinio plano variantai. Tarkime, jums 30 metų ir esate nusprendę ateiti į pensiją būdamas 55 metų. Tuomet pinigus, kuriuos teikia nuomojamas butas, galima skirti kitoms investicijoms likusius 25 metus. Pirmuosius 20 metų (paskolos grąžinimo laikotarpis) tai galėtų būti 80 Eur per mėnesį, o paskutinius 5 metus tai būtų 1000 Eur per mėnesį. Vien taupant šias sumas susidarytų 79 200⁷⁹ Eur. Jei butas būtų ir toliau nuomojamas ir duotų

⁷⁸ Šis teiginys teisingas tik esant nurodytoms sąlygoms ir skolos palūkanų normai 3 proc. Kitomis sąlygomis (mokant didesnes palūkanas) tokia investicija gali būti ir nuostolinga.

⁷⁹ $(80 \times 12 \times 20) + (1000 \times 12 \times 5)$.

1000 Eur per mėnesį, sutaupyta suma leistų gyventi nedirbant beveik 3 metus (išleidžiant gyvenimui po 2000 Eur per mėnesį savo reikmėms ir 350 Eur pasyvams išlaikyti).

Buto nuomos pinigus ne paprastai taupant, o juos saugiai investuojant, galima pasiekti dar geresnių rezultatų. Pavyzdžiui, investavus tas sumas į pensijų fondą ir sudarius sutartį pirmus 20 metų investuoti po 80 Eur, o likusius 5 metus po 1000 Eur tikintis, kad fondo pelningumas bus 3 proc., galima sukaupti apie 89 504 Eur arba įgyti galimybę nuo 55 metų gauti papildomą „pensiją“ apie 400 Eur neribotą laiką anuiteto pavidalu.⁸⁰

Jei būtų pasirinktos šios dvi investicijos (butas ir pensijų fondas), sulaukusio 55 metų žmogaus pinigų srauto ataskaita atrodytų kaip 65 pav.

ĮPLAUKŲ IR IŠLAIDŲ ATASKAITA		
Įplaukos (+)		
Pasyviosios	Pavadinimas	Suma
	<i>Nuompinigiai</i>	1 000
	<i>Pensijos anuitetas</i>	400
	Iš viso:	1 400
Aktyviosios	Iš viso:	0
	Iš viso įplaukų	1 400
Išlaidos (-)		
Pasyviosios	Pavadinimas	Suma
	<i>Buto</i>	200
	<i>Automobilio</i>	150
	Iš viso:	350
Aktyviosios	<i>Gyvenimui</i>	2 000
	Iš viso:	2 000
Iš viso išlaidų		2 350
Rezultatas		-950

65 pav. Prognozuojama situacija sulaukus 55 metų

Balansas šiuo atveju atrodys, kaip parodyta 66 pav.

⁸⁰ Suma priklauso nuo pensijų anuitetų sutarties.

BALANSAS			
Turtas		Nuosavybė + Skolos	
Aktyvo pavadinimas	Vertė	Nuosavybė	Vertė
Nuomojamas butas	220 000		
Pensijų fondas	89 504		
Aktyvai iš viso	309 504	Nuosavybė	484 504
Finansinio saugumo rezervas	15 000	Skolos	
Pasyvo pavadinimas	Vertė	Pavadinimas	Vertė
Butas	135 000		
Automobilis	25 000		
Turtas	160 000	Skolos iš viso	0
Turtas iš viso	484 504	Nuosavybė + skolos	484 504

66 pav. Prognozuojama situacija sulaukus 55 metų

Kaip matyti iš pateiktų ataskaitų, finansinė būklė (žr. 66 pav.) sulaukus 55 metų būtų gana gera. Yra finansinio saugumo rezervas, normalios gyvenimo sąlygos, dvi geros investicijos ir jokių skolų. Tačiau turimų investicijų dar nepakanka, kad būtų pasiekta finansinė laisvė ir turimi aktyvai leistų gyventi pačiam aktyviai nebedirbant.

Todėl reikėtų apsvarstyti kitus galimus investavimo variantus. Mūsų atveju tai galėtų būti savo verslo kūrimas, papildomo uždarbio paieška vėliau investuojant uždirbtus pinigus ar kiti variantai. Tikslas bus pasiektas tada, kai pasyviosios įplaukos padengs visas pasyviausias išlaidas ir dar teiks norimą pinigų kiekį kitoms reikmėms.

Suplanavus reikiamas investicijas ir sudarius asmeninių finansų planą, jį reikia įgyvendinti. Paprastai finansinių tikslų įgyvendinimas trunka ne vienus metus. Todėl dar vienas svarbus dalykas valdant asmeninius finansus yra sudaryto plano laikymosi kontroliavimas ir jo koregavimas, jei pasikeičia ekonominės išorės sąlygos ar anksčiau numatyti prioritetai.

Kontroliuojant naudinga taikyti bendruosius finansinės būklės rodiklius. Tai yra įvairūs analitiniai rodikliai, apibūdinantys skirtingus asmeninių finansų aspektus.

7.4. Analitiniai asmeninių finansų rodikliai

Siekiant įgyvendinti asmeninių finansų planą reikia nuolat stebėti finansų būklę. Ypač svarbūs yra finansinės rizikos, įplaukų struktūros, turimo turto panaudojimo efektyvumo rodikliai.

Vienas svarbiausių dalykų, kuriuos reikia nuolat stebėti, yra *finansinė rizika*. Visa asmeninių finansų sistema turi būti sudaryta taip, kad net ir finansinės nesėkmės ištiktas žmogus turėtų atsargų tam tikram laikui. Posakis „kas nerizikuoja, tas negeria šampano“ neturėtų būti asmeninių finansų moto ir gali būti taikomas tik nedidelei pinigų daliai, kuria galima rizikuoti. Juk šampano vietoj vandens niekas negeria. Rezervus ir jų naudojimą aptarėme kalbėdami apie asmeninių finansų strategijas. Vienas iš pradinių skaičių, į kurių reikia atkreipti dėmesį, – *finansinio saugumo rezervo dydis*. Dydį reikia stebėti todėl, kad pasikeitus vartojimo įpročiams (finansišškai prakutus padidėja išlaidos) rezervą būtų galima atitinkamai padidinti, kad jis ir toliau galėtų atlikti finansinio saugiklio vaidmenį. Saugumo rezervas ypač svarbus pradinėje kaupimo stadijoje, todėl vienas iš kontroliuojamų rodiklių asmeninių finansų sistemoje pirmiausia yra *finansinio saugumo rezervo dydis*. Kaip jau minėta, šiame rezerve sukaupta suma turėtų, praradus visus įplaukų šaltinius, leisti gyventi 6–12 mėnesių (žr. 7.1).

$$R = Q_m \times (6-12) \quad (7.1)$$

čia: R – finansinės rizikos rezervas;

Q_m – vieno mėnesio gyvenimo išlaidos.

Jei rezervo pinigai panaudojami, vėliau rezervo suma turi būti sugrąžinta į reikiamą lygį. Taip pat rezervas kinta atitinkamai kintant pragyvenimo lygiui, todėl turi būti periodiškai pakoreguojamas.

Kitas kontroliuojamas absoliutus rodiklis ataskaitose – *nuosavybės* reikšmė. Šis rodiklis turi gilią ekonominę prasmę ir parodo kiek turto vertine išraiška priklauso žmogui arba šeimai. Tuo atveju, kai *nuosavybė* lygi *turtui* balanse reiškia, kad žmogus nėra niekam skolingas ir niekas kitas, be paties žmogaus, negali priimti jokių sprendimų, susijusių su jo turtu. Jei *nuosavybė* artėja link nulio, tai rodo, kad didžioji dalis turto priklauso ne savininkui, bet skolininkams, o tai reiškia, kad žmogus ar šeima gali susidurti su finansinėmis problemomis.

Tačiau absoliutūs skaičiai finansams valdyti ne visada yra tinkami, nes juos naudojant tampa neįmanoma palyginti atskirų namų ūkių arba api-

brėžti skaitines reikšmes (kriterijus), kurių pagrindu turėtų būti priimami sprendimai.

Todėl siekiant geriau kontroliuoti ir valdyti finansinę riziką prasminga apskaičiuoti kai kuriuos papildomus santykinius rodiklius, kurių nėra ataskaitose. Tai – apibendrinantys analitiniai rodikliai, apibūdinantys kontroliuojamas asmeninių finansų sritis. Finansinių problemų rizikos valdymui tikslinga kontroliuoti skolų ir turto santykį (žr. 7.2).

$$ST = S / T \quad (7.2)$$

čia: ST – skolų ir turto santykis;

S – skolos;

T – turtas.

Šio rodiklio ekonominė prasmė yra labai paprasta. Jis parodo turto dalį, į kurią konkrečiu momentu gali pretenduoti kreditoriai. Šis rodiklio prasmė panaši į *nuosavybės* rodiklį balanse, tačiau išreiškiama ne absoliučiu, o santykiniu dydžiu. Jei skolų ir turto santykio reikšmė artima nuliui, tai reiškia, kad visas turimas turtas priklauso pačiam žmogui. Jei rodiklio reikšmė – vienetą, vadinasi, visas žmogaus turtas priklauso nebe žmogui, o kreditoriams. Šiuo atveju rizika prarasti turtą yra labai didelė, todėl esant tokiai rodiklio reikšmei būtina imtis papildomų saugumo priemonių, pavyzdžiui, sukaupti didesnę finansinio saugumo rezervą ir pinigus saugoti ne banke.

Esant kritinei finansinei situacijai skolų ir turto santykis viršija vienetą. Tai reiškia, kad turimo turto nebeužtenka skoloms padengti. Taip gali atsitikti dėl neprotingo naudojimosi vartojimo paskolomis ir greitaisiais kreditais arba kai aktyvai kuriami skolinantis ir vėliau, pasikeitus ekonominei situacijai, turto rinkos vertė smarkiai sumažėja. Vienetą viršijanti rodiklio reikšmė rodo, kad žmogus neturi kitos išeities, kaip tik atidirbti už savo skolas kreditoriams. Todėl skolų ir turto santykis turėtų būti kuo artimesnis nuliui, tuomet ir rizika prarasti turtą bus mažesnė.

Kitas aspektas, kurį verta nedelsiant pradėti kontroliuoti, yra įplaukų struktūra. Kadangi siekiame, kad visos įplaukos būtų pasyviosios, prasminga apskaičiuoti tai atspindintį rodiklį.

$$IS = Q^4 / Q^1 \quad (7.3)$$

čia: IS – įplaukų struktūra;

Q^4 – pasyviosios įplaukos;

Q^1 – visos įplaukos.

Šis rodiklis rodo, kurią visų įplaukų dalį sudaro pasyviosios įplaukos. Kai šio rodiklio reikšmė artima nuliui, reiškia, kad visos įplaukos yra aktyviosios, kitais žodžiais tariant, žmogus visus pinigus uždirba pats. Kai rodiklis lygus vienetui, vadinasi, visos įplaukos yra pasyviosios, kitais žodžiais tariant, žmogui pinigų uždirba jo sukurtos investicijos. Kai įplaukų struktūros rodiklis pasiekia vienetą, tai yra požymis, kad finansinis tikslas – finansinė laisvė – pasiektas.

Kitas rodiklis, susijęs su pasyviaisiosiomis įplaukomis ir įgalinantis tiesiogiai kontroliuoti tikslo pasiekimo laipsnį, – pasyviųjų įplaukų ir išlaidų, reikalingų pasyviajam turtui išlaikyti bei skoloms grąžinti, santykis (žr. 7.4).

$$PS = Q^4 / Q^2_p \quad (7.4)$$

čia: PS – pasyviųjų įplaukų ir išlaidų santykis;

Q^4 – pasyviosios įplaukos;

Q^2_p – išlaidos, reikalingos pasyviajam turtui išlaikyti ir skoloms grąžinti.

Šis rodiklis rodo, kuri dalis išlaidų, reikalingų pasyviajam turtui išlaikyti bei skoloms grąžinti, padengiama pasyviaisiosiomis įplaukomis. Jei rodiklio reikšmė lygi vienetui, tai reiškia, kad visą turtą ir skolas „aptarnauja“ aktyvų kuriamos pasyviosios įplaukos ir pačiam žmogui dėl to papildomai dirbti nereikia. Tai nereiškia, kad tikslas pasiektas, tai rodo artėjimą link tikslo. Kai rodiklis viršija vienetą, vadinasi, aktyvų kuriamos įplaukos išlaiko ne tik pasyvus, bet dar iš dalies ir patį žmogų. Jeigu šio rodiklio reikšmė artima nuliui, visą turimą pasyviųjų turtą ir skolas turi grąžinti pats žmogus aktyviai dirbdamas. Jei pasyviųjų įplaukų ir išlaidų santykis artimas nuliui, verta skaičiuoti papildomą rodiklį, parodantį skolų grąžinimo našą konkrečiam žmogui arba šeimai (žr. 7.5).

$$SN = Q^6 / Q^2 \quad (7.5)$$

čia: SN – skolų našta;

Q^2 – iš viso išlaidų;

Q^6 – išlaidos, reikalingos skoloms grąžinti.

Šis rodiklis rodo, kurią dalį visų išlaidų sudaro skolos grąžinimo išlaidos. Jei skolų naštos rodiklio skaitinė reikšmė yra 0,3–0,5, tai signalizuoja apie potencialiai rimtas finansines problemas, kai uždirbamų pinigų nebepakanka pragyventi ir skolos pradedamos grąžinti vėl skolinantis.

Kad pasyviosios įplaukos pradėtų dominuoti visų įplaukų dalyje, reikia turėti pakankamai aktyvų, kurie parodomi balanse. Todėl kitas kontroliuotinas

rodiklis yra *turimo turto naudojimo efektyvumas*. Šiuo atveju mus domina du klausimai – kiek yra aktyvų ir ar efektyviai jie naudojami. Aktyvų lyginamąjį svorį visame turte rodo turto struktūros rodiklis (žr. 7.6).

$$TS = T_a / T \quad (7.6)$$

čia: TS – turto struktūra;

T_a – aktyvų rinkos vertė;

T – viso turto rinkos vertė.

Jei turto struktūros rodiklis artimas nuliui, tai reiškia, kad žmogus neturi turto, kuris jam kurtų įplaukas. Kai turto struktūros rodiklis artėja prie vieno, vadinasi, turte dominuoja aktyvai, kuriais žmogui ne tik nereikia rūpintis, bet jie dar duoda ekonominės naudos.

Nors turėti aktyvų yra svarbu, tai nėra savitikslius dalykas. Dar svarbiau yra aktyvų naudojimo efektyvumas. Todėl reikėtų apskaičiuoti ir aktyvų teikiamos naudos (grąžos) rodiklį. Pinigų srautų požiūriu aktyvais laikome tik pinigų srauto investicijas, kurių pinigine grąža apskaičiuojama taikant 6.6 formulę. Tačiau jei yra sukuriama kapitalo investicijos, jų potenciali nauda taip pat turi būti periodiškai vertinama. Tam taikytina 6.14 formulė. Savo ruožtu, jei turimas aktyvas gali būti parduodamas, tokios investicijos naudingumui nustatyti reikėtų naudotis 6.16 formule. Veiksmus, kurie reikalingi valdant investicijas, aptarėme investicijų valdymo skyriuje.

Bendrajai ekonomine prasme šis rodiklis rodo, kiek įplaukų uždirba vienas euras, investuotas į aktyvus. Toks rodiklis gali būti skaičiuojamas ir visiems aktyvams bendrai, ir kiekvienam aktyvui arba jų rūšiai skyrium. Išreiškę aktyvų naudingumą (grąžą) procentais, turime ypač patogų skirtingų aktyvų naudingumo palyginimo rodiklį. Pagal jį galima spręsti, ar apskritai verta investuoti į kokį nors aktyvą. Pavyzdžiui, jei už pinigus indėlyje mokėtų po 5 proc. metinių palūkanų, greičiausiai neverta kurti panašaus pelningumo, bet rizikingesnių aktyvų, nes tokį rezultatą galima gauti kur kas mažesnėmis pastangomis, tiesiog laikant pinigus finansinėje institucijoje indėlio pavidalu.

Analitinių rodiklių, kurie gali padėti kontroliuoti, koku būdu judama asmeninių finansų tikslo link, gali būti ir daugiau, bet išvardyti rodikliai yra esminiai, todėl jais verta remtis siekiant asmeninės finansinės laisvės.

Verta prisiminti:

- Asmeninių finansų sistemą sudaro trys dalys: *aktyvai, pasyvai* ir jų kuriami *pasyvieji pinigų srautai* ir *bendrieji pinigų srautai*.
- Asmeninių finansų sistemos esmė – pirmiausia turi būti kuriami aktyvai, kuriantys pasyviašias pinigų įplaukas, kurias vėl galima skirti aktyvams kurti ir taip toliau.
- Finansinė laisvė pasiekama tada, kai aktyvų kuriami pasyvieji pinigų srautai leidžia žmogui gyventi pačiam nedarbant dėl pinigų.
- Siekiant finansinės laisvės *kiekvienam įsigyjamam pasyvui turi būti sukuriamas aktyvas*.
- Norint nustatyti asmeninių finansų tikslą ir jį įgyvendinti reikia:
1) nustatyti *esamą padėtį*; 2) apibūdinti *pageidaujamą situaciją*;
3) numatyti *pageidaujamos situacijos pasiekimo kelius*; 4) *kontroliuoti*, kaip judama finansinio tikslo link.
- Siekiant taikyti asmeninių finansų dėsnius, verta sudaryti asmeninius balansą ir įplaukų bei išlaidų ataskaitą.
- Kontroliuojant finansinio tikslo siekimo procesą, tikslinga remtis analitiniais rodikliais, apibūdinančiais reikšmingus asmeninių finansų sistemos parametrus.

SAVITIKROS KLAUSIMAI

1. Apibūdinkite asmeninių finansų sistemą. Kokie pagrindiniai šios sistemos bruožai?
2. Nurodykite pagrindines asmeninių finansų sistemos tendencijas ir šias tendencijas nulemiančius veiksnius.
3. Kaip veikia gerai sukurta asmeninių finansų sistema?
4. Koku būdu galima pasinaudoti kapitalo investicijų teikiama nauda?
5. Koku būdu galima pasinaudoti pinigų srauto investicijų teikiama nauda?
6. Koku nuoseklumu turėtų būti įgyvendinamas asmeninių finansų tikslas?
7. Kokios ataskaitos gali padėti siekti asmeninių finansų tikslo?
8. Kokie pagrindiniai analitiniai rodikliai gali padėti apibūdinti asmeninių finansų būklę?
9. Apibūdinkite įplaukų struktūros rodiklio ekonominę reikšmę. Kokia gali būti šio rodiklio didžiausia skaitinė reikšmė?
10. Apibūdinkite aktyvų grąžos rodiklio ekonominę reikšmę.

LITERATŪRA

1. Garman, T., Forgue, R. Personal finance. 13th edition. Cengage Learning, 2018.
2. Ibude F. *Personal financial mangement: A handbook for personal financial mangement*. Pearson, 2016, 42 p.
3. Jurevičienė, D. *Finansiniai sprendimai: finansinių sprendimų formos*. Vilnius: Registrų centras, 2015, 204 p.
4. Jurevičienė, D. *Asmeninių finansų dimensija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2015, 268 p.
5. Kiyosaki, R.; Lechter, Š. *Pinigų srauto kvadrantas: turtingojo tėčio vadovas, kaip pasiekti finansinę laisvę*. Vilnius: Sirokas, 2005, 261 p.
6. Kiyosaki, R.; Lechter, Š. *Turtingo tėčio investavimo vadovas*. Vilnius: Sirokas, 2005, 379 p.
7. Kellner, H. *Menas valdyti savo pinigus*. Vilnius: Mūsų knyga, 2008, 159 p.
8. Maldeikienė, A. *Išmokite skaičiuoti savo pinigus*. Vilnius: Tyto alba, 2005, 392 p.
9. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. IX-1007. 2002-07-02.
10. Rutkauskas, A. V., Martinkutė R. *Investicijų portfelio anatomija ir valdymas: monografija*. Vilnius: Technika, 2007, 360 p.
11. Shafer, B. *Kelias į finansinę laisvę*. Vilnius: Alma littera, 2003, 304 p.
12. Stanley, T. *Milijonieriaus mąstymas*. Vilnius: Knygų spektras, 2004, 480 p.
13. Yates, D., Ward Ch. Are your personal financial characteristics healthy? *Journal of Business & Economics Research*, 2012, 10 (4): 225–232.

1 PRIEDAS. SĖKMĖS VEIKSNIAI (NEMATERIALUSIS ASMENINIS TURTAS)

---

1. Buvimas sąžiningam su visais žmonėmis.
2. Palaikantis sutuoktinis.
3. Mokėjimas bendrauti su žmonėmis.
4. Meilė savo karjerai / verslui.
5. Fizinė sveikata.
6. Stiprių lyderio savybių turėjimas.
7. Protingos investicijos.
8. Verslo galimybių matymas ten, kur nemato kiti.
9. Noras imtis finansinės rizikos už priimtina atlygį.
10. Geri auklėtojai.
11. Investavimas į savo verslą.
12. Gyvenimas žemiau savo galimybių.
13. Geri investicijų patarėjai.

Stanley, T. *Milijonieriaus mąstymas*. Vilnius: Knygų spektras, 2004, 480 p.

2 PRIEDAS. INVESTUOTOJŲ LYGIAI

---

*Niekada nebūk akcijų pirkėjas.
Būk žmogus, kuriantis akcijas,
kurias brokeriai parduoda, o kiti perka.*
Kiyosaki, R. T.; Lecher, S. L. *Pinigų srauto kvadrantas*

Septyni investuotojų lygiai

Nulinis lygis

Tie, kurie *neturi ką investuoti*. Išleidžia viską, ką uždirba, arba daugiau. Šiai kategorijai priklauso labai daug „turtingų“ žmonių.

Pirmas lygis

Finansines problemas sprendžia *skolindamiesi*. Mano, kad mokėti skolą ilgą laikotarpį yra išmintingas dalykas.

Daugelis gali pasirodyti turtingi. Tačiau viskas nupirkta už skolintus pinigus. Gali uždirbti daug pinigų, bet viena profesinė nesėkmė gali sužlugdyti finansškai.

Antras lygis

Reguliariai *atideda „nedidelę“ dalį pinigų*. Dauguma taupo, norėdami įsigyti pirkinių, o ne investuoti. Netgi žinodami, kad šiandieninės ekonomikos sąlygomis jų santaupos duoda neigiamas palūkanas (infliacija), jie vis tiek nenori rizikuoti.

„Tačiau jei jūs nenorite studijuoti investavimo ir gyvenate apimti nuolatinės finansinės rizikos baimės, tada taupymas jums – geriausia išeitis. Jums nereikės sukti galvos, jeigu pinigus laikysite banke.“ (Kiosaki, R. T.; Lecher, S. L. *Pinigų srauto kvadrantas...*, p. 97)

Trečias lygis. „Protingi“ investuotojai

3A lygis

„Man nesvarbu“ grupė. Įsitikinę, kad nesupranta ir niekada nesupras piniginių reikalų. Frazės:

„Niekada nesupratau investavimo.“

„Tai per daug sudėtinga.“

„Investuoti per daug rizikinga.“

„Aš linkęs sprendimus dėl pinigų palikti profesionalams.“

„Mano vyras (žmona) tvarko mūsų šeimos investicijas.“

Padedą pinigus į pensijų planų sąskaitą arba atiduoda juos ekonomistams, kurie rekomenduoja „diversifikaciją“. Negalvoja apie finansinę ateitį ir sunkiai dirba.

3B lygis

„Cinikai“. Žino visas priežastis, kodėl investicijos nepasiteisins. Atidžiai nagrinėja situaciją rinkoje. Pasakoja apie didelius sandėrius, bet niekada jų nesudaro. Perka per vėlai, laukia minios patvirtinimo, kad jų investicinis sprendimas yra teisingas.

3C lygis

Lošėjai. Kitaip nei atsargiems cinikams, šios grupės atstovams atsargumo trūksta. Jie žiūri į akcijų biržą ar investicijų rinką panašiai kaip į lošimų stalą Las Vegase. Meti kauliuką ir meldiesi.

Ketvirtas lygis

Ilgalaikiai investuotojai. Aiškiai supranta investavimo poveikį. Aktyviai priima su investicijomis susijusius sprendimus. *Sudaro aiškius ilgalaikius planus, padedančius siekti finansinių tikslų.* Prieš iš tikrųjų investuodami jie investuoja į mokslą. Prašo kompetentingų ekonomistų patarimo. Investicijų klausimu nefantazuoja, nerizikuoja ir nesijaudina.

Penktas lygis

Patyrę investuotojai. Gali sau leisti agresyvesnes ir rizikingesnes investavimo strategijas. Jau turi gerų įgūdžių, tvirtą piniginių pagrindą ir puikiai nusimano apie investicijas. Rizikingiems sumanymams jie skiria mažiau kaip 20 proc. savo kapitalo. Praradimus vertina kaip pamokas, iš kurių galima pasimokyti, ir vėl grįžta į žaidimą mokytis toliau, nes žino, kad nesėkmė yra sėkmės proceso dalis.

Jie turi planą ir specifinius tikslus. Paprastai žino, kada pasitraukti. Strategija, paplitusi tarp šio lygio investuotojų, svarbesnė negu įėjimas į rinką.

Moko savo vaikus ir šeimos turtą perduoda kaip korporacijas, koncerną ar bendrovę. Asmeniškai jie turi nedaug. Jie kontroliuoja organizacijas, valdančias jų aktyvus.

Šeštas lygis

Kapitalistai. Kuria investicijas sau ir kitiems naudodamiesi kitų žmonių talentais ir finansais. Kuria investicijas ir parduoda jas rinkoje.

Kiyosaki, R.; Lechter, Š. *Pinigų srauto kvadrantas: turtingojo tėčio vadovas, kaip pasiekti finansinę laisvę*. Vilnius: Sirokas, 2005, 261 p.

3 PRIEDAS. FINANSŲ PIRAMIDĖ

1960 m. B. Madoffas už 5 tūkst. JAV dolerių, kuriuos uždirbo montuodamas vandens purkštuvus ir dirbamas gelbėtoju, įkūrė finansų bendrovę *Bernard L. Madoff Investment Securitie*.

B. Madoffas per agentus ieškojo investuotojų verslo elito sambūriuose, pavyzdžiui, Floridos golfo klube *Palm Beach Country Club*. Turtingieji, tikėdamiesi didžiulių palūkanų, patikėdavo B. Madoffui savo milijonus. Pelnyti verslininkų pasitikėjimą jam padėjo visuomet mokamos nemažos palūkanos. Manoma, kad aferistas palūkanas investuotojams, kurių lėšas tvarkė, mokėdavo iš pinigų, kuriuos atnešdavo naujieji investuotojai. Gandai sklido plačiai, ir bendrovė *Bernard L. Madoff Investment Securitie* bei jos vadovas tapo žinomi visame pasaulyje.

Ilgai B. Madoffo bendrovė veikė stabiliai ir mokėjo klientams 8–12 proc. palūkanų per metus. Šios aferos pabaigą išprovokavo pasaulinė finansų krizė. Investuotojai panorą atsiimti savo pinigus (klientai vienu metu pareikalavo 7 mlrd. JAV dolerių). Tačiau bendrovės sąskaitoje tebuvo 300 mln. JAV dolerių. Dėl B. Madoffo veiksmų stambieji bankai prarado apie 50 mlrd. JAV dolerių.

Sulaikytas B. Madoffas prisipažino, kad jo verslas – vienas didelis melas.

„Šimtmečio sukčiumi“ pramintas B. Madoffas apgavo daugybę investuotojų, sunešusių jam milijardus dolerių, ir 2009 m. gavo 150 metų laisvės atėmimo bausmę.

4 PRIEDAS. ADMINISTRACINĖ MOKESČIŲ BYLA

Lietuvos gyventoja **2001 m.** įsigijo 2,68 ha žemės sklypą už 11 000 Lt. Minėtas žemės sklypas buvo padalytas į 13 sklypų, pakeičiant žemės naudojimo paskirtį: iš žemės ūkio paskirties į namų valdos sklypus. Gyventoja **2004 m.** padovanojo savo sūnui 12 žemės sklypų, kurie dovanojimo sutartyje įvertinti 1 861 000 Lt. Sūnus 9 žemės sklypus (iš 12) pardavė UAB „X“ už 1 292 000 Lt. Žemės sklypai buvo parduoti už tokią pat kainą, kokia jie buvo įvertinti dovanojimo metu.

UAB „X“ nuo šio sandorio 193 800 Lt GPM sumokėjo į biudžetą (1 292 000 X 15 proc.). Ta pati gyventoja **2002 m.** dar įsigijo 10 ha žemės ūkio paskirties žemės sklypą už 5000 Lt ir tais pat metais šis sklypas buvo padalytas į 82 sklypus, pakeičiant žemės paskirtį į kitą – individualiems namams / statiniams statyti ir eksploatuoti.

2003 m. gyventoja įsigijo 4030 vnt. UAB „X“ akcijų, kurias apmokėjo nepiniginiu įnašu – 22 žemės sklypais. Minėtu įnašu buvo padidintas UAB „X“ įstatinis kapitalas. Kitus 18 žemės sklypų gyventoja perleido fiziniam asmeniui už 55 800 Lt, šis asmuo minėtais žemės sklypais apmokėjo UAB „X“ 3900 paprastųjų vardinių akcijų.

Be to, dalis sklypų per 2003 m. dar parduota tretiesiems asmenims, iš viso per 2003 m. gyventoja pardavė 47 sklypus, skirtus individualiems namams / statiniams statyti ir eksploatuoti, 5 sklypus transporto, ryšių ir kitoms komunikacijoms tiesti ir eksploatuoti, analogiška veikla užfiksuota ir kitais laikotarpiais. Dalį turimų sklypų ji pardavė asmeniui už kur kas mažesnę kainą nei tuo metu buvusi sklypų rinkos vertė.

VMI, **2007 m.** patikrinusi šiuos sandorius, padarė išvadą, kad minėti sandoriai buvo sudaryti siekiant išvengti GPM mokėjimo, t. y. siekiant gauti mokesstinę naudą, ir, vadovaudamasi Mokesčių administravimo įstatymo 69 str. bei atkurdamą tikrąsias sandorių sudarymo aplinkybes, konstatavo, kad gyventoja 2003–2005 m. vykdė individualią veiklą, todėl jai apskaičiavo papildomai sumokėti į biudžetą 23 267 Lt GPM, 20 092,25 Lt GPM delspinigių, 6980 GPM baudos, 337 424 Lt pridėtinės vertės mokesčio (toliau – PVM), 106 794,59 Lt PVM delspinigių, 101 227 Lt PVM baudos, 2118 Lt valstybinio socialinio draudimo (toliau – VSD) įmokų bazinei pensijos daliai, 1815 Lt VSD įmokų papildomai pensijos daliai, 1059 Lt VSD įmokų bazinei pensijos daliai baudos ir 908 Lt VSD įmokų papildomai pensijos daliai baudos, **iš viso – 601 684,84 Lt.**

Šis VMI sprendimas buvo apskūstas Mokestinių ginčų komisijai. Įvertinusi bylos medžiagą, komisija pagrįstai konstatavo, jog byloje yra pakankamai įrodymų, patvirtinančių, kad pareiškėja, 2003–2005 m. pirkdama ir parduodama žemės sklypus, vykdė individualią nekilnojamojo turto pirkimo ir pardavimo veiklą, ir pareiškėjos gautas žemės sklypų pardavimo pajamas pagrįstai priskyre prie pajamų, gautų iš individualios veiklos, bei pagrįstai perskaičiavo pareiškėjos mokėtiną GPM, PVM, socialinio draudimo įmokų sumą.

Tai patvirtino ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (LVAT), į kurį kreipėsi gyventoja. LVAT paliko galioti VMI sprendimą, ir gyventoja turėjo papildomai sumokėti 601 684,84 Lt mokesčių.

Administracinė byla Nr. A-438-1105/2009

FINANSŲ VALDYMAS I
Asmeniniai finansai

Gintaras Černius

Vadovėlis

Redagavo dr. Ilona Čiužauskaitė
Maketavo leidykla „Žara“

Mykolo Romerio universitetas
Ateities g. 20, Vilnius
Puslapis internete www.mruni.eu
El. paštas roffice@mruni.eu

Spausdino UAB „Šiaulių spaustuvė“
P. Lukšio g. 9G., LT-76200 Šiauliai
www.siauliuspaustuve.lt

9 786094 880247